

ВІСНИК

“ΕΚΛΕΚΤΑ ΕΡΓΑ,, ΑΡΙΘ:

11

ΚΩΝΣΤ. ΘΕΟΤΟΚΗ

14. B.

ΚΑΤΑΔΙΚΟΣ

* ДІНГНМА *

Receipt
 to
 H. D. D. D. B. Apr. 16
 1899 M. B.

BIBΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ

~~18~~

Μ. Β. Αρ. 16

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΘΕΟΤΟΚΗ

ΚΑΤΑΔΙΚΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β'.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ 1922

ΚΑΤΑΔΙΚΟΣ

Ήτανε Μάρτης. Τὸ μεσημέρι εἶχε περάσει ἀπὸ δύο ὥρες κι' ὁ ἥλιος ἔφεγγε λαμπρὸς καὶ καυτερὸς ἀκόμη μέσα στὸν καθαρὸ γαλαζιον οὐρανό, ὅπου κάπυια σύννεφα ἄσπρα καὶ σταχτυὰ ἀνάλαφρα ἐταξίδευαν. Ὅλοι οἱ χωριάτες ἦταν στὸν κάμπο· ἐδούλευαν παντοῦ τὰ χωράφια: ἔσκαφταν τὴ γῆ, ξερίζωναν τὸ πράσινο χόρτο, ἔσπερναν τὴν ὄψιμιὰ καί, κείνην τὴν ὥρα μάλιστα, ἡ ἐργασία ἦταν σ' ὅλην τὴν ἀναψή της, σὰ νὰ βιαζότουں καθένας ἐκεῖνο τὸ ἀπομεσήμερο ἢ νὰ τελειώσει τὸ ἔργο του, ἢ ν' ἀφήσει λιγώτερη δουλειὰ γιὰ τὴν ἡμέρα ποῦ θὰ ξημέρωνε.

Κι' ὁ Γιώργης Ἀράθυμος ἐπιστατοῦσε τὸργωμα τοῦ χωραφιοῦ του. Εἶγε δουλέψει κι' ὁ ἴδιος ὅλη μέρα κ' ἐκαθότουں τώρα δίπλα στὴ μικρὴ πόρτα τοῦ ἀχυρένιου καλυβιοῦ του, ἀπάνου σ' ἓνα χοντρὸ μακρὸ ξύλο, στὸν ἴσκιο πῶρριχνε τὸ ἴδιο τὸ καλύδι. Ήταν ἓνας ἄντρας σαραντάρης, μέτριος στὸ ἀνάστημα καὶ λιγνός, μὲ γαλαζία μάτια, μὲ ξανθὰ μακρυὰ μουστάκια ποῦ τοῦπεφταν ὡς στὸ λαιμό. μὲ ἀξύριστα γένεια. Ἐφοροῦσε μίαν ψάθι στὸ κεφάλι, εἶχε ριχτὴ τὴ ζακέττα του πάνου στὶς πλάτες, ἦταν ξυπόλητος κ' ἐκάπνιζε ἓνα χοντρὸ τσιγάρο. Ἐνας ἄσκημος σκύλος μαῦρος κι' ἄσπρος ἦταν κουλουριάσιμένος στὰ πόδια του.

Μπροστά του ἀπλυνώτουں τὸ μεγάλο χωράφι του, τριῶν

μουτζουριῶν γῆ, ἴσιο ὅλο, ἡμερωμένο, μὲ καρποφόρα τριγύρω, καὶ μὲ μία μεγάλη σπηλιὰ σιμὰ στὸ καλύδι· κι' ὁ Ἀρχθυμος, ὅλο κηπνίζοντας τὸ χοντρό του τσιγάρο, ἐκαμάρωνε τῇ γῇ του, κ' ἐλογάριαζε μὲ τὸ νοῦ του τὰ γεννήματα ποῦ θὰ συνέμπαζε ἀπὸ τὸ σπόρο.

«Τουρκόγιαννε» ἐφώναξε μ' ἓνα χαμόγελο «οἱ δοῦλοι δὲ σώνονται ποτέ· ὁ ἄνθρωπος σώνεται... Καὶ τὰ ζᾶ του!... Μὴν τὰ βιάζεις.»

«Θὰ σχολάσουμε σὲ λίγο,» τοῦ ἀπάντησε μιὰ δυνατὴ φωνὴ ἀπὸ τὸ χωράφι, «Ἀάχ, Περδίκη, ἀάχ!»

Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ Τουρκόγιαννου ποῦ ἀλάτρευε καὶ ποῦ μὲ τὸ παράξενο φωνατὸ του ἐβίαζε τὰ ζῶα ν' ἀνασύρουν τὸ βαρὺ τὸ σθῶλο. Καὶ τὰ δύο θεώρατα ξωντανά, κόκκινο τὸ ἓνα μαῦρα γυαλιστερό τὸ ἄλλο, ἔσκυφταν κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ ζυγὸ τὸ κεφάλι τους ὡς στὴ γῆ, εἶχαν ἀκουμπήσει τὸ ἓνα ἱππάνου στ' ἄλλο, καὶ μιὰ στιγμὴ ἔμεναν τώρα σταματημένα, ρίχνοντας μὲ δύναμη ὅλο τὸ βάρος τοῦ μεγάλου κορμιοῦ τους στὰ ἐμπρός, στέκοντας ὀρθὰ στὰ τρία πόδια κ' ἔτοιμα μὲ τὸ τέταρτο νὰ προχωρήσουν, ὅταν ὁ σθῶλος θὰ ξεκολοῦσε· καὶ τὰ μούσκουλά τους, ποῦχαν φουσκώσει, ἔδειχναν πῶς ἐκείνην τὴ στιγμὴ ἔδραζαν ὅλα τὰ δυνατὰ τους· καὶ καθαυτὸ τὴ στιγμὴ ποῦ ὁ Τουρκόγιαννος εἶχε φωνάξει ἔκαμαν μιὰ τελευταία προσπάθεια, ἐμούτρισαν ἔξαφνα πρὸς τὰ ἐμπρός, ἔκαμαν δύο τρία βιαστικὰ πηδήματα σὰ ν' ἤθελαν νὰ πέσουν, συρμένα ἀπὸ τὴν ἰδίᾳ τους τὴ δύναμη, ἐνῶ τὸ γυννὶ ὀπίσω τους ἀναπέταζε μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς γῆς ἓνα χοντρό, γυαλιστερό, μαῦρο σθῶλο, γεμάτον ἄσπρες ρίζες ἄγριου

χόρτου, κ' ἐστάθηκαν τέλος· τὸ γυννὶ ἔλαμψε· καὶ σὲ μιᾷ στιγμῇ τὰ ζῶα ἀντιστηλωθῆκαν πάλι γιὰ μιὰ καινούρια προσπάθεια.

Πίσω τους ὁ Τουρκόγιαννος, σκευρωμένος πρὸς τὴ δεξιὰ μεριά, κρατοῦσε μὲ τὰ δυὸ του χέρια τὴ χερολάδα καὶ μὲ τὰ δάχτυλά του τὰ δυὸ σκοινιὰ ποῦ ἐρχόνταν ἀπὸ τὰ κέρατα τῶν βωδιῶν, ἓνα σὲ κάθε χέρι, κρατῶντας μὲ τὸ ξερβὶ καὶ τὴ βουκέντρα, ἓνα μακρὸ ραβδὶ μ' ἓνα καρφὶ στὴν κορφή του. Καὶ πότε ἐπλάκωνε μὲ δύναμη τὴ χερολάδα, πότε τὴν ἀνασῆκωνε μὲ τὰ δυὸ χέρια, πότε τὴν ἄφινε γιὰ νὰ ὀδηγήσει ἢ νὰ κεθῇ τὰ ζῶα, καὶ μὲ τὴ φωνὴν τὰ ἐπαινοῦσε, τὰ πκρακινούστε στὸ βχύ τους ἔργο, τοὺς φώναζε τὰ ὀνόματά τους : Περδίκη, ἔλεγαν τὸνα, γιατί ἦταν κόκκινο, Παρασκευᾶ τᾶλλο, γιατί εἶχε γεννηθεῖ μέρα Παρασκευή.

Ἦταν κι' ὁ Τουρκόγιαννος σαραντάρης. Μαυρειδερός, λιγνὸς κ' ἐκεῖνος, ὄχι ψηλός, μὲ μάτια μικρὰ μαῦρα σὰν ἀποκοιμημένα λιγάκι, μὲ μικρὸ μουστάκι κι' ἄρηὰ γένεια, μὲ μακρυὰ μαλλιά, ποῦ τοῦ κατέβαιναν σὰ φυτίλια στὸν τράχηλο· καὶ τὸ μακρουλό του πρόσωπο μολογοῦσε τὴ γαλήνη τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς καρδιᾶς του τὴν καλωσύνη. Ἐφοροῦσε μόνο ἓνα ποκάμισο ἀνοιχτὸ τόσο ποῦ ἄφινε νὰ φαίνεται ὅλο τὸ τριχερό του στῆθος, κ' ἓνα παλὴν πολυμπαλωμένο βραχί, ἀνάσκουμπωμένο ὡς τὰ γόνατα, εἶχε κι' αὐτὸς ψάθιν στὸ κεφάλι καὶ τὰ πόδια του ἦταν γυμνά.

«Γεῖά σου. Παρασκευᾶ, νταή μου !» ἐφώναξε, «'Αάχ !» ἐνῶ ἐπλάκωνε τὴ χερολάδα κι' ἐδυθίζότου ἐτσι τὸ γυννὶ μέσα στὴ γῆ. Καὶ τὰ ζῶα ξαναρχίζοντας τὴν προσπάθειά

τους, ανασάλεψαν έναν άλλο σβώλο, ποῦ ἦταν παρέτοιμος τώρα νὰ ἀναπεταχθῇ. Ἐκοίταξε πίσω του. Ἕνα παιδί ὀχτῶ χρόνων τὸν ἀκολουθοῦσε γιὰ νὰ ρίχνῃ σπειρί, σπειρί, τὸ ἀραποσίτι στ' αὐλάκι ποῦ ἔσκορφε τ' ἄροτρο, κ' ἐκείνην τῇ στιγμῇ τὸ παιδί εἶχε ἀφαιρεθεῖ κ' εἶχε σταματήσει, κοιτάζοντας κάποιο πουλὶ ποῦχε πετάζει σιμά του. Κι' ὁ Τουρκόγιαννος τοῦπε : « Προβάται, Θανατούλη· μὴν ξελωλαίνεις ! » — Κι' ἐφώναξε μὲ κάποια ἀνησυχία, κοιτάζοντας πλὺ πίσω έναν ἄντρα καὶ μιὰ γυναῖκα, ποῦ μὲ τὲς ἀξίνες τους βιαστικὰ ἐχτυποῦσον, ἔσπαιναν κ' ἔτριβαν τοὺς σβώλους καὶ σκύρτοντας ξεδιάλεγαν τὲς ρίζες : — « Μὴν ξεμένετε τόσο πίσω ! καὶ σιοβολᾶτε καλὰ τὸ χωράφι γιὰ νὰ χωματίσει· τὰ σβολάρια πνίγουν τὸ φυτὸ ! »

Ἡ γυναῖκα ἦταν ἡ νοικοκυρὰ τοῦ Γιώργη Ἀράθυμου κι' ὁ ἄντρας ὁ γείτονάς τους, Πέτρος Πέππονας τὸνομά του. Εἶχε ἔρθει σήμερα νὰ δουλέψῃ δανεικὰ στὸ χωράφι τους, γιὰτὶ στὸ δικό του τοῦχαν στείλει τὸν Τουρκόγιαννο νὰ τότε βοηθήσει μιὰ ὀλάκερη μέρα. Ἡ γυναῖκα ἦταν ὡμορφῇ. Τὰ μαῦρα της μάτια ἔλαμπαν ἀπὸ μακρυὰ μέσα στὸ μικρὸ πρόσωπό της. Ἦταν κεφαλοδεμένη μ' ἓνα κόκκινο παννὶ πάνου ἀπὸ τὴν ἄσπρη μπόλια της. Δὲν ἦταν ψηλὴ κ' εἶχε μικρὰ καὶ νόστιμα τοῦ προσώπου της τὰ πιθέματα καὶ μάλιστα τὸ στόμα. Εἶχε ἀνασηκωμένα τὰ μανίκια τοῦ σκονισμένου πουκαμισιού της, κι' ἀνασηκωμένο καὶ τὸ παληό της μαῦρο μᾶλλινο φουστάνι ποῦ στὸν ποδόγυρό του ἦταν γεμᾶτο ξεφτίδια κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ τρύπιο. Ἡ γυναῖκα ἔκανε ζωηρὰ κινήματα χτυπώντας μὲ τὴν ἀξίνα τοῦ χωματένιους σβώλους,

ἢ σκύδοντας γιὰ νὰ τινάζει τὲς ρίζες. Τὴν ἔλεγαν Μαργαρίτα.

Ὁ ἄλλος ἦταν ἀκόμῃ νέος· τριάντα πέντε χρονῶν ἄνθρωπος· μὲ στριμμένο μαῦρο μουστάκι, μὲ ὠμορφο πρόσωπο καὶ ζωηρὰ μαῦρα μάτια· καλὰ ξυρισμένος, ψηλὸς καὶ μὲ πλατεῖα στήθη. Ἦταν λίγο ντυμένος κ' ἐκεῖνος. Τὸ ζωηρό του μάτι συχνὰ ἐκοίταζε τὴ γυναῖκα καὶ συχνὰ ἀναστέναζε κρυφὰ καὶ τῆς μιλοῦσε μὲ χαμηλὴ φωνὴ γιὰ νὰ μὴν ἀκούεται.

Ἡ Μαργαρίτα τοῦγενε ἐκείνην τὴ στιγμὴ τὲς πλάτες κ' εἶχε σκύψει πολὺ στηρίζοντας τὸ δεξιὸ τῆς χέρι στὸ στηλιάρι τῆς ἀξίνας τῆς καὶ τινάλοντας μὲ τᾶλλο τὲς ἄσπρες ρίζες τῆς ἀγριάδας ποῦχαν περιπλέξει ἓνα-ξεκολλημένο σωλάρι. Κι' ὁ Πέππωνας τὴν ἐκοίταζε. Στὸ μάτι του ἐφαινότουσαν ἓνας ἄπειρος ἀχόρταστος πόθος· στὸ στόμα του ἦταν ἓνα πικρὸ χαμόγελο.

Τῆς εἶπε σιγαλά, σὰ νὰ μουρμούριζε : — « Ἔτσι θά ναι πάντα, Μαργαρίτα ; »

« Πῶς ἔτσι ; » τοῦ ἀπάντησε χωρὶς νὰ τὸν τηράξει· « καὶ πολλὰ ποῦ γέγονται. »

« Μρέπει, » τῆς εἶπε μ' ἀπόφαση, « νὰ πάρω ἄλλη γυναῖκα γιὰ νά νῆναι δική μου. »

« Μὲ τῆς ὕγειές σου ! » τοῦ ἀποκρίθηκε ταραγμένη· Κι' ἀθέλητα εὐρέθηκε ὀρθὴ σιμά του. Καὶ γιὰ νὰ κρύψει τὸ ἀπότομο κίνημά της ἔρριξε μακριὰ ἓνα μισοτιναγμένο χορτάρι. Μὰ ὁ Πέτρος εἶδε μιὰ σπίθα στὰ μάτια τῆς κ' εἶδε πῶς τὸ ἰδρωμένο τῆς πρόσωπο εἶχε ἀλλάξει λίγο τὸ χρῶμα. « Ἀλή-

θεια αἱ ; » ξακολούθησε χαμηλόφωνα ἔπειτα ἀπὸ μιὰ στιγμή·
«καὶ πό ε ; καὶ ποιάνε ; »

Δὲν τῆς ἀπάντησε· ἐχτύπησε μὲ δύναμη δυό, τρεῖς φορές τὴ γῆ μὲ τὴν ἀξίνα, ἰσιοβόλησε τὸ χῶμα κ' ἐπροχώρησε ἓνα βῆμα.

«Ἄ, δὲ μοῦ ἀποκρίνεται ὁ λεβέντης μου ! » τοῦ ξανᾶπε πειραχτικά ἡ Μαργαρίτα· «ἔχουμε καὶ φοβέρες ! ναῖσκε, ναῖσκε, φοβέρες !—Πότε, Πέτρο, καὶ ποιάνε ; »

«Τὴν κυρὰ Χάραϊνα ! » τῆς ἀπάντησε πειραγμένος, «Μὰ λές κ' εἶναι ζωὴ ἡ δική μου ; Ἐσκλαβώθηκα καὶ τώρα πᾶμε μπροστὰ ἔτσι πέντε χρόνια ! καὶ μοῦδωκες φαρμάκια, ἔγνῳ σου πόσα ! Καὶ θὰ πᾶμε, φαίνεται, μπροστὰ ἔτσι γιὰ πάντα ! Καὶ κάθε φέξη καὶ κάθε χάση μοναχὰ θὰ μὲ θυμᾶσαι, κι' ἔλον τὸν ἄλλον καιρό... σ' ἔχει αὐτός !... »

«Ἀκολουθεῖτε ! » ἐφώνηξε ἀπὸ μακριὰ ὁ Τουρκόγιαννος ποῦ κάθε τόσο ἀνήσυχος ἐγύριζε καὶ τοὺς ἐκοίταζε «στὸν ἄγερμὸ θὰ σᾶς πέσει πολλὴ δουλειά ! — Ἀάχ, Περδίκη ! ἀάχ, Παρασκευᾶ ! »

«Στὸν ἄγερμὸ θὰ λύσουμε ! » ἐφώνηξε ἀπὸ τὴ θέσῃ τοῦ ὁ Ἀράθυμος· «τοιγάρεις θὰ ξεκάμω τὰ ζᾶ μου ; Μὲ δουλεύουνε ἀπὸ πρὶν τὸν ἥλιο· αὔριο, δύο, τρεῖς ὥρες καὶ τελειώσαμε ! »

Ὁ σκύλος ξύπνησε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ κύριου του, ἔχασιμουρήθηκε, ἐτανύστηκε καὶ ξανακάθησε χάμου μὲ ἀπλωτὰ τὰ μπροστινά του πόδια κι' ὀρθὸ τὸ κεφάλι. Ὁ ἥλιος εἶχε πάρει τὸν κατήφορο κ' εἶχε κοκκινήσει.

Κ' ἡ Μαργαρίτα εἶπε, μιλῶντας γοργὰ τοῦ Πέτρου καὶ

χωρίς ν' ανασηκώσει τὸ κεφάλι : «Μ' αὐτόνε ἐδέθηκα καὶ πρέπει νὰ ζήσω μαζὶ του· ὅ,τι μπορεῖ γίνεται· θέλεις νὰ καταντήσουμε ρεζίλι, νὰ μιλήσῃ ὁ κόσμος, νὰ χαθοῦμε κ' οἱ δύο, νὰ χαθοῦν τὰ παιδιὰ μου, νά...;» Κ' ἐκοίταξε περίτρομη γύρω της καὶ τὸ βλέμμα της σταμάτησε ἀπάνου στὸν ἄντρα της ποῦ ἀπὸ μακριὰ ἐφαίνότου πῶς τοὺς ἐπρόσεχε. —«Μὴ μὲ χάσεις!» ἐψιθύρισε φοβισμένη· «δὲν ἔχεις μυαλό!»

«Τοῦ γυρίζω τὲς πλάτες καὶ δὲ μὲ βλέπει!» τῆς ἀπάντησε ἀτάραχος.

«Φτάνει!» τοῦπε ἀνυπόμονα· «ἂν μπορέσω, ἔρχομαι αὔριο τῇ βραδεῖᾳ στὸ καλύδι, ἀλλὰ λόγο δὲ σοῦ δίνω γιατί τώρα μὲ παραφυλάει κι' ὁ Τουρκόγιαννος.»

«Κι' ὁ Τουρκόγιαννος!» τῆς ἀποκρίθηκε σαστισμένος· «μὰ κι' αὐτὸς τί ζητεῖ... Ἄ, ἔτσι, δὲν μπορεῖ αὐτὴ ἡ ἱστορία νὰ βασταῇ... Ἄκου!...»

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε κ' ἐμάκρυνε λίγο ἀπὸ σιμὰ του.

«Θέλω» ἔακολούθησε ὁ Πέτρος «καὶ γὼν λίγη λευτεριά! —Θὰ κάμω ἐγὼ τὸν ἄντρα σου νὰ σύγει ἀπὸ τὸ χωριὲ μας! τότες θάσαι τέλειᾳ δική μου! Θὰ τότε κάμω νὰ πάει στὴ φυλακή! Ναί! στὴ φυλακή.»

Ἡ Μαργαρίτα τοῦρριξε στενοχωρημένη μία ματιὰ κοιτάζοντάς τον ἀνάποδα. «Ἔτσι,» τῆς ξανᾶπε, «δὲ θᾶναι σιμὰ του!»

Κι' ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ Ἀράθουμου πῶλεγε στὸν Τουρκόγιαννο : «Λύσε! Εἶναι ἀργά!»

Τὰ ζῶα εἶχαν φτάσει σιμὰ στὴ σούδα τοῦ χωραφιοῦ,

ποῦ ἦταν λογιγασμένη ἀπὸ τὲς πυκνὲς βατσινιὲς κι' ἀπὸ ἄλλα ἄγρια χαμόδεντρα, κ' ἔπρεπε τώρα νὰ γυρίσουν γιὰ νὰ ξαναρχίσουν ἓναν καινούριο δρόμο· μὰ ἡ ὥρα δὲν τὸ συχωροῦσε. Κι' ὁ Τουρκόγιαννος, ὑπακούοντας στὴν προσταγὴ τοῦ νοικοκύρη. ἔμπηξε τὸ γυννὶ ὅσο βαθύτερα ἐμποροῦσε μέσα στὸ χῶμα, ἐτράβηξε με δύναμη τὰ σκοινιά κ' ἐσταμάτησε ἔτσι τὰ δύο ζῶα. κ' εὐτὺς ἔκαμε τὸ σταυρό του. "Ἐπειτα ἐπῆρε μιὰ βαθειὰν ἀνάσα, ἐκοίταξε μὲ συμπάθεια τὰ δύο καματερά ποῦ ἦταν ἰδρωμένα πολὺ κ' ἔπαιρναν γοργὰ τὴν πνοή τους, τοὺς χαμογέλασε κ' ἔφερε ὀλόγυρά του τὸ βλέμμα θωρῶντας τὸ ἔργο τῆς μέρας. Ἡ καλλιεργημένη γῆς ἦταν κατάμαυρη ὅλη, κ' ἴσια, κ' ἔλαμπε. Τῆς χαμογέλασε καὶ κεινῆς. Ἐπῆ-
 ἔπειτα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ τὴ σακκούλα μὲ τὴ σπορά, τὴν ἔδεσε σφιχτά, τοῦ τὴν ξανάδωκε γιὰ νὰ τὴν πάρει στὸ καλύδι, κι' ἄρχισε ἀμέσως νὰ λυεῖ τὸ ζευγάρι, ἐνῶ ὁ Πέσρος κ' ἡ Μαργαρίτα, σιωπηλοὶ τώρα, ὅλο καὶ τὸν ἐζύγωναν, χτυπῶντας μὲ τίς ἀξίνες τοὺς ὕστερους σβώλους ποῦχε ἀνακατέψει τ' ἀλέτρι.

Καὶ τὰ ζῶα, ἀφοῦ τᾶλυσε, ξεκίνησαν μοναχά τους βαρειά, βαρειά, τὸνα κατόπι στ' ἄλλο πρὸς τὴν καλύθα καὶ δὲ σταμάτησαν παρὰ στὸ συνειθισμένο τους δέντρο. Κ' ἐκεῖ ὁ Τουρκόγιαννος, ποῦ τᾶχε ἀκολουθήσει, τᾶδεσε τὸνα σιμὰ στ' ἄλλο. Εἶχαν ἡσυχάσει τώρα κ' ἐπερίμεναν τὴ βραδινὴ τροφή τους. Καὶ τὸ μαῦρο βῶδι, ὁ Παρασκευᾶς, ἔβαλε τὸ μεγάλο κεφάλι του πάνου στὸν τράχηλο τοῦ ἄλλου καὶ τὸ καθένα τους ἔβγαλε ἓνα βροντερὸ μουγγαλητό, ποῦ ἀντή-
 χησε πέρα σ' ὅλες τὲς ράχες κι' ὡς στὴ θάλασα. Κι' ὁ Τουρ-

κόγιαννος τούς ἔφερε στὴν ἀγκαλιά του, ξανάκαμε τὸ σταυρό του κ' ἤρθε κ' ἐκάθησε σιμά στὸν Ἀράθυμο, εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ ἔργο τῆς ἡμέρας.

Αὐτὴν τὴ στιγμή ἔφτασαν σιμά του κι' ὁ Πέτρος μὲ τὴ Μαργαρίτα, ποῦχαν ἀποτελειώσει ὡς τόσο τὴ δουλειά τους, κ' ἐκάθησχν κ' ἐκεῖνοι χάμου γιὰ νὰ δειλινήσουν.

2

Ἦτανε ἀπόγειωμα ἀργὰ τὴν ἄλλη μέρα. Ὁ ἥλιος ἐκόν τευε νὰ βρασιλέψει, κ' ἓνα φῶς κόκκινο ἦταν χυμένο παντοῦ, σὰν ψιλή, χρυσή θαμπή σκόνη, σ' ὅλον τὸν ἀέρα, κ' ἐτρέπωνε μέσα στὸ πυκνὸ φύλλωμα τῶν ἐληῶν, ἀπλωνότουσαν καταχνιὰ πάνου ἀπὸ τ' ἀμπέλια, ποῦ ὀλοένα ἐβλάσταιναν, πάνου ἀπὸ τὰ νιόργωτα χωράφια, ποῦ καθένα τους εἶχε καὶ τὸ χρῶμα του, στὲς λακκιές, στὰ πλάγια, στὰ σιάδια, κ' ἐκοκκίνιζε ὅλα πάντα κι' ὠμόρφαινε τὰ πάντα, καὶ δὲν ἄφινε γλωμὸ οὔτε δέντρο κανένα, οὔτε πρόσωπο ἀνθρώπου κανένα. Κ' ἐκείνην τὴν ὥρα ὁ Πέτρος κατέβαινε συλλογισμένος τὸν ἄσκημο κατήφορο, ποῦ ἐρχότουσαν ἀπὸ τὸ χωριό, κ' ἐπήγαινε στὴν περάμερη κατοικία, ὅπου ἡ Μαργαρίτα ἐρχότουσαν κάποτε γιὰ νὰ τὸν εὔρει. Ἐφοροῦσε, ἐκεῖνο τό δράδυ, ριχτὴ τὴ ζ' ἀκέττα του πάνου στὸν ἓναν ὦμο καὶ στὸ κεφάλι του τὴ μεγάλην ψάθρα κατεδασμένην ὡς τὰ βλέφαρα. Δὲν ἐκοίταζε τίποτα, καὶ τὸ βλέμμα του ἦταν προσηλωμένο χάμου κι' οὔτε δὲν ὑπόψιαζε τὴ φεγγόδοξα ὠμορφιὰ ποῦ τὸν τριγύριζε. Μῆνες τώρα δὲν τὴν εἶχε ἀνταμώσει μοναχὴ τῆς. Καὶ κα--

θῶς κατέβαινε τὸ ρόβολο ἐρωτιότου μὲ τὸ νοῦ του : «Θᾶρ-
 θει ;» Κι' ἀντὶς νὰ δώκει ἀπάντηση στὸν ἑαυτό του ἔσφιγγε
 στὲς παλάμες του τὰ νύχια. Κ' ἐγλιγώρευσε τὸ περπάτημά
 του σὰ νὰ διαζότουν νὰ φτάσει στὸ ἀκατοίκητο καλύδι προ-
 τήτερά της, μ' ὅλο ποῦ ἤξερε θετικά πῶς, κι' ἂν ἔμελλε
 ν'ἄρθῃ, θ'ἄπρεπε νὰ τὴν προσμείνει ἀκόμη πολλήωρα, ἀφοῦ
 τὰ νερά θ'ἄχαν ξεδάψει, ἀργὰ τὸ σούροπο. Καί [στὸ νοῦ του
 ἔφεξε μὲ μιὰς χρυσῇ ἢ ἐλπίδα, φωτεινῇ κ' ἐκείνῃ, σὰν τὸ
 φῶς τοῦ ἡλίου, ποῦ ἐπήγαινε νὰ βασιλέψῃ, μιὰ ἐλπίδα ποῦ
 πέρασε σὰν ἀστραπὴ μέσαθε ἀπὸ τὴν ψυχὴ του καὶ ποῦ δὲν
 ἐτολμοῦσε αὐτός ξάστερα νὰ τὴν ἐξηγήσῃ στὸν ἑαυτό του :
 θαρχότουν ἴσως ἐκεῖνο τὸ βράδυ ! Κ' ἡ ἐλπίδα τούτῃ τοῦ
 ξανάφερε στὸ νοῦ του τὸ ὕστερο ἀντάμωμα, τὴν ἄκρατῃ χαρὰ
 του ποῦ ἔκανε νὰ κυλοῦν χοντρά δάκρυα μέσαθε ἀπὸ τὰ μά-
 τια του, δάκρυα ποῦ ἐλάφραιναν τὴ θαρύθημῃ ψυχὴ του καὶ
 ποῦχαν βρέξει τῶμορφό της τὸ πρόσωπο. κ' ἐθύμηθηκε τὸ
 λαμπερὸ βλέμμα τῆς γυναικὸς ποῦ τὴν ἀγαποῦσε μ' ὅλην τὴ
 λάδρα τῆς καρδιάς του, καὶ ποῦχε ἔρθει ἐθελοῦσια γιὰ νὰ
 τοῦ παραδοθεῖ, ἀψηφῶντας, σὲ μιὰ στιγμὴ παραφορᾶς κ' ἐκεί-
 νῃ, τὴν ἁμαρτία καὶ τὸν κίντυνο καὶ σιγάζοντας κάθε ἄλλῃ
 φρόνιμῃ σκέψῃ. Καὶ μιὰ στιγμὴ κλειδῶντας τὰ μάτια του τὴν
 εἶδε νὰ περπατεῖ στὸ δρόμο κ' ἐκείνῃ, ἀνάλαφρα καὶ καμα-
 ρωμένα, ν' ἀνεδαίνει τὸ γνωστὸ ρόβολο ποῦ ὀδηγοῦσε στὸ
 ἀκατοίκητο καλύδι, ν' ἀνοίγει τὴν πόρτα ρίχνοντας γύρω
 της μία περίφοβη ματιὰ καὶ κοιτάζοντάς τον στὸ ὕστερο στα-
 μτημένη στὸ κατώφλι μ' ἓνα βλέμμα ποῦ τοῦδινε ἄλλῃ
 ζώῃ, ποῦ τοῦκανε τὴν ψυχὴ καινούρια, μ' ἓνα βλέμμα γε-

μάτο ἀγάπη, ποῦ ἄναθε μέσα του μίαν ἀδάσταχτη ὁρμή, ἔναν ἄπειρον πόθο.

Εἶχε κατέθει ὥς τόσο ὅλο τὸ πλάγι κ' ἐδρiscότου σ' ἓνα σιάδι ἀνάμεσα σὲ δυὸ μεγάλες σφαλιῆς ἀπὸ βάτους γεμάτους ἀνθη καὶ μοῦρα. Γυναῖκες ἔπαιρναν τὸν ἀνήφορο γυρίζοντας στὸ χωριὸ μὲ τὰ γίδια τους καὶ μὲ τάρνακιά τους, μιλιῶντας πρόσχαρα ἀναμεταξύ τους καὶ γνέθοντας μαλλὶ ἀπὸ τὴ ρόκα τους. Τὸν ἐχαίρέτησαν ὅλες· καὶ τὰ ζῶα τους ποῦ ἐγέμιζαν ὅλον τὸ δρόμο ἀναμέρισαν γιὰ νὰ τὸν ἀφήκουν νὰ περάσει· κι' ἀπάντησε στὸ χαίρετίς τους μὲ τὸ χέρι καὶ μ' ἓνα χαμόγελο, μὰ οὔτε δὲ σταμάτησε γιὰ νὰ τὲς κουβεντιάσει, οὔτε δὲ ἐγνώρισε ποιῆς ἦταν, γιὰτὶ ὁ νοῦς του ἦτ' ἄλλου, βυθισμένος στὴ σκέψη, ποῦ τοῦ ξανάφερνε στὴ θύμηση τόσες ἡδονικὲς εἰκόνες, κ' ἡ θύμηση τεῦδινε τὴν πλάνη ὑπόσκεισθ πῶς ὁ ὄνειρεμένος ποράδεισος θὰ γινότου σὲ λίγα πραγματικότητα. — «ὦ κι' ἂν ἔρθη!» ἐψιθύρισαν τὰ χεῖλη του «τί πανηγύρι τῆς ψυχῆς!» Αἰστάνθηκε πῶς τὰ χέρια, ἐκρύωσαν κ' ἴδρωσαν, κ' ἐρώτησε τὸν ἑαυτοῦ πῶς μπορούσε ἡ γυναῖκα ἐκεῖνη νὰ τὸν συνταράξει τόσο καὶ νὰ τὸν κάνει νῆναι ἀδιάφορος γιὰ ὅλες τὲς ἄλλες καὶ νὰ μὴν ὀρέγεται ἄλλην καμὶα καὶ νὰ μὴ βρίσκει ὡμορφὴν ἄλλην καμὶα παρὰ ἐκεῖνην· κ' ἐκούνησε πικρὰ τὸ κεφάλι.

Ἔστρεψε τώρα σ' ἓνα μονομάτι κι' ἄρχισε ν' ἀνεβαίνει μίαν χέρση ράχη, ἀνάρηα φυτεμένην μ' ἐληῆς χαμηλές, λιανές, λιγόκλαρες καὶ γεροπιασμένες. Στὴ φτωχιά γῆς τῆς ράχης ἐφύτρωναν ρίχια καὶ μυρτιῆς καὶ τὰ ξέφωτα μέρη

ἦταν λογιζασμένα, γεμᾶτα ἀγκυθερούς ἀσπαλάθρους, βαττινιές καὶ φτέρεθ. Κι' ὁ δουλευτής τῆς γῆς ἐξύπνησε μέσα στὴν ψυχὴ του κ' εἶπε μὲ τὸ νοῦ του : « Τί κρῖμα ποῦ κάθεται ὅλη τούτη ἡ γῆς ! Νὰ μὴν ἦταν χτήμα ἀρχοντικό, θάταν συγυρισμένη θάθρεφε μίαν ὀλάκερη οἰκογένεια ! » Μὰ ὁ στοχασμός του αὐτὸς δὲν ἐβάσταξε παρὰ μία στιγμή κ' ἡ σκέψη του ἐπέταξε ἀμέσως πάλι στὴ Μαργαρίτα, ποῦ γι' αὐτὴν ἐπήγαινε τώρα στὸ καλύβι, καὶ τοῦ σκλάβωσε πάλι τὸ νοῦ, διώχνοντας κάθε ἄλλη ἰδέα. "ὦ ἡ Μαργαρίτα ! αὐτὴ καὶ μόνη ἦταν ἡ ζωὴ του, ἡ ἄπειρη χαρὰ του, ἦταν τὸ σκληρὸ κι' ἀβάσταχτο βασανιστήριό του, ἦταν ἐκείνη ποῦ τὸν ἐχώριζε ἀπὸ τὴ ζωὴ, ἐνῶ ἦταν τὸν ἴδιον καιρὸ καὶ ἡ ζωὴ του. Καὶ πῶς τὴν ἀγαποῦσε ! ὦ πῶς τὴν ἀγαποῦσε ! καὶ κάθε τῆς ἐλάττωμα ! πῶς ἀγαποῦσε καὶ τοὺς πόνους ποῦ τὸν ἔκανε νὰ ὑποφέρει. Τὴν ἔκρινε θύστροπη, φιλόνηκη, δειλὴ, εἴξερε πῶς τὸ παραμικρὸ τὴν ἔκανε κοκὴ, πῶς κάθε ἀνησυχία ποῦ εἴμποροῦσε νὰ τῆς δώσει ἡ ἀγάπη του, τὴν ὀργίζε, πῶς τὸν ἤθελε ὑποτεταγμένον στὴ θέλησή της, ὑπομονητικόν, ἀπαραπόνητον καὶ πῶς ἤθελε νὰ τὸν βλέπει νὰ ὑποφέρει καὶ νὰ διψάει πάντα ἀχόρταστη ἀγάπη. Μὰ τὴν ἀγαποῦσε !

Εἶχε φτάσει πλὴν στὴν κορφή τῆς ράχης κ' ἐσίμωνε τώρα στὸ καλύβι. Ἐσταμάτησε κ' ἐκοίταξε ὀλόγυρά του. Ἄκρα σιγὴ ἐβασίλευε. Ταῦτιά του ἄκουαν τὴ θεϊκὴν ἡσυχίαν τοῦ κάμπου ποῦ ἀπλωνότου ὀλόγυρά του. Τὸ μούγγρισμα κάποιου καματεροῦ, τὸ μακρυνὸ ἀλύχτισμα κάποιου σκύλου, ἡ φωνὴ κάποιας γυναίκας δὲ βχοτοῦσαν παρὰ λίγες στιγμὲς

καὶ δὲ μπορούσαν νὰ ταραῖξουν τὸ καθολικὸ μυστήριον. Τὰ σπιτάκια ποῦ ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐφαινόταντα σπαρμένα, τὰ χωριά ποῦ ἄσπριζαν μακρὰ ἀπάνου στὲς πράσινες ράχες ἦταν βουβά· πέρα ἢ θάλασσα γαλάζια, ὠχρὴ καὶ σὰν ἄσπρουλιάρικη μὲ χρυσὲς ἀναλαμπές, ἀνάδινε μία θαμπὴ καταχτιὰ, ποῦ ἐχρύσιζε καὶ κείνη, κ' ἦταν ἡσυχὴ ὅλη, φωτεινὴ κι' ἀπεραντὴ. Ἀέρας δὲν ἐφυσοῦσε· κι' ὁ ἥλιος κατέβαινε σὰ μεγάλος δίσκος κατακόκκινος, ἀλλάζοντας κάθε στιγμὴ λάμψη στὴν κυματωτὴ του ἐπιφάνεια, πρὸς τὰ χρυσοδαμμένα οὐρανοθέμελα καὶ παρέτοιμος νὰ βυθιστεῖ στὸ πέλαγο δὲν ἐθάμπωνε πλὴν τὰ μάτια. Καὶ τῆς σιγῆς τὸ μυστήριον καὶ ἡ λαμπρὴ μεγαλοπρέπεια ἔκαμαν τὸν Πέτρο βαρύθυμον, τοῦ στάλαξαν στὴν ψυχὴ μιὰ βαθειὰ καὶ μαύρην ἀπελπισίαν· αἰσθανότουσαν τὸν ἑαυτὸ του μικρὸν ἀδύνατον, μηδενισμένον, ὑποταγμένον σὲ ἀσάλευτους καὶ ἄσπλαχνους νόμους, ποῦ ἐκυβερνοῦσαν τὰ πάντα καὶ ποῦ τοῦ ἀνθρώπου ἡ θέλησις δὲν μπορούσε νὰ τοὺς ἀλλάξει· καὶ τὴν ἴδιαν ἐντύπωση θᾶκανε βέβαια τὸ μεγαλόπρεπον βασίλειον σ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ στὰ ζῶα καὶ στὰ δέντρα, γιὰ τὴν τὰ χωριά, τὰ λιβάδια, οἱ κάμποι ὅλα ἐκείνην τὴν ὑψηλὴν στιγμὴν σὰν τρομαγμένα ἐσώπαιναν.

«Ἀχ!» ἀναστέναξε ὁ Πέτρος κ' ἐσταμάτησε στοῦ καλυβιοῦ τὴν πόρτα. «Θᾶρθαι; δὲ θᾶρθαι; — Τώρα παραφυλάει κι' ὁ Τουρκόγιαννος.»

Τὸ στόμα του ἦταν φρυμένο· τὰ χέρια του ἦταν πάντα κρύα κ' εἶχαν ὑγράνει περισσότερο. Γιατὶ εἶχε ξανάρθει ἀπὸ τὴν ξενητείαν κ' ἐκεῖνος; γιατί εἶχε πάει δοῦλος στὸ σπίτι

τοῦ Ἀράθυμου ; Κι' αὐτὸς ὁ στοχασμὸς τὸν ἔκαμε νὰ θυμηθεῖ καὶ νὰ ἰδεῖ μπροστά του, τὸν τρισευτυχισμένον ἄνθρωπο, τὸν ἄντρα τῆς Μαργαρίτας, στὴ θέση ποῦ ἔκαθότουν χτῆς κ' ἐκάπνιζε μπρὸς στὸ καλύδι του, κ' ἐφαντάστηκε πῶς αὐτὴν τὴ στιγμὴ ἡ Μαργαρίτα, ἡ γυναῖκα ποῦ αὐτὸς ἀγαποῦσε, ἦταν καὶ πάλι σιμὰ στὸν ἄντρα της, ἀνάμεσα σὲ τρία παιδιὰ ποῦ τοῦχε κάμει, κι' ἀνανοήθηκε πῶς ὁ Γηόργης μποροῦσε νὰ τὴν ἔχει δική του, πᾶσα στιγμὴ, πᾶσα ὥρα, ὅταν τοῦ ἐβουλότουν αὐτὴ ἦταν ἡ ἀχώριστη συντροφίσα τῆς ζωῆς του.

Κ' ἐσυλλογίστηκε ἔπειτα ὁ Πέτρος πῶς ἡ Μαργαρίτα εἶχε φέρει στὸν Ἀράθυμο ὅλες τὲς εὐτυχίες. Τίποτε δὲν ἔλειπε στὸ εὐλογημένο σπίτι, ποῦ τὸ στόλιζε, τοῦδινε ζωὴ καὶ τὸ δρόσιζε ἡ παρουσία της. Ὁ Ἀράθυμος εἶχε χτήματα δικὰ του, μά ὅταν τὴν εἶχε πάρει, δώδεκα χρόνους ὀπίσω, ἦταν ναυαγισμένος. Τῷξερε ὅλο τὸ χωριό. Ὡς καὶ γιὰ νὰ τῆς κάμει τὸ χάρισμα τοῦ γάμου, εἶχε χρεωθεῖ τὰ ἑκατὸ τάλλαρα ποῦ ἐχρειάζότουν. Ὁ πατέρας του ἀδούλης καὶ ἀμελῆς εἶχε ἀφήκει τὸ χτῆμα του νὰ ρημάξει, χέρισσο, κακορίζικο, ἀκαλλιέργητο· κ' ἡ γῆς ἔτσι δὲν τοῦδινε πλιά τίποτα καὶ ἐξέπεφτε ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνον κ' ἔβαζε χρεὴ ποῦ τοῦτρωγαν ἔπειτα ὅλην τὴ σοδειά σὰν ἐγενότουν τὸ λάδι. Κι' ὅλο μὲ μιὰς ὅταν ὁ Γεώργης ἐπῆρε τὴ Μαργαρίτα, τὰ πράματα ἄλλαξαν. Ἐβαλθῆκαν ὅλοι στὴ δουλειά· ἀπόχτησαν σὲ λίγο ζευγάρι· ἐπῆραν πρόβατα· ἐξεχοέωσαν· καὶ κάτου ἀπὸ τὸ βλέμμα τῆς Μαργαρίτας τὰ γεινήματα τῆς γῆς ἐγινόνταν χρυσά, οἱ ἐληθὲς ἐδαῖζαν ἀπὸ τὸν πολὺ καρπὸ, τὸ χωράφι

εγινόντουσαν μία θάλασσα από πρωϊμιές κι' από όψιμιές, τὰ χρήσιμα δέντρα έφορτονόνταν όλο τὸ καλοκαίρι με κάθε λογῆς όπωρικά, από τότες τίποτα πλιά δέν ἔλειψε μέσα στο σπίτι τοῦ 'Αράθουμου.

Τούχε κάμει κι' όλας τρία παιδιά, τὸ ένα καλύτερο από τ'άλλο· ένα κορίτσι μεγάλο τώρα, ποῦ ἐπήγαινε με τάρνια στὸν κάμπο κ' ἔκανε κι' ἄλλα θελήματα τοῦ σπιτιοῦ, καὶ δύο αγόρια ποῦ ἐπήγαιναν κάθε πρωϊ σχολεῖο κ' ἐμάθαιναν γράμματα... Χαρά θεοῦ τὸ σπιτικό τοῦ 'Αράθουμου.

Κι' όλοι τοῦτοι οἱ στοχασμοὶ τοῦχαν ἔρθει στο νοῦ μαζῇ, σὲ μιὰ στιγμή, ξαλλάζοντας με τῆς ἀστραπῆς τὴ γλιωράδα· ὁ νοῦς του ἔδλεπε μονομιὰς όλα μαζῇ τὰ πράματα, καθὼς τὸ μάτι τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ἀνεβαίνει σὲ ψηλὸ κορφοβούνι βλέπει τριγύρω έναν κόσμο. Μὰ ἔξαφνα ἡ σκέψη του ἔσταμάτησε· τὸν εἶχε ζαλίσει.

Τώρα ὁ ἥλιος εἶχε δῦσει καὶ στὰ σπάνια δέντρα τῆς χέρισης ράχης ἔλαλοῦσαν κάποια πουλάκια ποῦχαν ξανάβρει τὸ μελωμένο τραγούδι τους. Ἡ θαμπὴ χρυσὴ σκόνη εἶχε χαθεῖ από τὸν ἀέρα καὶ μόνο τὰ διαβατάρικα σύγνεφα ἐρόδιζαν ἀκόμη τὸν ἄσπρον ἀχρωμάτιστον οὐρανό. Κι' ὁ Πέτρος ἄνοιξε τοῦ καλυδιοῦ τὴν πόρτα κ' ἐκοίταξε μέσα ξεταστικά τὸ σκοτάδι· κ' ἔχαμογέλασε πικρά, ἀπαντώντας σὲ κάποια ἰδέα ποῦ τὴν εἶχε γεννήσει στὴν καρδιά ὁ πόθος. «Ἦθελες κι' όλας νὰ προσμένει!» εἶπε τοῦ ἑαυτοῦ τσο· «πὼς θάταν από τὰ τώρα ἐδὼ ὡς κι' ἂν ἔπρεπε ν᾿ῤῥθει;»

Ἐπῆγε μέσα, ἐκάθησε σὲ μιὰν ἄκρη, ἐκεῖ ποῦ ἐκαθότουσαν πάντα μαζῇ της, κ' ἔκλεισε μιὰ στιγμή τὰ μάτια προσπα-

θώντας νὰ τὴν ὀνερευτεῖ σιμά του, ὅπως ἦταν τὴν τελευταία φορά, μὰ δὲν ἐμπόρεσε νὰ θυμηθεῖ ξεχωριστὰ τὰ πιθέματά της, ὅσο κι' ἂν προσπαθοῦσε νὰ τὰ ξαναφέρει στὸ νοῦ του· κι' αὐτὸ συχνὰ τοῦ συνέβαινε. Μία στιγμή τὴν ἐδλεπε ἐμπρός του, μὰ ὅταν ἤθελε νὰ προσέξει τὰ μαῦρα γλυκά της μάτια, τὸ μικρὸ κόκκινο στόμα της, κάποιο σημάδι τοῦ ἄσπρου κορμιοῦ της, ὅλη ἡ μορφὴ της ἐσθηννότουν μὲ μίας σὰν ὠχρὸ φάντασμα· δὲν μποροῦσε νὰ θυμηθεῖ καθαυτὸ οὔτε τὸ χρῶμα της, οὔτε τὴ λάμψη της, οὔτε τὸ τρεμούλιασμα τῶν ματιῶν της, ποῦ τόσες φορές τῷχε κοιτάξει μ' ὅλο του τὸν πόθο, οὔτε τῶν χειλιῶν της τὲς γραμμές, οὔτε τὴ γλυκάδα τοῦ χαμόγελοῦ τους· δὲν μποροῦσε πλὶν νὰ θυμηθεῖ πῶς ἐκεῖνα τὰ χεῖλια ἐκολλοῦσαν στὸ στόμα του, σὲ ποῖο μέρος τὸν ἄγγιζαν, πῶς ἐρρυφοῦσε τὴν πνοή τους... Κ' εἶπε πάλι μὲ πόθο : « Ὡ νάρχότουν τώρα, τώρα εὐτύς!... » Κ' ἐσηκώθηκε καὶ μισοάνοιξε τὴν πόρτα, κ' ἐπρόβαλε τὸ κεφάλι κ' ἐκοίταξε ἔξω σ' ὅλα τὰ μέρη. Μὰ δὲν ἀνυπομόνησε ἀκόμη. Ἐμπῆκε πάλι μέσα κ' ἔκαμε λίγα πατήματα κρατῶντας χαμηλὰ τὸ κεφάλι. Ἐθυρότουν πάλι τὰ λόγια της : « Τώρα παραφυλάει κι' ὁ Τουρκόγιαννος ! » — « Γιατὶ παραφύλαγε ; γιατί », ξανασυλλογίστηκε ἀνήσυχος, « νὰ ξανάρθει ἀπὸ τὴν ξενιτεὶά καὶ νὰ γήνει δοῦλος στὸ σπῆτι τοῦ Ἀράθουμου ; » Καὶ τὸν ξαναθυμήθηκε κ' ἐκεῖνον ὅπως τὸν εἶχε ἰδεῖ χτὲς ποῦ ἀλέτρευε, λιγνὸν μὲ τάρηά του γένεια καὶ τὰ μακρυά, μαῦρα μαλλιά ποῦ τοῦπεφταν σὰ φυτίλια στὸν τράχηλο· θυμῆθηκε τὰ ἀγαθὰ παιδιάρisia μάτια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ γλυκὸ χαμόγελο ποῦχε πάντα στὰ χεῖλη καὶ ποῦ καμία λύπη, κανέ-

νας κόπος ποτέ δὲν τοῦ τόσθηναν. Ὁ ἄνθρωπος ἐδούλευε πιστὰ τὸ σπίτι τοῦ Ἀράθυμου, ἀπὸ τὴν αὐγὴ ὥς τὸ βράδυ στὴ δουλειά, γιὰ νὰ τιμήσει, ὡς ἔλεγε, τὸ ψωμί ποῦ τοῦδιναν, μὴ θυμῆθηκε κι' ὅλας ὁ Πέτρος πῶς ἔτρεμε πάντα ἡ ἀδύνατη φωνὴ του ἔταν μιλοῦσε μὲ τὴ Μαργαρίτα καὶ πῶς ἐκατέβαζε τὸ βλέφαρο μπροστὰ τῆς, σὰν νὰ ἐφοδύουν νὰ τὴν κοιτάξει κατάματα, καὶ μὲ πόσο σέβας ἐστεκότουν ὁμπρὸς στὴν ὁμορφιά τῆς, σὰ νάταν ὁμπρὸς σὲ μιὰ ἀπὸ τὲς ὁμορφες εἰκόνες ποῦ ἐστόλιζαν τὴν πλοῦσια κι' ὠραία ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ τους. Κ' ἐδάγκωσε τὴν ἄκρη τῆς καρδιᾶς του ἡ ὑπεψία πῶς κι' ὁ Τουρκόγιαννος ἀγαποῦσε τὴ Μαργαρίτα. Ὡς κι' αὐτός, ἄχ! τὴν εἶχε σιμά του ὅσο ἤθελε, τῆς μιλοῦσε ὅταν ἤθελε, εἴμποροῦσε κάθε ὥρα καὶ στιγμὴ νὰ τὴ βλέπει, ἐξοῦσε μέσα στὸ σπίτι τῆς!... κι' ἂν ἡ Μαργαρίτα ἔστεργε..., εἴμποροῦσε νά... Μὰ ἀπόδιωξε τρομαγμένος αὐτὴν τὴν ὑπεψία. «Ἡ Μαργαρίτα, ἡ Μαργαρίτα!» εἶπε ἀνοίγοντας τὰ μάτια. Καὶ ἡ ἰδέα αὐτὴ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀφήκει καὶ τὸν ἐδασάνισε πολλὴν ὥρα. Ἀθέλητα τοῦρθε στὸ νοῦ μία ἀπαισία καὶ τρομαχτικὴ εἰκόνα. Ὁ Τουρκόγιαννος γλωμός ἀμίλητος, δακρυσμένος, περίφοβος ἀπὸ τὴν εὐτυχία του, κρατοῦσε τρέμοντας ὅλος στὴν ἀγκαλιά του τὴ Μαργαρίτα! Ἀνατρίχιασε κρύος ἵδρος τοῦδρεκε ὅλο τὸ σῶμα· ἀνασούφρωσε τὸ μέτωπό του· ἡ τρέλλα τοῦ πάθους τὸν ἐκυρίευε. «Γι' αὐτὸ» εἶπε μὲ τὸ νοῦ του «τὴν παρὰφυλάει!» Κ' ἐκαμε πάλι καμπόσα πατήματα μέσα στὸ καλύβι, κ' ἤρθε πάλι στὴν πόρτα, κ' ἐκοίταξε ὀξω: «Δὲν ἔρχεται! κι' οὔτε θάρθει!» εἶπε ἀπελπισμένα. Ξαναμπήκε στὸ καλύβι κι' ἐστά-

θηκε ὀρθὸς μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, κοιτάζοντας τὸ φῶς ποῦ ἔμπαινε ἀπὸ κάποια χαραμίδα. "Ἐφερε τὸ χέρι του στὸ μέτωπο καὶ μὲ τὸ φρυμένον του χεῖλι ἔκαμε ἓναν πικρὸ μορφασμό. Κ' εἶπε τοῦ ἑαυτοῦ του: «Τί ὀνειράτα εἶναι αὐτὰ ποῦ βλέπεις; Οὔτε ἡ Μαργαρίτα εἶναι τέτοια, οὔτε κί' ὁ Τουρκόγιαννος!» Μὰ ἡ ὑποψία του δὲν ἤθελε νὰ ἡσυχάσει. «Οἱ ἄντρες εἴμαστε ὅλοι πονηροί... μὰ ὥς κ' οἱ γυναῖκες. Καθένας θέλει τὸ καλὸ του. Κ' εἶναι τέτοια γυναῖκα ἡ Μαργαρίτα!» Καὶ σὲ μιὰ στιγμή ἐσυλλογίστηκε: «Μὰ ὄχι, ὄχι, ὄχι!... δὲν πάει μὲ τὸν Τουρκόγιαννο!... ὦ νάρχότουνε γλίγωρα!... ὦ νάτουν ἐδώ!... Μὰ γιατί γιχτὶ νὰ τῆς μιλεῖ ἔτσι, τόσο περίφοβα ὁ Τουρκόγιαννος, γιατί νὰ τὴν τηράζει ἔτσι, σὰν ἅγια εἰκόνα, ὅπως ἐγὼ τὸν πρῶτο καιρό; Δὲν ἔγινε τίποτα... Ποιὸς ξέρει; ὄχι τίποτα! μὰ... μὰ, τὴν ἀγαπάει δέδαια!... ἄχ νάταν ἐδώ! ἄχ, νάρχότουν!... »

Κ' ἐκοίταξε πάλι ἀπὸ τὴν πόρτα. Ἡ ζήλεια τὸν ἐξασάνιζε· ἡ ἀνυπομονησία τὸν καταστεναχωροῦσε· τὰ χεῖλη του ἐφρύγονταν πάντα περισσότερο καὶ νερὸ δὲν εἶχε γιὰ νὰ τὰ δροσίσει, μὰ γιὰ ὅλον τὸν κόσμον δὲ θάφευγε ἀπὸ τὸ καλύβ γιὰ νὰ κατεβεῖ στὴ δρυσοῦλα πῶτρεχε ἀκατάπαυστα στὰ ρίζα τῆς ράχης ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ δρόμου. "Ἐνας κόμπος τοῦσφιγγε τὸ λαιμό, ἓνας κόμπος ἄσκημος ποῦ δὲν τὸν ἄφινε νὰ καταπίνει. «Καλὰ ὁ ἄντρας τῆς» ξανάτε, «ὑπομονή! μὰ ὥς κί' αὐτός!... "Ἐτσι σὰν τὸν πρῶτον καιρὸ μαζὶ μου!... Εἶναι δυνατό;... ὄχι, ὄχι, ὄχι!»

Κ' ἐθυμήθηκε σὲ μία στιγμή τὸν πρῶτον καιρό, πέντε χρόνους ὀπίσω, ἢ καὶ περισσότερον. Πότε ἄρχισε, ποῦ, καὶ

πῶς, δὲν τῶξερε μήτε ὁ ἴδιος. Ἐσυχνοδούλευε τοῦ Ἀρά-
 θυμου, τοῦ γείτονα του, καὶ τὴν ἔβλεπε συχνά, κι' ἔβλεπε
 τὸ σέβας καὶ τὴν ὑπακοή τοῦ ἀντρός της σ' ἐκείνην. Πάντα
 ἡ γνώμη της ἐκυρίευε· πάντα ἔλεγε ἐκείνη τὸ σωστό· πάντα
 ὁ Ἀράθυμος ἐθυμότουν πῶς ἡ Μαργαρίτα τὸν εἶχε βγάλει
 ἀπὸ τὰς στενοχώριες καὶ τὰς συμφορὰς ποῦ ἐφοβέριζαν τὸ σπίτι
 τοῦ. Κι' ὁ Πέτρος εἶχε θάρρος μαζὶ της, γιατί στὸ ἴδιο τὸ
 χωριὸ εἶχαν γεννηθῇ, γιατί κ' ἐγνωρίζονταν ἀπ' ὅταν εἶχαν
 γνωρίσει τὸν κόσμον. Κ' ἔτσι ὅλες οἱ κουβέντες τους ἦταν
 ἀνοιχτές, σὰν νὰ μὴν ἦταν ξένοι, κ' ἐμιλοῦσαν θαρρετὰ κ'
 ἐμετωρίζονταν σὰν καλοὶ συντρόφοι, ὅχι σὰν ἄντρας καὶ γυ-
 ναῖκα. Ὅχι ποτέ. Ὁ Πέτρος ἦτανε ἀκόμη ἀνύπατρος κι'
 αὐτὴ τὸν ὀρμήνευε συχνὰ νὰ πάρῃ γυναῖκα. Καὶ κάποτε ὁ
 Πέτρος εἶχε καταλάβει πῶς ὅταν σιμᾷ της, ἡ σκέψη του
 ἄρχονα σταματοῦσε, πῶς τὴν ἔβλεπε κ' ἐφантаζότουν πῶς
 ζεῖ μέσα σ' ὄνειρο, καὶ τότες δὲν εἴξερε τί νὰ ἀπαντήσῃ,
 ἂν τοῦ μιλοῦσε, ἢ ἂν ἄλλος τοῦ κουβέντιαζε. Καὶ τοῦ ἄρρεσε
 τόσο νὰ τὴν ἀκούει, ὅ,τι κι' ἂν ἔλεγε! Καὶ κατάλαβε πῶς
 συχνά, ὅταν ἡ Μαργαρίτα τοῦ μιλοῦσε, ἢ μιλοῦσε ἀλλοινοῦ
 ἀνθρώπου, αὐτὸς δὲν ἐννοιωθε πλὴν τὰ λόγια της, καὶ μα-
 γεμένος ἄκουε μόνο τῆς γλυκειᾶς φωνῆς της τοὺς τό-
 νους, σὰ νᾶταν ἡ φωνὴ ἐκείνη ἓνα μαγευτικὸ ὄργανο, ποῦ
 λαλοῦσε ἀγγελικοὺς σκοπούς, καὶ θὰ μποροῦσε νὰ κάθεται
 ὥρες ὥρων ν' ἀκούει ἐκείνην τῇ φωνῇ, χωρὶς νὰ βγάζει ἐν-
 νοια καμμία. Πόσος καιρὸς εἶχε περάσει ἔτσι, δὲν τῶξερε.
 Δὲν εἴξερε οὔτε καὶ τώρα, ἂν ἡ Μαργαρίτα εἶχε καταλά-
 βει κάτι ἀπὸ τὴ βαθειὰ του ζάλη, ὅταν ἦταν μπροστὰ της·

Εἴξερε μόνο πῶς μιὰ μέρα, ἦταν ἡ ἀρχὴ τοῦ καλοκαιριοῦ, ἐδούλευαν μαζή, κ' εἶχαν βρεθεῖ μόνοι, ἀνάμεσα στοὺς ψηλοὺς σκανοὺς, ποῦ τοὺς ἔκοφταν οἱ δυό τους. Κ' ἦταν ἡ καρδιά τοῦ μεσημεριοῦ καὶ καυτερὸ τὸ λιοπύρι. Κ' ἐκείνην τὴ στιγμή τοῦχε ἀφαιρεθεῖ τέλεια ὁ νοῦς, κ' εἶχε ζήσει σὰ σὲ ὄνειρο, βλέποντας ὀμπρὸς του μόνο τὴ Μαργαρίτα. Ἦταν μονάχοι κ' οἱ δυό, στὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα, ντυμένοι λίγο, ζεστοὶ ἀπὸ τὴν ἐργασία. Κ' ἡ Μαργαρίτα ἦταν σ' ὅλην τῆς τὴν ὁμορφιά, ἡλιοκαμένη κομμάτι, γερή, νέα, κ' ἦτανε σιμά του, σιμά του τόσο ποῦ σὰ ρουθούνια του ἐρχότουν ἡ μυρωδιά τοῦ ἴδρου τῆς, ἀνακατεμένη μὲ τὴν εὐωδία τοῦ κομμένου χόρτου. Κι' αὐτὴ ἡ μυρωδιά τὸν ἐμέθυσε. Κ' ἐκατάλαβε τότες πῶς ἀπ' ὅσα τοῦλεγε ἡ Μαργαρίτα, αὐτὸς δὲν ἔννοιωθε πλὴν οὔτε μιὰ λέξη, μόνο ἄκουε, ἄκουε, ἄκουε· ἄκουε τ'ἀνεβοκατεβάσματα τῆς ἀρμονικῆς φωνῆς, ποῦ ἀντηχοῦσε μέσθ στ' αὐτιά του, σὰ μουσικὴ ἀγγέλων· κι' ἄξχννα ἀπὸ τὸν κόσμον δὲν εἶδε πλὴν τίποτα ἄλλο παρὰ τὰ δύο λαμπερὰ μάτια τῆς Μαργαρίτας, ποῦ ἐτρεμούλιαζαν καὶ ποῦ καὶ τώρα ἀκόμη δὲν μπορούσε νὰ τὰ θυμηθεῖ καὶ νὰ τὰ ξαναφέρει στὸ νοῦ του μὲ τὸ χρῶμα τους καὶ μὲ τὴ γλυκὰδα τους, κι' ὅλα τὰ πάντα γύρω σ' ἐκεῖνα τὰ μάτια ἦταν θολὰ καὶ κόκκινα, κ' ἔκρυβε τὰ πάντα ἡ κοκκινάδα. Κ' εὐρέθηκε ὁλομεμιὰς σιμά τῆς. Καὶ τὴν ἄδραξε σὰ φτερὸ στὴν πλατεῖα ἀγκαλιά του κ' ἐζητοῦσε τὰ χεῖλη τῆς γιὰ νὰ τὰ φιλήσει. . . Κ' ἐκείνη τοῦχε ἀνεγύρει πρῶτα τὸ πρόσωπο γιὰ νὰ ξεφύγει τὸ φιλή του, καὶ δειλὰ δειλὰ τὸν ἐσπρωχνε γιὰ νὰ τὴν ἀφήσει καὶ μὲ δειλὴ φωνή, σὰ μὲ παρακάλλο, τοῦ-

λεγε: «Φεύγα, φεύγα!» Μὰ ἐκατάλαβε πῶς ἡ ἀντίστασή της ἦταν μικρὴ καὶ πῶς ἀπὸ στιγμὴν σὲ στιγμὴ ὀλιγόστευε. Κι' ὀλομεμιάς εὐρεθῆκαν κ' οἱ δύο τους χάμου, πάνου σ' ἓνα κρεβάτι ἀπὸ σανό, μέσα στὰ ψηλά, πυκνὰ χορτάρια, ποῦ ἔκλεισαν ἀκάνουθὲ τους, σκεπαζοντάς του μ' ἓνα πράσινο θολωτὸ κουβούκλι. Ἡ γῆς ἀνάδινε μυρωμένη φλόγα κι' ὁ ἀέρας ἐρχότου ζεστὸς καὶ πυρωμένος στὰ πλεμόνια τους... Κ' ἐθυμότου ὁ Πέτρος πῶς ὅταν εἶχε συνέρθει ἀπὸ τὴ μέθη τῆς ἡδονῆς καὶ τὴν εὐχαριστοῦσε γιὰ τὴν τόση εὐτυχία ποῦ τὸν εἶχε κάμει νὰ δοκιμάσει, ἡ Μαργαρίτα εἶχε κρεμάσει τὸ πρόσωπο καὶ τοῦχε πεῖ ντροπιασμένη: «Μὲ τὶ πρόσωπο θὰ σὲ κοιτάζω; ἔχω τώρα δύο ἄντρες ἐν τῇ ζωῇ.»—Ἐτσι ἦταν ἡ ἀρχή.

Κι' ἀπὸ τότες ἡ ἀγάπη του εἶχε μείνει ἀχόρταστη πάντα καὶ καθημερνὰ τὸν πότιζε φαρμάκια, γιατί ἡ ζήλεια τὸν τυρανοῦσε καὶ γιατί ἡ Μαργαρίτα σπάνιες φορὲς ἔστεργε νὰ τοῦ παραδοθεῖ, γεμάτη φροντίδα γιὰ τὸ καλὸ της ὄνομα, γιὰ τὴν ἡσυχία τοῦ σπιτιοῦ της, γιὰ τὰ τρία της παιδιὰ, καὶ τὸν ὕστερον καιρὸ μάλιστα, ἀπ' ὅταν ὁ Τουρκόγιαννος εἶχε ξανάρθει ἀπὸ τὴν ξενητεία, ἐπρόσεχε κ' ἐπροφυλαγότου ἀκόμα περισσότερο, γιατί, καθὼς ἔλεγε ἡ ἴδια, ὁ ζευγουλὰ της τὴν παραφύλαγε. Κι' ὁ Πέτρος ξαναρώτησε τὸν ἑαυτὸ του: «Γιατί; Καὶ πῶς τῷξερε ἡ Μαργαρίτα ποῦ τὴν παραφύλαγε;»

«Τώρα ποῦ νᾶρθει ἀμέσως θὰ τὴ ρωτήσω!» εἶπε μὲ τὸ νοῦ του. «Μὰ θᾶρθει;»—Τὸ φῶς εἶχε λιγοστέψει· καὶ ὁ Πέτρος ξαναπόδωσε τὸ κεφάλι του ἀπὸ τὴν πόρτα. Τὰ δέν-

τρα εἶχαν χάσει τὸ χρῶμά τους, ἦταν ὅλα σταχτυά. Τὰ βουνὰ εἶχαν ξεθωριάσει καὶ κάποιο ἄστρὸ εἶχε ξεμυθήσει, μικρὸ ἀκόμη μέσα στὸ σταχτὸ φῶς τοῦρανοῦ. Κ' ἐσκέφτηκε πάλι πῶς πολλὲς κι' ἄλλες φορές εἶχε ἀποφασίσει νὰ τῆς κάμει πολλὰ ρωτήματα, κι' ὕστερα ἢ δὲν τὴν ξεμονάχιαζε καθόλου, ἢ, ὅταν τὴν ἔδλεπε τὰ λησμονοῦσε ὅλα κ' ἐπαραδινόταν ὁλόψυχα στὴ μεγάλη χαρὰ τῆς σπάνιας στιγμῆς, θέλοντας νὰ χορτάσει ἀγάπη. Καὶ μπροστὰ δὲν ἤξερε παρὰ πῶς νὰ παινέσει καὶ νὰ δοξολογήσει τὰ κάλλη της.

Μὰ ἀργοῦσε ἀπόψε πάρα πολὺ· ἔπρεπε τώρα νά'ναι στὸ καλύβι! Καὶ ἡ στενοχωρία του κάθε στιγμὴ ἐμεγάλωνε. Ἐβάλληκε πάλι νὰ περπατεῖ μὲ μεγάλα βήματα, ἀνασθήκωνε μὲ τὰ δάχτυλα τὰ μαλλιά του, ἐδάγκανε τὸ μαῦρο μουστάκι του καὶ τὰ νύχια τοῦ ζερβικοῦ χεριοῦ του, ἐκλειοῦσε τὰ μάτια του, ἀνάσαινε γοργὰ καὶ μὲ κοντὴ πνοή, καὶ κάθε στιγμὴ ἐπήγαινε στὴν πόρτα, τὴ μισάνοιγε μὲ προφύλαξη, ἐπρόβαλε τὸ κεφάλι κ' ἐκοίταξε, ἐκοίταξε γιὰ πολλήν ὥρα τὸ δρομὶ ὡς τὴν ἄκρην του, ὅπου ἄρχιζε νὰ ροβολάει στὸ χέρισο πλάϊ. Δὲν ἐρχότου οὔτε τώρα! Κ' ἐστενοχωριότου κι' ἀνυπομονοῦσε: Δὲν ἐρχότου!....

Καὶ δίπλα στὴν ἀνυπομονησίᾳ ποῦ κάθε στιγμὴ αὖξαινε, τὸν τυραννοῦσε καὶ ἡ παράλογη ζήλια, καὶ τοῦσφιγγε τὴν καρδιά· καὶ ἐπαίδευε ὡς τόσο τὴ φαντασίᾳ του ζητῶντας νὰ μυντέψει τί ἔκανε ἐκείνην τὴ στιγμὴ ἡ Μαργαρίτα, ποῦ ἔπρεπε νά'χε ἔρθει καὶ ἀντὶς δὲν ἐρχότου ἀκόμα. Ὡ πόσο θάταν διαφορετικὲς οἱ στιγμὲς του, ἂν ἦταν ἐκεῖ καὶ πόσο γλίσγωρα θάφευγεν: Μὰ δὲν ἐρχότου ἀκόμα! Ἀκόμα!

Ἐκάθησε πάλι στὴν ἴδιαν ἄκρη, ὅπου τὴν τελευταία φορά εἶχε καθήσει σιμὰ στὴ Μαργαρίτα, ἐσηκώθηκε σὲ μιὰ στιγμή. ἐκοίταξε πάλι ἔξω, ξανακάθησε, ξανασηκώθηκε, ξαναπερπάτησε, ξανακοίταξε. Ὁ τόπος δὲν τὸν βαστοῦσε. "Ὁξω τὸ φῶς εἶχε λιγιστέψει ἀκόμη, κι' ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή λιγότευε περσότερο καὶ γλιγωρότερα." Ἀν δὲν ἐρχότουν τώρα, τώρα, ἢ σὲ μιὰ στιγμή, ἢ σ' ἓνα λεπτό, ἢ σὲ λιγάκι δὲν θ' ἐρχότουν πλιά! "Ἀχ δὲ θ' ἐρχότουν! Κ' ἐπερίμενε σὰν τρελὸς κι' αὐτιοζότουν κ' ἐτραβοῦσε τίς τρίχες ἀπὸ τὰ φρύδια του κι' ἀπὸ τὸ μαλλιαρό του στῆθος. Δὲ θ' ἐρχότουν! Κι' ἀφοκραζότουν κάθε μικρὸν κρότο, κάθε φύλλο ποῦ ἔπεφτε ἀπὸ τὴν πιὸ σιμοτινὴ ἑλῆὰ πάνου στοῦ καλυθοῦ τὰ κεραμύδια, κάθε τρίξιμο ξύλου ἢ κλαριοῦ, κάθε περπάτημα ζωύφιου πάνω στὴ στέγη, καὶ κάθε φορά ἡ καρδιά του ἀναπηδοῦσε μέσα στὰ στήθη του ἢ ἐλίγωνε γιατί ξανάφευγε μέσα του δειλὴ καὶ πλάνα ἐλπίδα πῶς θάταν τὰ πατήματά της, καὶ τότες ἀντικρατοῦσε τὴν πνοὴν του· ἐκλειοῦσε τὰ μάτια, ἐσήκωνε τὸ κεφάλι, γιὰ νὰ τὴν ἀκούσει νὰ ζυγώνει, ὅλο νὰ ζυγώνει, νάρχεται... Μὰ ὁ κρότος ἐσβηννέτουν σὲ μιὰ στιγμή κι' ἔκανε μαζὶ του φτερά κ' ἡ ἐλπίδα. Δὲν ἦταν αὐτή! Δὲν ἐρχότουν! Δὲ θ' ἐρχότουν!

Κι' ὅσο λιγότευε τὸ φῶς, καταλάβαινε πῶς λιγότευε καὶ ἡ πιθανότητα. Ἡ Μαργαρίτα ποτὲ δὲν περπατοῦσε τὴ νύχτα, καὶ ὁ ἄντρας της ἦταν ἀπὸ ἐνωρὶς κάθε δράδῳ στὸ σπῆτι. Καὶ τώρα ὁ Πέτρος αἰσθχνότουν τὸν ἑαυτὸ του κουρασμένον ἀπὸ τὴ μακρυνὴ ἀναμονή, κ' ἦταν ὅλος λουσμένος σ' ἓναν ἴδρο ἀγωνίας, συντελεμένος ἀπὸ μιὰ κατάκαρδῃ βα-

ρυθμιά, μὴ βρίσκοντας παρηγοριά στὴ μαύρη ἀπελπισία ἐκείνης τῆς στιγμῆς. Ἀποφασιστικὰ εἶπε: «Δὲ θᾶρθῃ!»

Ἀκούονταν τώρα μέσαθῃ ἀπὸ τὲς σοῦδες τῶν χωραφιῶν κι' ἀπὸ τὴ δρύση, πῶτρεχε στὰ ριζὰ τῆς ράχης, στὴν ἄλλη μεριά της, τὰ μονότονα λαλήματα τῶν καλοκαιριδιῶν καὶ τὸ κράξιμο κάποιου βατράχου, πῶκραζε τὴ βροχή· μέσα στὸ καλύδι ἦταν θαυτὸ σκοτάδι καὶ μόνο οἱ χαραμάδες τῆς πόρτας καὶ κάποια τρύπα τοῦ καλυδιοῦ τὴ στέγη ἄσπριζαν ἀκόμῃ λιγάκι. «"Ὡ δὲ θᾶρθῃ! δέβαια!» εἶπε ἀποφασιστικὰ μὲ τὸ νοῦ του. «"Ἀς φύγω!—" Ὁχι, ἄς προσμείνω ἀκόμῃ μιὰ στιγμὴ! —Κι' ἄλλη μία!—" Ἀς προσμείνω ἀκόμῃ λίγο, ἀφοῦ ἐκάθισα τὸ πολὺ, μὴ λάχει κ' ἔρθῃ καὶ δὲ μ' εὔρει!... Κ' ἐπέρασε ἀκόμῃ ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας μεγάλη ἀγωνία, Μὰ στὸ ὕστερο ἀπελπίσθηκε. Τώρα πλιὰ ἦταν θετικὸς πῶς δὲ θάρχότουν. Καὶ μολονότι ἡ θλίψη του ἦταν μεγάλη, ἐκατάλαβε πῶς ἡ θετικότητά ἦταν πλιὸ εὐκολοβάσταχτη ἀπὸ τὴν ἀναμωνὴν καὶ τὴν ἀγωνία. Ἡ λύπη ἦταν πολλή, μὰ ἡ ἀγωνία ἔπαψε.

«Τί πέρασα!» εἶπε «ὅλο τοῦτο τὸ δράδυ!» Κ' ἐκάθισε ἀναστενάζοντας μέσα στὰ σκοτάδια. Εἶχε δυνατόν πονοκέφαλο, δυνατόν τόσο ποῦ ἔπρεπε νὰ τὸν προσέχει. Κ' ἔκανε ἔτσι ὁ πόνος τὴ σκέψη του νὰ ξεδίνει. Σκεπτικὸς εἶπε πάλι: «"Ἔτσι δὲν μπορῶ νὰ πάω ἐμπρός, κάτι πρέπει νὰ κάμω, κάτι πρέπει νὰ καταφέρω!... Νᾶλειπε ὁ Γιώργης ἀπὸ τὴ μέση!—Οὐφ! τὸ κεφάλι μου!...»

Κ' ἡ συνείδηση τὸν ὀρμήνεψε νὰ μισήσει, νὰ ζητήσει τὴ γιαντρεία τοῦ πάθους ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ λύπη τοῦ σκληροῦ γω-

ρισμοῦ, νὰ γλυτώσει ἔτσι ἀπὸ τόσα ἄλλα φαρμάκια. Καὶ μὲ κακία ἐσκέφτηκε πῶς σ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ κακοφάνιζε καὶ τὴν ἄσπλαχνη γυναῖκα, τὴ Μαργαρίτα, ποῦ τίποτα καὶ τίποτα, δὲν ἤθελε νὰ θυσιάσει στὴν τόση ἀγάπη του. Μὰ ἀπὸ τᾶλλο μέρος τοῦ καρφώθηκε στὸ νοῦ ἡ ἰδέα πῶς θὰ τὴν ἄφινε τότες ἐλεύτερη τέλεια, ἀνάμεσα στὰ χέρια τοῦ ἀντρός της καὶ τοῦ καταραμένου τοῦ Τουρκλόγιαννου, ποῦ αὐτὸς ἦταν τώρα ἡ αἰτία ἀπ' ὅλη του τὴ λύπη! Αὐτὸς ἦταν ἡ αἰτία ποῦ δὲν εἶχε ἔρθει!... Κι' ὁ Πέτρος ἐθύμωσε. Μιὰ στιγμή ξαναλησμόνησε τὸν πονοκέφαλο του, γιατί τοῦ γεννήθηκε στὸ νοῦ μία ἄλλη ἄσκημη ὑποψία: Ἡ Μαργαρίτα τὸν εἶχε καρφώσει ἐπίτηδες ἐκεῖ μέσα στὸ καλύδι, ὅλην τὴ βραδεῖά, γιὰ νᾶνα ἐλεύτερη καὶ νὰ μὴ φοβᾶται τὴν προυσία του. Κάτι ἄλλο εἶχε νὰ κάμει ἐκεῖνο τὸ δρόδυ. Μὰ ὁ πονοκέφαλος ἐξέτόπισε καὶ αὐτὴ τὴ φροντίδα.

«Νᾶλειτουργε, νᾶλειτουργε ὁ Γιώργης!» εἶπε πάλι μὲ τὸ νοῦ του. Κ' ἐκχτάλχδε πῶ; τὸ πῶς τοι ἤθελε νὰ τὸν παρασύρει σ' ἓνα δρόμο ποῦ ἀκόμη δὲν τὸν εἶχε πατήσει. Ἡ καρδιά του ἐχτύπησε δυνατά. Ἐθυμήθηκε ὅ,τι εἶχε πεῖ ψὲς τῆς Μαργαρίτας: Θὰ τὸν ἔκανε νὰ πάει στὴ φυλακὴ, κ' ἤξερε τὸν τρόπο. Ναὶ τὸν ἤξερε. Θᾶμενε ἄγρυπνος ἀπόψε ὅλην τὴν νύχτα γιὰ ζυγίσει καλὰ τὴν πράξη, κι' ἄς τοῦ πονοῦσε ὅσο ἤθελε τὸ κεφάλι!

Ὁ ἔρωτας τὸν ἐσπρωχνε σ' ἓναν κατήφορο ποῦ πλιά δὲ θὰ μπόρει νὰ τὸν ξανανεβεῖ, καὶ τὸδλεπε κι' ὁ ἴδιος, Μὰ καὶ δὲ μπορούσε πλιά ν' ἀγωνίζεται μὲ τὸν ἐαυτό του, ὅπως καὶ στὴν ἐρχὴ δὲν εἶχε μπορέσει νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὰ βρόχια

τῆς θλιβερῆς του ἀγάπης! Κ' ἐθυμῆθηκε τὸ δοξασμένο ἥλιο·
 δασίλεμα ἐκείνου τοῦ βραδυοῦ, ποῦ τῶγε ἶδεϊ ἀνεβαίνοντας
 στὸ καλύδι καὶ ποῦ τοῦχε φανερώσει ὅλων τῶν δόλων τοῦ
 ἀνθρώπου τὴν τιποτένια ἀδυναμία. Ὁλη ἡ φύση ἦταν ὑπο-
 ταγμένη σὲ νόμους σκληρῆς ἀνάγκης, κ' ἕνας τέτοιος νόμος
 ἦταν γιὰ τὸν ἄνθρωπο κι' ὁ Ἔρωτας!

Μ' αὐτὸν τὸν στοχασμὸ ἐδῆκε ἀπὸ τὸ καλύδι. Εἶχε
 νυχτώσει.

3

Τὸ σπίτι τοῦ Ἀράθυμου ἦταν στὴν ἀρχὴ τοῦ χωριοῦ. τὸ
 πρῶτό στὸ μέγαλον τὸ δρόμο, ποῦ ἔμποινε ἀναφόρητος μέσα
 στὸ χωριό. Ἦταν χτισμένο σ' ἓνα στενόχωρο σιάδι, δύο ὀρ-
 γιῆς ψηλότερα ἀπὸ τὸ δρόμο, ἐκεῖ ποῦ ἄρχιζε τὸ ἀνηφόρι.
 Ξερότυχοι ὀλόγυρα χοριασμένοι ἐδαστοῦσαν τοῦ σιαδιοῦ τὰ
 χώματα. Κ' ἦταν τὸ σπίτι μονόπατο, μὲ τέσσαρα παραθυρά-
 κια στὴν μπροστινὴ του ὄψη, μὲ ἄλλα δύο στὴν πλάγια καὶ
 στενώτερη μεριά. Τρία κακοχτισμένα καὶ ἀνώμαλα σκαλο-
 πάτια ἀνέβαζαν στὴν πλατεῖα καὶ χαμηλὴ πόρτα του, τὸ
 μόνον ἀνοιγμα ποῦχαν οἱ τοῖχοι στὸ χαμῶγι. Ἡ πόρτα καὶ
 τὰ παραθυρόφυλλα ἦταν ἀχρωμάτιστα, μαυρισμένα ἀπὸ τὲς
 βροχές, σκασμένα ἀπὸ τοὺς ἥλιους, παλιὰ πολὺ καὶ ξεκάρ-
 φωτα· οἱ τοῖχοι δὲν εἶχαν σοδαντιστεῖ ποτέ, ἀπ' ὅταν τῶχαν
 χτίσει. Πίσω εἶχε ἓναν εὐρύχωρο κῆπο, ποῦ ἀπὸ τὸ μεγάλο
 δρόμο δὲν ἐφαίνόντου, κ' ἐκεῖ ἐφύτευε ὁ Ἀράθυμος λαχανι-
 κά, κρεμμύδια καὶ σκόρδα. Καὶ στὸν κῆπο, κολλημένο μὲ
 τὴ μία του πλευρὰ στὸ σπίτι, ἦταν ἓνα μεγάλο, μονόχυτο
 καλύδι, ἀπὸ μιάμιση χιλιάδα κεραμῦδια, ὁ στάβλος γιὰ τὰ

δύο καματερά, τάρνια τῇ γίδα καὶ τὸ γουροῦνι τοῦ Ἀράθυμου. Μέσα στὸ σπίτι δὲν εἶχε χωρίσματα. Τὸ χαμῶγι ἦταν ἓνα μεγάλο μαγαζί. Ἐκεῖ σὲ μίαν ἄκρη, πάνου σὲ μία παληά, στενή, μακρυὰ κασσέλλα, μὲ ξεθωριασμένα χρωματιστὰ σκαλίσματα, ἐκοιμότουν ὁ Τουρκόγιαννος πάνου σὲ μίαν ψάθρα ποῦ τὴν ἔστρωνε κάθε βράδυ καὶ τὴν ξέστρωνε κάθε αὐγή. Καὶ δίπλα στὴν κασσέλλα ἦταν ἡ στενή ξύλινη σκάλα, ἀνοιχτὴ καὶ δίχως κάγκελα, ποῦ ἀνέβαζε στὸ ἀπάνου πάτωμα. Στὴν ἄλλη μεριά, στὰ δεξιὰ τῆς πόρτας ἦταν στημένα ἀπάνου σὲ δοκάρια τρία θιρέλια μὲ κρασί, ἓνα πατητήρι γυρισμένο ἀνάποδα, δυὸ λαυριὰ μὲ τυρὶ καὶ μ' ἐληές μία πέτρινη πίδα μὲ ξύλινο σκέπασμα, κλειδωμένη κ' ἐκεῖνη καὶ γεμάτη λάδι. Καὶ κάτω ἀπὸ τὴ σκάλα, καθαυτὸ ἀντίκρου ἀπὸ τὴν πλατεῖα μπασιὰ τοῦ σπιτιοῦ, ἦταν μιὰ μικρὴ στενόχωρη πόρτα, ποῦ ὁδηγοῦσε στὸ μαγειριό, ἓνα ξεχωριστὸ μονόχυτο μικρὸ χαμῶγι, ἀκουμπημένο κ' ἐκεῖνο στὸ σπίτι, μ' ἓνα μικρὸ τετράγωνο παραθυράκι, ψηλὰ ἀπέναντι ἀπὸ τὴν πόρτα.

Τὸ ἀπάνου πάτωμα ἦταν ὅλο μία μόνη χαμηλὴ κάμαρη, πολὺ μεγάλῃ, χωρὶς τζάμια στὰ παράθυρα καὶ χωρὶς νταβάνι. Στὰ μαδέρια ἦταν κρεμασμένα ἀκόμῃ πολλὰ κίτρινα στάχυα ἀπὸ ἀραποσίτι, δεμένα πολλὰ μαζὴ σὲ πλεχτὲς ὀρμαθιές, φυλαγμένα ἔτσι γιὰ τὴ σπορὰ τῶν χωραφιῶν. Στὴ δεξιὰ μεριά, καὶ σιμὰ στὰ δύο παράθυρα ἦταν ἓνα μεγάλο, πλατύ, καθαρὸ κρεβάτι, σκεπασμένο μ' ἓνα χρωματιστὸ καὶ πλουμιστὸ πάπλωμα, τὸ κρεβάτι τῆς φαμιλιάς τοῦ Ἀράθυμου. Ἐκεῖ ἐκοιμόνταν στὴ σειρὰ ὁ νοικοκύρης, ἡ Μαργα-

ρίτς, ἡ θυγατέρα τους καὶ τὰ δύο ἀγόρια. "Ἐνα ξύλινο τραπέζι στρωμένο μ' ἓνα μάλλινο σειρωτὸ μεσσάλι, ἄσπρο, γαλῆζι καὶ κόκκινο καὶ δύο μπάγχοι μακρουί, ἀπὸ τὴ μιά καὶ τὴν ἄλλη μεριά του, ἦταν στὴν ἄλλη ἄκρη, καὶ δίπλα στὸ κρεβάτι, μιὰ ἄλλη κασέλλα ὅμοια μ' ἐκείνην ποῦ τὴν εἶχε γιὰ κρεβάτι ὁ Τουρκόγιαννος, μὰ πολὺ πλιὸ καινούρια, ἡ κασέλλα ποῦ ἦταν ροῦχς γεμάτη καὶ ποῦ τὴν εἶχε πῦρει προῖκς ἡ Μιχαρίτς, καὶ τρία μεγάλα κασσόνια κλειδωμένα καὶ ἐκεῖνα καὶ γεμάτς ἀκόμη φασόλια καὶ ἀρχποσίτι, ἔλο τὸ ψωμί τοῦ σπιτιοῦ, ὡς τὴν καινούργια σοδειά. Τέσσερα καπνισμένα κονίσματα ἐκρεμόνταν ἀνάμεσα στὰ δύο παράθυρα, σιμὰ στὸ κρεβάτι καὶ πίσω ἀπὸ ἓνα γυάλινο καντήλι, καὶ δίπλα τῆς ἓνς παλαιό, μακρὺ, φτενὸ ντουφέκι τοῦ κυνηγιοῦ, πάντα γεμάτο. Αὐτὰ ὅλα ἦταν τὰ ἐπιπλα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ἀράθουμου.

"Ἦτανε ἀκόμη σκοτάδι· δύο ὥρες νὰ φέξει· κ' ἔδρεχε, μὰ δὲν ἔκανε κρύο. Κ' αὐτὴν τὴν ὥρην ὁ Τουρκόγιαννος ἐπῆδῃσε ἀπὸ τὸ κρεβάτι του, ὅπου ἐκοιμότουν ντυμένοι, ἔκαμε τὸ σταυρό του, ἐπρόφερε μιὰ κοντοσύλλογην προσευχὴ δική του, ἄναψε τὸ καντήλι του ποῦχε σῆσται, ἄνοιξε τὴν πόρτα γιὰ νὰ ἴδῃ ἀπὸ τᾶστρα τὴν ὥρην καὶ τὸν καιρὸ ποῦ ἔκανε, ἐπῆγε κι' ἄναψε φωτιά στὸ μαγειριὸ κ' ἔβαλε νερὸ νὰ βράσει, ξανᾶρθε καὶ ξέστρωσε τὸ κρεβάτι του, κι' ἄνιφτος ἀκόμη, ἐπῆρε στὸ ἓνα τοῦ χέρι παραμάσκαλα τὸ χόρτο ποῦχε φέρει τὴν περσμένη βραδεῖα στὸ χωριό, ἐπῆρε στᾶλλο ἓνα κατάμαυρο λυχνάρι, ποῦ τᾶναψε ἀπὸ τὸ κανδήλι, κ' ἐπῆγε στὸ καλύγι γιὰ νὰ ταχίσει, σὰν κάθε μέρα, τὰ δύο βώδια. Ἡ

δροχή ἔπεφτε ψιλὴ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, τὸ φεγγάρι ἔφεγγε πίσω ἀπὸ τὰ θολὰ σύγνεφα.

Ὁ Τουρκόγιαννος ἀνοίξε τὴν πόρτα τοῦ μεγάλου καλυβιοῦ, κι' ὁ στάβλος ἀνάδωσε μιὰ ζεστὴ πνοή καὶ μιὰ βαρεῖα μυρωδιὰ ἀπὸ τὰ διάφορα ζῶα. Τὰ δύο μεγάλα βώδια ἦτανε π्लाγιασμένα πάνου στὰ βρωμερὰ κι' ὑγρὰ ἀποφάγια τους κι' ἀπάνου στὲς κοπριές τους κι' ἀναχάραζαν ἡσυχά. Τὰ κοίταξε μ' ἀγίαση, τοὺς χαμογέλασε καὶ τοὺς εἶπε μοιράζοντάς τους τ' ἄχυρο:—«Νά, μωρὲ Περδίκη· νά· Παρ-
ρασκευᾷ!» Ἐκοίταξε ἔπειτα καὶ τ' ἄλλα ζῶα, τὰ τέσσερα ἀρ-
νιά ποῦ ἐκοιμόνταν ἀκόμη τόνα πολὺ σιμὰ στ' ἄλλο, τὴ γίδα, ποῦ ἦταν ξυπνὴ καὶ ποῦ καθὼς τὴν εἶδε ἐβλιαξε, καὶ τὸ γου-
ρούνι ποῦ δεμένο ἀπὸ τὸ πόδι καὶ γκρούζοντας ἀνάσκαφτε τὴ γῆ, καὶ ξιναγύρισε εὐχαριστημένος στὸ σπῆτι. Ἐτυγυρίστη-
κε τότες κ' ἤρθε ἔπειτα κ' ἐκάθησε σιμὰ στὴ φωτιά μέσα στὸν καπνὸ τοῦ μικροῦ μαγειριοῦ κ' ἐπερίμενε νὰ φέξει. Ὁ γάτος τοῦ σπιτιοῦ, ἓνα μικρὸ παρδαλὸ καὶ ἄσκημο ζῶο, ἐπὶ ἤδησε ἀπάνου στὸν ὦμο του, ἐχαϊδεύτηκε στὸ κεφάλι του ἐκάθησε κι' ἄρχισε τὴ μουσικὴ του.

Σὲ κάμποση ὥρα ἄκουσε τοὺς νοικοκυραίους ἀπάνου, ποῦ ἐξυπνοῦσαν ἓνας ἓνας. Πρώτῃ ἡ Μαργαρίτα ἀνεγύρισε στὸ κρεβάτι, καὶ σὲ μία στιγμὴ ἐχασμουρήθηκε. Τὰ δύο τῆς ἀγόρια ἐπήδησαν εὐτὺς στὸ πάτωμα, κι' ἄκουσε τὰ τρεχαρί-
κια τους, μὲ γυμνὰ ἀκόμη τὰ πόδια καὶ τὰς φωνές τους. Κατόπι ἄκουσε νὰ σηκώνεται ἡ Μαργαρίτα καὶ σὲ μία στι-
γμὴ ἡ θυγατέρα τῆς κι' ὁ ἴδιος ὁ Ἀράθυμος. Τοὺς ἄκουσε νὰ μιλοῦν χαμηλόφωνα, ἐνῶ ἐντυνόνταν, καὶ σὲ λίγο τοὺς

ἄκουσε νὰ κατεβαίνουν τὴ στενὴ ξύλινη σκάλα καὶ τοὺς εἶδε στὸ χαμῶγι, καὶ τοὺς καλημέρησε. Μόνο ἡ θυγατέρα τους ἔμενε ἀκόμη ἀπάνου. Τὰ δύο ἀγόρια ἤρθαν σιμὰ του πρῶτα καὶ τοὺς χάιδεψε τὸ κεφάλι χαμογελῶντας, ἔπειτα εἶδε νὰ μπαίνει στὸ μαχειριὸ ἡ Μαργαρίτα κ' ἐπαραμέρισε, ἐκατέβασε τὰ βλέφαρα, καὶ τὴν ἄφισε νὰ ἐτοιμάσει τὸν καφε χωρὶς νὰ τῆς μιλήσει.

Ὁ γάτος ἐπήδησε ἀπὸ τὸν ὦμο του καὶ τὰ παιδιὰ τὸν ἄδραξαν γελῶντας. Ἀλλὰ τὸ ζῶο ἐδόλθηκε νὰ φωνάζει. Τώρα εἶχε ξημερώσει.

«Μὴν τὸ τυραγνᾷτε, παιδιά,» τοὺς εἶπε γλυκὰ ὁ Τουρκόγιαννος· «ἀφήστε το!»

«Θὰ τοῦ δώσουμε ψωμί!» ἐφώναξαν καὶ τὰ δύο μαζῇ.

«Ἐλᾶτε ἐδῶ καλῆτερα!» τοὺς ξανάπε ὁ Τουρκόγιαννος.

«Μᾶς χορεύεις καὶ σήμερα;» τοῦπε ὁ Θανασοῦλης, τὸ μεγαλύτερο ἀγόρι, ἀφίνοντας τὸ γάτο, ποῦ ἐδῆγῃκε τρέχοντας ὀξω, περνώντας ἀπὸ μία τρύπα καμωμένην ἐπίτηδες στὴν πόρτα, κ' ἐσίμωσε στὰ γόνατα τοῦ Τουρκόγιαννου. Τὸ ἀδελφί του ἀκολούθησε τὸ Θανασοῦλη γελῶντας. Καὶ τ' ἀνέβασε στὰ γόνατά του κί' ἄρχιζενὰ τὰ χορεύει, μурμουρίζοντας ἓνα τραγούδι.

«Ὁχι, ὄχι,» τοῦπε σὲ μιὰ στιγμή ὁ Γιαννούλης, τὸ μικρότερο, γλυστρῶντας χάμου μὲ βία, «θέλουμε νὰ χορέψεις ἐσύ!»

Ὁ Τουρκόγιαννος ἐγέλασε.

«ὦ τώρα» εἶπε ἡ Μαργαρίτα «θὰ σταυρώσετε τὸν ἄν-

θρωπο !»

Ὁ Τουρκόγιαννος μὲ τὸ βλέμμα τὴν εὐχαρίστησε γιὰ τὴν καλωσύνη της καὶ ἔσηκώθηκε, καὶ μὲ τὰ δύο παιδιὰ ἐπῆγε στὴ μέση τοῦ χαμωγιοῦ. Τάβαλε ἔπειτα στὴ γραμμή, τάκαμε νὰ πιαθοῦν ἀπὸ τὸ χέρι, ἔπιασε καὶ ἐκεῖνος τὸ χέρι τοῦ μεγαλύτερου καὶ κáνοντας τὸ βιολὶ μὲ τὸ στόμα ἐδάλλθηκε ἀδέξια νὰ χορεύει τὸ χωριάτικο χορό. Τὰ παιδιὰ χορεύοντας καὶ ἐκεῖνα ἐξεκαρδιζόνταν ἀπὸ τὰ γέλια καὶ οἱ μεγάλοι ἐγέλασαν μαζῇ.

Αὐτὴν τὴ στιγμὴ κατέβηκε ἀπὸ πάνου καὶ ἡ Λένη ἡ θυγατέρα τοῦ Ἀράθυμου, μία κόρη δέκα χρονῶν, καὶ τὸν ἐκαλημέρισε. Καὶ ὁ Τουρκόγιαννος τελειόνοντας τὸ χορό του τῆς εἶπε, γελῶντας: «Ὑστερη ἀπ' ὅλους ἡ κυράτσα μου· καὶ ἄργά, ἄργά, σὰν τὴν ἀρχόντισσα! Ἀλησμόνησε, ποῦχε νὰ πáει στὸ πλῦμα, καὶ ἐγὼ τῆς εἰτοίμασα τὸ νερό!»

«Καλὰ ἔκαμε» εἶπε ἡ Μαργαρίτα· γιατί νὰ τρέχει σὰ ζωζουλικὸ τὴ νύχτα στοὺς κάμπους;»

Ἐπιναν ὅλοι τῶρα σὲ μεγάλα φλυτζάνια τὸ μαῦρο καφέ τοὺς σκορπισμένοι μέσα στὸ σπίτι. Κ' ἡ Λένη ἀμέσως ἔπειτα ἐδάλλθηκε νὰ περιχύνει τὴν μπουγάδα της ποῦ ἦταν εἰτοιμασμένη στὸ κανίστρι ἀπὸ τὸ βράδυ.

«Οἱ κοπέλες» εἶπε σοβαρὰ ὁ Τουρκόγιαννος «πρέπει νὰ μάθουν ἀπὸ πρῶιμα στὴ δουλειά! Παντρεύονται μικρὲς καὶ πᾶνε σ' ἀντρὸς χέρια· καὶ οἱ μαννάδες παίρνουν ἀνάθεμα, ἂν δὲν τὲς μάθουν. Ἄλλο πρᾶμα τάγόρια.»

Εἶχε βγεῖ ὡς τόσο ὁ ἥλιος, μὰ δὲν ἐφαινότουν, καὶ ἡ Λένη, ἀφοῦ εἰτοίμασε τὴ μπουγάδα, ἐπῆγε στὸ καλύδι,

έβγαλε έξω τὰ πρόβατα, τὴ γίδα καὶ τὸ γουροῦνι, ἐπῆρε τὴ βαρεῖα κανίστρα μὲ τὰ ροῦχα στὸ κεφάλι κ' ἐξεκίνησε, μ' ὅλην τὴ βροχή, γιὰ τὸ ποτάμι. Τάγορια ἐτοιμαστῆκαν γιὰ τὸ σχολειό, κ' ὁ Ἀράθυμος γιὰ τὸ χωριό.

«Βρέχει σήμερα» εἶπε τοῦ Τουρκόγιαννου δγαίνοντας· «τὸ ζευγάρι δὲ θὰ δουλέψει· κάμε ὅ,τι θέλημα μπορέσεις».

Σὲ λίγο ἔμειναν στὸ σπίτι μόνοι ὁ Τουρκόγιαννος κ' ἡ Μαργαρίτα.

4

Ἔβρεχε ἀκόμη. Τὸ νερὸ ἔπεφτε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πολὺ καὶ σιγαλό, γεμίζοντας ὅλον τὸν ἀέρα χορακιᾶς ἴσιες, καὶ πυκνὲς πυκνὲς, ποῦ φτάνοντας στὴ γῆ ἐχαλιόνταν σὲ μυριάδες σταγόνες κ' ἀνασέκοναν λάσπη. Ἄνεμος δὲν ἐφυσούσε, κ' ἀκουότουν ὁ σάλαγος τοῦ νεροῦ ποῦ κυλοῦσε στοὺς τράφους καὶ στὰ χαντάκια μαζῇ μὲ τὴν ἀντάρα τῆς βροχῆς ποῦ ἔδρνε τὴ γῆ. Κ' ἦταν ἀκόμη πρωί, κ' ἡ μέρα ἦταν χλιαρὴ καὶ τὸ φῶς λίγο· καὶ τὰ φύλλα τῶν δέντρων, τρυφερὰ ἀκόμη, ἔσταζαν κ' ἔλαμπαν, σὰ σκεπασμένα μ' ἀσήμε.

«Καθητιὸ σήμερα, ὅλη μέρα!» εἶπε δειλὰ ὁ Τουρκόγιαννοσ τῆς Μαργαρίτας· «δὲν ἦρθε ἀκόμη ὁ Γιῶργης;» κ' ἐκοίταξε ὁλόγυρά του.

«Ὅχι» τοῦ ἀποκρίθηκε ἐκείνη ἀπὸ τὸ μικρὸ μαγειριό· «μὰ φέρε μου τὸ πιάτο σου νὰ σοῦ δώσω νὰ φᾶς ὡς τόσο».

Ὁ Τουρκόγιαννος τὴν κοίταξε μὲ τὰ μεγάλα τοῦ ἀθῶα μάτια σὰ γιὰ νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ. ἐστάθηκε στὸ κατώτλι τῆς μικρῆς πόρτας τοῦ μαγειριοῦ καὶ μὲ τὸ βλέμμα ἐζήτησε τὸ χοντρὸ πῆλινο πιάτο του. Ἐζύγωσε ἔπειτα ἓνα κανίστρι

ποῦ ἐκρεμότουν ἀπὸ ἑνα δοκάρι τῆς στέγης, κ' ἦρθε μὲ τὸ πιάτο καὶ μ' ἑνα ξύλινο κουτάλι σιμὰ στὴ Μαργαρίτα, βασιτώντας χαμηλωμένα τὰ βλέφαρα.

«Τὰ παιδιὰ» εἶπαι ἡ Μαργαρίτα κενόνοντας τὸ φαγητὸ τοῦ Τουρκόγιαννου «θὰ γιοματίσουν τὸ μεσημέρι στὸ γυρισμό τους· ἡ Λένη ἐπῆρε κάτω τὸ ψωμί της... δὲ θ' ἔρθει παρὰ βράδυ... Ἐσὺ δὲν ἔχεις καμμία δουλειά!» Καὶ λέγοντας ἔτσι τοῦδωσε στὸ χέρι τὸ πιάτο ὅλο γεμᾶτο φαγητό, χωρὶς νὰ σηκώσει τὰ μάτια.

Ὁ Τουρκόγιαννος ἔκαμε τὸ σταυρό του, ἐκάθησε χάμου ἀπάνου σ' ἑνα χοντρὸ ξύλο, κι' ἄρχισε νὰ τρώει. «Θὰ κάμω» τῆς ἀπάντησε «ὅ,τι μὲ διατάξετε! Λέω νὰ φτιάσω τ'ἀλετροπόδι ποῦ μοῦ χάλασε. Ποῦ εἶνε τὸ σκεπάρνι; Χαλάλι του! ἔκαμε τόση δουλειά.»

Ἡ Μαργαρίτα ἔμεινε σκεφτικὴ· ἀνακάτωσε τὸ φαγητὸ μὲ τὴν κουτάλα, τὴ χτύπησε δύο τρεῖς φορές ἀπάνου στὰ χεῖλη τοῦ τεντζεριοῦ καὶ τὸ κατέδασε ἀπὸ τὸ σιδερένιο τριπόδι.

«Τὸ σκεπάρνι;» τοῦπε· «δὲν εἶναι μέσα στὴν κασσέλλα;» Κ' ἔπειτα ζυγίζοντας τὰ λόγια της, σὰ νὰ μὴν ἤθελε νὰ πεῖ περισσότερα ἀπ' ὅσα εἶχε προμελετήσει τοῦ ξανῆς: «Τὸ δαχρέθηκα, Γιάννη, τὸ ζευγέρι! Τόχω τόσα χρόνια! Εἶναι πάρα μεγάλος ὁ κόπος· πάρα μεγάλη ἡ ἔγνοια ὅλον τὸ χρόνο!... Εἶναι ἀλήθεια πῶς ὅπου ἔχει ζωντανά, εἶναι ζωντανός, κι' αὐτὰ μᾶς κἀνανε ν' ἀφήσουμε γιὰ τῆς φτώχειας, μὰ τώρα τὰ παιδιὰ ἀξήσανε, μπορῶ νὰ τοὺς πάρω μιὰ μοσκάρα καὶ νὰ τὴν κουναρήσουνε· ἡ ὠφέλεια θὰνι ἡ ἴδια στὸ χρόνο καὶ θ'

ἀπολείψουνε τᾶλλα τὰ ἐξοδα. Παίρνω λοιπὸν μέτρα νὰ τὸ ξεκάμω τὸ ζευγάρι!» Κ' ἐπῆγε νὰ τοῦ φέρει ψωμί.

«Τὸ ζευγάρι!» τῆς ἀπάντησε μὲ πόνο ὁ Τουρκόγιαννος, χωρὶς οὔτε τότες νὰ τὴν κοιτάξει.

«Τώρα» τοῦπε, «καὶ οἱ δουλειές ἐτελειώσανε γιὰ ἐφέτος· ἐξοδο μοναχὰ θᾶχει, σκοτοῦρες ! ... Κ' ὕστερ, ὅταν ἐπαντρεύτηκα, δὲν ἐπῆρα ζευγουλάτη... ὁ Γιώργης δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ τίποτα, ἂν ἐγὼ τὸ ζευγάρι δὲν τὸ θελήσω!»

«Τὸ ζευγάρι!» ξανᾶπε λυπημένος ὁ Τουρκόγιαννος· «Τέτοιο ζευγάρι! Τὸ καλῆτερο σ' ὅλα τὰ χωριά ! ... Δύο ζᾶ παλληκάρια, τὸν Περδίκη καὶ τὸν Παρασκευᾶ μου, ποῦναι μαῦρος σὰν Ἀράπης, κ' ἡ προθειὰ του λάμπει στὸν ἥλιο! Τόνε λέμε ἔτσι γιὰτὶ γεννήθηκε Παρασκευὴ μέρα· καὶ νὰ τὰ πουλήσετε τὰ καημένα τὰ ζᾶ. Δὲν λέω τίποτα, γιὰτὶ νοικοκύρης δὲν εἶμαι· εἴσαστε ἐσεῖς μὲ τῆς ὑγείας-σας! δικό σας τὸ πρῶμα· μὰ δύο τέτοια ζᾶ, νὰ τὰ δώσετε γιὰ μαχαῖρι, δὲν εἶναι κρῖμα ! ...» Ἀχ, ἔτσι τὰ δώρισε ὁ Θεὸς γιὰ σφαγὴ! «Θῶσον καὶ φάγε ! » τοῦπε ὁ ἴδιος. Μὰ ἐμένα ὡς τόσο μὲ πονεῖ ! . . .

Τὰ ζῶα, σὲ νᾶχαν καταλάβει ποῦ ἐμιλοῦσαν γι' αὐτὰ μέσα σιὸ σπῖτι, ἐμουγγαλίστηκαν ἀπὸ τὸ καλύβι γιὰ πολλὴν ὥρα. «Ἄκου τα ! » τῆς ξανᾶπε ὁ Τουρκόγιαννος· «θὰ κατὰλαβαν τί τὰ προσμένει. Τὰ ζᾶ εἶναι πολὺ νοητά, Μαργαρίτα· ὁ Παρασκευᾶς μου, ὡ ἐκεῖνος τὰ ξέρει ὅλα, κι' ἡ λαλιὰ μοναχὰ τοῦ λείπει ! ...»

Ἡ Μαργαρίτα τὸν ἐκοίταξε συγκινημένη, μὰ αὐτὸς δὲν ἐσήκωσε τὸ βλέμμα. «Ἐστάθηκαν,» τοῦπε, «καλὸς γιὰ τὰ

ζᾷ μας· μὰ μὴ φοβᾶσαι, ἐσὺ δὲν θὰ χαθεῖς!»

«'Εγώ ;» ἀποκρίθηκε γλυκὰ ὁ Τουρκογιάννος· «ἐγώ, ὅπου κι' ἂν πάω, ζῶ! 'Εγὼ δὲν ἐχάθηκα ἄλλες κι' ἄλλες φορές· μὲ ξέρεις. 'Απὸ παιδὶ δουλεύω. δουλειὰ θᾶρρω· κ' εἶναι τόσο καλὸς ὁ κόσμος· ὅπου κι' ἂν ἐπῆγα ἐξῆσα· ἀναστήθηκα μὲ τὴν καλωσύνη του. Μοῦ τῶλεγε κ' ἡ καημένη ἡ μάνα μου, ὁ Θεὸς νὰ τὴν ἔχει σὲ καλὸν τόπο! 'Τὴ θυμᾶσαι, Μαργαρίτα, τὴ μάνα μου ;» Καὶ λέγοντας ἔτσι ὁ Τουρκογιάννος ἀναστένναξε κι' ἀρχίνησε πάλι νὰ τρώει.

«'Τήνε θυμᾶμαι» τοῦπε μ' ἓνα μικρὸ χαμόγελο· «ἦτανε ἀρβανίτικα ντυμένη».

«Κι' 'Αρβανίτισσα ἦτανε» τῆς ἀπάντησε· «μὰ χριστιανὴ σὰν κ' ἐμᾶς! Πλάσμα Θεοῦ κ' ἐκείνη! Τοῦρκος μοῦλεγε, ἦτανε ὁ πατέρας μου. Πλάσμα Θεοῦ ὡς κι' αὐτὸς ὁ ἀμαρτωλός! Μὰ ἐγὼ ἔλαβα τὴν τύχη νὰ γεννηθῶ στὸ νησί σας, ὁ καλότυχος, καὶ νὰ πάρω βάφτιση, κ' ἔτσι δὲ θὰ παραδέρνει ἡ ψυχὴ μου στὸν 'Αδῆ... Στὸ σπίτι σας μ' ἔχετε νοικοκύρη· καὶ τὰ ζᾷ σας τ' ἀγαπάω· κι' ἀγαπάω καὶ τὰ παιδιὰ σας σὰ δικὰ μου, καὶ σᾶς... καὶ σᾶς ὅλους σας!» Κ' ἓνα δάκρυ ἐκύλησε στὰ μάγουλά του.

«'Εστάθηκες καλὸς ἄνθρωπος καὶ Χριστιανὸς ὅλη σου τὴ ζωὴ» τοῦπε σοβαρὰ ἡ Μαργαρίτα· «σοῦ λέω ἀλήθεια: μοῦ πονεῖ ποῦ θὰ φύγεις ἀπὸ τὸ σπίτι μου».

«Τότες δὲ θὰ φύγω!» τοῦ ἀπάντησε εὐχαριστῶντας τὴν μὲ τὸ ἄκακο βλέμμα του· «θὰ μείνω μαζὶ ἔσας, τὸ ψωμί μου θὰ τὸ δουλεύω, δὲ θᾶμαι κατὰβαρος κανενοῦ!»

«Μὰ θὰ θελήσει ὁ Γιώργης ; τοῦπε ἡ γυναῖκα ἀνήσυχη

καὶ κρύδοντας κάποια συγκίνηση. «Θὰ θελήσει ;»

Ὁ Τουρκόγιαννος ἀναστέναξε ἀπὸ βαθείᾳ : «Δὲν πειράζει» εἶπε· «ὄρφανὸς γεννήθηκα κ' ἡ μάνα μου μ' ἄφησε δεκάξη χρονῶν. Ἡ καημένη μου ἡ μάνα ! Κι' ὁ κόσμος μούπε τόσα γιὰ κείνηνε. Μὰ ἐγὼ δὲν πιστεύω τίποτα. Ὁ Θεὸς νᾶχει τὴν ψυχὴ της !... Καὶ ἡ ξενητεία μὲ ξέρει, πολλοί, πολλοί τόποι μὲ ξέρουνε. Θὰ ξενητευθῶ πάλι... Ἐλεγα νὰ τελειώσω ἐγὼ τὲς μέρες μου, στὰ χέρια τῶν παιδιῶνε σου, μὰ δὲν ἐδόλεσε...»

Ἐμειναν ὦρα σιωπηλοὶ κ' οἱ δύο. Ὁ Τουρκόγιαννος ἀποτέλειωσε τὸ φαγητό του κ' ἐσηκώθηκε γιὰ νὰ πιεῖ ἀπὸ τὸ μαστραπᾶ τὸ νερωμένο ξύδι.

«Θυμᾶσαι» τῆς ξανάπε καθίζοντας πάλι στὴ θέση του, «ἤμουναι εἴκοσι χρόνων κ' ἤσουναι μικρότερη. «Καί...»

«Ἀνοίγεις πάλι τὰ παληὰ κατᾶστιχα ! Δὲν τὰ βαριέσαι ;» τοῦπε ἀνυμύμονα. «Τᾶπες, τᾶπες, τόσες φορές !»

«Εἶχες δίκηρ τότες ! πολὺ δίκηρ τότες !» τῆς εἶπε.

«Ὡ βέβαια !» τοῦ ἀπάντησε σοβαρῇ· «σκέψου τί ἤθελες νὰ κάμεις !»

«Τὸ σκέφτηκα» εἶπε ντροπιασμένος· «τὸ σκέφτηκα τόσα χρόνια στὴν ξενητεία καὶ τὸ μετάνοιωσα. Πόσο τὸ μετάνοιωσα, κανένας δὲν τὸ ξέρει. Ἡ νειότη μ' εἶχε ξεβγάλει ἀπὸ τὰ ὅριά μου, καὶ μ' εἶχε μαγέψει ἢ φωνή σου... ἢ φωνή...»

«Κ' ἤθελες νὰ μὲ φιλήσης τότες !» τοῦπε γελῶντας καταφρονητικᾶ.

Ἐκατέβασε τὸ βλέφαρο ντροπιασμένος. «Ἐγὼ, ναι ἐγὼ!

Ἡ νειότη σὲ σκέφτεται. Μὰ μὲ συμπάθησες. Μοῦ τὸ περὶ!»

«Τότες ἐγὼ σ' ἔβρισα! Ξέρεις ποιανοῦ εἶσαι παιδί;»

«Μοῦ τὸ ρώτησες καὶ τότες! τὸ θυμᾶσαι; — Ἐνοῦ Τούρκου καὶ δὲν ξέρω ποιανοῦ. Ἔτσι μοῦ περὶ ἡ μάννα μου — Τὴ μάννα μου τὴν εἶχε ληστέψει καὶ τὴν εἶχε δυστυχέψει ἓνας Τούρκος σ' ἓνα βουνὸ τῆς Χειμάρρας. Κ' ἡ μάννα μου ἔπειτα εἶχε ἔρθει στὸ χωριό σας μ' ἄλλες γυναῖκες πατριώτισσές της, μία σοδεῖα γιὰ νὰ μαζεύει ἐλῆες κ' ἐδῶ στὸ χωριό σας ἐκατάλαβε πῶς ἦτανε ἔγκυα, ἡ καημένη ἡ μάννα μου, καὶ δὲν ξανάγυρε πλιὰ στὸν τόπο της μὲ τὲς ἄλλες γυναῖκες, γιατί ἐντρεπτόουν τοὺς χωριανούς της κ' ἐφοβόουν τοὺς γονεῖούς της. Κι' ὁ πατέρας σου, Μαργαρίτα, τὴν εὐκὴ του νᾶχουμε! τὴν ἔβαλε σ' ἓνα καλύδι τοῦ καὶ μ' ἔκαμε ἐμέναν κι' ἀντὶς νὰ μὲ σκοτώσει, κι' ἀντὶς νὰ μὲ ρίξει στὸ σπιτάλι, καὶ ν' ἀπολείψει ἔτσι ἀπὸ τὰ τόσα βάσανα, ποῦ τῆς ἐκόστισα, κι' ἀντὶς νὰ γυρέψει νὰ παντρευτεῖ, αὐτὴ ἡ ἀναντρη γυναῖκα, μ' ἐδάσταξε σιμά της, ἐδούλεψε γιὰ μέ, κατοφρονέθηκε γιὰ μέ, ἐκακολογήθηκε γιὰ μέ, κ' ἔμεινε ἀνύπαντρη ὅσο ποῦ πέθανε κ' ἐζητιάνευε γιὰ νὰ μὲ κουνάρῃ καὶ μ' ἔπαιρνε κατόπι της γιὰ νὰ μὴ μὲ ἀφήνει μοναχὸ καὶ γιὰ νὰ μὴν προβατεῖ μοναχὴ της κ' ἐκείνη κ' ἐζητιάνευε καὶ γώ. καὶ ὁ κόσμος μᾶς ἔδινε τὸ ἅγιο ψωμί, ὅσο ποῦ ἄξιχα ἐγὼ κ' ἔπιασα δουλειὰ καὶ μποροῦσα νὰ τῆς φέρνω τὸ ψωμί της. Καὶ τότες .. τότες... μοῦ δωκε τὴν εὐκὴ της κ' ἔκλεισε γιὰ πάντα τὰ μάτια της, τὰ καλὰ της τὰ μάτια, σὰ νὰ μὴν εἶχε ζήσει παρὰ γιὰ νὰ μὲ ἀναστήσει!...» Δύο δάκρυα ἐκύλησαν στὰ μάτια τοῦ Τουρκόγιαννου, κ' ἔμεινε

σιωπηλὸς γιὰ ὥρα. "Ἐπειτὰ ἐσηκίωθηκῆ, ἔκαμῃ τὸ σταυρὸ
τοῦ καὶ τὰ χεῖλη τοῦ ἐμουρμούρισαν μίαν προσευχή.

«Πῶς μποροῦσα νὰ πάρω ἄντρα ἓνα ζητιᾶνο!» εἶπε τί-
λος σκεφτικὰ ἡ Μαργαρίτα.

«Δὲν μποροῦσες!» τῆς ἀπάντησε πικρά· «δὲν μποροῦ-
σες βέβαια! Κι' ὅταν ἔκαμα ὅ,τι ἔκαμα, ἐντράπηκα τόσο
τὸν πατέρα σου, κι' ἄς ἤξερα πῶς δὲ θὰ μοιλογοῦσες,
ποῦ ἐμίσεισα ἀμέσως. Κ' ἤμουν τότες κακὸς ἄνθρωπος,
χειρότερος ἀπὸ τοὺς κακοὺς ποῦ βρίσκονται στὲς φυλακές·
κι' ἄλλους ἀνθρώπους τοὺς ἀγαποῦσα, ἄλλους τοὺς ἐμι-
σοῦσα, καὶ τοὺς ἐζήλευα ὅλους, κι' εἶχα κατάβαρος στὴ δέ-
λτα μου τὴ μάinna, γιατί μ' εἶχε κάμει. Τώρα ἡ ξενητεία μ'
ἐδίδαξε καὶ μ' ἔβαλε σ' ἓναν ἄλλο δρόμο. Ἐφυγα μὲ τὴν
ἀπόφαση νὰ κάμω προκοπή, νὰ βρῶ μίαν ἄλλη Μαργαρίτα,
σὲ τόπο ποῦ δὲ μὲ γνώριζαν, καὶ νὰ ζήσω· κι' ἀντίς, εὔρηκα
στὴν ξενητεία ἀνθρώπους καλοὺς, ἓνα δάσκαλο μάλιστα πολὺ
σοφόνε, ποῦ μαζὶ τοῦ θὰ ἤμουν ἀκόμη, ἂν ὁ Θεὸς δὲν
τὸν ἔκραζε σιμά του, κ' εἶδα μ' αὐτοὺς τριγύρω μου τόση
ἀνθρώπινη δυστυχία, γέρους, γυναῖκες, παιδιὰ, ποῦ ἔδασα-
νιζόνταν σὲ μιὰ γῆς τόσο καλὴ κάτου ἀπὸ ἓναν ἥλιο πῶ-
φεγγε γιὰ ὅλους, ποῦ ἐλησμόνησα τὰ δικά μου τὰ πάθη κ'
ἐβάλθηκα ν' ἀγαπάω ὅλους τοὺς ἀνθρώπους... Κι' ἀποφά-
σισα νὰ ρωτήσω καὶ ρωτιόμουν καὶ ὁ ἴδιος, γιατί ἦταν ὁ
κόσμος ἔτσι φτιασμένος, καὶ γερόντοι καὶ παπᾶδες μοῦλε-
γαν ὅλοι: Μυστήριε!...»

«Δὲν πᾶς γιὰ τὰ ζῶα» τοῦπε ἡ Μαργαρίτα βαρυμένῃ
κομμάτι ἀπὸ τὰς κουδέντες του.

«Τώρα τοὺς ἔρριξα νὰ φᾶνε,» ἀποκρίθηκε ὁ Τουρκόγιαν-
νος· «μὰ ἄφησέ με νὰ τελειώσω, ἀφοῦ μάλιστα πρέπει καί
πάλι νὰ μισέψω!» Κι' ἀνεστέναξε. «Γράμματα δὲν ξέρω»
ἔακολούθησε «κ' εἶμαι γιὰ τοῦτο θεόστραβος! Μὰ ὁ δάσκαλος
εἴξερε. Κι' αὐτὸς καὶ κάποιοι ἄλλοι μοῦπαν πῶς εἶναι λίγοι
οἱ εὐτυχισμένοι ἀνθρώποι ἢ ἐκεῖνοι ποῦ ἄλλαφραίνουν τοῦ ἄλ-
λουνοῦ τὸν πόνο ἢ οἱ κακοὶ παῦ μετανοιώνουν. Αὐτοὶ λα-
βαίνουν τὴ λύτρωση... Κι' ὡς τόσο ἡ ἄλλη Μαργαρίτα δὲν
εὐρισκότουν κι' οὔτε τὴ ζητοῦσα καὶ τὴν προκοπὴ τὴν ἠθελα
κάθε μέρα καὶ λιγώτερο καὶ δὲν κυνηγοῦσα πλιὰ τὸ πολὺ
κέρδος, νι' ἀπὸ ὅ,τι ἐκέρδιζα βαστοῦσα μόνο ὅ,τι μοῦ χρεια-
ζότουν γιὰ νὰ θρέφω τὸν ἑαυτὸ μου, πολὺ λίγο, κι' ὅλα
τᾶλλα τὰ σκόρπιζα, καλὰ κακὰ, ὅπου μοῦ φαίνότουν πῶς
ἦταν ἀνάγκη. Κ' ἔτσι ἔμεινα ὡς τὰ τώρα φτωχός, ὅπως μ'
εἶχε γεννήσει ἡ καημένη μου ἡ μάνα. Κι' ἀπ' ὅλες τὲς δου-
λειὰς ἐπροτιμοῦσα τούτην ποῦ κάνω σήμερα· μ' ἄρесе νάμαι
δοῦλος, μέσα σὲ φαμελιὰς μὲ παιδιὰ, γιὰτὶ ἐκουναρήθηκα,
βλέπεις, ὀρφανός· κι' ἀγάπησα τόσα παιδιὰ, σὲ τόσοις τό-
πους! κι' αὐτὰ μ' ἀγαπούσανε λίγο, ἔτσι καθὼς καὶ τὰ
δικά σου τὰ παιδιὰ, Μαργαρίτα! Ὡ τὰ παιδιὰ, ἡ εὐλογία
τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἀθώα ψυχὴ τους!»

«Μὰ δὲ σ' ἀγαπᾶνε· γελιέσαι!»

«Μ' ἀγαπᾶνε λίγο, κ' ἔχουνε δίκην! εἶμαι ξένος καὶ
δοῦλος· προτιμᾶνε τοὺς ἄλλους. Ἀπὸ μένα τί θ' ἀπολάψουν;
—Μὰ ἄφησέ με νὰ τελειώσω.—Κι' ὅταν ἄρχιζα νὰ καλο-
καθίζω σὲ κάποιο σπίτι, κι' ἀποφάσιζα νὰ μείνω σ' αὐτὸ
ὅλη μου τὴ ζωὴ, κ' ἔκανα γνωριμία μὲ τόσοις καλοὺς ἀν-

θρώπους, ποῦ ποτέ μου δὲ θὰ τοὺς λησμονήσω, εὐρισκότουν
 πάντα κάποια σκούντρα, κάποιο ἀνάποδο πρᾶμα, κ' ἤμουνα
 πάντα ἐγὼ ἡ αἰτία, καὶ ὁ καημένος ὁ Τουρκόγιαννος ἔδενε
 σ' ἓνα μικρὸ μπόγο τὰ λίγα του παληὰ κουρέλια, τὰ κρεμοῦ-
 σε στὴν ἄκρη τοῦ ραβδιοῦ του, τᾶβαζε στὸν ὦμο, κ' ἔ-
 παρνε δρόμο πικραμένος πρό τὸ ἀγνώριστο μελλάμενό του...
 Καὶ μιὰ φορὰ κάπου ἦταν ἓνα κορίτσι μ' ἀγαθὴ καὶ φιλάν-
 θρωπη ψυχὴ, καὶ μ' ἓνα πρόσωπο παρόμοιο μὲ μπουμπούκι.
 Κ' εἶχε μία φωνὴ ποῦ ἡ γλυκάδα τῆς μοῦ θύμιζε πάντα
 τὸν τόπο σας, Μαργαρίτα, καὶ τὸ χωριό σας... καὶ κακοσύ-
 νη δὲν εἶχε τότες καμιὰ ἡ καρδιά του, οὔτε καὶ τὸ κορμί του
 κανένα ψεγάδι. Μὰ κάθε ἀντρας, ποῦ τόδλεπε, ἦτανε δύ-
 σκολο νὰ μὴ βάλει πονηρὴν ιδέα στὸ νοῦ του, καὶ τίνύπαν-
 τρα παιδιὰ τοῦ χωριοῦ εἶχαν ξετρελλαθεῖ ὅλα μὲ τὰ μεγάλα
 ἄθῳα μάτια τῆς κορασίδας καὶ μὲ τὴ γλύκα τῆς φωνῆς τῆς
 πῶβγαινε ἀπὸ ἓνα στόμα ἀγγέλου. Κι' ἡ μοῖρα τῆς τῆς
 ἔγραφε πολλὰ καὶ μεγάλα πάθη, γιατί, ἐνῶ τόσοι καὶ τόσοι
 νέοι τὴν ἤθελαν, πλούσιοι καὶ φτωχοί, στὸ χωριό τῆς καὶ σ'
 ἄλλα, ἐκείνη ἔμπλεξε μίαν ἡμέρα μ' ἓναν ἄνθρωπο ποῦχε
 γυναῖκα καὶ ποῦ, χωρὶς κι' αὐτὸς νὰ τὸ θέλει, τὸν εἶχε φλο-
 γερὰ ἀγαπήσει. Κι' ἀκούστηκε τότες τὸνομά τῆς σ' ὅλον
 τὸν κόσμον κ' ἦτανε θλίψη μεγάλη γιὰ κείνους ποῦ γνῶρι-
 ζαν τὴν ὀμορφιὰ τοῦ προσώπου τῆς καὶ τὴν καλωσύνη τῆς
 ψυχῆς τῆς! Τόση ὀμορφιὰ μαζῇ καὶ τόση ἀσκήμια· μυστή-
 ριο! Κ' ἦρθε σὲ βαρεῖα ἀπελπισία κ' ἐκιντύνευε νὰ πεθά-
 νει, γιατί ἡ ἴδια δὲν ἤθελε τὴ ζωὴ τῆς, καὶ δὲν τολμοῦσε
 νὰ λυπηθεῖ κανένας τὴν ἀντρογυνοχωρίστρα, παρὰ μοιᾶχά ὁ

Τουρκόγιαννος. Τῆς ἐπροσφέρθηκα νὰ τὴν πάρω γυναικὰ μου, νὰ τὴν πάρω μαζὶ μου στὰ ξένα καὶ νὰ τὴν ζῶ ἀπὸ τοὺς κόπους μου, ὅπως εἶχα ἀρχίσει νὰ κάνω γιὰ τὴν καλὴ μου μητέρα. Καὶ ἐγελοῦσαν στὸ χωριὸ οἱ ἄντρες καὶ μ' ἐπείραζαν, μὰ ὁ Τουρκόγιαννος εἶχε ἀπόφαση νὰ γλυτώσει μία θλιμμένη κι' ἀγαθὴ ψυχὴ, καὶ δὲν ἄκουε κανένα περιγέλιο, κ' ἐκλειοῦσε τ' αὐτιά του ὅταν τοῦλεγαν πῶς βέβαια ἄλλη γυναῖκα δὲ θάβρισκε αὐτὸς ἀπὸ μιὰν ἀπελπισμένη. Μὰ σ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐκατοφρονιότουν καὶ τὸ δύστυχο πλάσμα, πούχε ἀμαρτήσῃ καὶ ἐδείλιαζε στὴν ἀπόφασή του. Κι' ὁ ἄντρας ἐκεῖνος ποῦ τόχε δυστυχῆσει, δὲν ἤμπόρεσε νὰ σβήσει στὴν καρδιά του τὴ φωτιὰ τῆς ἀμαρτωλῆς ἀγάπης του, τὴν ἤθελε ἀκόμη ὁ ἴδιος καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἀφήσῃ οὔτε νὰ φύγῃ οὔνε νὰ πεθάνῃ. Καὶ ὁ Πειρασμὸς τοῦδαλε στὸ νοῦ μιὰ κολασμένη ἰδέα: νὰ τὴ δώσει γυναῖκα στὸν ἀνήλικὸ ἀδερφό του καὶ νὰ τὴν ἔχει ἔτσι πάντα σιμά του, κ' ἡ δυστυχισμένη ἄκουσε τὴν ὁρμήνεια του, κι' ἀρνῆθηκε ν' ἀδράξει τὸ χέρι τοῦ Τουρκόγιαννου ποῦ τῆς πρόσφερε τὴ σωτηρία, γιατί, εἶπε, θὰ ξέπεφτε πολὺ παίρνοντάς ἕναν ἄσπιπο δούλο, ἐνῶ κάνοντας ὅ,τι τῆς ἔλεγε ὁ ἄλλος θάφραζε κι' ὅλας τὰ στόματα τοῦ κόσμου, ποῦ τὴν κατεγοροῦσε. Κ' ἔτσι ἐπῆρε τὸ ἄθωο παιδί ποῦ ὁ ἀδερφός του μαζὶ τῆς ἠθέλησαν νὰ τὸ γελάσουν. Μὰ κ' ἐκεῖνο τρελλὰ τὴν ἀγάπησε. Κι' ἀπὸ τότες τοῦ Θεοῦ ἡ κατάρρα ἐμπῆκε σ' ἐκεῖνο τὸ σπίτι καὶ τὸ ἀνεμοσκόρπισε, ἐγενήκαν ὅλοι μαλλιά κουδάρια. κι' ἀπὸ τὰ δέρφια ὁ ἕνας ἐρίσκεται ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ γῆς καὶ ὁ ἄλλος κλειστὸς μέσα στὴ φυλακὴ!...

«Αὐτὰ μοῦ τᾶπες κι' ἄλλη φορὰ» τοῦπε ἡ Μαργαρίτα κατεβάζοντας ντροπιασμένη τὸ βλέφαρο.

«Ἄφησε με νὰ τελειώσω» τῆς ἀπάντησε μ' ἓνα χαμόγελο «...Καὶ μιὰ ἀπὸ τὲς φορὲς ποῦ μ' ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ σπίτι ὅπου ἐδούλευα, μὲ ἐκύριεψε ὁ πόθος νὰ ξαναἰδῶ τὸ χωριό σ' ἐθυμήθηκα, Μαργαρίτα, τὸ σπίτι σου καὶ τὴ φωνή σου ποῦ μ' εἶχε ζαλίσει, κι' ἀποφάσισα νὰ διαβῶ ἄλλη μία φορὰ τὰ χῶματ' αὐτοῦ μ' εἶχαν κουναρήσει, νὰ ἰδῶ τῆς καλῆς μου μητέρας τὸν τάφο, νὰ ἰδῶ...καὶ μίαν ἄλλη γυναῖκα, καὶ ἥ νὰ καθήσω γιὰ πάντα ν' ἀναπάψω ἐδῶ τὸ κόκκαλό μου ἢ νὰ μισέψω καὶ πάλι γιὰ τὸ ἀγνώριστο μελλάμενό μου. Καὶ μὲ πῆρε ὁ ἄντρας σου ζευγουλάτ' αὐτὸν ἐλοημένο τὸ σπίτι σου. ὦ Μαργαρίτα! Καὶ τὰ ζῇ σου μ' ἀγαπήσανε καὶ οἱ ἄνθρωποι μ' ἀγαπήσανε, ἐμένα τὸ δόλιο τὸν ξένο. Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς τὸ ἀνταποδώκει! Μὰ μ' ἐφτόνησε πάλι ἡ Τύχη! Κι' ὁ Τουρκόγιαννος πρέπει νὰ μαζέψει τὰ παλῆά του κουρέλια, νὰ κάμει τὸ μπόγο του, καὶ νὰ μισέψει μὲ τὸ ραβδί του στὸν ὦμο. Ἐφαγε τιμημένα τὸ ψωμί του. Ἐλα νὰ ἰδεῖς, Μαργαρίτα, δὲν παίρνω τίποτα περισσότερο ἀπ' ὅτι ἔφερα ἐδῶ μέσα. Τὸ ψωμί μου ἔφαγα τιμημένα!»

«Καημένε Γιάννη!» τοῦπε συγκινημένη· καὶ ἡ καρδιά της τὴν ὁρμήνεψε πάλι νὰ χαλάσει τὴν ἀπόφασή της καὶ νὰ δαστάξει τὸν καλὸν ἄνθρωπο σπίτι της. Μὰ ἐσκέφτηκε ὁλομεμιᾶς πῶς ἔπρεπε νὰ λευτερωθεῖ ἀπὸ τὸ παραφύλαμά του, γιὰτὶ στὸν κόσμον αὐτὴ εἶχε κ' ἓνα ἄλλο χρέος.

«Ὁ καλὸς σου ὁ ἄντρας» ξακολούθησε ὁ Τουρκόγιαννος «μ' ἔμπασε σπίτι του, μ' ἔβαλε νοικοκύρη στὰ τόσα

καλά του. Τὸ ψωμί του τὸ τίμησα.»

Ἀναστέναξε κ' ἐσώπασε. Καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἀνασκήκωσε τὰ μάτια του κ' ἐκοίταξε κατάμματα τὴ Μαργαρίτα. Αὕτῃ ἦταν ὡχρὴ κ' ἐκατέβασε ἀμέσως τὸ βλέφαρο. Ἐκατάλαβε ἔξαφνα πῶς ὁ Τουρκόγιαννος ἤξερε τὸ μυστικὸ της κ' ἐπρόσμενε παρέτοιμη τώρα νὰ ὑπερασπιστεῖ. Καὶ τούτῃ ἡ σκέψῃ ἐφαρμάκωσε ὀλομεμιᾶς τὴν τρυφερὴ συγκίνηση ποῦ λίγο πρὶν εἶχε δοκιμάσει.

«Θὰ πουλήσετε λοιπὸν τὸ ζευγάρι;» τῆς εἶπε σοβαρὰ ὁ Τουρκόγιαννος· «μὰ οὔτε σὺ δὲν τὸ θέλεις νὰ στείλεις στὸ μακελλιὸ τὰ καλά σου τὰ βώδια!»

«Τὰ ζῶα» τοῦ ἀπάντησε· «λένε τὰ ἴδια τοῦ ἀνθρώπου : ἢ φάε μας, ἢ σὲ τρῶμε!»

«Δὲ μᾶς τρῶνε, μᾶς θρέφουν!» ἀπολογήθηκε μὲ γλυκίδα ὁ Τουρκόγιαννος.

«Πρέπει νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθειαν, γιὰ νὰ βγῶ ἀπὸ μέσα μου ἓνα θάρος, πρὶν φύγω· θὰ γινότουνε ἀλλοιῶς φίδι καὶ θὰ μ' ἐδάγκανε!... Πουλεῖς τὸ ζευγάρι, γιατί θέλεις νὰ μὲ βγάλεις ἀπὸ τὸ σπίτι σου· καὶ δὲ θέλεις νὰ τὸ πεῖς τοῦ ἀντρός σου.»

«Τί λές;» τοῦπε μὲ μιὰ ἄγρια ματιὰ.

«Ὁ Τουρκόγιαννος ὅ,τι ἔχει στὴν καρδιά, τῷχει καὶ στὸ χεῖλι. Δὲ θ' ἀφήσει τὸ σπίτι σου, χωρὶς νὰ πεῖ ὅ,τι ἔκρυβε στὴν καρδιά του· τὸ μυστικὸ, σοῦπα, εἶναι ὅχι· καὶ μοῦ δαγκάνει τὴν ἄκρη τῆς καρδιᾶς.»

Τὸν ξανακοίταξε ἀνήσυχη.

«Μὴ φοβᾶσαι» τῆς εἶπε· «ὁ Τουρκόγιαννος εἶναι ἄνθρωπος

πος μυστικός· ὁ Τουρκόγιαννος δὲ μολογάει, δὲ κάνει ἀνακατώματα. Πονεῖ κι' ἀγαπάει. Πουλεῖς τὸ ζευγάρι, γιὰτὶ ἔτσι σ' ὀρμήνεψε ὁ Πέτρος!» Κ' ἐκοίταξε ὀλόγυρά του γιὰ νὰ ἰδεῖ μήπως τὸν εἶχε ἀκούσει κανένας.

Ἦξι ἡ βροχὴ ἔπεφτε θαρτὴ τώρα. Ἡ λάμψη μιανῆς ἀστραπῆς ἐφώτισε μέσα τὸ σπίτι καὶ σὲ λίγες στιγμὲς ἡ βροντὴ ἐκύλησε στὸν οὐρανὸ γεμίζοντας πάταγο τὸν ἄερα.

«Ἐηγήσου» τοῦπε μὲ βραχνὴ φωνή· «τί μπαίνει ὁ Πέτρος;»

«Μὰ Ἐκείνογε ποῦ βροντάει», τῆς ἀποκρίθηκε σιγὰ καὶ σὰ φοβισμένος ὁ Τουρκόγιαννος, «ὁ Πέτρος δὲν πράζει καλὰ! Θέλει νὰ σὲ σύρει στὸ κακὸ!»

Ἡ γυναῖκα ἐθύμωσε ὀλομεμιᾶς· ἔδγαλε ἀπὸ τὸ κεφάλι τὴ μπόλια της καὶ κουβαριάζοντάς την τὴν ἔρριξε χάμου μὲ ὀρμή.

«Μὴ θυμώσεις!» τῆς ξανᾶπε γλυκὰ ὁ Τουρκόγιαννος «ἡ ὀργὴ εἶναι θανάσιμη ἁμαρτία· μορεῖς νὰ μὴν ὑποψιάζεσαι, μὰ ἐκεῖνος θέλει· κ' ἡ γυναῖκα εἶναι ἀδύνατο μέρος!»

«Δὲν κοιτάξεις τὸ θέλημά σου, κακομοίρη Τουρκόγιαννε;» τοῦπε χαμογελῶντας πικρά. «Μάλιστα, δίκιο ἔχω νὰ πουλήσω τὸ ζευγάρι γιὰ νὰ σὲ βγάλω ἀπ' ὧδε μέσα· ἡ γλῶσσα σου μ' ὄλην της τὴ γλύκα, εἶναι σπαθί!»

«Μὴ φωνάζεις, μὴν ἔρθει ὁ ἄντρας σου κι' ἀκούσει!»

«Θὰ τοῦ τὰ πῶ ἡ ἴδια!»

«Ἄς μοῦ κοπεῖ τὸ κεφάλι, μὰ θὰ μιλήσω!... Μπορεῖ ἐσὺ νὰ μὴ θέλεις καὶ νὰ μὴν ὑποψιάζεσαι, μὰ ἐκεῖνος θέλει! ἡ γυναῖκα εἶναι ἀδύνατο μέρος! Ὅσον κατὸ εἶμαι

ἔδω στὸ σπίτι σου σ' ἐφύλαγα γιὰ νὰ μὴν παραστρατήσεις, γιατί θέλω νὰ σὲ σέδομαι τὴν Παναγία μου, ὡς ποῦ νὰ πεθάνω! Γι' αὐτὸ σοῦ μίλησα!»

«Δὲν κοιτάξεις τὴ γύμνια σου καὶ τὴν ὀρφάνεια σου!» τοῦπε θυμωμένη. «Μάλιστα ἓνας ζητιάνος θὰ μᾶς ὀρμηνεύει τώρα. Φεύγα, χάσου ἀπὸ τὸ σπίτι μου!»

«Ὅσον καιρὸ ἤμουν ἐδῶ σὲ φύλαξα, λέω, καὶ μοῦ τὸ παραπονέθηκες τόσες φορές, κ' ἐγὼ ἔκανα τὸν κουτόνε. Μ' εὔρισκες τόσες φορές μπροστά σου, ὅπου κι' ἂν ἐπήγαινες, καὶ σοῦλεγα τάχα πῶς ἦτανε τῆς τύχης. Τώρα ποῦ φεύγω, κοιτάξε, Μαργαρίτα, νὰ τιμήσεις τὸ στεφάνι σου, κι' ἂν δὲν μπορεῖς ἀλλοιῶς, πάρε τὸν Πέτρο καὶ φεύγα, φεύγα μὲ τὸν Πέτρο!»

Ἡ Μαργαρίτα ἐθύμωνε ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ περσσότερο· τὸ πρόσωπό της εἶχε κολκινήσει κι' ἔρριχνε ἀνήσυχη τριγύρω τὰ μάτια. «Τὰ λὲς αὐτὰ» τοῦ φώναξε «γιὰ νὰ μὲ καταφέρεις! Θὰ μείνεις, μωρέ, μὲ τὴν ὀρεξή, ὅπως καὶ τότες!» Κ' ἐχτύπησε ὀρθὸ τὸ μεγάλο δάχτυλο τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ της στὴν ἀριστερὴ της παλάμη. «Πονηρὸς εἶσαι, σὰν ὄφις!»

«Ὁχι!»

«Ἀκοῦς ἐκεῖ!» ξαναφώναξε δυνατά· «ὁ κούταβλος ὁ Τουρκόγιαννος ἰδέα πῶδαλε στὸ νοῦ του! Τοῦ τὴν ἔβαλε βέβαια ὁ διάολος! Ἐγὼ νὰ γένω ἀγαπητηκιὰ του;» Κ' ἐγέλασε δυνατά. «Πήγαινε, μωρέ, στὰ τσακίσματα· δὲν πίνει ἢ γάτα ζουμί!» Κι' ἀνοιγόκλεισε τὰ δάχτυλα τοῦ ἐνοῦ χεριοῦ της κάτω ἀπὸ τὸ πηγούνι της, σκύφτοντας πρὸς ἀπά-

νω του, καὶ δάζοντας τὸ γρόθο τοῦ ἀριστεροῦ χεριοῦ της στὴ μέση της.

«Δὲν τόδαλε ποτὲ ὁ νοῦς μου!» Τῆς εἶπε μὲ γλυκάδα, χαμογελῶντας καὶ κιτρινίζοντας.

«Σὲ ξέρω, σὲ ξέρω! Λὲς ποῦ μὲ τὲς φοβέρες σου θὰ σοῦ ἐσύγκλινα, αἱ; Νᾶξερεις, μωρὲ Τουρκόγιαννε, τί σόϊ εἶμαι ἐγὼ κι' ἀπὸ ποῦ γενιοκρατιέμαι! Τὲς συκοφαντίες σου τὲς ἔχω ἐκεῖ!» Καὶ σηκώνοντας πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ ἓνα της πόδι ἐχτύπησε μὲ τὸ χέρι τὴν πατούσα της. «Ὅλα θὰ τοῦ τὰ πῶ, καημένε, τοῦ κούταβλου τοῦ ἀντρός μου, καὶ θὰ ἰδεῖς τί θὰ περάσεις! Θὰ φύγεις ἀπ' ὧδε μέσα κακὴν κακῶς!»

«Τὸ ψωμί μου τὸ τίμησα!»

«Κάνε, κάνε, τὸν κουτό, μωρὲ Τουρκόγιαννε! Ἐγὼ καλὰ τοῦ τᾶπα τοῦ κὺρ Γιώργη νὰ μὴ σὲ μπάσῃ ἐδῶ μέσα! Τίποτα αὐτός· δὲ μ' ἄκουε· τὸν ἐμάγειρες! Μωρὲ παμπόνηρε! Καλὰ τοῦ στέκει! Καὶ σ' ἐθρόνιασε ἐδῶ μέσα νὰ σ' ἔχουμε μάρτυρα σ' ὅ,τι κάνουμε. Κόπιασε τέλος πάντων στὸ γέρο τὸ διάολο καὶ ξεφορτώσου μας! Εἶσαι κάλτσα τοῦ διαδόλου, κουτός, πονηρὸς καὶ κακὸς!...»

«Σοῦ μίλησας,» τῆς εἶπε μὲ τὴν ἴδια γλυκάδα, «γιατὶ ἔλεγα πῶς εἶχα τὸ χρέος. Κάμε ὅ,τι θέλεις, Μαργαρίτα!» Κ' ἐζήτησε μέσα στὴν κασσέλλα, ὅπου ἐκοιμότουν, τὸ σκεπάρνι κι' ἐδῆκε γιὰ νὰ φτιάσει τὸ χαλασμένο ἀλετροπόδι. Ἦθελε κι' αὐτὴν τὴν ἡμέρα νὰ δουλέψῃ τὸ ψωμί του.

Ἡ γυναῖκα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ σπῆτι δὲν ἔπαψε νὰ τόνε βρίζει. Τὸ νερὸ εἶχε σταματήσει τώρα, κι' ὁ ἥλιος ἐφάνηκε

λίγες στιγμές στὸν οὐρανό. Κι' ὁ Τουρκόγιαννος ἐσήκωσε τὸ βλέμμα κ' ἐκοίταξε τὰ μαῦρα σύγνεφα ποῦ ἐδιάβαιναν φορτωμένα βροχή. «Τὶ θάναί» εἶπε μὲ τὸ νοῦτου ἀναστενάζοντας, «τὸ ἄγνωστο μελλούμενο ;» Κ' ἐπῆγε στὸν κῆπο κι' ἄρχισε νὰ δουλεύει.

Σὲ λίγο βγήκε ἡ Μαργαρίτα στὴν πόρτα της κ' ἐκάθισε στὸ ὑγρὸ κατώφλι, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει. Ἦταν ὡχρὴ πολὺ, ἀνήσυχη καὶ συλλογισμένη. Ἀκούμπησε τὸ κεφάλι της στὸ χέρι κ' ἐχτυποῦσε ρυθμικὰ μὲ τὸνα της πόδι τὸ παλὴν σκαλοπάτι. Κι' ἀπὸ μπροστὰ της ἐδιάδθηκε τότες ὁ Πέτρος καὶ τὴν καλημέρισε μ' ἓνα πικρὸ χαμόγελο· ἐκοίταξε τριγύρω του κ' ἐστάθηκε ὀμπρὸς της.

«Τὶ τρέχει ;» τῆς εἶπε ἀνήσυχος καὶ μὲ χαμηλότατη φωνή· «τὸν ἐδιώξεις, αἱ ;».

«Ἐχαθήκαμε» τοῦ ἀπάντησε κουνώντας ἀπελπισμένα τὸ κεφάλι της· «ὁ Τουρκόγιαννος τὰ ξέρει ὅλα καὶ θὰ τὰ μολοήσῃ βέβαια! Ἐμαλώσαμε μᾶς ἄκουσες; καὶ τὸν ἐδιώξα. Θὰ γίνουμε βουρδούλιο!».

«Μπᾶ!» εἶπε ἡσυχος· «ἄφησε νὰ τρέξει τὸ νερὸ στ' αὐλάκι του!»

«Τὶ ἔχεις νὰ χάσεις ἐσύ!» τοῦπε μὲ μῖσος. «Ἀμὴ ἐγώ; Πήγαινε μὴ μᾶς ἴδουν! Πήγαινε τώρα!»

Ὁ Πέτρος ἐχαμογέλασε καὶ ρώτησε: «Ποῦ εἶναι ὁ ἄντρας σου;»

«Πάει στὸ χωριὸ ἀπὸ τὴν αὐγή,» τοῦ ἀπάντησε.

Τὴν ἐχαιρέτησε κ' ἔφυγε χαρούμενος,

5

Τον εὔρηκε στὸ μαγαζὶ τοῦ Σάββα Αὐγέρη, στὸ φόρο τοῦ χωριοῦ. Ἐπαιξε τὰ χαρτιά μὲ τρεῖς ἄλλους χωριάτες. Τὸ μαγαζὶ εἴτανε σκοτεινὸ καὶ στενόχωρο, χωρὶς πλάκες στὸ ἔδαφος, γεμᾶτο λάσπη ποῦ τὴν κουβαλοῦσαν μέσθ τὰ τὰ πόδια τῶν ἀνθρώπων, μὲ δοκάρια στὸ νταβάνι κατὰμαυρα ἀπὸ τὸν καπνὸ. Μία ἀψιὰ μυρουδιὰ ἀπὸ ψάρια παστὰ, ἀπὸ πιοτὰ κι' ἀπὸ καπνὸ ἐκυριαρχοῦσε. Ὁ μαγαζάτορας, ἓνας παχὺς καὶ χαμηλὸς μισόκοπος ἄνθρωπος, μὲ πλατοθράκι καὶ ψάθα στὸ κεφάλι, ἦταν ὀρθὸς πίσω ἀπὸ τὸ μπάγκο του καὶ σοδαρὸς ἐπουλοῦσε τὰ εἶδη τοῦ κ' ἐκοίταζε τὰ κακογραμμένα καὶ λέριχα κατάστιχά του. Πίσω του, στὸν τοῖχο, ἦταν ἀραδιασμένες σὲ ράφια καμπόσες σκονισμένες μπουκάλιες, ἅδειες οἱ περισσότερες· καὶ πάντοι στὸν μπάγκο ἦταν κατὰ σειρὰ μία λεκάνη μὲ λίγο νερό, ὅπου ὁ μαγαζάτορας ἐπλενε τὰ ποτήρια, δύο μαστραπάδες μὲ κρασί, μία στάμνα μὲ νερό κ' ἓνας παλῆς μπρούντζινος δίσκος μὲ κάμποσα ποτήρια. Δυὸ βαρέλια μὲ παστὰ ψάρια ἀγκουμποῦσαν στὸ μπάγκο.

Ὁ Πέτρος ἐμπῆκε στὸ μαγαζὶ, ἐκαλημέρισε ὅλους, ἐδιάταξε καφὲ κ' ἤρθε κ' ἐκάθισε σιμὰ στὸ τραπέζι. ὅπου οἱ ἄλλοι ἔπαιζαν χαρτιά.

«Καλῶς τὰ διασκεδάζετε» τοὺς εἶπε· «τὶ παίζετε;»

«Τὸ σόλιο» τοῦ ἀποκρίθηκε ἓνας ἀπὸ τοὺς παῖχτες ἀπέναντί του, ἓνας ἀξύριστος καὶ κοκκαλιάρης.

«Κι' ἀπὸ πόσο;» ἐρώτησε ὁ Πέτρος ἀδιάφορα,

«Ἀπὸ μία πεντάρα τὴν πούλια» τοῦ ἀποκρίθηκαν σὰ μὲ περηφάνεια.

«Μὰ ὁ Ἄης Βασίλης ἐπέρασε!» εἶπε ὁ Πέτρος γελῶν-
τας.

«Γιὰ νὰ ξεσκάσω!» τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Γιώργης ὁ Ἀρά-
θυμος· «ἡ νοικοκυρά μου δὲ θέλει νᾶναι πιλιὸ ζευγουλάτι-
σα· δὲ μ' ἐπῆρε, βλέπεις, ζευγουλάτη· καὶ θέλει νὰ πουλήσω
τὰ βώδια· καὶ ξέρεις τί ζῶ ἔχω· δύο καματερὰ παλληκάρια,
ποῦ λέει κι' ὁ Τουρκόγιαννος, μοσχάρια ἀκόμα, πέντε χρο-
νῶν! Τί νὰ τῆς κάμω, ἀφοῦ δὲν τὰ θέλει! Τῆς εἶπα νὰ τὸ
πεῖ ἡ Ἰδια τοῦ Τουρκόγιαννου.»

«Ὁ ρήγας σπαθῆς» εἶπε ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς παῖχτες, ρί-
χνοντας στὴ μέση τοῦ τραπεζιοῦ τὸ τελευταῖο του φύλλο,
ἓνα χαρτὶ λερὸ τόσο ποῦ μεταβίας ἐφαινόταν τὰ χρώματα
τῆς φιγούρας. «Κ' ἡ στερνὴ δική μας!» Κ' ἐδόλθηκε ἀμέσως
νὰ μετρήσῃ τὰ κερδεμένα χαρτιά καὶ νὰ λογαριάζει τοὺς πόν-
τους.

«Καλὰ κάνει ἡ Μαργαρίτα!» ἀποκρίθηκε ὁ Πέτρος.

«Πῶς καλὰ,» εἶπε ὁ Ἀράθυμος κοιτάζοντάς τον.

«Κι' ἄλλο ζευγάρι φεύγει ἀπὸ τὸ χωριὸ μας!» εἶπε ἓνας
ἄλλος.

«Θὰ παίξουμε ἢ θὰ κουβεντιάσετε;» εἶπε παράξενα ἓνας
ἄλλος ποῦχε κι' ὅλας ἀνακατέψει τὰ χαρτιά καὶ ποῦ τὰ μοί-
ραζε τέσσερα, τέσσερα.

«Καλὰ κάνει» ξανάπε ὁ Πέτρος· «τὸ ζευγάρι ἔχει ἔξο-
δα, κόπους, ἔγνοιες, κιντυνεύει ἀπὸ φόβο· χρειάζεται κι'
ἄνθρωπο.»

«Έτσι λέει κ' ἡ φαμελιά μου» εἶπε ὁ Ἀράθυμος· «θέλει, λέει, νὰ πάρει τῶν παιδιῶνε μία δαμάλα γιὰ νὰ τὴν κουναρήσουνε, κ' ἔτσι τὸ διόφορο, λέει, θάναι τὸ ἴδιο, καὶ θὰ λείψει, λέει, ἡ φασαρία.»

«Τὸ τρίω κούπα» ἔκραξε ἕνας «καὶ παίζω ντινέρι!» Καὶ ρίχνοντας τὸ χαρτί, ἐχτύπησε μὲ τὴ ράχη τοῦ χεριοῦ του τὸ τραπέζι. «Γιὼργη, παῖζε!»

«Δὲ θέλω νὰ μοῦ διαβάξεις τὰ χαρτιά» εἶπε τοῦ Πέτρου ὁ παίχτης ποῦ ἦταν καθισμένος σιμά του· «ἐσὺ τὰ μολογάς!» Κ' ἐκοίταξε ἓνα ἓνα τὰ φύλλα του, χαμαρόνοντάς τα, γιατί εἶχε καταφέρει μὲ τρόπο νὰ θαστάξει γιὰ τὸν ἑαυτό του τὰ καλῆτερα.

«Γλυτώνεις κι' ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο,» εἶπε ὁ Πέτρος.

«Μὰ αὐτὸς τὸ ψωμί του τὸ πλέρωνε,» εἶπε ὁ Ἀράθυμος, «ὅλη μέρα δουλεύει σὰ σκύλος!»

«Μὰ εἴχανε γρίνια σπίτι σου!» τοῦπε ἀδιάφορα ὁ Πέτρος.

«Γρίνια;» τοῦ ἀποκρίθηκε. «Καὶ πῶς τὸ ξέρεις;»

«Πῶς παίζεις ἔτσι» εἶπε θυμωμένος τοῦ Ἀράθυμου ὁ σύντροφός του· «πρόσεχε ἐδῶ, ἂν θέλεις· μοῦ χαντάκωσες τὸ παιγνίδι!... Ἀφῆσέ μας, Πέτρο, στὴ ζωὴ σου! Πάει ἐχάσαμε!» Κ' ἐβλαστήμησε θυμωμένος, χτυπώντας ἀνάποδα μὲ τὸ δεξιὸ του χέρι τὰ χαρτιά, ποῦ τὰ βαστοῦσε ἀπλωμένα στ' ἄλλο.

Ἐσώπασαν ὅλοι κάμποση ὥρα ὡς ποῦ τὸ χέρι ἐτελείωσε.

«Ἐπρεπε ν᾿ἄγες παίζει μπαστούνι, ποῦ σ' ἐκάλεσα!»

εἶπε ὁ ἴδιος τοῦ Ἀρχθιμου· «βλέπεις τί ἔκαμες; Δὲν ἐπιάσαμε οὔτε μιὰ χαρτωσιά! Χάνουμε δώδεκα πούλιες. Δὲν παίζω ἄλλο. Ἄς παίξει ὁ Πέτρος ἃ θέλει.» Κ' ἐσηκώθηκε, ἐλογαριάστηκε κ' ἐπλήρωσε.

«Πῶς τὸ ξέρεις;» ξαναρώτησε ὁ Γιώργης τὸν Πέτρο ξαναπιάνοντας τὴν πρώτη κουβέντα· «ἡ Μαργαρίτα δὲ μοῦπε τίποτα.»

«Σὰ φρόνιμη γυναῖκα» τοῦ ἀπάντησε χαμηλόφωνα καὶ κρυφοκοιτάζοντάς τον· «ὡς καὶ σήμερα ὅμως τοὺς ἄκουσα, τὴν ὥρα ποῦ διάβαινα, ἐμεγαλοφωνοῦσανε πότε ἡ Μαργαρίτα, πότε ὁ Τουρκόγιαννος. Εἶχανε μαλλώματα.»

«Αὐτὸν τὸ Γύφτο θὰ κάνεις καλὰ νὰ τότε διώξεις ἀπὸ τὸ σπίτι σου!» εἶπε σοβαρὰ ὁ κοκκαλιάρης γέροντας, ποῦχε καταλάβει τί ἤθελε νὰ πεῖ ὁ Πέτρος. «Ξέρεις ποιοιανῆς εἶναι γιός! Τήνε θυμόσαστε τὴ μάνα του; Ὅλοι σας βέβαια. Τήνε ρωτοῦσες : «πῶς σέ λένε;» Καὶ σοῦ ἀπαντοῦσε : «Ἀρετή, πρώτη πουτάνα!» Ἔτσι ἀντρόπιαστα. Ἔβαλε ἀπάνου της ἡ συχωρεμένη, Τούρκους, Φράγκους, Ὀδρηούς, δὲν ἐσυχαινότανε κανένα! Κ' εἶχε βρωμέψει τὸ χωριό μας!»

Ἐγελάσκανε ὅλοι, μόνο ὁ Γιώργης ἔμεινε σκεπτικός.

«Ποιονοῦ θὰ μοιάσει ὁ γιός της;» εἶπε ἓνας ἄλλος, θέλοντας νᾶναι κι' αὐτὸς μὲ τῶν πολλῶν τὴ γνώμη : «Κ' εἶναι ἓνας ὑποκριτής· ὦ, ὦ ! Κύριε φύλαξε ! Λὲς νὰ κοινωγήσεις ἀπὸ τὰ χέρια του. Κ' ἔχει ἓνα μέλι στὸ στόμα του !... Μὰ ἀπὸ τὸ σιγαλὸ ποτάμι νὰ φοβᾷσαι !...»

«Ἐνὸν τρέφεις, ὄφιν τρέφεις !» εἶπε καχόβουλα ὁ κοκκαλιάρης γέροντας.

« Τί σῆς ἔκαμε τὸ ὀρφανὸ παιδί καὶ τὸ κατηγορᾷς; » εἶπε μέσαθε ἀπὸ τὸ μπάγκο του ὁ μαγοζάτορας. « Ἐγὼ τὸ γνῶρισα πάντα φρόνιμο· ποτέ του δὲν ἀκούστηκε στὸ παραμικρὸ οὔτε σὲ κλεψιές, οὔτε σὲ καυγάδες, οὔτε σὲ τίποτα! Κανενοῦ δὲ χρωστάει. Ἐκουναρῆθηκε ὀρφανὸ· κ' ἔρχεται ἐδῶ καὶ ψωνίζει πάντα καὶ πλερώνει ταχτικά, κ' εἶναι ταπεινὸ, καί... »

« Σιγὰ, σιγὰ θὰ γένει ἅγιος! » εἶπε μὲ κακία ὁ Πέτρος. « Ἐγὼ ποῦ μιλῶ ξέρω τί λέω. Ἡ Μαργαρίτα ὅμως εἶναι εἶναι ἢ πλιὸ φρόνιμη γυναῖκα τοῦ χωριοῦ! »

« Γιατί φρόνιμη; » ἐρώτησε ὁ Ἀράθυμος συλλογισμένος κι' ἀνησυχημένος.

« Αὐτὴ κάτι θὰ ξέρει » εἶπε ὁ Πέτρος.

« Βέβαια! » εἶπε κάποιος ἄλλος.

« Κάτι θὰ ξέρει; » ξαναρώτησε ὁ Ἀράθυμος σουφρόνοντας τὸ μέτωπο. « Τί; »

« Βάζεις τὸ κακὸ στὴ μέση! » εἶπε τοῦ Πέτρου ὁ μαμαγαζάτορας· « εἶναι ἀμαρτία, Πέτρο! Δὲν ἀφίνεις νὰ ζήσει μὲ τὸν κόπο τοῦ ἑνα φτωχὸ παιδί. Γιατί ἔτσι; »

« Ν' ἀρῆσουμε λοιπὸν τὸν Τουκόγιαννο νὰ κάνει ὅ,τι τοῦ περνάει ἀπὸ τοῦ νοῦ! Ἔτσι αἱ; » τοῦ ἀπολογήθηκε ὁ Πέτρος πεισμωμένος.

« Αἱ βέβαια! » εἶπε γελῶντας ὁ κοκκαλιάρης γέροντας· « αὐτοῦ θὰ τελειώσει στὸ ὕστερο. Λέγε, λέγε τὸ κοπέλλι, κάνει τὴ γρηὰ καὶ θέλει! »

« Τί λές; » ἐφώναξε ὁ Ἀράθυμος κοκκινίζοντας κι' ἀνοί-

γοντας πολὺ τὰ μάτια του. Κ' ἐσηκώθηκε ὀρθὸς πίσω ἀπὸ τὸ τραπέζι.

«Στ!» εἶπε ὁ Πέτρος, φέροντας τὸ ἓνα του δάχτυλο στὰ χεῖλη· «στ! ἡ Μαργαρίτα τὸν ἐσυγύρισε ὅπως τοῦπρεπε!»

«Κ' εἶναι, λές, ἄνθρωπος ἴσιος;» εἶπε τοῦ μαγαζάτορα ὁ γέρος.

«Τί τοῦπε;» ἐρώτησε ὁ Ἀράθυμος, κάνοντας νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ περιορισμένο μέρος. «Τί τοῦπε;»

«Ὅλα δὲν τᾶκουσα» ἀποκρίθηκε ὁ Πέτρος· «καταλα-
θαίνεις ἐδιάβαινα· δὲν ἐσταμάτησα καὶ πολὺ, μὰ τὸν ἔβριζε·
τὸν εἶπε Γύφτο· τοῦπε ποῦ δὲν πίνει ἡ γάτα ζουμί! τοῦπε,
τοῦπε! τοῦπε πῶς θὰ τοῦ δείξεις τοῦ λόγου σου!...»

«Καὶ πῶς δὲν τοῦ χάλασε τὰ μοῦτρα!» εἶπε ὁ γέροντας
μὲ κακία.

«ὦ μὴν πιστεύεις!» εἶπε τοῦ Ἀράθυμου ὁ μαγαζάτο-
ρας. «Μωρὲ ψυχὴ ποῦ θὰ δώσεις τοῦ Θεοῦ!» ξανᾶπε τοῦ
γέρου.

Ὁ Ἀράθυμος τανε εἴτῳρα θυμωμένος. Εἶχε καταλάβει
πλιά τὶ τοῦλεγαν. Ὁ Τουρκόγιαννος λοιπὸν εἶχε πειράξει τὴ
φαιμελιά του! «Ἔτσι αἶ;» εἶπε· «ἐμπῆκε σπίτι μου ὁ γιὸς
τῆς Ἀρετῆς γιὰ νὰ μὲ ξανθρωπίσει! Μ' αὐτὸν τὸ σκοπό!
Καὶ δὲν εἴξερα τίποτα! Καὶ τῷξρε λοιπὸν ὅλο τὸ χωριό.
Ὁ ψωμοπάτης, ὁ πύξιος καὶ δείξις! Πές μουτε ἐσεῖς τί νὰ
τοῦ κάμω!»

«Μὴν πέσεις σὲ καμμία φυλακὴ!» τοῦπε κάποιος.

«Δὲν ἀξίζει ὁ κόπος γιὰ ἓναν ἄνθρωπο δύων παραδιῶνε!»
εἶπε ἓνας ἄλλος.

Ὁ μαγαζάτορας τοὺς ἀπεδοκίμασε μ' ἓνα νόημα.

«Τοῦ τὰ λές καὶ μπροστά του ;» εἶπε ὁ Γιώργης τοῦ Πέτρου. Καὶ σὲ μιὰ στιγμή, βλέποντας τὸν Πέτρο νὰ τοῦ λείει νὰ μὲ τὸ κεφάλι, ξανᾶπε : «Ἔχω δυὸ μάρτυρες : τὴ φαμελιά μου καὶ τὸν Πέτρο· θρίσκομαι ἐν τῷ δικαίῳ. Ἔλα, Πέτρο, πᾶμε ! Πρέπει νὰ φύγει ἀμέσως ἀπὸ τὸ σπίτι μου· ἀμέσως, ἀμέσως !...»

«Θὰ σοῦ βρεῖ χίλιες ἀφορμὲς μὲ τὴν πονήρια του !» εἶπε ὁ Πέτρος· «μὰ πᾶμε !»

Κ' ἐνῶ ξεκινούσαν κ' οἱ δύο τους, ὁ Ἀράθυμος θυμωμένος περσσότερο εἶπε :

«Εὐῆρκε τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ τονὲ πιστεῦει !»

Κι' ὁ μαγαζάτορας ἐφώνηξε, ἐνῶ ἦταν κι' ὅλας στὸ δρόμο : «Πέστε ὅ,τι θέλετε· μὰ ἐγὼ λέω ὡς τόσο πῶς ὁ Τουρκόγιαννος εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ !»

6

Ἀνέβαιναν καὶ οἱ δύο τὸν ἀνύαφρο πρὸς τὸ σπῆτι τοῦ Ἀράθυμου σιωπηλοί : κι' ὁ Πέτρος ἄκουε στὴν καρδιά του μίαν κρυφὴ χαρά. Σὲ λίγο θάλειπαν τὰ περσσότερα ἐμπόδια. Ὁ Τουρκόγιαννος θάφευγε βέβαια διωγμένος ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ἀράθυμου, θάλειπαν ἔτσι τὰ παραφυλάματά του, κ' ἴσως θ' ἄντενε καὶ ὁ Ἀράθυμος σὲ κάποια φυλακὴ κ' ἔτσι θὰ τὴν εἶχε αὐτὸς τὴ Μαργαρίτα ὅταν ἤθελε ! Καὶ τὸ πάθος δὲν τὸν ἄφινε τὰ ἰδεῖ τὸ μεγάλο κακὸ ποῦχε ἐτοιμάσει. Κ' εἶπε τοῦ Γιώργη χαμηλόφωνα : «Ὁ Τουρκόγιαννος εἶναι, τὸ ξέρεις,

χεροδύναμος. Κρατιέται από Τούρκους! Μήν τὸν ἀγγίξεις!»

«Νὰ μὴν τὸν ἀγγίξω! Τί μᾶς λές; Δὲ θέλω μόνο νὰ τονε σκοτώσω, γιατί δὲ θέλω νᾶχω ψυχὴ στὸ λαιμό μου, μὰ θὰ τονε σημαδέψω γιὰ νὰ μὲ θυμᾶται, ὥστε νὰ ζεῖ. Βρίσκομαι ἐν τῷ δικαίῳ!»

«Πάρε καλὰ τὰ μέτρα σου!»

«Μὰ εἴμαστε δύο!»

«Ἄ, ἐγὼ δὲ βάζω χέρι· δὲν μοῦκαμε τίποτα· πάρε καλὰ τὰ μέτρα σου, ἅε θέλεις. Ἄρματα ἔχεις.»

Ὁ Ἀράθυμος τὸν ἐκοίταξε, σὰ φοβισμένος, κι' ὁ ἄλλος ἐπρόσθεσε: «Εἶδεμή μὴν κάμεις τίποτα παρὰ διῶξε τον.»

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε κι' ὡς τόσο ἔφτασαν στὸ σπίτι. Ἡ Μαργαρίτα ἐκαθότουν ἀκόμη στὸ κατῶφλι· συλλογισμένη κι' ὠχρή, κ' ἅμα τοὺς εἶδε ἐσηκώθηκε κ' ἐμπήκε μέσα. Ἡ καρδιά της ἐχτύπησε δυνατὰ· ἀνανοήθηκε ἀνήσυχη, πῶς ἢ σιγμὴ ἐκείνη ἦτανε κρίσιμη καὶ θὰ ἀποφάσιζε ὅλην τὴν ζωὴ της. Κ' οἱ δύο ἄντρες τὴν ἀκολούθησαν κ' ἔμειναν ὀρθοὶ μπροστά της.

«Γιατὶ ἐμάλωσες;» τῆς εἶπε μὲ στενοχώρια ὁ Γιώργης.

«Ἄ, τίποτα. καλέ! τοῦ ἀποκρίθηκε σουφρώνοντας τὸ μέτωπο· «τώρα θὰ φύγει, κ' ἡσυχάζουμε ἔτσι!»

«Γιατὶ τὸν ἔδρισε;» ξαναρώτησε· «γιατὶ μοῦ κρύβεσαι;»

«Δὲν ἔχω τίποτα νὰ κρύψω,» τοῦ ἀπήντησε βαρύνουμα.

«Ἐμάλωσε; τὸν ἔδρισε;» ἐρώτησε ὁ Ἀράθυμος τὸν Πέτρο.

«Ναί,» ἀποκριθῆκε μὲ σταθερὴ φωνή, θέλοντας νὰ τὸ βεβαιώσῃ καὶ κείνη. «Μὰ ἡ Μαργαρίτα εἶναι φρόνιμη γυναῖκα καὶ δὲ θέλει νὰ μπλέξεις σὲ μπελιά, γι' αὐτὸ δὲ μιλεῖ. Εἶναι ἔτσι ;» τὴ ρώτησε.

Ἐκείνη δὲν ἀπήντησε.

«Τί σοῦπε ;» εἶπε ὁ Ἀράθυμος.

«Ἄς λησμονηθοῦνε» τοῦ ἀποκρίθηκε· «τώρα θὰ φύγει· κι' ἄλλον ἄνθρωπο ξένο δὲ θέλω στὸ σπίτι μας.»

«Τί ἄκουσες ;» ἐρώτησε τὸν Πέτρο· «ἡ Μαργαρίτα δὲ θέλει νὰ μιλήσῃ. Γιατί ;»

«Ἴσως γιατί εἶμαι ἐγὼ ἐδῶ» ἀποκρίθηκε ὁ Πέτρος. «Ἀκουσα ποῦ τὸν ἐφώναξε Τουρκόγυφτο· ἄκουσα νὰ τοῦ λέει πῶς ἡ γάτα δὲν πίνει ζουμί, πῶς ἡ Ἱδία ἡ Μαργαρίτα δὲ μοιάζει τῆς μάνας του, πῶς θὰ μείνῃ μὲ τὸν καημό του... κι' ἄλλα. ποῦ νὰ τὰ θυμηθῶ ὅλα !»

Ἡ Μαργαρίτα ἐκοίταξε τὸν Πέτρο κι' ἀνατρίχιασε. Κ' ἐσυλλογίστηκε φοβισμένη σὲ τί δρόμο, τὴν εἶχε σύρει ἡ παρὰ νομὴ ἀγάπη του. Τὸν ἐλυπήθηκε μ' ὅλην τῆς τὴν καρδιά καὶ τοῦριξε ἓνα βλέμμα ποῦ ἐκεῖνος ὅμως δὲν τὸ κατάλαβε. Ἐμμεῖς καμπόσες στιγμὲς σιωπηλὴ· ἐννοίωσεν πῶς ἔπρεπε ν' ἀπαντήσῃ, ἐρώτησε τὸν ἑαυτὸ τῆς, ἂν ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ τὸν Πέτρο σ' ἐκεῖνον τὸν κατήφορο, καὶ πρὶν μπορέσῃ νὰ λάβῃ μίαν ἀπόφαση ἐκατέβασε τὸ βλέφαρόν του κι' ἀποκρίθηκε μὲ κτυποκάρδι γιατί ἐκατάλαβε πῶς ἔπρεπε νὰ μιλήσῃ : «Τὰπα !»

«Καὶ γιατί ;» ἐρώτησε ὁ Γιώργης κιτρινίζοντας.

«Μπροστά σας εἶναι ἓνας ξένος ἄνθρωπος !» εἶπε θέλον-

τας νὰ ξεφύγει· «δὲν καταλαβαίνεις πῶς ὅλα δὲν μπορῶ νὰ τὰ λέω ;» Καὶ μὲ φόβο ἀνανοήθηκε πῶς μὲ τὰ λόγια της ἔφερνε τὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα, ἔδινε σταθερώτερη βάση στὲς ὑποψίες τοῦ ἀντρός της. Κ' εἶπε μὲ τὸ νοῦ της: «Πῶς μπορῶ νὰ συκοφαντῶ ἔτσι ἕναν καλὸν ἄνθρωπο ;»

Μὰ ὁ ἄντρας της ἀποκρινότουں ὡς τόσο: «Θὰ λάβει ὅ,τι τοῦ πρέπει !»

«Ὡ μὴ τότε σκοτώσεις !» ἐφώναξε τρομάζοντας, κ' ἦταν παρέτοιμη νὰ προδοθεῖ.

Μὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀράθυμου τὴν ἡσύχασαν. »Δὲ θὰ πάρω τὴ γύφτικη ψυχὴ του στὸ λαιμό μου !» εἶπε. Καὶ μὲ τὸ βλέμμα ἐξέτασε μέσα στὸ σπίτι ζητῶντας τὴ μαγκούρα του, ποῦ τὴν ἔφερεν γιὰ τοὺς σκύλους, ὅταν ἔδβαινε κάποτες τὴ νύχτα, καὶ τὸ μεγάλο σκουργιασμένο μαχαῖρι τοῦ ποῦ ἐκρεμότουں στὸν τοῖχο, πάνουθε ἀπὸ τὴν κασσέλλα ὅπου ἐκοιμότουں ὁ Τουρκόγιαννος. Τὸ ξεκρέμασε κ' εἶπε τοῦ Πέτρου. « Πᾶμε ! »

«Ποῦ θὰ πᾶτε ;» εἶπε περίφοβη· «Τί θὰ κάμεις ;»

«Μὴ σκιάζεσαι» τῆς εἶπε· «θὰ βροῦμε τὸν Τουρκόγιαννο».

«Μὰ εἶναι δῶ ! Ἄκου τον ! στὸν κῆπο τσουκανάει· διορθώνει τὰ λετροπόδι.»

«Κράξε τον !» τὴν ἐπρόσταξε σουφρόνοντας τὸ μέτωπο.

Ἡ στεναχώρια της αὔξησε. «Τουρκόγιαννε, Γιάννη !» ἔκραξε τρέμοντας.

Σὲ μιὰ στιγμή ὁ ἄνθρωπος ἐμπῆκε στὸ σπίτι, κ' ἐκοίταξε μὲ τὸ ἄθῳ του βλέμμα τοὺς ἄλλους ἕναν ἕναν. ἔκα-

τέβασε περίλυπος τὸ βλέμμα του, ἔσταμάτησε σιμὰ στὴν πόρτα μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο καὶ τοὺς εἶπε μὲ ταπεινὴ φωνὴ ἀναδακρύζοντας : « Ἐδὼ εἶμαι ! Τί μὲ θέλετε ;

« Τί εἶχες καὶ μάλῳσες σπίτι μου ; » τοῦπε ἄγρια ὁλομεριάς ὁ Γιώργης· « ὁ νοικοκύρης εἶμαι ἐγώ ! Σ' ἄρῃσει δὲ σ' ἄρῃσει θὰ πουλήσω σήμερα τὰ καματερά καὶ σὺ θὰ φύγεις ! »

« Τὸ ξέρω ! » ἀπάντησε περίλυπος· « ὁ Περδίκης μου κι' ὁ Παρασκευᾶς, τότε λέμε ἔτσι γιατί γεννήθηκε Παρασκευὴ ἡμέρα, θὰ πᾶνε στὸ μακελλιό !... Ἔτσι τὸ διώρισε ὁ Θεός!.. Μὰ γιατί ;... Μυστήριο ! »

Κι' ὁ Ἀράθυμος αἰστάνθηκε πῶς τὰ λόγια αὐτὰ τὸν ἡμέρωναν καὶ πῶς ὁ θυμὸς του ἔπεφτε. Μὰ αὐτὸ τὸν κακοφάνησε. Πῶς ; Δὲν εἶχε ντροπὴ μέσα του ; Ἐκοίταξε τὸν Πέτρο καὶ κατόπι τῇ γυναῖκα του κ' ἐσκέφτηκε μιὰ στιγμή, ρωτῶντας τὸν ἑαυτοῦ του, γιατί τοῦκαναν αὐτὰ τὰ ἀνακατώματα. Κ' εἶδε πῶς ἡ Μαργαρίτα ἦταν ὠχρὴ πολὺ κ' ἔτρεμε σύγκορμη.

Κι' ὁ Πέτρος εἶπε ἀμέσως τοῦ Τουρκόγιαννου : « Ἄ κλαῖς αἱ ; γιατί θὰ φύγεις ἀπ' ὧδε μέσα ! »

« Ὡς καὶ γι' αὐτὸ » ἀπάντησε ὁ Τουρκόγιαννος μὲ γλυκάδα καὶ θλίψη. « Τὰ παιδιὰ τους εἶναι σὰ δικά μου· ἔφαγα τὸ ψωμί τους καὶ τοὺς ἀγαπάω... »

Καὶ γιὰ πολλὰς στιγμὲς ἐκοίταξε τρυφερὰ τὴ Μαργαρίτα καὶ τὸ χεῖλι του κάτι ἐψιθύρισε.. Οἱ ματιές τους ἀνταμωθήκαν. Κι' ὁ Γιώργης βλέποντάς τους, ξαναθύμωσε ὑποψιασμένος. Τὸ πρόσωπό του ἐκοκκίνησε κ' ἐσφίξε τὰ δόντια.

«Τί εἶναι αὐτά πῶθαλε ὁ νοῦς σου;» τοῦπε φοβεριζοντας πρῶτα τὴ Μαργαρίτα καὶ κατόπι τὸν Πέτρο.

«Νὰ μὲ ντροπιάσεις μέσα στὸ σπίτι μου, ἐσύ ἓνας Γύφτος!»

«'Εγώ ;»

«Τὸ λέει ἡ γυναῖκα· τὸ λέει καὶ τοῦτος π' ἄκουσε!»

«'Ακουσα!» ἐβεδαίωσε ὁ Πέτρος.

«Γιατί» ἀπάντησε ἡσυχά ὁ Τουρκόγιαννος «συκοφαντεῖς ἓναν ὀρφανὸν ἄνθρωπο ποῦ δὲν ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι καὶ ποῦ, τὸ ξέρεις, εἶναι ἄθῳος; Πῶς μπορεῖς νὰ κάνεις τέτοια ἁμαρτία;»

Ἡ Μαργαρίτα ἐκιτρίνησε ἀκόμα περσότερο. Τὸ χεῖλι της ἔκαμε νὰ κινηθεῖ, ἡ καρδιά της τὴν ὀρμήνευε νὰ μιλήσει, ἀλλὰ ἡ φωνὴ δὲ βγήκε ἀπὸ τὸ λάρυγγά της. "Ακουσε νὰ λυγρῶν τὰ γόνατά της κ' ἐκάθισε χάμου. Κ' ἐκατάλαβε τρομάζοντας πῶς ἂν ὁ Τουρκόγιαννος μιλοῦσε, ἦταν γυναῖκα χαμένη. Τοῦριξε μία παρακαλεστικὴ ματιὰ κι' ὁ Τουρκόγιαννος τὴν κοίταξε μὲ τρυφεράδα, σὰ νᾶχε καταλάβει γιατί τὸν παρακαλοῦσε.

«Γιατί τὴν κοιτάζεις;» τοῦ φώναξε μὲ λύσσα ὁ Ἀράθυμος· «φτάνει ὥς ἐδῶ!» Κ' ἐρρίχτηκε κατὰ πάνου του. «Εἶναι ἀλήθεια, λοιπόν, εἶναι ἀλήθεια!» Κ' αἰστάνθηκε πῶς ἡ ὀργή του περίσσευε κ' ἐμεγάλωνε κάθε στιγμή ποῦ περνοῦσε. «Γκρεμίσου ἀπὸ δῶ, Τουρκόσπορε, Τουρκόγυφτε!» Καὶ τὸν ἄδραξε ἀπὸ τὸν ὦμο καὶ τὸν ἐτίναξε προσπαθώντας νὰ τόνε ρίξει ὄξω.

«Έναν άνθρωπο ὀρφανό!» ξαναἔπε παραπονεμένα ὁ Τουρκόγιαννος.

«Ατιμε!» τὸν ἐδριζε ὁ Γιώργης· «ὄφη, ψωμοπάτη!» Κι' αὐτὴν τὴ στιγμὴ βρέθηκε σιμὰ τοῦ ἡ μαγγούρα. Τὴν ἔδραξε εὐτὺς, καὶ τοῦ κατάφερε μίαν δυνατὴ χτυπησιὰ στὸν δεξιὸν ὤμο.

«Αχ!» ἐφώναξε ὁ Τουρκόγιαννος ἀπὸ τὸν πόνο. Καὶ γιὰ πρώτη φορὰ, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἐκατάλαβε πῶς ἐθύμωνε καὶ πῶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ ὑποφέρει τόση προσβολή. Ἀνανοήθηκε κ' ὅλας πῶς ὁ Γιώργης στὸ θυμὸ τοῦ θὰ τὸν ἀπετελείωνε, καὶ ἡ ἴδια τοῦ ἡ ψυχὴ τὸν ἐπρόσταξε νὰ ὑπερασπίσει αὐτὴν τὴ στιγμὴ τὴ ζωὴ τοῦ. Ἐσφίξε τὰς παλάμες τοῦ κ' ἐστάθηκε ἀντιμέτωπος στὸ Γιώργη, σιμὰ τοῦ πολὺ, γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τόνε χτυπήσει μὲ τὴν μαγγούρα. Καὶ πρὶν προφτάσει ὁ Ἀράθυμος νὰ τραθηχτεῖ πίσω καὶ νὰ τοῦ καταφέρει τὸ δεύτερο χτύπημα, ὁ Τουρκόγιαννος τὸν ἀγκάλιασε πάνουθε ἀπὸ τὰ δυὸ χέρια καὶ τὸν ἐσφίξε δυνατὰ ἀπάνου τοῦ. Μιὰ στιγμὴ οἱ δύο ἄντρες ἐπάλειψαν, μὰ κανένας δὲ μπόρεσε νὰ νικήσει τὸν ἄλλον.

«Ὡ σκοτόνονται!» ἐφώναξε ἡ Μαργαρίτα πιάνοντας τὸ κεφάλι της κ' ἐλιγοθύμησε.

Κι' ὁ Πέτρος τοὺς ἐζύγωσε φωνάζοντας : «Τί κάνετε ! τί κάνετε ! τί κάνετε !» Κ' ἔκανε πῶς ἤθελε νὰ τοὺς ξεχωρίσει, μὰ δὲν ἔδαζε ὅλη τοῦ τὴ δύναμη, γιὰτὶ ἤθελε ὁ ἕνας νὰ νικηθεῖ. Κι' ὁ Γιώργης τέλος ἐκατάφερε νὰ ξεσκληθῶσει τὸ ἕνα τοῦ χέρι, κ' ἔσυρε τὸν Τουρσόγιαννο ὡς σιμὰ στὴ κασέλλα ὅπου εἶχε πιθῶσει τὸ σκουριασμένο μαχαῖρι. Ἦταν

κατακόκκινος στὸ πρόσωπο, ἰδρωμένος κ' ἔπερνε γοργὰ τὴν πνοή του. Κι' ὁ Τουρκόγιαννος ἀνανοήθηκε πῶς εἶχε ἔρθει ἡ τελευταία στιγμή του.

«Μὴ μὲ σκοτώσεις, ἀδερφέ,» τοῦπε· «μὴ χύσης αἷμα ἀθῶο !»

Μὰ ὁ Ἀράθυμος δὲν τὸν ἄκουσε. Εἶχε πάρει τὴν ἀπόφαση κ' ἦταν ἑτοιμος νὰ χτυπήσει. Κι' ὁ Τουρκόγιαννος τὸν ἄδραξε ὀλομεμιάς ἀπὸ τὸ λαιμό, τὸν ἐτίναξε γιὰ πολλὴν ὥρα καὶ τὸν ἐσώριασε χάμου, κρατῶντας του πάντα σφιχτὰ τὸ λαρύγγι. Ὁ Γιώργης δὲν μπόρεσε οὔτε νὰ φωνάξει. Τὰ μάτια του ἐβγῆκαν ἀπὸ τὲς νῶχες του, τὸ πρόσωπό του ἐμαύρισε.

«Τὸν ἔμεινες !» ἐφώναξε ὁ Πέτρος μ' ἓνα σκληρὸ χαμόγελο.

Κ' ἡ φωνὴ τοῦ Πέτρου ἔκαμε ὀλομεμιάς τὸν Τουρκόγιαννο νὰ συνέρθει, ἄφησε τὸ λαιμὸ τοῦ Γιώργη καὶ τὸν ἐκοίταξε περίτρομος, μὴν ὁ ἄλλος τοῦχε πεῖ τὴν ἀλήθεια.

«ἸΑ, Ἰούδα !» τοῦπε «ἐσὺ τᾶκαμες !»

Μὰ ὁ Γιώργης δὲν εἶχε πεθάνει, εἶχε ζαλιστεῖ μονάχα κ' ἦταν κουρασμένος πολὺ. Ἀνασηκώθηκε κ' ἔμεινε καθισμένος χάμου κοιτάζοντας ἄγρια τὸν Τουρκόγιαννο. Μὰ τὸ μαχαῖρι τοῦχε πέσει ἀπὸ τὰ χέρια κ' ἦταν μακριά του. Κι' ὁ Τουρκόγιαννος ἐγονάτισε μπροστά του καὶ κλαίοντας τοῦπε.

«ὦ συμπάθησε, συμπάθησε, ἀδερφέ ! Σκότωσέ με ! Τί ἐπῆγα νὰ κάμω ! Θανάτωσέ με, ἂν θέλεις, δὲ θὰ σοῦ ἀντισταθῶ !» Καὶ γυρίζοντας πρὸς τὸν Πέτρο τοῦ ξανάτε. «ἸΑ, Ἰούδα ! ἐμένα ἓναν ὀρφανὸν ἄνθρωπο νὰ μὲ φέρεις σ' αὐτὴν

τὴν ἀκμή ! Ὁ Θεὸς ἅς σέ σπλαχνιστεῖ, εἶναι μεγάλης, κι' ἅς σοῦ χαρίσει τὴ μετάνοια.» Κ' ἐσηκώθηκε κ' ἔρριξε μιὰ τελευταία ματιὰ στὴ Μαργαρίτα ποῦ ἦταν λιγοθυμημένη ἀκόμη κ' ἐβγῆκε ἀπὸ τὴν πόρτα.

Τώρα κι' ὁ Γιώργης εἶχε σηκωθεί. Κρατοῦσε χαμηλωμένο τὸ κεφάλι, μὰ ὁ θυμὸς του εἶχε πέσει.

«Τὸν ἀφίνεις καὶ φεύγει!» τοῦπε ὁ Πέτρος. ποῦ ἔβλεπε νὰ χάνεται ὅλο του τὸ σκέδιο.

«Δὲ μὲ βαστάει ἡ καρδιά νὰ τόνε σκοτώσω» ἀποκρίθηκε· «τώρα αὐτὸς ἔφυγε!»

Σὲ μιὰ στιγμή ὁ Τουρκόγιαννος ἐστάθηκε ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ τοὺς χαίρέτισε μ' ἓνα ἡσυχο χαμόγελο. «Ὡ συμπαθήστε με,» τοὺς εἶπε· «νᾶχετε ζωὴ καὶ καλὴ καρδιά!»

Τὸ νερὸ εἶχε ξαναπιάσει κ' ἦταν πλιὰ ἀπόγιωμα. Κι' ὁ Τουρκόγιαννος μὲ τὸ μικρότου τὸ μπόγο στὴν ἄκρη τοῦ ραβδιοῦ του, ἐπῆρε, ὁ ὀρφανὸς ἄνθρωπος δρόμο πρὸς ἄγνωστο μελλούμενο.

7

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Γιώργης Ἀράθυμος ὠδήγησε τὰ δύο καματερά του στὴ χώρα γιὰ νὰ τὰ πουλήσει. Καὶ τὴν ἀκόλουθην ἡμέρα ἔμαθε ὁ κόσμος στὸ χωριό, πῶς στὸ γυρισμό του τὴ νύχτα τὸν εἶχαν σκοτώσει καὶ τὸν εἶχαν ληστέψει στὸ δρόμο καὶ πῶς θὰ τὸν ἔφεραν μία μέρα ἔπειτα μὲ τὸ ἀμάξι γιὰ νὰ τὸν θάψουν στὸ κοιμητήριό τῆς ἐκκλησιᾶς του.

8

Ήταν μιὰ φαιδρή ἡλιόλουστη χειμωνιάτικη μέρα πρὸς τὰ Χριστούγεννα. Τὸ Δικαστήριον συνεδρίαζε. Τὸ φῶς ἔμπαινε ἀπ' ὅλα τὰ παράθυρά μέσα στὴ σάλα ποῦ ἦταν γεμάτη κόσμο, πολῖτες, χωριάτες, φτωχοὺς καὶ πλούσιους, καὶ τὸ κρῦο ἔτσι δὲν ἀκούόταν ἐκεῖ μέσα. Σὲ μίαν πλατειὰν ἐξέδρα, ψηλότερα ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον, στὸ βάθος τῆς σάλας ἦταν καθισμένοι κάτου ἀπὸ ἓνα κόκκινο βελουδένιο κουβούκλι, οἱ τρεῖς σύεδροι, ὁ πρόεδρος στὴ μέση, ἓνας ἄνθρωπος νέος ἀκόμη μὲ σταχτιά ροῦχα, μὲ ζωηρὰ μάτια, μὲ κομμένο μουστάκι, καὶ δεξιὰ του κι' ἀριστερὰ του ἓνας μεσόκοπος ἄνθρωπος παχὺς καὶ σὰν ἀποκοιμισμένος κάτου ἀπὸ τὰ μάτογυάλια του, κ' ἓνας γέρος ζωηρὸς καὶ πρόσχαρος. Πάνου στὴν ἴδιαν ἐξέδρα ἐκαθόντουσαν σὲ δύο ἀράδες οἱ δώδεκα ἑνορκοί, κάθε λογῆς πρόσωπα, κάθε λογῆς ἡλικίας, μὲ κάθε λογῆς φορέματα. Ἀπέναντί τους στὴ δεξιὰ μεριὰ τῆς ἐξέδρας ἐκαθόταν ὁ εἰσαγγελέας, ἓνας ἄντρας περασμένος στά χρόνια, ἄσκημος στὸ πρόσωπο, ψηλός, λιγνός καὶ γλωμός, μὲ λαμπερὰ μάτια, μὲ σταχτυὰ κοντὴ γενειάδα, μὲ μαύρη μακρυὺ ρεδιγκότα, σκεφτικός καὶ ἀγέλαστος. Σιμὰ του ἦταν καθισμένοι μερικοὶ δικηγόροι καὶ δύο τρεῖς κυρίες ποῦχαν ἔρθει ν' ἀκούσουν τὴ δίκη. Ἡ ψηλὴ ἐξέδρα ἔκανε ἡμικύκλιον καὶ τὰ δύο ἄκρα τῆς ἦταν ἐνωμένα μαζὶ μὲ χαμηλὰ σιδερένια κάγκελα, καὶ στὸν ἄδειον τύπο ποῦ ἔμενε ἔτσι στὴ μέση ἦταν δύο τραπέζια, τὸ ἓνα μὲ τοὺς ὑπερασπιστὰς δικηγόρους, τὸ ἄλλο γιὰ τὸ γραμ-

ματέα καὶ τοὺς γραφιάδες. Καὶ πίσω ἀπὸ τὰ τραπέζια, σιμὰ στὰ κάγγελα καὶ κάτω ἀπὸ τὸ σκληρὸ βλέμμα τοῦ εἰσαγγελέα, σ' ἓναν ξύλινον μπάγκο, στὴ μέση ἀπὸ δύο ἀγροίκους χωροφύλακες, κακοντυμένους καὶ μὲ ἐφόπλου τῇ λόγχῃ, καὶ σιμὰ σ' ἄλλους χωροφύλακες ποὺ ἐφύλαγαν, ἦταν καθισμένοι ὁ Γιάννης, ὁ λεγόμενος Τουρκόγιαννος, ἀγνώστου πατρός, ποῦ ἐδικαζότουσαν σήμερα γιὰ λησασεία καὶ φόνο.

Εἶχε λιγνέψει στὴ φυλακὴ. Τὰ ἀγαθὰ του γαλάζια μιάτια εἶχαν βαθυλωθεῖ μέσα στὲς πλατεῖες του κῶχες· ἦταν χλωμὸς πολὺ σὰ νὰ θάινει ἀπὸ μακρινὴ ἀρρώστεια. Τὰ γένεια του εἶχαν μεγαλώσει ἀρῆς ἀρῆς, ἀμελημένα καὶ μαῦρα, σκεπάζοντας ἓνα μέρος τοῦ λαιμοῦ του. Τὰ μαλλιά του κατέβαιναν πάνου στ' αὐτιά του καὶ στὸν τράχηλό του φυτίλια φυτίλια, καὶ ἡ ὄψη του εἶχε ὡς τόσο μίαν ἡμερὴ πικραδὰ ἀνακατεμένην μὲ εἰρηνικὴ γαλήνη, σὰν ἡ ὄψη ἐνοῦ ὤμορφου λείψανου. Ἐφοροῦσε ἐκείνην τὴν ἡμέρα τὰ πλὴς καλὰ του ροῦχο, ποῦ ταχε φέρει ἀπὸ τὴν ξενιτιά, μίαν μάλλινην πλατειά, καστανὴ βράκα, ἄσπρες μάλλινες κάλτσες καὶ κόκκινα τσαρούχια· ἓνα μαῦρο λουρὶ τοῦσφιγγε τὴ μέση· τὸ ξελαιμισμένο μαῦρο σεγγούνι, ποῦ ἐκουμπονότουσαν στὸ πλευρό, ἄφινε νὰ φαίνεται τὸ ἄσπρο ποκάμισο, κ' ἓνα πλατύ, μάλλινο, χοντρὸ πανωφόρι, καστανὸ καὶ κεῖνο, καὶ μὲ πλατεῖα μανίκια ποῦ τοῦ κατέβαιναν ὡς τὰ δάχτυλα, τοῦ σκέπαζε ὅλο τὸ κορμί. Τὰ χέρια του μόνο ἦταν ἀνήσυχα· ἀνάπνεε γλίγωρα κ' ἐκρατοῦσε ἀναγυρδένον λίγον τὸ κεφάλι τηράζοντας τὸ νταβάνι.

Ἡ δίκη εἶχε ἀρχίσει.

Ὁ γραμματέας εἶχε διαβάσει τὸ κατηγορητήριον, καὶ ὁ

Πρόεδρος ἔπειτα ἀπὸ τὰ τυπικὰ ρωτήματα ἐφώνηξε τοῦ κατηγορουμένου:

«Κατηγορίεσαι πῶς τὴν εἴκοσι Μαρτίου, τούτου τοῦ χρόνου, ἐφόνειψες μὲ προμελέλη κ' ἐλήστεψες στὸ δρόμο, στὴ θέσῃ Παναγία τὸ Γιώγη Ἀράθυμο...»

«Ἐγὼ ὄχι» τὸν ἀντίσκοψε ὁ Τουρκόγιαννος.

«Ἀκουσε» ξακωλούθησε ὁ Πρόεδρος «προσεκτικὰ τὴ διαδικασία καὶ τοὺς μάρτυρας γιὰ νὰ ἀπολογηθεῖς στὸ τέλος.» —Καὶ σὲ μία στιγμή ξεφυλλίζοντας κάποια χαρτιά εἶπε: «Ἄς ἔλθει ὁ πρῶτος μάρτυρας τῆς κατηγορίας, ἡ Μαργαρίτα, ἡ χήρα τοῦ Γιώργη Ἀράθυμου.»

Ὁ κλητῆρας ἔκραξε μὲ δυνατὴ φωνὴ δύο—τρεῖς φορές τὸνομά της.

Καὶ σὲ μιὰ στιγμή ἐφανερώθηκο ἡ γυναῖκα, βγαίνοντας ἀπὸ μία πόρτα στὴν ἄλλη ἔκρη τῆς σάλας κ' ἔσκισε ὅλο τὸ ἀκροατήριον.

Ὅλα τὰ βλέμματα τὴν ἐκοίταζαν. Ἐφοροῦσε ἀκόμη ροῦχα λυπημένης, μουντὴ τὴ μπόλια στὸ κεφάλι, καὶ γαλάζια γαϊτάνια στὸ κεφαλόδεμα καὶ στὴ φασκιά της, ποῦ ἦταν γυρισμένη ἀνάποδα ἀπὸ τὴν ἄπρη μεριά της, ἓνας μαῦρος μικρὸς φιόγκος κρατοῦσε κλεισμένο τὸ ποκάμισό της, καὶ τὰ γαϊτάνια τοῦ γελέκου της ἦταν μαῦρα κ' ἐκεῖνα κ' ἦταν χλωμή κ' ἡ μελαχροινὴ της ὠμορφάδα ἐφάνταζε περισσότερο μὲ τὸ γαλαζιο χρῶμα.

Κι' ὁ Τουρκόγιαννος βλέποντάς την ἀπὸ τὸ κάθισμά του ἄλλαξε ὅλα τὰ χρώματα, ἔγεινε κόκκινος καὶ σὲ μιὰ στιγμή χλωμός. Ὅχτὼ μῆνες τώρα δὲν τὴν εἶχε ἰδεῖ, μὰ τὲς περ-

σότερες ώρες τήν έσυλλογιζότου. Καί τὰ μάτια του έκινήθησαν ζωηρά κι' έκαμε έξαφνα κάποιο κίνημα γιά νά σηκωθεί από τή θέση του και νά τή ζυγώσει. Μά οί χωροφύλακες τόν έκρατήσαν. Κ' ή γυναίκα τόν έκοίταξε και τοῦ φάνηκε πῶς μέ τήν άκρη τοῦ χειλιοῦ της τοῦ χαμογέλασε. Κι' άκουσε τότες τήν καρδιά του νά χτυπάει δυνατά και μία γλυκάδα χαρᾶς τήν έπλημμύρισε.

«Η Μαργαρίτα» είπε μέ τὸ νοῦ του «δὲ μέ πιστεύει φανηᾷ!» Καί ή χαρά του και ή θέα τῆς γυναικὸς τόν εἰζάλισαν.

Ἐπειτα από τὰ τυπικά ρωτήματα ὁ Πρόεδρος τῆς εἶπε: «Ξέρεις ποιὸς σκότωσε τὸν άντρα σου;»

«Ὅλος ὁ κόσμος λέει» ἀποκρίθηκε μ' ἕναν ἀναστεναγμό, «πῶς τότε σκότωσε ὁ Τουρκόγιαννος. Ἐγὼ δὲν μπορῶ νά τὸν πάρω στὴν ψυχὴ μου. Μά οὔτε μπορῶ νά πῶ πῶς δὲν έσκότωσε αὐτός, γιατί θὰ μέ κακαλογοῦσαν.»

«Γνωρίζεις αὐτὸ τὸ μαχαῖρι;»

«Εἶναι τοῦ Τουρκόγιαννου.»

«Ὁ Τουρκόγιαννος ἔμεινε καιρὸ ὑπηρετῆς στὸ σπίτι σας; εἴσατε εὐχαριστημένοι ἀπὸ κεῖνον;»

«Πάντα μᾶς εὐχαρίστησε: πάντα ἀγαποῦσε και τὰ παιδιὰ μας κι' ὅλη τὴ φαμίλια και τὰ ζωντανά, σὰ νάταν δικὰ του.»

Ὁ Τουρκόγιαννος τὴν κοίταξε μ' εὐγνωμοσύνη και τὸ βλέμμα του ἔλαμψε. Κ' ἐθυμήθηκε ὁ δόλιος ὅλες τὲς μέρες ποῦχε ζήσει εὐτυχισμένος στὸ σπίτι τοῦ Ἀράθυρου και δύο δάκρυα ἐκύλησαν στὰ μάγουλά του. Καί τώρα πλιὰ δὲν ἔννοιωθε τί ἔλεγαν γύρω του κι' οὔτε τὸ νόημα ποῦχαν τὰ

λόγια τῆς Μαργαρίτας, παρὰ ἄκουε μαγεμένος τῇ γητεύτρα φωνῇ τῆς, ἔτσι καθὼς τὴν ἡμέρα ποῦ ἦταν εἴκοσι χρόνων καὶ ποῦ ἠθέλησε νὰ τὴν ἀγκαλιάσει, πρὶν φύγει γιὰ τὴ μακρυνὴ ξενιτεῖά. Τώρα εἴξερε μόνο πῶς ἡ Μαργαρίτα δὲν ἠθέλε νὰ καταδικαστεῖ. Τί καλὴ ποῦ ἦταν ἡ Μαργαρίτα!

«Γιατὶ τὸν ἐδιώξατε :» ἐρωτοῦσε ὡς τόσο ὁ Πρόεδρος.

«Ὁ θελήσαμε νὰ πουλήσουμε τὰ καματερά μας, καὶ βουλειὰ πλιὰ δὲν εἶχε.»

«Στὴν ἀνάκριση εἶπες, καὶ τὸ βεβαίωσε κ' ἓνας ἄλλος μάρτυρας, πῶς ἐμαλώσατε μὲ τὸν Τουρκόγιαννο τὴν ἡμέρα πῶφυγε.»

«Σπίτι τοῦ καθένος συγχίζεταί μὲ τὸ δοῦλο του,» εἶπε ἡ Μαργαρίτα.

«Ἕνας μάρτυρας λέει πῶς ἐπιβουλευτήκε τὴν τιμὴ σου.»

Ἡ Μαργαρίτα κατέδασε ντροπαλὰ τὸ κεφάλι κι' ἀπάντησε μὲ χαμηλὴ φωνή: «Μοῦχε περάσει ἡ ιδέα πῶς μ' ἐπαίρνε κατόπι καὶ δὲν εἴξερα γιατί. Μὰ ἂν εἶναι ἀλήθεια ἢ ὄχι πῶς μὲ ἐπιβουλευτήκε δὲν μπορῶ νὰ τὸ πάρω στὴν ψυχὴ μου!»

«Κατηγοροῦμενε,» εἶπε ὁ Πρόεδρος «γιατὶ τὴν ἀκολουθοῦσε;»

Ἡ Μαργαρίτα ἐκοίταξε φοβισμένη τὸν Τουρκόγιαννο. Θὰ μιλοῦσε τῶρα; Θ᾿ ἔλεγε μπροστὰ στὸ δικαστήριον, μπροστὰ σ' ὅλον τὸν κόσμον, ὅσα τῆς εἶχε εἰπεῖ στὸ σπίτι, γιὰ νὰ ἐλαφρύνει τὴ θέση του; Μὰ τὸν εἶδε βυθισμένο στὴ χαρά του, μὲ τὸ κεφάλι ἀπάνου, μὲ τὸ βλέμμα ἀσάλευτο, κ' ἡσύχασε. Αὐτὸς δὲν ἄκουε πλιὰ τίποτα, ἀδιάφορος σ' ὅ,τι

ἐγενότουν τριγύρω του καὶ σὰ νὰ μὴν ἐδικιχζότουν αὐτὸς ὁ ἴδιος.
«Ἡ Μαργαρίτα» ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του «δὲν ἐπίστευε στὴν
ἐνοχὴ του, κ' ἐμιλοῦσε, ἐμιλοῦσε, ἐμιλοῦσε τόσο γλυκά!!»
Καὶ τὸν ἐκοίταζε μὲ τόση συμπάθεια!

Κ' ἔτσι δὲν ἀποκρίθηκε, γιατί δὲν εἶχε ἀκούσει τὴν ἐρώτηση.

Κι' ὁ Πρόεδρος ἦταν τῶρα παρέτοιμος ν' ἀπολυσεὶ τὴ
Μαργαρίτα, μὰ ἓνας ἐνορκος ἐζήτησε νὰ ρωτήσῃ. Ἦταν
ἓνας μεσόκοπος ἄντρας, μικρόσωμος, ἄσκημος στὸ πρόσωπο,
πρόστυχα ντυμένος,, ἀλλὰ γερὸς καὶ δυνατός. Κ' ἦταν για-
τρός. «Μίαν ἐρώτηση, κύριε Πρόεδρε,» εἶπε.

«Ὅλοι τὸν ἐκοίταξαν.

«Δὲν εἶχε σκέση καμιὰ μὲ τὸν κατηγορούμενο;» ξα-
νῆπε σοβαρὰ δείχνοντας τὴ Μαργαρίτα.

«Τί σκέση, Κύριε!» ἐρώτησε κοκκινίζοντας.

«Σκέση, ὅλοι ξέρουμε· σὰν ἄντρας καὶ γυναῖκα.»

«Μὲ βρίζεις, Κύριε!» εἶπε ἡ Μαργαρίτα κἀνόντας πῶς
ἐθύμωνε.

«Ἄ ὄχι!» τῆς ἀπάντησε μ' ἓνα χαμόγελο παράξενο
γιὰ τὴν ἄσκημη μορφὴ του, «μὰ οἱ γυκαῖκες... αἶ, ξέρουμε...»

Ὁ Πρόεδρος ἐσήμανε τὸ κευδούνι, χαμογελῶντας κ'
ἐκεῖνος. Κι' ὁ εἰσαγγελέας τοῦ ζήτησε σοβαρὰ νὰ προστα-
τέψῃ τὴν ὑπόληψη τῆς γυναίκας. Μὰ ὁ γιατρός ἐσήκωσε τὰς
πλάτες του σὰ νὰ μὴν εἶχε καταλάβει καὶ ἔακολούθησε:—
«Καὶ μ' ἄλλον ἄντρα ;... μὲ κανέναν ;... τὸ παίρνεις στὴν
φυγὴ σου ;»

«Τί μοῦ λές, Κύριε ;» τοῦ φώναξε μὲ χτυποκάρδι πρὶν
προβάλῃ νὰ σκεφετῇ τί ἔλεγε. Μὰ ὁ γιατρός ἐκατάλαβε πῶς

ἡ ὄψη της εἶχε γίνει κίτρινη καὶ πῶς τὰ χεῖλη της ἔτρεμαν.

« Ἀσρωτηθεῖ καὶ πάλι ὁ κατηγορούμενος » εἶπε ὁ γιατρός.

Μὰ ὁ Τουρκόγιαννος δὲν εἶχε ἀκούσει βυθισμένος στὸ χαρμόσυνο ὄνειρό του. Κ' ἐχρειάστηκε νὰ ξαναειπεῖ ὁ πρόεδρος τὴν ἐρώτηση καὶ νὰ τὸν σκουπήσουν οἱ χωροφύλακες γιὰ νὰ ξυπνήσει. Ἐφερε τὸ θλέμιμα γύρω του, ἐκοίταξε τρυφερὰ τὴ Μαργαρίτα καὶ τοῦ φάνηκε πῶς τὸν ἐκοίταξε κ' ἐκείνη μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ της καὶ πῶς τὸν παρακαλοῦσε καὶ πῶς τοῦ ζητοῦσε νὰ σιωπήσει. Κι' ἀπάντησε τότες ἀνοίγοντας τὸν πόθο τῆς ψυχῆς: — « Ὡ ἡ Μαργαρίτα, ἡ Μαργαρίτα εἶναι· σὰν τὸ περιστέρι, εἶναι ἁθῶα σὰν τὸ μικρὸ παιδί! "Οτι ἀμάρτημα κάμει, σὰν ἄνθρωπος, τὸ μετανοῖώνει ἀμέσως καὶ τὴν κάνει ἀγνή καὶ ἀναμάρτητη ἢ μετάνοια. Δὲν τὸ βλέπετε πῶς δὲ θέλει νὰ μὲ στείλει στὴν κρεμάλα, γιατί ξέρει πῶς κ' ἐκείνη μ' ἀδίκησε; »

Ὁ γιατρός ἐσήκωσε ἀπελπισμένα τὰς πλάτες. « Στὴν ἀνάκριση » εἶπε ὁ Πρόεδρος « ὁ κατηγορούμενος ἐβεβαίωσε πῶς τὰς δύο μέρες, ποῦ ἀκολούθησαν τὸ διώξιμο του ἀπὸ τὸ σπίτι σας, ἔμεινε κλεισμένος σ' ἓνα ἀκατοίκητο καλύδι σας. Ἐκατέδηκες σ' αὐτὸ τὸ καλύδι ἐκεῖνες τὰς μέρες καὶ τὸν εἶδες; »

« Ὁχι » εἶπε ἔπειτα ἀπὸ μία στιγμὴ φοδισμένη ἡ Μαργαρίτα κι' ὠχρή, καὶ γυρίζοντας πρὸς τὸν Τουρκόγιαννο καὶ κοιτάζοντάς τον κατάματα.

« Ἀσρωτηθεῖ κι' ὁ κατηγορούμενος » εἶπε ὁ γιατρός.
« Ἀπάντησε! » τοῦπε ὁ Πρόεδρος.

« Ὁχι! » εἶπε δειλὰ ὁ Τουρκόγιαννος μ' ἓναν ἀναστεναγμὸ κατεβάζοντας τὸ ἀνάβλεμά του.

«Έχασες, γιατρέ!» εἶπε γελῶντας ἓνας ἄλλος ἔνορκος, ἔνως νέος μὲ ματογουᾶλια, μὲ παιδιάστιχο πρόσωπο, λιανὴς καὶ καλοξυρισμένος.

«Δὲ θέλει νὰ μιλήσει!» ἀπάντησε ἀπελπισμένα ὁ γιατρός. «Ποῖός ξέρει τί κρύβει αὐτὴ ἡ ψυχὴ!»

Ἐρώτησαν ἀκόμη τὴ Μαργαρίτα γιὰ τὸν καυγᾶ ποῦχε κάμει ὁ ἄντρας τῆς μὲ τὸν Τουρκόγιαννο καὶ γιὰ τὸ διωξιμό του ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τέλος τὴν ἀπέλυσαν.

Ἐκεῖνη ἔφυγε μὲ ἓναν ἀναστεναγμό, σὰ νᾶχε ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ φοβερὸ ὄνειροπλάκωμα, μὰ τὸ βλέμμα τοῦ Τουρκόγιαννου θλιβερὸ τὴν ἀκολούθησε, ὡς ποῦ ἐβγήκε ἀπὸ τὸ Δικαστήριο.

Ἐκρίχθηκε ὁ δεύτερος μάρτυρας, ὁ Πέτρος Πέπποναι. Αὐτὸς δὲν ἐγνώριζε τὸ μαχαῖρι, μὰ ἐγνώριζε ἄλλα πολλὰ. Ἐγνώριζε ἀπὸ παιδὶ τὸν Τουρκόγιαννο· ὁ Τουρκόγιαννος ἦτανε μεγχλείτερός του· εἶχε ἀναθρεφετῆ μὲ κακὲς συντροφίες, εἶχε κουναρηθεῖ μὲ τὰ κλεψιμιά του, ἔκλεφε μὲ τὴ μάννα του τὴν Ἀρετὴ, τὴν Ἀρβινίτισσα, ποῦ τὸν ἐδασκάλευε. Ἦτανε καὶ ζητιᾶνος. Κι' ὅλο τὸ χωριὸ τὸν εἰζερε γιὰ ὑποκριτὴ κι' ὅλοι ἐφυλαγόνταν ἀπὸ ἐκεῖνον. Ὁ ἴδιος ἦταν καταπεισμένος πῶς ὁ Τουρκόγιαννος εἶχε κάμει τὸν ἄσπλαχνο φόνο, ἀπὸ ἐκδίκηση καὶ γιὰ νὰ ληστέψει, ἔτσι ἔλεγε ὅλο τὸ χωριὸ κι' αὐτὸ τὸνομα εἶχε ὁ Τουρκόγιαννος, ἦτανε ὑποκριτής, φοβερὸς ὑποκριτής!

Ὁ Τουρκόγιαννος ἄκουσε ἀσυγκλίνητος τὴν κατάθεση τοῦ Πέτρου, κ' ἐπροσπθοῦσε μάλιστα νὰ μὴν προσέχει σιὰ μοχθηρά του λόγια. Μὰ ὁ Πρόεδρος ἐρώτησε τὸν μάρτυρα:

«Ξέρεις ἂν εἶχε μαλώσει ὁ κατηγορούμενος μὲ τὴ Μαργαρίτα!»

«Ἐδιάβαινα ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ἀράθυμου καὶ τοὺς ἄκουσα» εἶπε, «ἐγὼ εἰδοποίησα τὸν ἄντρα της.»

«Ξέρεις γιατί ἐμάλωνα;»

«Τῆς εἶχε γίνει φόρτωμα. Τὴν ξίτρεχε ἔπου κι' ἂν ἐπήγαινε· δὲν τὴν ἄφινε σὲ χλωρὸ κλαρί. Τὸν ἔβρισε μὲ τὸ δίκρο της καὶ τὸν ἔδιωξε!»

«ὦ Ἰούδα!» τοῦπε ἤσυχα ὁ Τουρκόγιαννος· «ἀκόμη δὲ σοῦδωσε ὁ Θεὸς τὴ χάρη τῆς μετάνοιας, καὶ μὲ κυνηγᾷς ἀκόμη, ἐμέ, ἕναν ὀρφανὸν ἄνθρωπο, χαμένη ψυχὴ!... Μὰ ὦχι!» ἐπρόσθεσε σκεπτικὸς «χαμένη δὲν εἶνε καμμία ψυχὴ, γιατί μπορεῖ ἕναν καιρὸ νὰ μετανοιώσει, ἢ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, ἢ καὶ στὸν ἄλλον κόσμον κι' ἕνας ποῦ μετανοιώνει γίνεται φίλος τοῦ Θεοῦ. Κι' ἀπόδειξή εἶναι, πῶς οἱ ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων ποῦ πεθαίνουν στὴν ἁμαρτία, βαρεῖς ἀπὸ τὸ κρῖμα τους, βρυκολακιάζουν καὶ σκιάζουν τοὺς ζωντανούς, ὥς ποῦ τοὺς δίνει ὁ Θεὸς τὴ χάρη τῆς μετάνοιας καὶ πορεύονται τότες στὴν εἰρήνη τους καὶ χάνονται ἀπὸ τὴν ὄψη τῆς γῆς!»

Τὸ δικαστήριον ἐγέλασε κι' ὁ πρόεδρος στενοχωρημένο ἐσήμανε τὸ κουδούνι του.

«Τι ἄλλο ξέρεις!» ἐρώτησε τὸν Πέτρο ὁ Πρόεδρος.

«Ξέρω» εἶπε «πῶς ἀροῦ εἰδοποίησα τὸν ἀδικοθάνατο, τὸν ἐσυνητρόφεψα σπίτι του. Ἐκεῖ ἐπιάστηκαν μὲ τὸν Τουρκόγιαννο. Ἦταν κ' ἡ Μαργαρίτα μπροστά, μὰ σὲ λίγο ἐλιποθύμησε. Ὁ Ἀράθυμος ἔδαιρε γερὰ τὸν Τουρκόγιαννο, κι'

ὁ Τουρκόγιαννος ὀρκίστηκε στὰ κόκκαλα τῆς Ἀρετῆς πῶς θὰ τοῦ τὸ πλέρωνε. Μὰ εἶχε τὸν καιρὸ νὰ ξεθυμάνει δύο ὀλάνκερες μέρες!»

«ὦ Ἰούδα!» ξανᾶπε ἤσυχα πάλι ὁ Τουρκόγιαννος.

«Μὴ βρίζεις τὸ μάρτυρα» εἶπε ὁ Πρόεδρος «γιατὶ θὰ διατάξω νὰ σὲ πάρουν ὅξω!»

«Θέλεις νὰ στείλεις στὴν κρεμάλα ἓναν ὀρφανὸν ἄνθρωπο, ποῦ δὲ σ' ἐπειράξε οὔτε στὸ νύχι! Δὲν πειράζει. Ὁ Θεὸς ἄς σπλαχνιστεῖ τὴν κακοςύνη σου, κι' ἄς εἶμαι ἐγὼ ἡ ἀφορμὴ ποῦ θὰ γίνεις καλὸς μίαν ἡμέρα. Ἐγὼ δὲν ἐκτόττωσα· τὸ ξέρεις!»

Τὸ δικαστήριον ἐγέλασε πάλι κι' ὁ γιατρὸς ἐθύμωσε μὲ τὸν Τουρκόγιαννο καὶ μὲ τὴν ἀνόητη θεολογία του. «Αὐτὰ σοῦ τὰ κάνει ἡ θεολογία,» τοῦπε. «Ἄ ἡ θρησκεία ἔχει τρομερὰ ἀποτελέσματα!»

Δυὸ τρεῖς ἔνορκοι ἐγέλασαν μὲ τὸ θυμὸ του. Τὸν εἴξεραν ἄθεο καὶ φανατισμένο ἐχθρὸ κάθε θρησκείας.

Μὰ ὁ Τουρκόγιαννος ξακολούθησε: «Ἡ κακία εἶναι εὐκολή, Πέτρο, ἡ καλwsύνη εἶναι τὸ δύσκολο. Στὴν ξενητεία, ποῦ περπάτησα, τὸλεγε ἐκεῖνος ὁ δάσκαλος, θὰ ἤμουν ἀκόμη μαζὶ τοῦ, ἂν ὁ Θεὸς δὲν τὸν εἶχε κράξει σιμὰ τοῦ σὲ καλῆτερον τόπο. Ἀρετὴ, ἔλεγε, ἔχει νὰ εἰπεῖ ἀντρεία, γιὰ τοῦτο ἡ ἀρετὴ θέλει θυσία!»

«Σιωπή!» ἐπρόσταξε ὁ Πρόεδρος· «θὰ πᾶς ὅξω, ἀφοῦ δὲν ἔχεις σεδασμὸ γιὰ τὸ μέρος ὅπου θρίσκασαι καὶ θρίζεις τὸ μάρτυρα. Θὰ δικαστεῖς ἀναπολόγητος!»

«Τὸν ἱεροκῆρυκα ἤρθες νὰ κάμεις ἐδῶ;» τοῦπε χλευαστικὰ ὁ γιατρός.

«Περίεργα πράγματα!» εἶπε ἓνας ἄλλος ἔνορκος.

Κι' ὁ γιατρός συλλογισμένος τοῦ ἀπάντησε, θέλοντας νὰ τόνε φέρει στὰ νερά του : «Μπορεῖ ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος νᾶναι φονηᾶς; Κρίνε ὁ ἴδιος!» Καὶ κοιτάζοντας τὸν Πρόεδρο ἔκχολούθησε : «Ἄς ρωτηθεῖ, παρακαλῶ, ὁ μάρτυρας, ἂν διαθήκη ἀπὸ τὸ ἀκατοίκητο καλύβι αὐτὲς τὲς δύο μέρες.»

«Διαθαίνω κάθε μέρα» ἀπάντησε ἀμέσως ὁ Πέτρος· «κι' αὐτὲς τὲς δύο μέρες ἐδιάθηκα. Δὲν ἦταν κανένας μέσα!»

«Ἦμουν ἐγώ, Πέτρο,» τοῦ ἀπάντησε ὁ Τουρκόγιαννος «καὶ μ' εἶδες καὶ σ' εἶδα!»

Ὁ Πέτρος ἐκκοκίνησε· ἔσφιξε τὰ δόντια καὶ τοὺς γρόθους καὶ παίζοντας τώρα τὸ πλιὸ δυνατὸ χαρτί του, τοῦπε μὲ χτυποκάρδι : «Κ' ἦμουν μοναχός;»

Ὁ Τουρκόγιαννος ἐβάλθηκε νὰ τρέμει. Ἐκατέβασε τὸ βλέφαρόν κ' ἔμεινε σιωπηλός.

«Εἶδατε ψέματα ποῦ λέει,» εἶπε στοὺς ἐνόρκους ὁ νέος συνάδελφός τους· «ἐπιάστηκε στὰ γερά!» κ' ἐγέλασε.

Κι' ὁ Τουρκόγιαννος εἶπε τέλος τοῦ μάρτυρα : «Ἦ Τούδα, ἐσύ θὰ πρόδινες καὶ τὸν ἀφέντη τὸ Χριστό!» Καὶ τὰ μάτια του ἐδάκρυσαν κ' ἐθυμῆθηκε πῶς καὶ τότες ἀκόμη εἶχε προφυλάξει ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τὴ Μαργαρίτα.

Ὁ Πρόεδρος θυμωμένος ἐσήμανε καὶ πάλι δυνατὰ τὸ κουδούνι, ἀλλὰ δὲν ἔδωκε τέλος στὴ φοβέρα του. Κι' ὁ ἔνορκος γιατρός ἐφώνησε τοῦ Τουρκόγιαννου : «Ἄφησε, μωρέ, τὲς θεολογίες σου κι' ὅλες τὲς σαχλοκουδέντες σου, καὶ πές τα, πές τα ὅλα!» Εἶμαστε ἐδῶ γιὰ νὰ σὲ δικαιώσουμε, ἂν εἶσαι ἄθῳος!»

Ὁ Τουρκόγιαννος δὲν ἀπάντησε.

«'Αθῶος!» εἶπε πικροχαμογελῶντας ὁ νέος ἔνορκος μὲ τὰ ματογυῶλια· «ἂν ἦτανε ἀθῶος, δὲ θᾶτανε ἐδῶ!»

«Πολὺ σωστά,» εἶπε ἓνας ἄλλος· «γιαὶ νᾶναι δῶ θὰ πεῖ πῶς ὁ εἰσαγγελέας τὸν εὔρηκε ἔνοχο; καὶ γιὰ νὰ τὸν βρῖσκει ὁ εἰσαγγελέας ἔνοχο, θὰ πεῖ ποῦ εἶναι ἔνοχος!»

Ὁ γιατρὸς τοῦρριξε μίαν ἄγρια ματιά. «Εἶσαι πάρα καταδικαστικὸς» τοῦπε μὲ περιφρόνηση.

«Ὁ ἔνορκος ποῦναι στὸ ὕψος του» εἶπε ὁ νέος ποῦχε πρόσωπο ἀπὸ παιδάριο, «πρέπει νᾶναι καταδικαστικώτερος κι' ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα!»

Ὁ Πρόεδρος ἐσήμανε δυνατὰ τὸ κουδούνι.

Ἐξετάστηκαν κατόπι κι' ἄλλοι μάρτυρες, χωριανοὶ τοῦ Τουρκόγιαννου, ποῦ τὸν ἐβάρυναν ὅλοι· οἱ ἄνθρωποι ποῦχαν βρεῖ τὸ σκοτωμένον στὴ θέσῃ Παναγία στοὺς δρόμους, οἱ χωροφύλακες ποῦ τὸν εἶχαν συλλάβει στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ· διαβάστηκε ἔπειτα ἡ γιατροδικαστικὴ ἔκθεσις, κ' ἐπειδὴ ἡ ὑπεράσπισις δὲν εἶχε μάρτυρες, ὁ Πρόεδρος ἐκάλεσε τέλος τὸν κατηγορούμενον ν' ἀπολογηθεῖ.

«'Ακουσες,» τοῦπε, «ὅσα σ' ἐκατηγόρησανε. Λέγε μας, ἔκαμες αὐτὴν τὴν πράξη;»

«'Οχι,» εἶπε σταθερὰ ὁ Τουρκόγιαννος· «ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ μ' ἐβόλατε στὴ φλλακὴ σᾶς τὸ λέω· δὲν τὴν ἔκαμα!»

«'Αν θελήσεις,» ξανάπε ὁ Πρόεδρος «νὰ ἀναγνωρίσεις τὸ ἔγκλημά σου, ὅσο μεγάλο κι' ἂν εἶναι, θὰ ἐλαφρύνεις

σημχντικὰ τῇ θέσῃ σου, τὸ δικαστῆριον ἔμῳς δὲ σὲ ὑπο-
χρεώνει.»

«Εἶναι γραμμένο,» ἀπάντησε ἡσυχᾶ. «Δὲ θὰ σκοτώσεις. Καὶ δὲν ἐσκότωσα! Εἶναι γραμμένο: Δὲ θὰ κλέψεις. Καὶ δὲν ἔκλεψα! Ὁ Τουρκόγιαννος δὲν κάνει τέτοιο κρῖμα, γιατί ὁ Τουρκόγιαννος ξέρει πῶς ὁ Χάρος εἶναι ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, ποῦ παρουσιάζεται στὸν ἄνθρωπο ὅταν μέλλει νὰ πεθάνει, γιὰ νὰ τοῦ πάρει τὴν ψυχὴ, μὲ χαρούμενην ὄψῃ, ἂν εἶναι ἀγαθός. Γιὰ τοῦτο τὸν εἶπαν Χάροντα· μὰ στὸ φονηρῶ, τὴν ὕστερή του ὥρα, τοῦ παρουσιάζεται τρομερὸς καὶ παίρνει τὴν εἰδὴ τοῦ σκοτωμένου καὶ τρομάζει τὴν ψυχὴ ποῦ-
ναι ἐτοιμὴ νὰ βγεῖ καὶ ν' ἀφήκει τὸ σῶμα, καὶ μακραίνει τὴ φοβερὴ ἀγωνία· μὰ ὅλα αὐτὰ γέγονται μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μετανοιώσει ὁ ἁμαρτωλός, ὥς καὶ στὴν ὕστερη ὥρα καὶ νᾶχει τὴ χάρη νὰ ἰδεῖ φιλικὸ τὸ πρόσωπο τοῦ δημιουργοῦ του.»

«Ὁ κύριος Πρόεδρος,» εἶπε ὁ Εἰσαγγελέας «πρέπει νὰ ἀναγκάσει τὸν κατηγορούμενον νὰ ἀποφεύγει τὰς θεολογικὰς θεωρίας· δὲν ἔχουν τὴ θέσιν τους στὸ στόμα ἐνὸς ἐγκληματῆ!»

«Ἐγκληματῆ!» ἐμουρμούρισε ὁ Τουρκόγιαννος χω-
ρὶς νὰ δώσει ἄλλην ἀπάντησιν.

Ὁ Πρόεδρος ἔκαμε ἓνα νόημα τοῦ γρημμητέα καὶ εἶπε τοῦ Τουρκόγιαννου: «Γνωρίζεις αὐτὸ τὸ μαχαίρι;»

«Ναί· ἦταν δικό μου· σᾶς τὸ λέω ἀπ' ὅταν μὲ κλείσατε στὴ φυλακή.»

«Μὲ αὐτὸ ἐσκοτώθηκε,» ξανάπε ὁ Πρόεδρος «ὁ Γιώρ-

γης Ἀράθυμος. Πῶς εὐρέθηκε σιμὰ στὸν σκοτωμένον ;»

«Δὲν ξέρω» ἀπάντησε ἀναστενάζοντας· «τὸ μαχαῖρι μου τὴν ὥρα ποῦ ἔφυγα ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ἀράθυμου, τὸ λησμόνησα ἐκεῖ· δὲν ξέρω ποῖος τὸ πῆρε· δὲν ξέρω ποῖος ἐσκότωσε !...»

«Τί ἔκανες,» ἐρώτησε ὁ Πρόεδρος· «ἀπὸ τὴν ὥρα πῶ-φυγες ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ἀράθυμου, ὡς τὴ στιγμὴ ποῦ σ' ἐσύλλαβαν οἱ χωροφύλακες ;»

«Ὅταν μ' ἐδιώξαν,» ἀποκρίθηκε συγκινημένος «ἦτανε τόση ἡ θλίψι μου, ποῦ τραδῆχτηκα σ' ἓνα παραιτημένο καλύδι τοῦ Ἀράθυμου, κ' ἔμεινα ἐκεῖ αὐτὲς τὲς δύο μέρες καὶ τὴν ἄλλη νύχτα, χωρὶς νὰ φάω, χωρὶς νὰ πιῶ, χωρὶς οὔτε καὶ νὰ κοιμηθῶ, καὶ τὴν τρίτη μέρα ἐπείνασα. Κ' ἦρθα στὸ χωριὸ γιὰ ν' ἀγαράσω ἓνα κομμάτι ψωμί, κ' ἐκεῖ μ' ἐκοίταξαν ὅλοι περίεργα καὶ κάτι ἐμουρμούριζαν στὸ διάβα μου. Κ' ἦταν ἡ ὥρα ποῦ ἐκήδευαν τὸ λείψανο τοῦ ἀδικοθανάτου, τὴν εὐχὴ του ἃς ἔχουμε, γιὰτὶ αὐτὸς ἐπλήρωσε τὲς ἁμαρτίες του, καὶ πῆγα ὡς καὶ γὼ τὴν ἐκκλησιά, καὶ τὸν ἔκλαψα, γιὰτὶ εἶχα φάει ψωμί πολὺ ἀπὸ τὰ χέρια του, καὶ γιὰτὶ τὸν ἀγαποῦσα· ἀγαποῦσακί' ὅλη του τὴ φανιλιά καὶ τὰ ζᾶ του. Καὶ ἐκεῖ μ' ἐπιασαν οἱ χωροφύλακες καὶ μ' ἔφεραν δεμένο στὴ χώρα καὶ μ' ἔβαλαν στὴ φυλακὴ. Σᾶς εἶπα τὴν ἀλήθειαν.

«Καὶ δὲ σ' εἶδε κανεὶς σ' αὐτὸ τὸ καλύδι ;» ἐρώτησε ὁ Πρόεδρος.

Μιὰ στιγμὴ ὁ Τουρκόγιαννος ἔμεινε σκεπτικὸς καὶ κατόπι ἐκατέδασε τὸ βλέφαρο, ἐκούνησε τὸ κεφάλι, λέγοντας

ναί, καὶ ἀποκρίθηκε:—«Ένας ἄντρας καὶ μία γυναῖκα ἦρθαν ἐκεῖ τῇ δευτέρῃ μέρᾳ γιὰ ν' ἀμαρτήσουν. Μὲ κατὰ-λαβαν κ' ἐφυγαν. Δὲν τὸ μαρτύρησαν;»

Τὸ δικαστήριον ἐγέλασε. Ὁ Πρόεδρος ἐσήμανε τὸ κουδούνι κ' ἐρώτησε: «Ποιοὶ ἦταν αὐτοί;»

«Δὲ θὰ τοὺς προδώσω!» ἀποκρίθηκε μὲ σταθερὴ φωνή. «Ὁ Τουρκόγιαννος εἶναι ἄνθρωπος μυστικός· ξέρεῖ νὰ κρατεῖ τὴ γλῶσσα του· κι' ὅ,τι ξέρεῖ ἢ καρδιά του εἶναι κλεισμένο σὰ μέσα σ' ἓναν τάφο!»

«Ὁ τρόπος σου εἶναι παράξενος,» τοῦπε ὁ Πρόεδρος, «θὰ ἦταν προτιμώτερη γιὰ σὲ κάθε ἄλλη ὑπεράσπιση!»

Οἱ ἑνορκιοὶ ἐκοίταζαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον κ' ἐγαμογέλασαν.

«Γιατί,» ξανῆπε ὁ Πρόεδρος «σ' ἐδιώξε ὁ Ἀράθυμος ἀπὸ τὸ σπίτι του;»

«Γιατὶ ἠθέλησε νὰ πουλήσῃ τὸ ζευγάρι. Δύο καματερά παλληκάρια, τὸ ἓνα τὸ λέγαμε Περδίκη, μαῦρο τᾶλλο, τὸ λέγαμε Παρασκευᾶ, γιατί εἶχε γεννηθεῖ...»

«Αὐτὰ δὲ μᾶς φωτίζουν,» τὸν ἀντίσκοψε ὁ Πρόεδρος· «καὶ θὰ νυχτώσουμε μὲ τὴ φλυαρία σου. Ἀπὸ τὴ διαδικασία ἀποδείχτηκε καὶ σὺ ὁ ἴδιος τὸ μολόγησες στὴν ἀνάκριση, πῶς πρὶν φύγεις ἀπὸ κεῖνο τὸ σπίτι, ἐμαλώσατε μὲ τὸν Ἀράθυμο. Εἶναι ἔτσι;»

«Μάλιστα. Ὁ Πέτρος Πέππωνας μ' ἐχτρεύεται, γιατί δὲν τὸ ξέρω, ἐμένα ἓναν ὀρφανὸν ἄνθρωπο! τὸ ξέρεῖ ἐκεῖνος· ρωτήστε τον!... Ὁ Πέτρος ἄναψε τὸν Ἀράθυμο ἐναντίο μου κι' ὁ Ἀράθυμος μ' ἐδρισε καὶ μὲ χτύπησε κ' ἤθελε νὰ μὲ βαρέσει μὲ τὸ μαχαῖρι. Κ' εὐρέθηκα στὴν ἀνάγκη νὰ

διαφεντρέψω τή ζωή μου καὶ τὸν ἐξαρμάτωσα. Κ' ἦταν καλὸ δικό του, γιατί δὲν ἐπῆρε τέτοια κόλαση καὶ δὲν ἐπῆγε κριματισμένος στὸν ἄλλον κόσμο. Ἄλλο κακὸ δὲν τοῦκαμα. Ἦταν ἐκεῖ καὶ ἡ Μαργαρίτα, ἡ γυναῖκα τοῦ Ἀράθυμου, ἀλλὰ εἶχε λιγοθυμήσει!»

«Ἀπὸ τῆ διαδικασίας ὑποδείχτηκε πῶς εἴχατε μαλώσει τὸ πρῶτ' καὶ μὲ τῇ Μαργαρίτᾳ εἶναι ἀλήθεια;»

«Μάλιστα, αὐτὴ μὲ πρωτόδιωξε.»

«Καὶ γιατί;»

«Σὰς τόπε ἡ ἴδια. Ἀφορμὴ ἐγὼ δὲν τῆς ἔδωκα!»

«Ἡ ἴδια εἶπε πῶς τὴν παρκαλοουθοῦσες ὅπου κι' ἂν ἐπήγαينه, πῶς ἤθελες νὰ τὴν ἀπατήσεις καὶ πῶς γι' αὐτὸ ἠθέλησε νὰ πουλήσει τὰ ζᾶ της καὶ νὰ σὲ διώξει, γιὰ νὰ μὴ μιλήσει κι' ὁ κόσμος».

«Δὲ θᾶπε ἔτσι. Κι' ἂν τόπε, γελιέται... Κι' ὅμως εἴξερε πῶς τὴν ἀγαποῦσε ὁ Τουρκόγιαννος, κ' ἐκείνηνε καὶ τὸ σπίτι της!» Κι' ἀναστέναξε.

Οἱ ἔνορκοι καὶ τὸ δικαστήριον ἔδειχναν ἀνυπομονησία. Ὁ τρόπος τοῦ κατηγορούμενου τοὺς ἐκούραζε. Καὶ τώρα ἓνας ἔνορκος, ἓνας ψηλὸς καλοντυμένος κύριος, μὲ μχτογυᾶλια κι' αὐτὸς στ' ἄσκημο καὶ ψυχρὸ πρόσωπό του, παρεκάλεσε μὲ ζητημένη εὐγένεια τὸν Πρόεδρο:

«Ρωτήσετε, παρακαλῶ, κύριε Πρόεδρε, τὸν κατηγορούμενο, ἂν εἶχε ποτὲ ἐρωτικὴ σχέση μὲ τῇ γυναῖκα τοῦ φονευμένου;»

«Ἀπάντησε, κατηγορούμενε,» εἶπε ὁ Πρόεδρος.

«Εἶναι γραμμένα:» εἶπε σοβαρὰ ὁ Τουρκόγιαννος. «Δὲ

θὰ εὐχαριστήσεις τὴ σάρκα σου παρὰ μὲ τὴ σταφανωτικιά σου γυναῖκα, κ' ἐγὼ εἶμαι ἀνύπαντρος. Ἄς ἔρθουν ὅλοι οἱ γιατροὶ τῆς χώρας νὰ μὲ ξετάσουν. Δὲν ἔπεςα ποτέ μου μὲ γυναῖκα. Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, λένε, γνωρίζεται.»

«Ὅλο τὸ δικαστήριον ἐγέλασε γιὰ πολλὴ ὥρα. Ὁ Πρόεδρος ξανασήμανε τέλος τὸ κουδούνι, κ' ὁ Τουρκόγιαννης ἀσυγκίνητος ξακολούθησε: «Τὸ ψωμί μου τῶφαγα τιμημένο στὸ σπίτι τοῦ Ἀράθυμου· ἄς τὸ μαρτυρήσει ἡ Μαργαρίτα.»

«Πόσα χρόνια ἔμεινες σ' αὐτὸ τὸ σπίτι;»

«Λίγο. Δὲ θυμοῦμαι. Ἐνα χρόνο; δύο...περσότερο.»

Κ' ἔπειτα τὸν ἐρώτησε πάλι ὁ Πρόεδρος γιὰ τὴν περασμένη ζωὴ του, κ' ἐδιηγήθηκε τὰ χρόνια τῆς ξενητεῖας του, καὶ τὰ παιδικὰ του χρόνια καὶ τὴ γεννησὴ του, καὶ μόνο γιὰ τὴν ἀγάπη του, τὴ μοναχὴ του ἀγάπη δὲν ἐμίλησε, οὔτε ἐπρόφερε τὸνομα τῆς Μαργαρίτας.—

Ὁ Πρόεδρος ἐρώτησε τὸν εἰσαγγελέα πρῶτα καὶ κατόπιν τὴν ὑπεράσπιση ἃν εἶχαν κ' αὐτοὶ νὰ ρωτήσουν κάτι. Καὶ μόνο ὁ δικηγόρος τοῦ Τουρκόγιαννου, ἓνας νέος ψηλός, λιγνός, κοντόφθαλμος πολὺ καὶ ποινικολόγος περίφημος, σηκώθηκε κ' εἶπε :

«Παρακαλῶ, κύριοι ἔνορκοι, σημειώσατε ὅτι ἀπὸ τὸν παράδοξο καὶ ιδιόρρυθμο τρόπο τοῦ κατηγορουμένου προκύπτει καθαρὰ κάποια του φρενοδλάβεια. Ὁ Λομπρόζο θὰ τὸν καταλόγιζε μεταξὺ τῶν μυστικοπαθῶν, ἢ ἐγκράτειά του εἶναι τρηνὴ ἀπόδειξη. Ὁ κατηγορούμενος πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἀκαταλόγιστος.»

«Δὲν εἶμαι!» τὸν ἀγτίσκοψε ἡσυχα ὁ Τουρκόγιαννης.

«Έγεινε ψυχιατρική εξέταση ;» ξαναρώτησε ὁ δικηγόρος.

«Δὲν ὑπάρχει καμμία ἐκθεση,» εἶπε ὁ Πρόεδρος.

«Προτείνω» εἶπε πάλι ὁ δικηγόρος «νὰ ἀναβληθεῖ ἡ δίκη καὶ νὰ ἐξεταστεῖ ὁ κατηγορούμενος ἀπὸ εἰδικούς γιastreús.»

Οἱ ἑνορκεῖ ἐδείξαν ἀμέσως τὴν εὐχαρίστησή τους, θὰ ἐτέλειωνεν ἑνωρὶς αὐτὴν τὴν ἡμέρα, δὲ θᾶχαν κι' ὅλας νὰ βγάλουν μιὰ βρειὰ ἀπόφαση. Ὁ Πρόεδρος ἐσήμανε τὸ κουδούνι καὶ διέκοψε τὴ συνεδρίαση γιὰ ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας. Ἐπειτα ἐπῆρε στὸ χέρι τὸ βιβλίο τοῦ ποινικοῦ νόμου, τὸ ἀνοιξε, ἔκρυψε πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ πρόσωπό του, ἔκαμε νόημα στοὺς ἄλλους συνέδρους νὰ σκύψουν σιμά του, κ' ἔτσι καὶ οἱ τρεῖς πίσω ἀπὸ τὸ βιβλίο, ἐσυζήτησαν χαμηλόφωνα λίγες στιγμές, κ' ἔβγαλαν τὴν ἀπόφαση. Ὁ ἓνας σύεδρος ἔπειτα ἐβγῆκε γιὰ νὰ καπνίσει.

Μισὴ ὥρα ἔπειτα ξανάρχισε ἡ συνεδρίαση. Ὁ πρόεδρος ἐδιάβασε τὴν ἀπόφαση ποῦχαν βγάλει. Τὸ δικαστήριο δὲν παραδεχόταν τὴ πρόταση τοῦ δικηγόρου.

«Μία ἐρώτηση, κύριε Πρόεδρε,» εἶπε πάλι ἀνυπόμονα ὁ ἑνορκος γιατρός. «Παρατηρήθηκαν στὰ ροῦχα τοῦ κατηγορουμένου κηλίδες ἀπὸ αἷμα ;»

«Ἡ ἀνάκριση,» εἶπε ὁ Πρόεδρος συγχυσμένος κάπως «δὲν ἀναφέρει τίποτα !»

«Μπορεῖ, γιατρέ,» εἶπε ὁ ἑνορκος μὲ τὸ παιδιάστικο πρόσωπο, «ν'ἄλλαξε ροῦχα γιὰ τὸ ἐγκλήμα καὶ νὰ τὰ ἀράνισε ἔπειτα.»

«Κ' εὐρέθηκαν,» ξαναρώτησε ὁ γιατρός «τὰ χρήματα ;»

«Ἡ ἀνάκριση δὲν ἀναφέρει τίποτα,» ξανάπε ὁ Πρόεδρος, καὶ ἐσήμανε νευρικὸς τὸ κουδούνι.

«Δὲν ἦτανε κουτὸς γιὰ νὰ τὰ βαστάξει ἀπάνω του!» εἶπε ὁ νέος.

«Μία ἄλλη ἐρώτηση, Κύριε Πρόεδρε,» εἶπε ὁ γιατρός.
«Ἐξέτασε ὁ ἀνακριτής, ἂν πραγματικὰ κανεῖς δὲν ἐπῆγε στὸ ἀκατοίκητο καλύδι;»

«Αὐτὸ ἀποδείχτηκε ἀπὸ τὴ διαδικασία,» εἶπε ὁ Πρόεδρος.

«Ποιανοῦ χτήμα εἶναι τὸ καλύδι,» ἐρώτησε ὁ γιατρός.

«Τοῦ Ἀρχύου, τοῦ ἀδικοσκοτωμένου,» ἀποκρίθηκε ὁ Τουρκόγιαννος.

«Τώρα,» εἶπε ὁ νέος ἑνορκος θὰ κηρίζουμε ἐδῶ νὰ ξενυχίζουμε κάθε ψέμα τοῦ κατηγορουμένου; Δὲ βαριέσαι, γιατρέ!»

Ὁ Πρόεδρος ξανατήμανε τὸ κουδούνι του καὶ ὁ γιατρὸς ἔρριξε ἓνα τρομερὸ βλέμμα στὸ συνάδελφό του.

«Ὁ Εἰσαγγελέας ἔχει τὸ λόγο,» εἶπε ὁ Πρόεδρος.

Κι' ἄρχισε ἀμέσως νὰ μιλεῖ μὲ δυνατὴ φωνὴ καὶ μὲ πολλὴ ρητορία ὁ περίφημος Εἰσαγγελέας. Δέκα φορές, ἐνῶ ἐμιλοῦσε, ὁ Τουρκόγιαννος ἠθέλησε νὰ σηκωθεῖ καὶ νὰ ἀντισκόψει, μὰ οἱ χωροφύλακες τὸν κρατοῦσιν καὶ τοῦ ἐκλειοῦσαν μὲ τὸ χέρι στὸ στόμα ὅταν ἄρχιζε νὰ προφέρει κάποια λέξη. Κι' ὁ ἄγριος ἄνθρωπος, ἐνῶ ἐρητόρευε, τὸν ἔδειχνε μὲ τὸ δάχτυλο, τὸν ἐκοίταζε τρομερά, ἀσπλάχνῃ καὶ μὲ μίσος, κάθε του λόγος ἦταν μία βρισιὰ, μία καταφρόνῃ, μία συκοφαντία, τὸν ἔλεγε κάθε τόσο ληστή, φονηχά, κλέφτη, ὑποκριτή, μαύρη ψυχὴ, μεγάλον κκοῦργο καὶ ἄνθρωπο πολὺ ἐπικίντυνο. Κι' ὁ Τουρκόγιαννος εἶχε πλὴν ἀπελπιστεῖ καὶ

μία λύπη βαθειά και βαρειά είχε πλακώσει την όρφανή καρδιά του. Ίδρὸς κρύος τὸν ἔλουζε, γιατί ἐντρεπτότουν τὸν κόσμον ποὺ ἄκουε τόσες βρισιές, καὶ τὰ μάτια του ἔσταζαν ἀδιάκοπα κι' ἀναστέναζε μὲ παράπονο. "Ὁ Εἰσαγγελέας ἐμίλησε σ' αὐτὸν τὸν τρόπο γιὰ μισή ὥρα καὶ τελειόνοντας ἐζήτησε τὴ θανατικὴ ποινή.

Ἐμίλησε κατόπι κι' ὁ συνήγορος. Ἀπ' ὅταν ἀνοιξε τὸ στόμα ἐφάνηκε πῶς εὖτε αὐτὸς δὲν ἐπίστευε ἀληθινὰ τὴν ἀθωότητα τοῦ Τουρκόγιαννου. Τὸν ἐχαρκτηρίσε ἀνίσόροπο καὶ ἐπομένως ἀνεύθυνο. Ἀνέφερε τὸν Λομπρόζο, τὸν Κράφτ "Εβνιγκ, τὸν Καράρχ, κι' ἄλλους ἐγκληματιλόγους καὶ σοφοὺς, εἶπε πῶς ὁ κατηγορούμενος ἦταν τόσον θρησκὸς ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὸν ὑποθέσει κανεὶς ἐγκληματία, ἢ τοῦλάχιστο κοινὸν ἐγκληματία. Εἶπε πῶς μάρτυρας τοῦ φόνου δὲν εἶχε παρουσιαστεῖ κανένας, καὶ μολονότι ἐπαίνεσε τὴν ἀγόρευση τοῦ Εἰσαγγελέα ποὺ θᾶπινε βέβαια ἐποχὴ στὰ δικαστικὰ χρονικά. εἶπε πῶς οἱ ἔνορκοι δὲν ἔπρεπε νὰ παραδεχθοῦν τὴν πρότασή του καὶ μὲ τὴν ἐτυμηγορίαν τους νὰ στείλουν τὸν ἄνθρωπο στὴ λαιμητόμο, γιατί ἐνδεχόμενον ἦταν νὰ ἐθανάτωναν ἔτσι ἕναν ἀθῶο, μὰ πῶς τὸ ἐναντίον, ἂν εἶχαν ἐξηματίσει πεποιθήσῃ πῶς ἦταν ἔνοχος, ἔπρεπε νὰ παραδεχθοῦν τοῦλάχιστον τὴ μέτρια σύγχυση καὶ νὰ τοῦ χαρίσουν ἔτσι τὴ ζωή, ἀφοῦ μάλιστα, κι' ἂν οἱ ἔνορκοι δὲν ἐπαρχδέχονταν πῶς ὁ Τουρκόγιαννος ὑπόφερε ἀπὸ φρενοβλάβεια, καθὼς καθαρὰ ἐφαίνότουν ἀπὸ τὴ μυστικοπάθειά του, αὐτὸς θᾶχε κάμει τὴν πράξη θυμωμένος ἀκόμη, γιατί δυὸ μέρες πρὶν ὁ Ἀράθυμος τὸν εἶχε δαίρει, καὶ ἡ νευρικὴ ταραχὴ, σύμφωνα

μὲ νομικὰς καὶ γιαιτροδικαστικὰς ἐξοχότητες, καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ περισσότερες μέρες...

Κι' ὁ καλὸς δικηγόρος δὲν εἴξερε νὰ ἐξηγήσει, οὔτε νὰ κάμει νὰ αἰστανθοῦν οἱ ἄλλοι τὴν ἀπειρη καλωσύνη καὶ τὴν ἀγάπη, ποῦ ἐπλημμύριζαν τὴν ἀθώα παιδιάστικη καρδιά τοῦ μάρτυρα!

Ὁ Εἰσαγγελέας δὲν ἐδευτερολόγησε. Ὁ Πρόεδρος ἐδιᾶκοψε τὴ συνεδρίαση καὶ οἱ ἔνορκοι ἀποσύρθηκαν στὸ δωμάτιό τους γιὰ νὰ συσκεφτοῦνε. Ἐμειναν πολλὲς ὥρες κλεισμένοι. Καὶ στὴν ἐτυμηγορία τους τέλος παρεδέχτηκαν τὸ φόνο καὶ τὴ μέτρια σύγχυση καὶ τὸ Δικαστήριο κατεδίκασε τὸν Τουρκόγιαννο σὲ ἰσόβια δεσμά.

9

Μετὰ βίας ἐμπόρεσε νὰ καταλάβει τὴν καταδίκη του. Ἦθελε νὰ φωνάξει, νὰ μιλήσει, νὰ πεῖ στοὺς δικαστές του πῶς εἶχαν γελαστεῖ. Δὲν εἶχε ἀποδειχτεῖ ἀρκετὰ σ' ὅλη τὴ δίκη πῶς οἱ κατήγοροί του ἔλεγαν ψέματα, δὲν ἐφαίνονται ἀρκετὰ πῶς αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν μπορούσε νὰ ναι φονεῖς; Γιατὶ λοιπὸν τὸν ἐπαίρναν στὴ φυλακὴ ἐπιζωή του, καὶ γιατί εἶχε ἀφήσει ὁ Θεὸς νὰ τοῦ γίνει τέτοια ἀδικία; Μὰ ὁ Πρόεδρος ὥς τόσο εἶχε διαλύσει τὴ συνεδρίαση, καὶ οἱ χωροφύλακες τοῦ φόρεσαν ἀμέσως τὰς σιδερένιες χερσπέδες, τὸν ἔδεσαν μ' ἓνα σκοινὶ καὶ τὸν ἐπρόσταξαν ναρθεῖ μαζὶ τοὺς. Στὸ ἀκροατήριο ἦταν ἀκόμα κόσμος πολὺς, καὶ τὸν ἐκρίταζαν ὅλοι μὲ περιέργεια καὶ κᾶτι ἐμουρμούριζαν στὸ

διάβα του, καὶ φαίνονταν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴ δίκαια ἀπόφαση. Κ' ἔπειτα στὸ δρόμο, στὸ φῶς τῆς ἡμέρας, (ἦταν ἀκόμα ἀπόγεμα,) ὁ Τουρκόγιαννος δεμένος ἐπερπατοῦσε μὲ χαμηλωμένο βλέφαρο, ἐντρεπότουν τοὺς ἀνθρώπους ποῦ τὸν ἔβλεπαν στὴ μέση ἀπὸ τοὺς χωροφύλακες κ' ἐσταματοῦσαν στὸ διάβα του γιὰ νὰ τὸν κοιτάζουν. Μὰ ἐπήγαινε περίλυπος, ξέροντας πῶς δὲνμποροῦσε ν' ἀντισταθεῖ σ' ἐκείνην τὴν ἀτυχία, κι' ὅλον τὸ δρόμο δὲν ἐπρόφερε οὔτε μία λέξη, ὡς ποῦ σὲ κάμποση ὥρα ἔφτασε στὸ Σωφρονιστήριο, ἔξω ἀπὸ τὴ χώρα...

Ἐκεῖ τὸ ἴδιο βράδου τὸν ἐκούρεψαν, τοῦ ξύρισαν τὸ γένι, τοῦ φόρεσαν ἀμέσως τὴ στολὴ τῆς φυλακῆς, τοῦκαμε ὁ ἀρχιφύλακας μία μικρυνὴ θεωρία, ποῦ δὲν τὴν ἐκατάλαβε καὶ τὸν παρέλαβε τέλος ἓνας δεσμοφύλακας, ἓνας νέος ἡμε-
ρος στὴν ὄψη, ποῦ ἄνοιξε πρῶτα μία μεγάλη σιδερένια πόρτα, καὶ μία μικρώτερην ἔπειτα, τὸν πέρασε ἀπὸ μίαν τριγωνικὴ αὐλὴ, τὸν ἔφερε σ' ἓνα μικρὸ κελλί, τὸν ἔκλεισε μέσῃ καὶ καὶ τὸν κλείδωσε μὲ δύο χοντὰ μάνταλα ποῦ ἔστριξαν τρο-
μερὰ στ' αὐτιά του. Κι' ὁ κρότος αὐτὸς τὸν ἐξύπνησε σὰν ἀπὸ ἓνα βαθὺν ὕπνο, ποῦ νὰ τὸν εἶχε βυθίσει σ' ὄνειρα τρο-
μερὰ ἄλλου κόσμου· κ' ἐκοίταξε τρομαγμένος ὁλόγουρά του τὸ μικρὸ σκοτεινὸ κελλί. Ἦταν ὁλομόναχος. Αἰσθανόνταν μίαν ἀπέραντη λύπη ποῦ τοῦ πάγωνε τὴν καρδιά καὶ μία ζέστη στὸ μυαλὸ ποῦ δὲν τὸν ἄφινε νὰ καταλάβει ξάστερο τί πραγματικὰ τοῦ συνέδαινε, κ' ἐσυνόδευε κείνη τὴ ζάλη ἓνας ἀόριστος φόβος ποῦ τὸν ἔκανε νὰ τρέμει, καὶ κάθε τόσο περνοῦσε μπρὸς στὰ μάτια του λυπημένη ἡ θωριὰ τῆς

Μαργαρίτας, όπως τήν είχε ιδεί στο κριτήριο, και κείνη ή θωριά τόν έκανε κι' όλες νά θυμάται τόν Πέτρο Πέππον, πούχε βουληθεί νά τόν άνεβάσει στη λαιμητόμο και πού αὐτός τόν είχε κλείσει σέ κείνην τή φυλακή. Καί τ' αὐτιά του έδούζαν και τά μάτια του δέν έδλεπαν ξάστερα, κ' ή ζάλη του όλο έμεγάλωνε κ' έμοιαζε σάν μιὰ άσκημη μέθη, πού του σκότιζε τή σκέψη, του σύγχυζε όλες τές ιδέες, τόν έκανε νά λησμονά τά τωρινά και νά θυμάται κομματιαστά τά περασμένα, χωρίς νά μπορεῖ ό νοῦς του νά τά συναρμολογήσει. Δέν είχε καταλάβει οὔτε τή σοβαρή διδαχή του αρχιφύλακα, οὔτε τές άγριες φοβέρες του φύλακα μέ τήν ήμερη όψη, κι' οὔτε στήν τριγωνική αὐλή τής φυλακής δέν είδε τούς άλλους κατάδικους πού τόν άνάμεναν, άλλοι μ' ένα χαμόγελο θαυμασμού για τό μεγάλο του έγκλημα και πού ήθελαν νά γιορτάσουν τόν έρχομό του, άλλοι μ' ένα συμπονετικό ανάβλεμμα, κ' έξύπνησε μόνο μιὰ στιγμή για ν' άκούσει νά μανταλώνεται άπ' έξω ή μικρή πόρτα του κελλιοῦ και νά στρίζει φοβερά τό μεγάλο κλειδί στη βαρειά κλειδαριά της. Κ' εκείνο τó στρίξιμο του ξαναρχότουν άδιάκοπα στ' αὐτιά, κ' ένα βαρύ χέρι του σφιγγε τήν καρδιά και τó λαρύγγι· και μιὰ άνατριχίλα στενοχώριας έδιάβαινε άπ' όλο τó σαστισμένο κορμί του.

Έκοίταξε πάλι όλόγουρά του τó μικρό πλακοστρωμένο και κρύο κελλί του πού θάταν για πάντα, για όλα τά χρόνια τής ζωής του ή κατοικία του ! Για πάντα !... "Αλλα έπιπλα δέν είχε παρά ένα στενό κρεβάτι χωρίς στρώμα, κ' ένα κόνισμα στο σοβαντισμένο τοίχο. Μία μαύρη και

Ολιβερή ἀπελπισία τὸν ἐκυρίεψε. «Γιὰ πάντα κατάδικος!» εἶπε μία στιγμὴ μὲ τὸ νοῦ του. Κ' ἐκάθισε πάνου στὸ χαμηλὸ κρεβάτι κ' ἀκούμπησε στὰ δύο του χέρια τὸ κεφάλι κι' ἀναστέναξε πονεμένα. Κ' ἐφαντάστηκε πῶς ἡ μάνα του ἡ Ἀρετὴ, μὲ τὰ νουρελιασμένα της ροῦχα, ἐχόρευε μέσα στὸ καλύδι τοῦ πατέρα τῆς Μαργαρίτας, ὅπου εἶχαν κατοικήσει στὰ πιδικὰ του χρόνια, κι' ὁ Πέτρος Πέπονας ἦταν σιμὰ της. Τὸν εἶχε παιδί της. Κ' ἡ Μαργαρίτα ἦταν ἄντρας κ' ἐμιλοῦσε πειραχτικὰ τῆς μάνας του, ὅπως τόσοι ἄντρες, σὲ τόσα χωριά, ὅπου μαζὶ ἡ του, σὰν ἦταν ἄγνωρο παιδί, εἶχε ζητιανέψει, κ' ἦταν ἐκεῖ κι' ὁ Γιώργης Ἀράθυμος μὲ τὴ μεγάλη πληγὴ στὸ στήθος, κ' ἐγελοῦσε κ' ἡ πληγὴ ἦταν βρῦση, κ' ἐπλημμύριζε αἷματα ὅλο τὸ καλύδι, τόσο ποῦ ἡ κουρελιάρα χορεύτρα δὲν εἶχε πλιὰ ποῦ νὰ πατήσῃ.—Κ' ἐπανῆρθε στὸν ἑαυτὸ του κατατρομαγμένος. «Γιὰ πάντα κατάδικος» ξανάκε μὲ τὸ νοῦ του. «Ὡ τρελλαίνομαι!» Κι' ὁ καλὸς ἄνθρωπος ἀναζητοῦσε μέσα του ποιά σφάλματα τῆς ζωῆς του τὸν εἶχαν φέρει σὲ τόση δυστυχία, ποιά ἦταν ἡ αἰτία ποῦχε κάμει νὰ τυφλωθοῦν τόσοι ἄνθρωποι, οἱ χωριανοί του, οἱ δικαστές, οἱ ἑνορκιοί, οἱ δικηγόροι, ποῦ εἶχαν μαρτυρήσῃ ἐναντίον του καὶ τὸν εἶχαν καταδικάσει, ἐνῶ αὐτὸς εἴξερε πῶς ὁ κόσμος ἦταν καλός, σπλαχνικὸς, δίκαιος, γιατί μὲ τὸ ἔλεός του εἶχε ζήσει αὐτὸς παιδί κ' ἡ μάνα του μία ξένη ζητιάνα, κι' ὥς τὰ τώρα ἀπὸ ξένα χέρια παντοῦ εἶχε βρεῖ γλυκὸ ψωμί κι' ἀπὸ τόσες καλὲς καρδιὲς θεοτικὴ συμπάθεια. Καὶ δὲν εὔρισκε κρῖμα κανένα σ' ὅλην τὴν ἀθώα ζωὴ

του· καμμία κακοσύνη ποῦ νὰ μπορούσε νὰ ξηγήσει τὴ φο-
βερὴ τιμωρία!—Καὶ πάλι ὁ νοῦς του ἀναστατώθηκε
κι' ἔχασε τὴ σκέψη γιὰ κάμποση ὥρα.—Κ' ὅταν πάλι
συνῆρθε, τρέμοντας ὅλος, ἐκατάλαβε πῶς περπατοῦσε μέσα
στὸ στενόχωρο κελλί του. Ἦταν στενό, πολὺ στενό, κ'
ἦταν κλεισμένο! Ἐκοίταξε ὄξω ἀπὸ τὸ μικρὸ φεγγίτη τὴν
αὐλὴ τῆς φυλακῆς του. Ἐκείνην τὴν ὥρα ἦταν ἔρημη. Αὐ-
τιάστηκε τὴν ἄκρα σιωπὴ ποῦ ἐβατίλευε σ' ὅλο τὸ μεγάλο
χτίριο, σὰ νὰ μὴν ἦταν καθόλου κατοικημένο, κ' ἡ στενο-
χώρια του ἐμεγάλωσε. Ὁ κόμπος ποῦχε αἰστανθεῖ στὸ λαιμό
του ἐκόντευε νὰ τὸν πνίξει. Ἀπελπισμένος ἔπεσε στὸ κρεβάτι
του· ἦταν κουρασμένος πολὺ κ' ἠθέλησε νὰ κλάψει. Μὰ τὰ
δάκρυα δὲν ἠθέλησαν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὰ στεγνά του μάτια
καὶ τὸν ἔπνιγαν καὶ τὸν ἐπονοῦσαν, κ' ἐπεθύμησε τότες
ὀλομεμιὰς τὴ λύτρωση τοῦ θανάτου. Γὰ μαλλιά του ὀρθώθη-
καν καὶ τὰ μάτια του ἄνοιξεν κ' ἐπετάχτηκε πάλι ἀπὸ τὸ
κρεβάτι κ' εὑρέθηκε ὀρθὸς στὴ μέση τοῦ κελλιοῦ του. Γιὰ
πρῶτὴ φορὰ στὴ ζωὴ του, ἐδοκίμαζε τώρα μῖσος γιὰ τὴν
ἄθλια ζωὴ, ἡ ψυχὴ του ἐπαναστατοῦσε ἐνάντια στὴν
ἀδικία ποῦ τοῦ ἐγενότουν, ἐνάντια στὴν ἀπόφαση τῶν
ἄδικων ἀνθρώπων ποῦ τὸν εἶχαν ρίξει σ' ἐκείνην τὴ φυ-
λακὴ γιὰ ὅλο τὸ μάκρος τῆς ἄχαρης ζωῆς του, ἐνῶ ἔξω, στὸν
ἐλεύτερο κόσμο, ἡ ζωὴ ἦταν τόση ὡμορφη, ὅλη γεμάτη χρή-
σιμο ἔργο, καὶ οἱ ἄνθρωποι τόσο καλοί! Καὶ πρῶτὴ φορὰ
στὴ ζωὴ του ἐθύμωσε μὲ τὸν ἑαυτό του, γιὰτὶ ἄναντρα εἶχε
ἀφήσει νὰ τὸν κλείσουν ἐκεῖ μέσα καὶ δὲν εἶχε ἀντισταθεῖ,
οὔτε στοὺς χωροφύλακες ποῦ τὸν ἔπιασαν στὴν ἐκκλησιά,

οὔτε στοὺς δεσμοφύλακες ποῦ τὸν ἐκλείδωναν σ' ἐκεῖνο τὸ κελλί, καὶ δὲν εἶχε προτιμήσει νὰ πεθάνει. Κ' ἡ ψυχὴ τοῦ τοῦ ἐπρόσταξε νὰ κάμει τῶρα μίαν μεγάλη πράξη : νὰ λευτερωθεῖ ἢ νὰ μηδενίσει τὴν ὑπαρξή του. Μὰ τὰ μάνταλα ἦσαν δυνατὰ κι' ἀνθρώπου χέρι βέβαια δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὰ χαλάσει, καὶ οἱ πόρτες τῆς φυλακῆς ἦταν σιδερένιες καὶ φύλακες ἐφύλαγαν παντοῦ καὶ στρατιῶτες μὲ ἐφ' ὄπλου τῇ λόγχῃ καὶ οἱ τοῖχοι τῆς φυλακῆς ἦταν πολὺ ψηλοὶ, διπλοὶ καὶ χοντροί. Κι' ἀπελπισμένος ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς στοχασμοὺς ὁ κατάδικος ἔπεσε καταγῆς κ' ἐχτύπησε μὲ δύναμη τὸ κεφάλι του στὲς πλάκες γιὰ νὰ τὸ σπάσει. Ἀκουσε ἓνα δυνατό πόνο, ἔφερε τὸ χέρι στὸ κούτελο κ' ἐκατάλαβε ὅμως πῶς δὲν τὸ ἔχει ἀνοίξει. Ἐβιάσθη τότε νὰ τὸ χτυπᾷ δυνατώτερα καὶ χωρὶς διακοπῇ. Μὰ ὁ πόνος τέλος τὸν ἐσταμάτησε, κ' οἱ χτύποι τὸν ἔκαμαν νὰ λιγοθυμήσει. Κι' ὅταν πάλι συνῆρθε ἐκατάλαβε πῶς ἦταν νύχτα, κ' ἦταν ὅλος παγωμένος κ' ἐκρύνε, κ' ἔτρεμε κ' ἐτουρτούριζαν τὰ δόντια του ἀπὸ τὸ κρύο. Ἀθέλητα ἐσηκώθηκε, ἐζήτησε μέσα στὸ σκοτάδι τὸ κρεβάτι του, ἐτυλίχθηκε μὲ τὴ μάλλινη κουβέρτα κ' ἐξαπλώθηκε ἀνάσκελα. Κ' ἔμεινε ἔτσι μὲ τὰ μάτια ἀνοιχτά, μὲ τ' αὐτιά τεντωμένα παρхамονεύοντας τῆς νυχτὸς τὸ σκοτάδι. Τὸ κρύο τὸν ἐτίναξε γιὰ καμπόση ὥρα. Κ' ἔπειτα εἶδε πάλι ὄνειρατα. Ἦταν μισεμένος κ' ἐβλεπε σὰ σ' ὄνειρα τὸ μακρυνὸ χωριό του. Καὶ τὸ χωριό του ἦταν σὰν ἓνας ἄλλος ὁμορφος κόσμος μὲ τὰς πολλὰς του, παλῆς εὐλογημένες ἐλῆες σ' ὅλες του τὰς ράχες, σ' ὅλες του τὰς λαγγάδες, σ' ὅλα του τὰ πλάγια.

Τὰ κυπαρίσια ἐμαύριζαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, βγαίνοντας μέσα ἀπὸ τοὺς ἐλαιῶνες, προσπαθῶντας νὰ φτάσουν μὲ τὸν κορφή τους τὰ οὐράνια, τὰ λιβάδια ἐπρασίניζαν· τὰ πλούσια χωράφια ἦταν θάλασσες ἀπὸ γεννήματα, τὴ φαιδρὴ τροφὴ τοῦ ἀνθρώπου... ἡ μεγάλη θυγατέρα τῆς Μαργαρίτας ἐπαίρνε μὲ τὸ σκοινὶ τὴν ἀγαπημένη τῆς προβατῖνα, τὰ δύο ἀγόρια ἐπῆγαιναν σχολεῖο, τραγουδῶντας τὸ ἓνα, σφυρίζοντας τὸ ἄλλο, μ' ἓνα μεγάλο κορμάτι καθάριο ψωμὶ τὸ καθένα στὸ χέρι τους· τὰ δύο καλὰ καματερά, ὁ Περδίκης κι' ὁ Παρασκευᾶς, τὸν ἔλεγαν ἔτσι, γιατί εἶχε γεννηθεῖ μέρα Παρασκευή, δὲν εἶχαν σφρχτεῖ, κ' ἦταν δεμένα κάτου ἀπὸ τὴν πορτοκαλιά, σιμὰ στὸ καλύβι τοῦ Ἀράθυμου, κ' ἐκουνοῦσαν τὲς οὐρὲς τους γιὰ νὰ διώχνουν τὲς μῦγες, κι' ὁ Περδίκης ἐξουοῦσε τὸν τράχηλό του πάνου στὸν κορμὸ τοῦ δέντρου. Κι' ὁ Ἀράθυμος δὲν εἶχε πεθάνει, εἶχε γιατρευτεῖ ἀπὸ τὴ μεγάλη κατὰστηθι πληγὴ του, ἢ εἶχε ἀναστηθεῖ ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμο...

Κι' αὐτὴ ἡ εἰκόνα τοῦ ξανάφερε στὸ νοῦ τὸν Ἀράθυμο, σκοτωμένον ξαπλωμένον στὴ μέση τῆς ὁμορφῆς ἐκκλησιᾶς τοῦ χωριοῦ, ποῦ ἦταν γεμάτη κόσμος καὶ σιμὰ στὸ λείψανο ἦταν ἡ Μαργαρίτα, ποῦ ἐδερνότουν, ἐμοιρολογοῦσε κ' ἐκλαιγε, κι' ὁ Πέτρος ὁ Πέποντας μὲ τὸ πικρὸ του χαλόγελο στὸ χεῖλι καὶ οἱ παπάδες ἔφαλαν τὸ λείψανο τοῦ ἀδικοσκοτωμένου... Κ' ἔπειτα εἶδε μέσα σ' ἐκείνην τὴν ἐκκλησιὰ καὶ τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὰ μακρυὰ μαλλιά ποῦ δὲν τᾶχε πλιά στὸ κεφάλι καὶ σκέπαζαν τ' αὐτιά καὶ ποῦ κατέβαιναν σὰ φυτῆ-
λια στὸν τράχηλο, μὲ τὰ ἀρχὰ του γένεια, ποῦ πλιά τῶρα δὲν τᾶχε οὔτε κ' ἐκεῖνα, μὲ τὸ στραβὸ ραβδί του στῶνα χέρι καὶ

μέ τὸ μικρό του μπόγο στᾶλλο του χέρι, κ' εἶδε τέλος τοὺς χωροφύλακες ποῦ ἐκεῖ στήν ἐκκλησιὰ καὶ μπὸς σ' ὅλον τὸν κόσμον, ἐχυμοῦσαν ἀπάνω του σὰ γιὰ νὰ τόνε σκοτώσουν κ' ἐκεῖνον, τὸν ἔρριχναν χάμου, τὸν ἐσφιγτόδεναν καὶ τὸν πρόσταζαν νὰ τοὺς ἀκολουθήσει, χωρὶς αὐτὸς νὰ ξέρει ποῦ τὸν ἔπαιρναν, οὔτε γιατί τὸν εἶχαν δέσει... Κ' ἔπειτα εἶδε τὴν ἄλλη φυλακὴ ὅπου τὸν εἶχαν κλείσει, γιὰ προφυλάκιση, μία φυλακὴ πρόσχαρη, γεμάτη κόσμον. Ὅλοι οἱ φυλακισμένοι ἦταν μαζῇ· κόσμος ἡμέρος κι' ἀγαθός, ποῦχαν κάμει κάποιαν παράνομη πράξη σὲ μιὰ στιγμή θυμοῦ, μέθης, ἢ ἀνάγκης, ἢ ποῦχαν κάμει κάτι ποῦ βέβαια λάθος θὲν ἦταν. Ὡ αὐτὴ ἡ φυλακὴ δὲν εἶχε διαφορὰ ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον! Καὶ ξανάδλεπε μέ τὸ νοῦ του ἓνα ἓνα ὅλα τὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων ποῦ μαζῇ του εἶχαν μείνει δέκα μῆνες, καὶ ποῦ τώρα πλιὰ δέ θὰ τοὺς ξανέδλεπε... Κ' ἐθυμήθηκε τὴ σημερινή του δίκη! Ὡ πῶς τὸν εἶχε ζαλίσει ἡ φωνὴ τῆς Μαργαρίτας! κ' ἠθέλησε νὰ τὴν ξανακούσουν ταῦτιά του ἐκείνην τὴ φωνὴ νὰ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς φυλακῆς του... Κι' ἀντὶς δὲν ἤκουσε τίποτα γιὰ πολλὴν ὥρα. Τώρα εἶχε ζεσταθεῖ κορμιάτι. Κι' ὀλομέμιὰς τὸν ἔσκιαζε τὸ φῶς τοῦ φρουροῦ ποῦ ἀπὸ τρίτο καμίνι ἔκραζε μ' ὅση δύναμη εἶχε. — «Φύλακες, γρηγορεῖτε!» κ' ἔπειτα ἡ βαθεῖα σιωπὴ ποῦ ἐγίνηκε μονομιᾶς!...

Τώρα οὔτε ἡ θρησκεία δὲν τοῦδινε παρηγορία, γιατί εἶχε κλονιστεῖ ἡ ἀθώα πίστη στὴ Δικαιοσύνη καὶ τὴν καλωσύνη τῆς θείας Πρόνοιας. Γιατὶ νᾶται αὐτὸς στὴ φυλακὴ, κ' ὁ κακοῦργος ποῦχε ἀληθινὰ σκοτῶσει τὸν Ἀράθυμον νὰ

χαίρεται τὸν ὠμορφο κόσμον καὶ νὰ χαίρεται τὸ κέρδος τῆς ληστείας ; Καὶ ποῖος ἦταν αὐτὸς ὁ φονηῆς ; Ὁ Τουρκόγιαννος δὲν εἴξερε, ὅχι δὲν εἴξερε, δὲν ἤθελε οὔτε νὰ τὸν ὑποψιάσει !... ὅχι, δὲ θᾶταν ὁ Πέτρος, ὅχι... καὶ σὲ κάθε περίπτωση δὲ θᾶξερε τίποτα ἢ Μαργαρίτα... καὶ δὲν ἦταν βέβαια ἀγαπητικὴ ἀπὸ τοῦ, τώρα ποῦ εἶχε χηρέψει... Κ' ἔφερε πάλι στὸ νοῦ του τὸ μεγάλο πρόβλημα : γιατί τόσοι ἄλλοι κακαποιοὶ ἀνθρώποι περπατοῦσαν ἐλεύτεροι στὸν κόσμον κα' ἐχαίρονταν τὰ γαθὰ του, κα' ἔσπερναν παντοῦ τὴ διχόνοια καὶ τὸν πόνο καὶ τὸ μῖσος ! Γιατὶ ἐβασίλευε τόση ἀδικία κα' ὑπόφερναν τὰ ἀγαθὰ τὰ πλάσματα, τ' ἀθῶα παιδάκια, οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι καὶ τ' ἀγαθὰ τὰ ζῶα, σὰν τὰ καματερά τοῦ Ἀράθυμου ; — —

Καὶ μία παρήγορη δειλὴ φωνὴ τοῦπε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς του, πῶς τὸ μυστήριον αὐτό, ὅπως καὶ τόσα ἄλλα μυστήρια τῆς δημιουργίας, μόνο οἱ πεθαρμένοι, πηγαίνοντας στὸν κόσμον τῆς Ἀλήθειας μποροῦσαν νὰ τὸ ξεδιαλύνουν, καὶ θυμήθηκε τότες τὸν καλὸ δάσκαλον τῆς ξενητείας ποῦ ἀκόμη θᾶταν μαζὶ τοῦ, ἂν ὁ θεὸς δὲν τὸν εἶχε κράξει σιμά του. Κι' ἀναστέναξε. Κ' ἐξήλειψε πάλι τὴ λύτρωση τοῦ θανάτου. Γιατὶ δὲν τὸν ἔκραζε καὶ αὐτὸν ἀμέσως ὁ θεὸς σιμά σου, σιμά στὸν ἄλλο δάσκαλον ποῦ τώρα θᾶχε μάθει τόσα ἄλλα μυστήρια ; — —

Μὰ καθὼς ἀναστέναξε τοῦ πόνεσε δυνατὰ τὸ κεφάλι κα' ἐκατάλαβε πῶς δὲ θᾶχε ποτὲ τὴ δύναμιν νὰ τὸ συντρίψει καὶ ἀπεφάσισε νὰ βρεῖ ἄλλον εὐκολώτερον θάνατον νὰ πεθάνει τῆς πείνας. — —

Μ' αὐτὴν τὴν ἀπόφαση ἔκλεισε τὰ βλέφαρα· κ' ἓνα κλάμα δυνατὸ καὶ πολὺδακρυ, πῶθγαινε ὑπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς του, τὸν ἐτίναξε σύγκορμον, καὶ τὸ κλάμα αὐτὸ ἐθάσταξε ὥρα πολλή μὲς στὴ σιγὴ τῆς νύχτας καὶ τὸν ἀλάφρωσε. Καὶ ὁ ὕπνος τέλος τὸν ἔκαμε νὰ λησιμονήσῃ ὡς στὴν αὐγὴ τῇ βαρεῖᾷ συφορᾷ του...

10

Ἦτανε πάλι ἄνοιξη. Μάρτης. Τὸ μεσημέρι εἶχε περάσει ἀπὸ δύο ὥρες, καὶ ὁ ἥλιος ἔφεγγε λαμπρὸς καὶ καυτερὸς ἀμόμῃ μέσα στὸν καθάριο γαλάζιον οὐρανό, ὅπου σύγνεφα ἄσπρα καὶ σταχτυὰ ἀνάλαφρα ἐταξίδευαν. Κι' ὅλοι οἱ χωριάτες ὅταν στὸν κάμπο κ' ἐδούλευαν παντοῦ τὰ χωράφια: ἔσκαφταν τὴ γῆ, ξερίζωναν τὸ πράσινο χόρτο, ἔσπαιρναν τὴν ὀψιμιά, καὶ κείνην τὴν ὥρα μάλιστα ἡ ἐργασία ἦταν σ' ὅλην τὴν ἀναψή της, σὰ νὰ βιαζότουν καθένας ἐκεῖνο τὸ ἀπομεσήμερο ἢ νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργο του, ἢ ν' ἀφήσῃ λιγώτερη δουλειὰ γιὰ τὴν ἡμέρα ποῦ θὰ ξημέρωνε.

Κι' ὁ Πέτρος Πέππονας ἐπιστατοῦσε στὸ ῥγωμα τοῦ χωραφιοῦ τοῦ σκοτωμένου. Εἶχε δουλέψῃ καὶ ὁ ἴδιος ὅλη μέρα κ' ἐκαθότουν τώρα δίπλα στὴ μικρὴ πόρτα τοῦ ἀχυρένιου καλυδιοῦ, ἀπάνου σ' ἓνα χοντρὸ μακρὸ ξύλο, στὸν ἴσκιο πῶρριχνε τὸ ἴδιο τὸ καλύδι· ὁ ἄσκημος μαῦρος καὶ ἄσπρος σκύλος τοῦ Ἀράθυμου ἦταν κουλουριασμένος μπροστὰ στὰ πόδια του.

Καὶ σκεπτικὸς ἐκοίταζε τὸ ζευγάρι ποῦ ἐθάδιζε ὀκνά,

ὄκνᾳ μέσα στὸ μεγάλο χωράφι, ἀνασηκώνοντας μὲ τὸ γυννὶ τὰ χώματα· κι' ὁ ξένος ζευγολάτης ἀπὸ πίσω ἐφώναζε πα-
ράξενα τὰ ζῶα του καὶ τὰ κεντοῦσε γιὰ νὰ μὴν ἀποκοιμιῶνται.
Καὶ τὰ δύο θεώρατα ζῶα, κόκκινα καὶ τὰ δύο, ἔσκυφταν
κάτου ἀπὸ τὸ βαρὺ ζυγὸ τὸ κεφάλι τους ὡς τὴ γῆ, εἶχαν
ἀκουμπήσει τὸ ἓνα ἀπάνου στ' ἄλλο, κ' ἔμεναν μία στιγμὴ
σταματημένα, ρίχνοντας ὅλο τὸ βάρος τοῦ μεγάλου κορμιοῦ
τους στὰ ἐμπρός, στέκοντας ὀρθὰ στὰ τρία πόδια κ' ἔτοιμα
μὲ τὸ τέταρτο νὰ προχωρήσουν, ὅταν ὁ σδῶλος θὰ ξεκολ-
λοῦσε ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς γῆς, καὶ τὰ μούσκούλά τους ἦταν
φουσκωμένα κ' ἔδειχναν πῶς ἔβαζαν ὅλα τὰ δυνατά τους,
καὶ καθαυτὸ τὴ στιγμὴ ποῦ ὁ ζευγολάτης εἶχε βάλει ἓνα
παράξενο φωνατό, ἔκαμαν μίαν τελευταία προσπάθεια,
ἐμούτρισαν ἔξαφνα πρὸς τὰ ἐμπρός, ἔκαμν δύο τρία βια-
στικά πατήματα, σὰ νᾶθελαν νὰ πέσουν, συρμένα ἀπὸ τὴν
ἴδια τους τὴ δύναμη, ἐνῶ τὸ γυννὶ ἀναπέταξε ἓνα χοντρὸ
γυαλιστερό, μαῦρο σδῶλο, γεμάτον ἄσπρες ρίζες ἄγριου
χόρτου, κ' ἐστάθηκαν τέλος. Τὸ γυννὶ ἔλαμψε στὸν ἥλιο
καὶ σὲ μία στιγμὴ τὰ ζῶα ἀναστηλωθῆκαν πάλι γιὰ μία
καινούργια προσπάθεια.

Κι' ἀκολουθοῦσε τ' ἄροτρο, τὸ ἴδιο τὸ παιδὶ τῆς Μαργαρίτας, ὁ Θανασοῦλης, γιὰ νὰ ρίχνει τὸ ἀραποσίτι σπηρὶ
σπηρὶ στὸ αὐλάκι, ποῦ ἀνάσκαφταν τὰ βῶδια, καὶ κατόπι ἡ
Μαργαρίτα μὲ τὴ θυγατέρα της ἔτριβαν μὲ τὲς ἀξίνες τοὺς
σδῶλους καὶ σκύφτοντας ξεδιαλέγαν τὲς ἄγριες ρίζες· κ' ἦταν
ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἡ Μαργαρίτα βαρύθυμη κ' ἐμιλοῦσε λίγο.
Κ' ἐδούλειψαν ἔτσι δύο ὁλόκληρες ὥρες ἀκόμη.

«Στὸν ἀγερμὸ θὰ λύσουμε!» τοῦ φώναξε ὁ Πέτρος ἀπὸ τῆ θέσῃ του.

Κι' αὐτὰ τὰ λόγια ἀντήχησαν παράξενα μέσα στὴν ψυχὴ τῆς Μαργαρίτας, γιὰ τὴν ἑκαμὴν νὰ θυμηθεῖ, πῶς πέρασιν τὴν ἴδιαν ὥρα τᾶς προφέρει κι' ὁ Ἀράθυμος ἀπὸ τῆ θέσῃ, ὅπου ἐκαθότου, δίπλα στὴ μικρὴ πόρτα τοῦ ἀχυρένιου καλυβιοῦ. Κι' ἀνατήκωσε τὸ κεφάλι της, σὰ νὰ τὸν γύρευε, κ' ἐκοίταξε τὸν Πέτρο κι' ἀναστέναξε.

«Τὸν ἐθυμήθηκε πάλι,» ἐσυλλογίστηκε πικρὰ ὁ Πέτρος. Καὶ σὲ μιὰ στιγμή ξαναφώναξε τοῦ ζευγολάτη: «Λύσε! Σὲ δύο τρεῖς ὥρες αὔριο τελειώνουμε!»

Ὁ σκύλος εἶχε ξυπνήσει, ἐχασμουρήθηκε καὶ ξανακάθησε χάμου μ' ἀπλωτὰ τὰ μπροστινά του πόδια κι' ὀρθὸ τὸ κεφάλι. Ὁ ἥλιος εἶχε πάρει τὸν κατήφορο κ' εἶχε κοκκινίσει. Κ' ἡ Μαργαρίτα ἀνατινάχτηκε πάλι κ' ἐκοίταξε κατὰ τὸ καλύδι σὰ γιὰ νὰ βεβαιωθεῖ πῶς ἡ προσταγὴ ἐκείνη δὲν εἶχε βγεῖ ἀληθινὰ ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ Ἀράθυμου.

Καὶ ὁ ζευγολάτης ἔμπηξε βαθειὰ τὸ γυννὶ στὴ γῆ κ' ἔλυσε ἀμέσως τὰ ζῶα κι' αὐτὰ ξεκίνησαν βαρεῖα βαρειὰ πρὸς τὴν καλύδα καὶ δὲ σταμάτησαν παρὰ στὸ συνειθισμένο δέντρο, ὅπου ἐκεῖ ὁ Τουρκόγιανος ἔδενε πάντα τὰ δύο καματερά τους, τὸν Περδίκη καὶ τὸν Πρασκευᾶ, ποῦ τώρα πλὴν δὲν ἐζοῦσαν οὔτε κεῖνα. Καὶ κατόπι στὸ ζευγολάτη ἐρχόταν ἡ Μαργαρίτα μὲ τὰ δύο παιδιὰ της κ' ἔσμιζαν ὅλοι τὸν Πέτρο σιμὰ στοῦ καλυβιοῦ τὴν πόρτα.

«Τί ἔχεις;» τῆς εἶπε χαμηλόφωνα καὶ χωρὶς νὰ ἀνασηκώσῃ οὔτε τὰ μάτια.

«Ἐστάθηκε πάντα τόσο καλὸς μαζῇ μου!» τοῦ ἀποκρίθηκε... «Κ' ἔλαβε τέτοιο θάνατο!... Κι' ἀκόμα θὰ ζοῦσε, ἂν δὲν τὸν ἔκανα νὰ πουλήσει τὰ βώδια!»

«Ἦτανε τυχερό του!» εἶπε ὁ Πέτρος βαρύθυμος.

«Ἐλαβε τέτοιο θάνατο!» ξανᾶπε ἀναστεναζόντας ἡ Μαργαρίτα.

«Ἡ ζωὴ εἶναι γιὰ τοὺς ζωντανούς!» ξανᾶπε ὁ Πέτρος μὲ βραχνὴ φωνή.

Κι' ἡ Μαργαρίτα ἔμεινε ἀκίνητη μπροστά του, ἔχσμήλωσε τὸ βλέμμα κ' ἐσταύρωσε τὰ χέρια της. Τῆς ἐρχότουσαν στὸ νοῦ ὁ ἀγαθὸς χωριάτης μὲ τὰ μακρυὰ του ξανθὰ μουστάκια, ποῦ μαζῇ του εἶχε ζήσει τόσα χρόνια, καὶ ποῦ κακὸ δὲν εἶχε γνωρίσει ἀπὸ τὸ χέρι του. Πόση διαφορὰ εἶχε αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἄνδρες! Ἦδερναν ὅλοι τὲς γυναῖκες τους, ἐκεῖνος ποτέ!

Κι' αὐτὴ τὸν ἐγελοῦσε τὸ δόλιο μὲ τὸν Πέτρο, πέντε ὀλάνκερα χρόνια· καὶ ἡ ἀγαθὴ καρδιά του δὲν εἶχε ὑποψιάσει τίποτα, παρὰ εἶχε πεθάνει πιστεύοντας στὴ φρονιμάδα της, στὸ μυαλό της, στὴ νοικοκυροσύνη της. Γι' αὐτὸ τὴν εἶχε ἀληθινὰ λυπήσει ὁ θάνατός του· καὶ δὲν τῆς εἶχε περάσει ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ἰδέα, πῶς τὸ τέλος του ἔφερνε διόρθωση στὴ ζωὴ της κ' εἶχε σταθεῖ τόσο σκληρό, τόσο μαρτυρημένο ἐκεῖνο τὸ τέλος, ποῦ δὲν εἴμποροῦσε νὰ λησμονήσει ἀκόμη πῶς αὐτὴ ἡ ἰδία εἶχε σταθεῖ ἡ ἀφορμὴ του... Ἐκεῖνον δὲν τὸν εἶχε πάρει ἀπὸ ἀγάπη, οὔτε αὐτὸς τὴ Μαργαρίτα· ἀλλὰ στὸ σπίτι τους ὁ θεὸς εἶχε δώκει τὴν εὐλογία του· καὶ θὰ περνοῦσε μαζῇ του ἡσυχία κ' ἀτάραχη ἡ ζωὴ, ἂν δὲ εἶχε βρεθεῖ σιμά

της ὁ Πέτρος... Ὁ Πέτρος, ποῦ ἦταν ἄντρας της τώρα ! ...

Τὸν ἐκοίταξε μὲ μία γλυκειὰ ματιὰ κ' ἐκαμάρωσε τὰ πλατεῖά του στήθη καὶ τὸ ἀντρίκιο πρόσωπό του, κι' αὐτὸς τῆς χαμογέλασε.

Τώρα ὁ ζευγολάτης εἶχε καθίσει κιμὰ στὸν Πέτρο κ' εἶχε ἀρχίσει νὰ κουβεντιάξει ἀδιάφορα μαζὶ τοῦ, κάτου ἀπὸ τὸ δέντρο τὰ δύο ζῶα ἐμασσοῦσαν ὑπομονητικὰ τὸ ἄχυρό τους, κι' ὁ ἥλιος κατακόκκινος ἐζύγωνε πρὸς τὴ δύση τοῦ χρυσόνοντας τὰ πάντα. Κ' ἡ Μαργαρίτᾶ ἀνανοήθηκε πῶς ἔπρεπε νὰ ἐτοιμάσει τὸ δειλινὸ τοῦ δουλευτῆ της κ' ἐμπῆκε στὸ καλύδι.

Κ' ἐσυλλογίστηκε πάλι: «Ὁ Πέτρος δὲν τῶξερε οὐτὲ αὐτός, πῶς ἡ ἱστορία θὰ τέλειωνε τόσο αἵματωμένα, ὅταν τὴν ὀρμήνεψε νὰ πουλήσει τὸ ζευγάρι γιὰ νὰ φύγει ὁ Τουρκόγιαννος ἀπὸ τὸ σπίτι τους, ὅχι δὲν τῶξερε, αὐτὸ ἦταν βέβαιο, δὲν τῶξερε, ὅχι, ὅχι! Ὁ Πέτρος εἶχε τᾶδικο μόνο ποῦ τὴν ἀγαποῦσε τόσο τρομερὰ!... Αὐτὸς μοναχὰ τὴν εἶχε ἀληθινὰ ἀγαπήσει· τὴν ἤθελε ὅταν ἦταν κορίτσι· μὲ τότες τὴν ἤθελαν καὶ τόσοι ἄλλοι νέοι τοῦ χωριοῦ τους, κ' ἦταν πέρα μικρὴ στὰ χρόνια τότες γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ξεχωρήσει τὴν ἀληθινὴ τὴν ἀγάπη· κ' ἦτανε πέρα ὑπάκουη στοὺς γονιούς της, ποῦ δὲν ἠθέλησαν νὰ τῆς τὸν δώσουν, γιατί ἐπροτιμοῦσαν ἄλλους γαμπρούς, τὸν Γιώργη μάλιστα τὸν Ἀράθυμο, ποῦ ἦταν ἀπὸ καλὸ σπίτι... Τὴν εἶχε ἀγαπήσει κι' ὁ Τουρκόγιαννος ὁ δύστηρος!... Αὐτὸς τώρα ἀπὸ ἓνα χρόνον ἐτηζότου στὴ φυλακὴ του! Γιατὶ τὸν εἶχε βαρύνει τόσο ὁ Πέτρος μὲ τὴ μαρτυρίᾱ του ; Γιατὶ τὸν ἐξήλεε ; Μονάχα

γιατί τὸν ἐζήλευε ;... Μὴν εἶχε κι' ἄλλες αἰτίες ; Μὰ τί αἰτίες ;...

Ἐβγῆκε πάλι ἀπὸ τὸ καλύδι φέρνοντας τὸ ψωμί καὶ τὸ προσφάγι τοῦ ἀνθρώπου κ' ἐκάθισε παράμερα μόνη. Οἱ δύο ἄντρες ξακολούθησαν τὴν κουβέντα τους. Ἡ θυγατέρα τῆς ἐσύναζε τὰρνιαί της κ' ἐτοιμαζότουν νὰ γυρίσει στὸ σπίτι, τὰγόρια ἤθελαν νὰ τὴν ἀκολουθήσουν, γιατί τὰ τρία ἀδέρφια ἀγαπιῶνταν τρυφερὰ ἀκόμη.

Κι' ὁ νοῦς της τώρα πάλι ἐδούλευε : "Ἦτανε ζηλιάρης ὁ Πέτρος, ναὶ ζηλιάρης πολὺ, ἐζήλευε ὡς καὶ τὸν ἴσκιο του· μὰ γιατί ; βέβαια γιατί τὴν ἀγαποῦσε. Καὶ τί ὥραϊος ἄντρας ἦτουν ! Τὸν ἐδλεπε ἐκεῖ μπροστά της μὲ τόσο πλατειὰ στήθια, μὲ τόσο πλατειὰ ἀγκαλιά ! Τὴν ἔπαιζε στὰ χέρια του σὰ μικρὸ παιδάκι, αὐτὴνε μεγάλη γυναῖκα· καὶ τὴν εἶχε ἀγαπήσει μὲ τόση μανία, κ' ἦτανε τόσος καιρὸς ποῦ τὴν ἀγαποῦσε, εἶχε δοκιμαστεῖ τώρα πλιὰ ἢ ἀγάπη του ! —Μὰ δὲν τὸν ἀγαποῦσε κ' ἡ ἴδια ; "Ὡ ναί, ὦ βέβαια πολὺ, μὰ πολὺ· ἀλλὰ τότες ποῦ ὁ ἄλλος ἐζοῦσε, ἀκόμα περισσότερο !... Κ' ἐδιόρθωσε μοναχὴ της τὸ στοχασμὸ της : ὄχι, δὲν ἔπρεπε ἔτσι, ἔπρεπε τώρα περισσότερο ! ... καὶ μὴ δὲν ἐγνώριζε, ὡς καὶ τώρα, στιγμὲς ποῦ ὁ κόσμος ἐχανότουν μπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια της ; Μὰ ἐγνώριζε καὶ μίαν ἄλλην ἀγάπη δυνανώτερη, τὴν ἀγάπη γιὰ τὰ παιδιὰ της, μ' ἐκείνην δὲν ἔμοιαζε ὁ "Ερωτας· τὰ παιδιὰ της τὰ προτιμοῦσε ἀπὸ τὸν Πέτρο ! Μὰ καὶ γιὰ τὸν Πέτρο τί δὲν εἶχε κάμει ; Εἶχε γελάσει τὸν ἄντρα της· εἶχε φοθηθεῖ, εἶχε ὑποφέρει ! Ἀδιάφορο ἂν συχνὰ εἶχε μετανοιώσει γιὰ τὸ πρῶτο

παραστράτημα και μάλιστα στές δύσκολες στιγμές, όταν ο Τουρκόγιαννας έπαραφύλαγε... Τον είχε αγαπήσει. Δεν ήταν απόδειξη το πούχε στέρξει να πουλήσει γο ζευγάρι, γιατί είχε γρικήσει ψυχοπόνια για τον άνθρωπο ποῦ έστενοχωριόταν κ' υπόφερνε τόσα έξ αίτίας της ; — —

Μά εκείνη ή απόφαση είχε φέρει κατόπι της μία κοσμοχαλασιά. 'Ο άντρας της είχε φύγει το ίδιο βράδυ με τὰ δύο ὤμορφα καματερά τους, τον Περδίκη και τον Παρασκευᾶ, κι' είχε βρεῖ απάνθρωπα στο δρόμο τον ἄδικο θάνατό του.. μὰ αὐτόν τον θάνατο ή ίδια δεν τον είχε ποτέ της έπιθυμήσει, κ' είχε σκεφεῖ μονάχα πῶς βγάζοντας τον Τουρκόγιαννο από το σπίτι της, θα έδόλυνε τὰ πάντα, θα έχόρταινε τέλος ο Πέτρος ἀγάπη και θα ήσύχαζε ! Πῶς να προβλέψει ή δόλια ὅλα τὰ κακά πούχαν προέλθει : τήν ὀρφάνια τῶν παιδιῶν της, τή φυλακή τοῦ ἄτυχου ἀνθρώπου;.. Καὶ ποὶός είχε ἀληθινὰ σκοτώσει ; "Ω ο Τουρκόγιαννος ὄχι! Αὐτός είχε κλειστεῖ ἀπελπισμένος στο ἔρημο καλύδι, εκεί τον είχε ιδεῖ τήν ἡμέρα ποῦ ο 'Αράθυμος έπουλοῦσε τὰ καματερά στή χώρα...έκρυβότουν περίλυπος σέ μιὰ γωνιά και τον είχε ιδεῖ να κλαίει... "Οχι ο Τουρκόγιαννος δεν μποῦσε να σκοτώσει ! Μὰ οὔτε ο Πέτρας είχε σκοτώσει ! Μὰ γιατί τής έρχότουν τώρα στο νοῦ ο Πέτρος ; "Οχι, ὄχι, οὔτε αὐτός ήταν τέτοιος, πῶς θα μποροῦσε να ἀγαπάει τόσο ἕνας φονηᾶς δολερός ; ... Μία ιδέα τέτοια δεν έπρεπε να της περνᾶ από το νοῦ ! Πῶς θα μποροῦσε νᾶναι τόσο σκληρός ο Πέτρος, για να βυθίσει στήν καρδιά ἐνοῦ ἀνθρώπου ἀδικημένου από 'κεῖνον ἕνα τόσο μεγάλο μαχαῖρι και να τοῦ

ἀνοίξει τέτοια πληγή ; . . . "Ω τὴν ἐθυμότουν ἐκείνην τὴν πληγήν στα στήθια τοῦ ἀντρός της ; παρόμοια μ' ἐκείνην πῶ-
δλεπε στὰ σφαγμένα τὰ ζῶα... ἔτσι θ' ἔχαν σφαχτεῖ καὶ τὰ ὀ-
μορφα κηματαρά τους, ὁ Περδίκης κι' ὁ Παρασκευᾶς... γιατί τὰ
θυμόνουν κ' ἐκείνα πάντα ; ... "Οχι, ὄχι μία τέτοια ἰδέα δὲν
ἔπρεπε οὔτε ἀπὸ νοῦ νὰ τῆς περνᾷ ! Πῶς θὰ μπορούσε ἓνας
ἄνθρωπος, λίγες ὥρες πρὶν κάμει ἓνα φόνο, κι' ὅλο μελε-
τῶντας τὸ φόνο, νὰ παραδοθεῖ ὁλόψυχα στὴ μέθη τῆς παρά-
φορης ἀγάπης του ; Κι' ἀληθινὰ ποτὲ τῆς δὲν τὸν εἶχε ἰδεῖ
τόσο ἔξω τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅσο ἐκείνο τὸ βράδυ, ποῦ ὁ 'Αρά-
θυμος ἔλειπε στὴ χώρα. Ποτὲ τὰ φιλήματά του δὲν ἦταν
τόσο φλογερά, ποτὲ τὰγκαλιάσματά του τόσο ἀχώρταγα, ποτὲ
δὲν ἔτρεχαν τόσα δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια του ἀλαφραίνοντας,
καθὼς ἔλεγε, τὴ βαρεμένη καρδιά του, ποτὲ ἡ χαρά του δὲν
εἶχε σταθεῖ μεγαλύτερη, ὅσο ἐκείνο τὸ βράδυ ! Εἶχαν φύγει
μαζὶ ἀπὸ τὸ καλύδι, γιατί ἐκεῖ εἶχε βρεθεῖ ὁ Τουρκόγιαννος
ποῦ ἔκλαιγε τὸ διώξιμό του καὶ ποῦ μὲ τὸ δειλὸ του βήξιμο
τὴν ἐφόβισε, κ' εἶχεν ἀποφασίσει νὰ βρεθοῦν ἐκείνη τὴν
ἴδια νύχτα στὸ σπίτι τοῦ Πέτρου. Κι' αὐτὴ, ὅταν εἶχε γένει
σκοτάδι, περνῶντας μὲ χτυποκάρδι ἀπὸ τοὺς κήπους εἶχε
βαστάξει τὸ λόγο τῆς... Ἦταν μία ἀπὸ τὰς σπάνιες στιγμὲς
τελειωτικῆς ἐλευτεριάς καὶ γιὰ τοὺς δύο τους. Τὴν ἐπρόσμενε
βαρύθυμος κι' ἀνυπόμονος καθὼς πάντα, ἀλλὰ εἴξερε πῶς
ἐκείνην τὴ νύχτα θ' ἀρχότου ἀσφαλτα... Κ' ἐθυμότουν πῶς
εἶχε σπρώξει ἀνάλαφρα τὴν πόρτα τοῦ μικροῦ σπιτιοῦ του...
Ἡ μικρὴ θαμπὴ φλόγα τοῦ καντηλιοῦ ἔρριχνε ἓνα μικρὸ
φῶς ποῦ ἔχανότου σὲ μιὰ μαυρίλα χωρὶς ὅρια. Καὶ στὴν

ἀρχὴ τὸ σκοτάδι τὴν ἔσκιαζε, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐδείλιασε, κ' ἐμπῆκε μέσα μ' ἓναν ἀναστεναγμὸ κι' ἀμέσως εὐρέθηκε στὴν πλατεῖα ἀγκαλιά του...

Πῶς θὰ μπορούσε νὰ σκοτώσει λίγες ὥρες ἔπειτα ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἀγαποῦσε τόσο; Μὰ γιατί τὴν ἐβασάμιζε ἐκείνη ἡ σκέψη; ...

Καὶ τοῦπε μὲ θλιμμένη φωνή: «Εἶν' ὄλα σὰν ἐπέρσου!...»

«Εἶν' ὄλα σὰν ἐπέρσου,» τῆς ἀπάντησε βραχνά, σὰ νὰ ὄνειρευότουν.

«Μόνο ἐκεῖνος λείπει!» τοῦ ξανάπε ἀναστεναζόντας.

«Μόνο ἐκεῖνος,» ἀπάντησε σουφρόνοντας τὸ μέτωπο.

Κι' ἀκολούθησε μία λυπηρὴ σιωπὴ.

«Καὶ τὰ βῶδια εἶναι ἄλλα!»

«Καὶ τὰ βῶδια εἶναι ἄλλα!»

«Καὶ ὁ ζευγουλάτης ἄλλος!»

«Ἄλλος!» τῆς ἀποκρίθηκε σὰν πειραγμένος, καὶ τὴν ἐκοίταξε κατὰματα.

Συχνὰ μέσα στὸ χρόνο τοῦχε μιλήσει γιὰ τὸν Τουρκό-γιαννο, γιὰ τὸ ἄδικο μαρτύριο τοῦ ἀθώου ἀνθρώπου ποῦχε ἀγαπήσει τόσο πολὺ τὸ σπίτι της κι' αὐτὴν τὴν ἴδια, συχνὰ καὶ τὰ παιδιὰ της ἐθυμόνταν κι' αὐτὸν καὶ τοὺς χορούς του κ' εἴξερε πῶς τώρα πάλι θὰ τοῦ μιλοῦσε γιὰ κεῖνον.

«Ὁ καημένος ὁ Τουρκόγιαννος!» τοῦπε λυπημένη· «εἶναι στὴ φυλακὴ γιὰ πάντα...ὦ, γιατί ἠθέλησες νὰ τὸν ἀνεβάσεις στὴν κρεμάλα;»

«Δὲ θυμᾶσαι ὅσα μᾶς ἔκαμε;» τὴ ρώτησε.

«Μά, ἀφοῦ ὁ Γιώργης εἴτανε πεθαμένος, εἴξερες πῶς

θὰ μ' ἔπαιρνες. Γιατί νὰ μαρτυρήσεις τόσα ἐναντίο του καὶ νὰ τόνε χασεῖς ; »

Κι' ἀκολούθησε πάλι μία βαρεῖα σιωπή. Κι' αὐτὲς οἱ στιγμῆς ἦταν τώρᾳ συχνές, γιατί συχνὰ τοῦ μιλοῦσαν γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀράθουμου. Τώρα ἐπρόσμενε τὴν ἀπάντησή του.

« Γιατί, γιατί ; » τῆς εἶπε τέλος· « γιατί αὐτὸς ἐσκότωσε ! »

« Ὡ, ὅχι » τοῦ ἀπάντησε ἀμέσως· « κάποιος ἄλλος στὸ δρόμο, γιὰ νὰ τοῦ πάρει τὸ χρῆμα... Δὲν εἶναι ἔτσι, Πέτρο ;... »

Κι' ὁ Πέτρος ἐσηκώθηκε στενοχωρημένος. Ἦθελε νὰ τελειώσῃ αὐτὴν τὴ συνομιλία κ' ἤθελε νὰ νῆαι μόνος. Κ' ἐπῆγε ὡς τὴν ἄκρη τοῦ χωραζιοῦ κάνοντας πῶς ἐκοίταζε τὸ ἔργο τῆς ἡμέρας. Ἡ καρδιά του ἦταν πάλι βαρεῖα ἐκεῖνο τὸ βράδυ καὶ ἡ ἡσυχία ποῦ ἐγενότου ὁλοένα γύρω του τὴν ἔκνε βαρύτερη. Μαῦροι στοχασμοὶ τοῦ ἀνέβαιναν στὸ νοῦ, τοῦ πνιγαν κάθε προσχαρὴ σκέψη, τὸν ἔκαναν ἀδιάφορο γιὰ τὴ δουλειά του. Γιατί οὔτε ἡ Μαργαρίτα δὲ λησμονοῦσε τέλος τὰ περασμένα ; γιατί δὲν ἄρχιζε μίαν καινούργια ζωὴ σιμά του, μόνο ἤθελε νὰ στηρίξῃ τὴ σημερινὴ ὑπαρξή της στὸν περασμένον καιρὸ καὶ νὰ τὴν ἐνώσῃ μ' ἐκεῖνον ; ... Κι' ἄθελα του ἡ σκέψη του ἐπῆγε στὸ φόνο...

Ἦτανε καὶ τότες ἀνοιξή, Μαρτίης, μιὰ μέρα σὰν τὴ σημερινή, ποῦ ἀποφάσισε τὸ φόνο !... Ἄν δὲν ἐρχότου ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἡ Μαργαρίτα στὸ καλύδι, εἴξερε πῶς ἔπρεπε κατὶ νὰ καμῇ, γιατί τὸ πάθος ἀνυπόφερτο τὸν εἶχε κυριέψῃ, κ' εἶχε ναταλάβῃ πῶς ἔτσι πλιά δὲ θὰ μπορούσε νὰ ζήσει τὴν τυραγνισμένη ζωὴ του !.... Κ' ἡ Μαργαρίτα τὸν εἶχε ἀκού-

σει, κ' εἶχανε διώξει τὸν Τουρκόγιαννο ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ τὴν Ἰβία μέρα ὃ Ἀράθυμος εἶχε πάρει τὰ καματερά του νὰ τὰ πουλήσει στὴ χώρα, καὶ τὸ ἴδιο βράδυ ἡ Μαργαρίτα εἶχε ἔρθει στὸ καλύδι· μὰ ὁ Τουρκόγιαννος εἶχε βρεθεῖ κ' ἐκεῖ μπροστά τους, κ' εἶχε βῆξει δειλὰ ἀπὸ τὴν ἀκρὴ του, κ' εἶχε πάρει τὸ φύγι φοβισμένη ἡ Μαργαρίτα, κ' ἡ παρουσία τοῦ Τουρκόγιαννου εἶχε στερεώσει μέσα στὴν καρδιά του τὴ σκληρὴ ἀπόφαση. Εἵξερε πῶς ἔπρεπε, ἔπρεπε, ἔπρεπε νὰ σκοτώσει, γιὰ νὰ λευτερωθεῖ ἀπ' ὅλα τὰ ἐμπόδια.

Καὶ τὸ ἴδιο βράδυ ἡ Μαργαρίτα εἶχε ἔρθει σπίτι του, κ' εἶχε παραδοθεῖ ὁλόψυχα στὴν παράφορη χαρὰ τῆς ἀγάπης του, κ' εἶχε λησμονήσει γιὰ λίγη ὥρα ὅ,τι ἐμελετοῦσε νὰ κάμει. Μὰ καὶ τῆς χρᾶς οἱ ὥρες εἶχαν περάσει, ἀφίνοντας μέσα του ἓναν ἄσβεστον πόθο. Κ' εἶχε βρεθεῖ πάλι ὁλομόναχος, κ' εἵξερε πῶς ἂν ἄφινε τὰ πράγματα ν' ἀκολουθήσουν τὸ δρόμο τους, δύσκολα θὰ ξαναρχότουν ἡ σπάνια στιγμή τῆς εὐτυχίας...

Κ' ἔτσι εἶχε φύγει γιὰ τὸ μεγάλο τὸ δρόμο, χωρὶς νᾶχει πάρει τὴν τελευταία ἀπόφαση, ἀλλὰ θέλοντας νὰ δοκιμάσει ἂν ἀληθινὰ θὰ μπορούσε χωρὶς κίνδυνο νὰ σκοτώσει τὸν ἄνθρωπο, ποῦ θὰ ξαναρχότουν ἐκείνην τὴ νύχτα ἀπὸ τὴ χώρα.

Κ' ἐδάδιζε, κ' ἐδάδιζε θυτισμένος στὴν πικρὴ συλλογὴ του. Ἡ νύχτα ἦταν ἀφέγγαρη καὶ στὸν οὐρανὸ ἔλαμπαν ἀμέτρητα ἀστέρια χύνοντας τὸ φῶς τους. Ὁ ἀέρας ἦταν ἀκόμη κρύος καὶ τοῦ μάργωνε τὰ δάχτυλα καὶ κάπου κάπου οἱ πλάτες του ἀνατρίχιαζαν. Κ' ἠθέλησε νὰ γυρίσει πίσω, στὴ ζέστη τοῦ κρεββατιοῦ του, καὶ νὰ ἀναπαυτεῖ, μὰ δὲν

ἐκατάφερε νὰ σταματήσει τὸν ἑαυτό του, τὰ ἴδια του τὰ πόδια τὸν τραβοῦσαν ὀμπρός. Κ' ἐδάδιζε, κ' ἐδάδιζε. Τί θῆκνε ἂν τὸν ἐδλεπε νᾶρχεται μοναχὸς στὸ δρόμο, κι' ἂν τὸ μέρος ἦτανε ἔρημο ; Καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει ἔψαξε τότες τὴ ζώνη κ' ἐκατάλαβε πῶς εἶχει μαζὶ τὸ μαχαῖρι τοῦ Τουρκόγιαννου, ποῦ τῷχε φορέσει ἀπὸ τὴν αὐγή, στὸ σπίτι τοῦ Ἀράθυμου. Καὶ καθὼς τ' ἄγγιζαν τὰ δάχτυλά του ἠθέλησε νὰ τὸ πετάξει πέρα μέσα στὲς λογγιασμένες ἐλῆες γιὰ νὰ μὴν τῷδρει, ὡς κι' ἂν ἔψαχνε κατόπι, κ' ἔτσι νὰ μὴ μπορέσει νὰ σκοτώσει τὸν ἄνθρωπο, ὡς κι' ἂν τὸν ἀντάμωνα σ' ἔρημο μέρος, μὰ δὲν εἴξερε οὔτε αὐτός, γιατί ὀλομεμιὰς ἀντικρατήθηκε, καὶ γιατί, ἀντὶς νὰ τὸ ρίξει, εἶχε σφίξει τὸ χέρι του τοῦ μαχαίριου τὸ μανίκι κλειδώντας μὲ δύναμη τὸ στόμα. Κ' ἐφχναστήθηκε ἀμέσως τί ἔπρεπε νὰ κάμει γιὰ νὰ σκοτώσει, κ' εἶδε τὸν ἑαυτό του, σὰ φάντασμα μπροστὰ στὰ μάτια του, ν' ἀνεμίζει τὸ μαχαῖρι σηκωτὰ καὶ χαρφωτὰ· θᾶπρεπε ἐσυλλογίστηκε κι' ὅλας νὰ βαστᾷ τὴν πνοή του, νὰ σφίγγει τὰ δόντια, νὰ καταφέρει τὸ χτύπημα σ' ἀκριβὸ μέρος σιτὴ σφαγὴ στὸ λαιμό, ἢ στὴν καρδιά καλῆτερα· καὶ μὲ προσοχή, γιατί τὸ μαχαῖρι, ἂν δὲν ἔβρισκε τὸν ἄλλον, εἰμποροῦσε νὰ τόνε λαδώσει τὸν ἴδιον, καθὼς θὰ κατέβαινε... Καὶ τὸν ἐτρόμαξε ἡ καθάρια του σκέψη, κ' ἐθύμωσε μὲ τὸν ἑαυτό του, κ' ἠθέλησε πάλι νὰ ρίξει μακρὺ τὸ μαχαῖρι καὶ νὰ γυρίσει ξανά στὸ χωριό του, μὰ δὲν ἐμπόρεσε : οὔτε ὁ νοῦς του, οὔτε τὰ πόδια του δὲν τὸν ὑπάκουαν. Κ' ἐδάδιζε κ' ἐδάδιζε. Κ' ἔφτασε τέλος σ' ἓναν ἔρημον τόπο, σιμὰ σὲ μίαν ἔρημη

ρημασμένη ἐκκλησία, τὴν Παναγία στοὺς δρόμους. Ἐκεῖ ἦταν σκοτάδι. Οἱ μεγάλες μαῦρες ἐλῆες ἐπεριπλέκονταν μὲ τὰ πυκνὰ κλαριά τους ἢ μία μὲ τὴν ἄλλη, καὶ δὲν ἄρριναν νὰ περνᾷ τὸ φῶς τῶν ἄστρων· μόνο ὁ δρόμος ἄσπριζε λιγχιλάτου ἀπὸ τὲς θεώρατες ἐλῆες. "Ἀκρα σιωπὴ ἐδασίλευε σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος. Κ' ἐκεῖ ὁ Πέτρος ἐσταμάτησε κ' ἐκάθησε στὴ ρίζα μιανῆς ἐλῆς κ' ἐδάλθηκε περίτρομος νὰ προσμένει. Ἐκατάπια μὲ δυσκολία τὸ σάλιο του κ' ἐρώτησε τὸν ἑαυτό του : Γιατί ἐπρόσμενε ; γιατί δὲν ἐσηκονοτοῦν νὰ φύγει ; Καὶ μὲ τὴν ἀπάντησή του ἐπροσπάθησε ὁ ἴδιος νὰ γελάσει τὸν ἑαυτό του : "Ἦθελε νὰ τὸν ἰδεῖ ποῦ διαβαίνει, ὅχι βέβαια γιὰ νὰ τόνε σκοτώσει, μα θα δοκιμαζε εὐχαριστήση με τὴν ἰδέα πῶς θα μπορούσε ἐκείνην τη στιγμή νὰ χυθεῖ ἀπάνου του καὶ νὰ τελειώσει !.. Κ' ἔφερε παλι τὸ χέρι στὸ ζωνάρι του, καὶ μ' ἀνατριχίλα ξανάπιασε τοῦ μαχαριριοῦ τὸ μανίκι καὶ τῶσφιξε στὸ χέρι του. Κι' αὐτὴν τη στιγμή μία αὔρα κρύα ἔκαμε νὰ φριξοῦν τὰ φύλλα τῶν ἐλῆων πανοῦ ἀπὸ τὸ κεφάλι του κι' ὀλογυρά του· κι' ὁ μικρὸς ἐκεῖνος ψίθυρος τὸν ἔκαμε ν' ἀνατριχιάσει. Ἐρχότουνε κι' ὅλας ὁ Ἀράθυμος ; Ἀνοῖξε τὰ μάτια του, ἐκοίταξε ζεταστικά τὸ σκοτάδι κι' ἀνέμεινε· ἡ αὔρα τώρα εἶχε διαβεῖ καὶ ἡ ἡσυχία πάλι ἐδασίλειψε. Κ' ἡ συνειδήσή του τὸν ὀρμήνεψε νὰ πεταξεὶ μακριὰ στὸ σκοτάδι τὸ ὄπλο, γιατί κάθε στιγμή ποῦ περνοῦσε, τὸ ἔγκλημα ἐγινότου γι' αὐτὸν εὐκολώτερο, ἀλλὰ ἐχαμογέλασε χλευαστικά περγελῶντας τὸν ἑαυτό του : Πῶς ; ἦτανε τόσο ἀδύνατος, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ νὰ βασταξει τὸν ἑαυτό του ; Πῶς εἶχε βασταχτεῖ τόσα χρόνια ; Καὶ ἡ ζωὴ

του, μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν εἶχε σταθεῖ οὔτε εὐκολη, οὔτε εὐτυχισμένη... καὶ θάδρισκε ἀλήθεια τώρα τὴν ὥρα στὸ σκοτάδι, στὸ δρόμο ; Κ' εἴξере ὅμως πῶς ἔλεγε ψέμματα τοῦ ἑαυτοῦ του, γιατί κάθε ἄλλο μέσα του ἀνάβραζε, καὶ στὴ βελύτερη ἀκόμη συνείδησή του τοῦλεγε πῶς ἐκείνην τὴ νύχτα, θᾶκανε τὸ κρεῖμα, θὰ τὸκανε !.. Μηχανικά ἔφερε τὸ χέρι του στὴν τσέπη κ' ἐδάλθηκε νὰ στρίψει ἓνα τσιγάρο. Μὰ ἀνανοήθηκε πῶς ἡ φωτιά θὰ φαινότουν ἀπὸ μακριὰ κι' ἄφησε τὸν καπνὸ νὰ τοῦ πέσει ἀπὸ τὰ χέρια. Καὶ τί τὸν ἔμελε ἂν τὸν ἔβλεπαν ; γιατί ἐφυλαγότουν ; Ἄ, σοβαρὰ λοιπὸν εἶχε στήσει καρτέρι τοῦ ἀνθρώπου, σοβαρὰ ἤθελε νὰ τόνε σκοτώσει !.. Καὶ πέρασε πάλι χάμποση ὥρα ἀγωνίας. Κ' ἐθυμήθηκε τὴν ἄλλη ἀγωνία του τῆς προπερασμένης μέρας, ποῦ ἐπρόσμενε τοῦ κάκου στὸ καλύδι τῇ Μαργαρίτα, κ' ἔπειτα τοῦρθαν στὸ νοῦ οἱ γλυκὲς στιγμὲς ποῦχε περάσει ἐκεῖνο τὸ βραδύ μαζὶ τῆς, καὶ ποῦ ἡ γλύκα τους δὲν εἶχε ἀκόμα σθηστεῖ, κι' ἀναστενάζοντας ἐρώτησε τὸν ἑαυτό του : Ποῦ θὰ τὲς ξανάδρισκε, καὶ πῶς καὶ πότε ;... ἔχτος ἂν... καὶ στὸ νοῦ του ξεδιπλώθηκε ξανά σὲ μία στιγμή ὅλο τὸ ἐγκλημα.—Αὔριο, ἐσυλλογίστηκε ἀνατριχιάζοντας, ὁ ἄντρας τῆς θᾶταν πάλι στὸ χωριό, καὶ θὰ τὴν εἶχε ἐκεῖνος, γιατί ἦτανε δική του, ναὶ δική του ! κι' ὁ Τουρκόγιαννος θᾶδρισκε τὸν τρόπο νὰ μὴ φύγει ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ θὰ παραφώλαγε, κ' ἔπρεπε νὰ λείψουν οἱ ἀνθρώποι, κ' οἱ δύο, γιὰ νὰ μπορέσει ὁ ἴδιος νὰ ζήσει !.. ὦ γιατί δὲν τὸν εἶχε βοηθήσει ἡ Τύχη καὶ δὲν ἔκανε πάλι τῇ Μαργαρίτα ἑλεύτερη, ὅπως ἦτανε τὸ σωστὸ καὶ τὸ δίκιο ; ... Μὰ αὐτὸς

ἦτανε ἐκεῖ αὐτὴν τὴν ὥρα γιὰ γιὰ νὰ διορθώσει τὴν ἄδικη τύχη!.. Λοιπόν, λοιπόν, εἶπε φοβισμένος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, λοιπόν θὰ σκόνωνε; .. γι' αὐτὸ ἦταν ἐκεῖ; .. "Οχι, ὄχι! ..

Τώρα ἄκουσε ἀπὸ μακρὺ πατήματα. Ἡ καρδιά του ἐβίβληκε θυνατὰ νὰ χτυπάει· ἐγίνηκε ὅσομποροῦσε μικρότερος στὴ ρίζα τῆς ἐλῆξ, ὅπου ἐκαθότου, κ' ἐπρόσεξε καί-τάζοντας τὰ σκοτάδια. Τὰ βήματα ἐσίμωναν. Τί ξαναρχοῦν κι' ὅλας ὁ Ἀράθυμος ἀπὸ τὴ χώρα; Γιατί δὲν ἔμενε ἐκεῖ καλῆτερα ὅλη τὴ νύχτα; Καὶ τὰ βήματα ἐσίμωναν ἀκόμη. Ἐσφίξε τὰ δόντια, ἔφερε πάλι τὸ χέρι του στὸ ζωνάρι κ' εὐτὺς τὸ ἀποτράβηξε, σὰ νὰ τὸν εἶχε κάψει ἄξαφνα τοῦ μαχαιριοῦ τὸ μανίκι, ποῦ τόχαν ἀγγίξει τὰ δάχτυλά του. Κι' ὥς τόσο τὰ βήματα εἶχαν σιμώσει κι' ἄλλο, κι' αὐτιάστηκε. Δὲν ἦταν ἓνας ἄνθρωπος μονάχα· δὲν ἦταν μοναχός του ὁ Ἀράθυμος καὶ φυσικὸ ἦταν, γιατί δὲ θάθελε νὰ προβεχθῇ τὴ νύχτα ὁλομόναχος μὲ τόσα χρήματα ἀπά-νου του. Κ' ἐχάρηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ στὰ βάθη τῆς καρδιάς του. Ὁ Θεὸς τὸν ἐφύλαγε σὲ μιὰ δύσκολη ὥρα τῆς ζωῆς του, ὁ Θεὸς ποῦ κυβερνοῦσε τὸν κόσμον καὶ ποῦ δὲν ἄφινε τὰ πλάσματά του νὰ πέφτουν στὸ ἐγκλημα!... Μὰ ἡ χαρὰ του δὲν ἐβάσταξε παρὰ μία στιγμὴ, γιατί τοῦρθε πάλι στὸ νοῦ ἡ ζωὴ ποῦ τὸν ἀνέμενε ἀπὸ αὔριο στὸ χωριό: Στὴ ζωὴ ὁλομόναχος! χωρισμένος γιὰ πάντα ἀπὸ τὴ Μαργαρίτα, χωρισμένος ἀπ' ὅ,τι ἀγαποῦσε! Καὶ ὁ ἄλλος νὰ γεύεται κάθε εὐτυχία!...

Τώρα οἱ διαδάτες περνοῦσαν σιμά του κ' ἐμιλοῦσαν ξέγνοιαστοι, μεγαλόφωνα μέσα στὴ νύχτα. Ὡ δὲν ἦταν μα-

ζή τους ὁ Ἀράθυμος! ἦταν ἄλλοι, ἐρχόνταν καὶ κεῖνοι βέβαια ἀπὸ τὴ χώρα. Κι' ἄκουσε τὴν κουβέντα τους. Ἐμιλοῦσαν γιὰ τὸν Ἀράθυμο καὶ τὰ καματερά του. Τᾶχε πουλήσει σὲ καλὴ τιμὴ, γιατί τὸ κρέας ἦταν ἀκριδὸ, κ' ἐρχόταν φορτωμένους χρῆμα στὸ χωριό. Τὸν εἶχαν ἀφήσει ὀπίσω τους, μὰ δὲ θάργοῦσε νὰ περάσει... Καὶ σιγὰ σιγὰ οἱ φωνές τους ἐγενόνταν πλιὸ ἀδύνατες μέσα στὸ σκοτάδι καὶ τὴν ἡσυχίᾳ τῆς νύχτας, καθὼς οἱ ἄνθρωποι ξεμύχραιναν καὶ σὲ λίγο καὶ τὰ βήματά τους πλιὰ δὲν ἀκούονταν...

Κι' ἀνάμεινε πάλι χωρὶς νὰ τὸ θέλει. Κ' ἔβαλε στὸ νοῦ του, πῶς ἂν ξημέρωνε γλίσγωρα, ἡ μέρα θὰ τὸν ἐμπόδιζε νὰ κάμει τὴν κολασμένη πράξη. Μὰ θ' ἀργοῦσε ἀκόμῃ νὰ φέξει, κι' αὐτὸς δὲν εἰμποροῦσε νὰ φύγει, κ' ἐπερίμενε, ἐπερίμενε ἀκόμῃ ... κι' ἀκόμῃ!...

Κι' ἄκουσε τώρα πάλι πατήματα ἀπὸ μακριὰ κ' ἐβάλθηκε σύγκορμος νὰ τρέμει. Τώρα ἦταν θετικός: ἐρχότουν ὁ Ἀράθυμος, ὁ Ἀράθυμος κι' ὄχι ἄλλος, ὄχι κανένας ἄλλος! Ὡ δὲ θὰ τὸν ἐσκότῳνε! Αὐτὸς ἐδάδιζε γλίσγωρα, καὶ γοργὰ ἐσήμῳναν τὰ πατήματά του. Καὶ μὲ χτυποκάρδι τὸν εἶδε ἀπὸ μακριὰ σὰν ἓνα μαυράδι, ποῦ ἐκινιόταν στὸν ἀπειροδρόμο, κ' ἐγνώρισε τὸν ἄνθρωπο στὴν ξανάμιση, ἐκεῖ ποῦ ἄρχιζε τὸ σύδενδρο μέρος. Ἐρχότουν περπατῳώντας στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, γιὰ νὰ ξεφεύγει τὲς πέτρες, ἀνυπόψιαστος μέσα στὴ νύχτα, καὶ σέρνοντας λίγο τὰ πόδια του, γιατί ἐφροῦσε τσαρούχια... Τώρα θὰ περνοῦσε σιμὰ του, ἀπὸ μπρὸς του καὶ σὲ μία στιγμὴ θὰ διάβαινε... Κι' ὁ ἴδιος, χωρὶς οὔτε νὰ καταλάβει τί ἔκανε, εὔρεθηκε μ' ἓνα πῆδημα ὀρθὸς καὶ μ' ἓνα

ἄλλο ἔφραξε τὸ δρόμο στὸ διαβάτη. Καὶ μὲ τὴ γλιγωράδα τῆς ἀστραπῆς τὸνα του χέρι ἀνάσुरε τὸ μαχαῖρι, ἐνῶ ἔφερνε τ᾽ ἄλλο στὸ μέτωπο τοῦ Ἀράθυμου γιὰ νὰ τὸν ἀδράξει. Κ' ἡ παλάμη ἄγγιξε τὸ μέτωπο τοῦ ἀνθρώπου, κ' αἰστάνθηκε πῶς ἴδρος κρύος τὸ ὀρέχε κ' ἐκατάλαβε πῶς ὁ τρόμος τὸν εἶχε ἔξαφνα παγώσει. Κι' ὁ Ἀράθυμος ἔβαλε μία μεγάλη φωνή, ποῦ ἀντήχησε μακριὰ μέσα στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας, κ' ἔκαμε ἓνα βῆμα πρὸς τὰ ὀπίσω, κ' ἐκεῖ τοῦλειψε ὁ τόπος, γιατί περπατοῦσε στὴν ἄκρη, κ' ἔπεσε κάτω ἀπὸ τὸ δρόμο, γιατί στὸ μέρος ἐκεῖνος ἦταν ψηλότερος, ἀνάσκελα πάνου σὲ μαλακὰ χορτάρια... Κ' ἐθυμότευν τώρα ὁ Πέτρος, πῶς εἶχε χυμῆσει ἀπάνου του ὀλομεριάς, γονατίζοντας ἀπάνου στὸ στήθος του κι' ἀδράζοντάς σου τὸ κεφάλι. Ὁ δύστυχος ἔτρεμε μ' ὅλο του τὸ κορμὶ καὶ τοῦλεγε : « Ἀνθρωπε, τὰ χρήματα πάρτα, μὰ μὴ μὲ σκοτώσεις ! » Κι' αὐτὴν τὴ στιγμή ἡ ἀχτίδα ἐνὸς μεγάλου ἄστρου ἐτρύπωσε μέσα ἀπὸ τὰ φύλλα τῶν ἐληῶν κ' ἐφώτιζε τὸ μάτι τοῦ Ἀράθυμου, κ' εἶχε ἰδεῖ ὁ Πέτρος πῶς περίτρομο ἐκοίταζε ψηλὰ τὸ λαμπερὸ μαχαῖρι. Κ' ἐπροσπαθοῦσε τώρα νὰ τοῦ ξεγύρει τὸ κεφάλι πρὸς τὸν ὦμο γιὰ νὰ τοῦ ἀφήσει γυμνὸ τὸ λαιμὸ καὶ νὰ τοῦ καταφέρει τὸ θανάσιμο χτύπημα· κι' ἀντιστεκότουν ὁ αἰτυχὸς μ' ὅλα τὰ δυνατά του, ἀλλὰ σὲ λίγο τὸν ἐνίκησε· τὸ χέρι του ὁμως δὲν ἐμπόρεσε νὰ χτυπήσει· χίλιες ἰδέες τοῦ πέρασαν ἀπὸ τὸ νοῦ μὲ τὴ γλιγωράδα τῆς ἀστραπῆς, καὶ τὸν σταματοῦσαν. Καὶ μέσα του ἡ καλwsύνη ἀγωνιζότουν γιὰ νὰ νικήσει· ὅταν ὁ ἄλλος τὸν ἀναγνώρισε, καὶ περίτρομος καὶ μὲ σθησμένη φωνὴ τοῦπε : — « Πέτρο, Πέτρο, τί κάνεις ;

θέλεις νὰ μὲ σκοτώσεις γιὰ νὰ μοῦ πάρεις τὴ Μαργαρίτα ;»
 Κ' ἔβαλε πάλι μία φωνή. Κι' αὐτὸς τότες εἶχε ἀνανοηθεῖ
 πῶς θάταν χαμένος ἄνθρωπος, ἂν ὁ ἄλλος ἐζοῦσε, καὶ τὸ
 χέρι του ἔπεσε ἀμέσως βαρὺ ἀπάνου στοῦ γυμνὸ λαιμό, κ'
 ἐκατάλαβε ἀνατριχιάζοντας πῶς τὸ μαχαῖρι ἔμπαινε βαθειὰ
 μέσα σὲ σάρκες καὶ τὸ φωνατὸ τοῦ Ἀθάθυμου μεταμορφώ-
 θηκε σ' ἓνα βραχνὸ γαργαρητό, γιὰτὶ τὸ αἷμα τὸν ἔπνιγε,
 κι' ὅλο του τὸ κορμὶ ἀνασχεύτουν κ' ἐσπαρτάριζε κάτου
 ἀπὸ τὸ γόνα ποῦ τὸν ἐπατοῦσε. Τώρα ἤξερε πῶς ὁ Ἀρά-
 θυμος ἔπρεπε νὰ πεθάνει, κ' ἐτράθηξε τὸ μαχαῖρι ἀπὸ τὴν
 πληγὴ ποῦ τοῦχε ἀνοίξει καὶ τοῦ τὸμπηξε κατὰκαρδα καὶ σὲ
 λίγες στιγμὲς ἐκατάλαβε, ψυχραίμος τώρα, πῶς ὁ ἄνθρωπος
 εἶχε πεθάνει. Καὶ τοῦ ἄφηκε τὸ μαχαῖρι στὰ στήθη καὶ
 μέσα ἀπὸ τὴν τζέπη κι' ἀπὸ τὸ ζωνάρι τοῦ πήρε ὅλα τὰ
 χρήματα.

Κ' ἦταν ἀκόμη νύχτα, ὅταν εἶχε ξαναρθεῖ στοῦ χωριοῦ
 τους, καὶ δὲν εἶχε καταλάβει οὔτε ὁ ἴδιος τὸ δρόμο ποῦχε
 κάμει, σὰ βαρεῖα μεθυσμένος, οὔτε εἶχε καταλάβει πῶς
 ἔπαιρνε τὰ παραστράτια ἢ ἐδιάβαινε ἀπὸ φραγμένους κάμπους
 γιὰ νὰ φτάσει στὸ σπίτι του. Δὲν ἐθυμότουν τώρα πλιὰ
 αὐτὲς τὲς στιγμὲς. Ἦξερε μόνο πῶς ἰδρωμένος ἀπὸ τὸν
 ἀγῶνα, ἀπὸ τὴν κούραση, ἀπὸ τὸ δρόμο, τὴν ὥρα ποῦ ὁ
 οὐρανὸς ἐφώτιζε, αὐτὸς χωρὶς νὰ βγάλῃ τὰ ματωμένα ροῦχα
 του, εἶχε ριχτεῖ στοῦ κρεββάτι του καὶ τὸν εἶχε πάρει ἀμέ-
 σως ἓνας ὕπνος βαρὺς καὶ βαθύς, σὰ νάχε μισέψει τότες σ'
 ἄλλον κόσμον ἢ ψυχὴν του.

Κι' ἦτανε μέρα πλατεῖα, μεσημέρι, ὅταν ἐξύπνησε, κα-

τρομασμένος ἐθυμήθηκε τὴν ἀνόσια πράξη, καὶ δὲν ἤθελε νὰ πιστέψει πῶς ἀληθινὰ αὐτὸς εἶχε σκοτώσει τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ ἐνόμισε πῶς σ' ἐκείνον τὸ βαθὺ καὶ βαρὺν ὕπνῳ εἶχε ἰδεῖ ἓνα τρομερὸ ὄνειρο, ποῦ ἀκόμα ξακολουθοῦσε, τρελαίνοντάς του τὸ νοῦ, παρουσιάζοντάς του σὰν ἀληθινὴ μιὰ πράξη, ποῦ βέβαια δὲν τὴν εἶχε χάμει! Σὲ λίγο θάβλεπε τὸν Ἀράθυμο γυρισμένον στὸ χωριὸ ἀπὸ τῆ χώρα, θὰ μιλοῦσε μαζὶ του, θὰ τότε ρωτοῦσε ποῦ καὶ πόσο εἶχε πουλήσαι τὰ καματερά του καὶ θὰ ἡσύχαζε. Μὰ καθὼς ἔκανε τούτην τὴ σκέψη, τὸ βλέμμα του ἔπεσε τρομαγμένο ἀπάνου στὰ ματωμένα του ροῦχα καὶ ἀνατρίχιασε κι' ἄνοιξε τὰ μάτια του ποῦ ἐκοκκίνησαν κ' ἐζάδωπε τὸ ἀπόξερο στόμα του, κ' ἔφερε τὸ χέρι του στὸ κεφάλι, ποῦ ἦταν βαρὺ καὶ ποῦ τοῦ πονοῦσε. Ἀλλὰ καὶ μ' αὐτὴν τὴν πιαστὴ ἀπόδειξη δὲν ἤθελε ἀκόμα νὰ πιστέψει, κ' ἐπροσπαθοῦσε νὰ καταπαίσει τὸν ἐχυτό του πῶς ξυπνὸς ἐκοιμότουν ἀκόμα καὶ πῶς τὸ ἄσκημο ὄνειρο ξακολουθοῦσε. Κ' ἐθυμήθηκε πῶς εἶχε ληστέψει τὸ λείψανο τοῦ σφαγμένου ἀνθρώπου, κ' ἔφερε τὸ χέρι στὴν τσέπη του, γιὰ νὰ ἰδεῖ ἂν ἦταν μέσα πραγματικὰ τὰ γρήματα ποῦ τοῦχε κλέψει· καὶ ταῦρθηκε δεμένον μ' ἐπιμέλεια μέσα σ' ἓνα κίτρινο χαρτί καὶ ἀηδισμένος τὰ πέταξε χάμου στὴ μέση τοῦ σπιτιοῦ του καὶ τὰ κλώτσησε μὲ τὸ πόδι ὡς στὴ γωνίαν, ἔπου ἡ φωτιὰ ἦταν σβυσμένη.

Μὰ δὲν ἤθελε, δὲν ἤθελε νὰ πιστέψει!—Κι' ὡς τόσο τὰ χρήματα ἦταν ἐκεῖ, κι' ὡς τόσο ἦταν ὅλος αἵματωμένος, τὰ φορέματά του, τὰ χέρια του, ποῦ ἐκολλοῦσαν, βέβαια καὶ τὸ πρόσωπό του, γιὰτὶ τῷχε γιγίξει μὲ τὰ χέρια, βέ-

δαια καὶ τὰ μαλλιά του, γιατί εἶχε ξύσει τὸ κεφάλι του. Κ' ἐκοιτάχτηκε σ' ἓνα μικρὸν καθρέφτη, ποῦ ἦταν καρφωμένος σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς τοίχους τοῦ μικροῦ σπιτιοῦ, κ' εἶδε πῶς ἦταν ὠχρὸς καὶ κίτρινος σὰ λείψανο, καὶ μόνο κάπου στὸ πρόσωπο καὶ στὰ μαλλιά του εἶχε ὠχρὰ κόκκινα σημάδια, ποῦ θάβγαιναν εὐκολα μὲ τὸ νερό. Κι' ἔξαφνα ἀνατρώμαξε. Θὰ τὸν ἔβλεπαν ἔτσι μὲ κεῖνα τὰ ροῦχα, μὲ κεῖνα τὰ χέρια, κάποιοςμποροῦσε νὰ τόνε ζητήσῃ στὸ σπίτι· μήπως ἄνοιγε ἡ πόρτα; καὶ τί θάκανε, τί θάλεγε; Ἦταν καλὰ μανταλωμένη ἡ πόρτα; τὴν ἐκαίταξε. Ναί, ἦταν καλὰ κλεισμένη. Κι' ἄρχισε ἀμέσως νὰ γδύνεται στὴ μέση τοῦ σπιτιοῦ βιαστικὰ βιστικὰ, λαχανιάζοντας ἀπὸ τὸν ἀγῶνα καὶ σὲ μία στιγμή εὐρέθηκε γυμνὸς ὅλος. Κι' ἀνατρώμαξε πάλι μὲ τὴν ἰδέα πῶς δὲν εἶχε νερὸ στὸ στίτι κ' ἐκοίταξε τὴ στάμνα καὶ τὴν ἀνασάλεψε. Εἶχε, μὰ λίγο. Καὶ γιὰ νὰ φύγουν τόσα αἵματα ἀπὸ πάνου του ἐχρειαζόνταν βρύσες! Ὡς τόσο ἐβάλθηκε νὰ πλένει τὰ χέρια δυνατὰ ὅσομποροῦσε, κ' ἔπειτα τὸ κεφάλι του καὶ τὸ πρόσωπό του κ' ἐκαθαρίστηκε. Κ' ἐφόρεσε ἔπειτα τὰ λερά του ροῦχα ποῦ ἦταν ἀκόμη κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι του, κ' ἔλειπε μόνο νὰ ἀφανίσει τὰλλα, καὶ τότες θὰμποροῦσε πάλι κι' ὁ ἴδιος νὰ πιστεύει πῶς δὲν εἶχε κάμει τὸ ἔγκλημα. Αὐτίχστηκε πρῶτα μὴν οἱ γειτόνοι ἦτανε σπίτι τους, καὶ μὴν ἀκούοντας οὔτε μιλιὰ οὔτε θόρυβο, ἄνοιξε δειλὰ δειλὰ τὴν πόρτα του κ' εἶδε ὅξω τὸ μεγάλο φῶς τῆς ἡμέρας κι' ἀθέλητα ἐκοίταξε πρῶτα τὰ χέρια του, ἃν ἦταν καθαρισμένα κ' ἔφερε ἔπειτα τριγύρω τὸ βλέμμα, Ὅλα τὰ σπίτια ἦταν αὐτὴν τὴν

ώρα κλειστά, γιατί ὅπως ἦταν φυσικὸ ἐδούλευαν ὅλοι στοὺς κάμπους. Καὶ ξαναμπήκε στὸ σπίτι, κ' ἐκλειδώθηκε, κ' ἔπιασε μὲ προφύλαξη ὅλα τὰ ματωμένα ροῦχα, τᾶρριξε στὴ γωνιὰ καὶ κεῖνα, χωρὶς νὰ θυμηθεῖ τὰ χαρτονομίσματα, ἔρριξε ἀπάνουθε μπόλικο λάδι καὶ τᾶναψε. Καὶ τὰ ροῦχα ἐκρυφόκαψαν πρῶτα γιὰ πολλή ὥρα καπνίζοντας καὶ ἀναδίνοντας ἄσχημη ὁσμὴ καὶ τέλος ξεπέταξαν μιὰ μεγάλη λαμπρὴ φλόγα πῶφτανε ὡς τὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ. Κι' ὁ καπνὸς κ' ἡ βαρεῖα μυρωδιὰ τὸν ἔδιωξε ἀπὸ τὸ σπίτι, κ' ἦρθε τότες κ' ἐκάθισε στὸ κατώφλι τοῦ ἡυχατισμένου κομματί. Κ' ἐκεῖ ἐθυμήθηκε, πῶς μαζῇ μὲ τὰ ροῦχα τοῦ ἐκαίονταν καὶ τὰ ληστεμένα χρήματα καὶ μία στιγμὴ ἐσκέφτηκε, πῶς ἔπρεπε νὰ τὰ γλυτώσει. Καὶ ξαναμπήκε στὸ σπίτι κι' ἀνακάτεψε τὴ φωτιά μ' ἓνα μακρὺ ξύλο κ' ἐτράβηξε ἀπὸ μέσα τὸ κίτρινο δέμα, ποῦ τώρα ἦταν ὁλόμαυρο καὶ ποῦ τῶχαν ἀρπάζει ὅλο οἱ φλόγες, καὶ τὸ χτύπησε μὲ τὸ ξύλο, καὶ τὸ πάτησε μὲ τὰ πόδια, κι' αὐτὸ δὲν ἐσβυνότουν παρὰ ἐγινότουν χιλιάδες μαῦρα κομματια ποῦ ἔκαιαν ἀκόμα, καθὼς ξεκολλοῦσαν, κ' ἐκατάλαβε πῶς τὸ χρήμα ἦταν χαμένο κ' ἀγροίκισε γιὰ τοῦτο χαρά !

Ξαναδῆγῃκε ὁξω. Ξανακοίταξε στὸν ἥλιο τὸ χέρι του ὡς στὸν ἀγκῶνα, ἐκάθισε πάλι μία στιγμὴ στὸ κατώφλι καὶ ξανασηκώθηκε. Ἦταν ἀνήσυχος. Ἐκατάλαβε πῶς ἔπρεπε κάτι νὰ κάμει καὶ ξαναμπήκε στὸ σπίτι. Τώρα ἡ φλόγα εἶχε σβύσει κ' εἶχε γεμίσει τὸ σπίτι καὶ τὸ κρεβάτι καψάθρες ἀπὸ καμμένα ροῦχα, μὰ δὲν ἐφαινότουν πλιὰ τίποτα ἀπὸ τὸ ἔγκλημα. Κ' εὐχαριστήθηκε, Κ' ἐπῆρε τὴν

ἀξίνα του γιὰ νὰ σκάψει στὸν κῆπο. Κ' ἐδάλθηκε νὰ δουλεύει βαθειὰ καὶ γλίσγωρα τὴ χέρση γῆ, θέλοντας νὰ κουράσει τὸν ἑαυτὸ του καὶ προσπαθῶντας νὰ λησμονήσει μὲ τὸ βαρὺν κόπο ὅ,τι εἶχε κάμει ἐκείνην τὴ νύχτα καὶ κάθε τόσο τὸ βλέμμα του ἔπεφτε ἀπάνου στὸ χέρι ποῦχε κρατήσει τὸ μαχαῖρι καὶ προτεχτικὰ τὸ ἐξέταξε, ἂν ἀληθινὰ εἶχε καθάρσει.

Κ' εἶχε δουλέψει ἔτσι ὡς τὸ ἀπόγεμα κ' εἶχε ἡσυχάσει. Τώρα τῷξερε. Ἦταν φονηᾶς! αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε σκοτώσει. Εἶχε σκοτώσει γιὰ τὴ Μαργαρίτα, πῶπρεπε τώρα νὰ τὴν πάρει! Σὲ τί θὰ τὸν ὠρελοῦσε ἡ μετάνοια, ὁ παραδαρμός, ἡ ἀνησυχία; τὸ καμωμένο δὲν ἐξεγενότουν! Ἦθελε νὰ μὴν εἶχε κάμει τὴ σκληρὴν πράξιν, ἀλλὰ ἀφοῦ τὴν εἶχε κάμει, ἔπρεπε νὰ ὠφεληθεῖ ἀπὸ αὐτὴν ὅσα μπορούσε. Τώρα τοῦ κακοφαινότουν κι' ὅλας ποῦχαν καεῖ τὰ χρήματα, σὲ τί θὰ τὸν ἐπείραζαν, ἂν τᾶχε φυλάξει, γιὰτὶ φυσικὰ ἦταν δικὰ τους. Ναί θὰ τὴν ἔπαιρνε· θὰ τὴν ἔκανε γυναῖκα του· θὰ τὴν εἶχε ὅσο ἤθελε, ὅταν ἤθελε, ὅπως ἤθελε, θὰ τὴν ἐξουσίαζε, αὐτὸς ὁ ἴδιος! Γι' αὐτὸ εἶχε σκοτώσει! εἶχε διορθώσει μὲ τὸ χέρι του τὴν τύχην, αὐτὸς ἦτανε ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, γιὰτὶ ἐτολμοῦσε! Ποιὸς εἶχε ἰδεῖ τὸ σκοτωμό; Ποιὸς τὸν ὑποψίαζε! ποιὸς μπορούσε νὰ τὸν ὑποψιάσει; Ἡ ζωὴ ἦταν ἀνοιχτὴ τώρα μπροστά του, μία ζωὴ γεμάτη εὐτυχίες, εἶχαν περάσει πλὴν οἱ στενόχωρες ὥρες, ἡ Μαργαρίτα θάταν δική του!

Κ' ἐθυμῆθηκε τὴν ψεσινὴν χαρά, ποῦχε τελειώσει μὲ τὴν ἄγρια νύχτα, τὸ παράφορο ἐρωτικὸ μεθύσι του, ποῦχε

τελειώσει με τὸ φονικό. Κ' αίστάνθηκε μέσα στὴν καρδιά του μία σκληρὴ περηφάνεια, γιατί εἶχε τολμήσει ! Ἀλλὰ σὲ μία στιγμή ἐντράπηκε ὁ ἴδιος τοὺς στοχασμοὺς του καὶ ἐξανακοίταξε τὸ χέρι του, ποῦ τῷχε ἰδεῖ ματωμένο, κ' ἐκατάλαβε πῶς ἡ ψυχὴ του εὗρισκε ἀληθινὴ ἡσυχία μόνο, ὅταν δὲν ἐπίστευε στὸ κρῖμα ἢ ὅταν θὰ λησμονοῦσε, κ' ἐδάλλθηκε πάλι νὰ δουλεύει με ὅλα του τὰ δυνατὰ τῇ γῇ γιὰ νὰ κουράσει τὸ κορμί του καὶ νὰ πνίξει στὸν κόπο τὰς βαρεῖες φαντασίες του.

Κ' εἶχε ἔρθει ὡς τόσο τὸ βράδυ· κ' ἐτοιμαζότουν νὰ φύγει· ὅταν ἐμπρός του εἶδε τὸν Τουρκόγιαννο. Εἶχε στὸν ὦμο, στὴν ἄκρη τοῦ ραβδιοῦ του, τὸ μικρό του τὸν μπόγο· ἦτανε κάτωχρος κ' ἔτρεμε. Τὸν εἶδε νὰ σταματᾷ ἀμήλητος ἐμπρός του γιὰ ὥρα, νὰ τὸν κοιτάζει ξεταστικὰ με δακρυσμένα μάτια καὶ τὸν φοβήθηκε... Κι' ὁ Τουρκόγιαννος εἶχε καταλάβει τὴν ταραχὴ του καὶ τοῦπε τότες χαμηλόφωνα :

«Τὸν ἔφεραν με τὸ ἀμάξι !»

«Ποιόνε ;» ἐρώτησε τρομασμένος χωρὶς νὰ τὸ θέλει.

Κι' ὁ Τουρκόγιαννος βεβαιωμένος τότες, τοῦ ζαναῖπε ἀναστενάζοντας :

«Ὡ Ἰούδα, γιατί μᾶς τὸν ἐσκότωσες ;» Κ' ἐδάλλθηκε νὰ κλαίει.

Καὶ δὲν τοῦχε δώσει ἀπάντηση, ἀλλὰ τρομασμένος εἶχε καταλάβει πῶς ἂν ὁ Τουρκόγιαννος μιλοῦσε, ἦτανε χαμένος, καὶ τρέχοντας ἐκατέβηκε στὸν κῆπο του, κ' εὗρέθηκε σὲ μία στιγμή ἀνάμεσα στὸν κόσμο στὴ μέση τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὅλοι μιλοῦσαν γιὰ τὸ φονικό. Κ' ἐκατάλαβε πῶς ἔπρεπε νὰ

μιλήσει, νὰ δείξει τὴ λύπη σου, νὰ ρίξει τὰς ὑποψίες τοῦ κόσμου σὲ κάποιον ἄλλον· κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος πρωτομίλησε τὸνομα τοῦ Τουρκόγιαννου καὶ διηγήθηκε τὸ διώξιμό του ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ἀράθυμου, χωρὶς ὅμως νὰ φανεῖ πῶς τὸν κατηγοροῦσε. Κ' ἐκατάλαβε πῶς ἔπρεπε νὰ βρίσκεται ἀπὸ τοὺς πρώτους μὲ τὸ λείψανο κ' ἔτρεξε στὴν ἐκκλησία.

Ἀλλὰ καθὼς εἶδε τὸ σκοτωμένο, τοῦ χρειάστηκε ὅλη του ἡ δύναμη γιὰ νὰ μὴν προδοθεῖ κ' ἐκόντεψε νὰ λιγοθυμήσει κ' εἶδε πῶς ὁ κόσμος εἶχε παρτηρήσει τὴν ταραχὴ του, ἀλλὰ τὴν ἐξηγοῦσε σὰ λύπη γιὰ τὸν ἄδικο θάνατο τοῦ φίλου του, κ' ἐκατάλαβε τότες πῶς ὁ Τουρκόγιαννος, ὡς κι' ἂν ἐμιλοῦσε δὲ θάταν πιστευτός, καὶ πῶς αὐτὸς ἦταν ἀσφαλίσμενος.

Κ' ἔπειτα εἶδε τὴ Μαργαρίτα νὰ μπαίνει φωνάζοντας μέσα στὴν ἐκκλησίαν μαζὶ μὲ τὰ παιδιά της ποῦ ἐκλαιγαν καὶ κεῖνα καὶ τὸν ἐμοιρολόγησε μπροστὰ σ' ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐκατηγοροῦσε τὸν ἑαυτὸ της, ποῦχε σταθεῖ ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ, γιατί εἶχε βουληθεῖ νὰ πουλήσει τὰ βώδια. Κι' αὐτὸς πρῶτος τὴν εἶχε παρηγορήσει μὲ λόγια γλυκά, κι' αὐτὸς τὴν εἶχε καταφέρει νὰ φύγει ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ὅταν οἱ παπάδες ἔπρεπε ν' ἀρχίσουν νὰ ψάλλουν τὸ λείψανο.

Ἦτανε τώρα πάλι ψυχραίμος τέλεια.

Μὰ ὅταν ἄρχισε ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία, αἰσθάνθηκε πάλι κάποιαν ἀνησυχία, βλέποντας ποῦ πολλὰ μάτια τὸν ἐκοίταζαν. Εἶχε ριχτῇ τὴ ζακέτα του στὸ δεξὺν ὤμο κι' ἄκουσε νὰ μερμυγκίζει ἀπὸ κάτω τὸ χέρι του, γιατί τὸ φαντάστηκε αἰματωμένο, κ' ἐστενοχωρήθηκε. Καὶ ἡ θεὰ τοῦ

σκοτωμένου, μέ τες μεγάλες πληγές, ποῦ τοῦχε ἀνοίξει, τοῦ ἦταν τώρα ἀνυπόφερτη. Κ' ἐσυλλογιζότου καὶ τὸν Τουρκόγιαννο.

Ἄλλὰ τὸν εἶχε ἰδεῖ τέλος στὴν ἐκκλησία, μέ τὸ μικρό του τὸν μπόγο στὸ ἓνα χέρι καὶ τὸ στραβὸ ραβδί του στ' ἄλλο· κ' εἶχε ἰδεῖ τοὺς χωροφύλακες ποῦ τὸν ἔρριχναν χάμου καὶ τὸν σφιχτόδεσαν, κ' εὐχαριστήθηκε τότες πάλι ἡ καρδιά του, γιατί ἀπὸ αὐτὴν τῇ στιγμῇ αἰσθάνθηκε τὸν ἑαυτὸν του τελείως ἀσφαλισμένον.

Τώρα δὲν ἐθυμότου πλιὰ πῶς εἶχαν περάσει οἱ ἀκόλουθες μέρες. Ἦταν σὰν ἀποβλακωμένος. Ἐξέφευγε τῇ συντροφίᾳ τῶν ἀνθρώπων· ἐργαζότου πολύ, ἐκοιμότου πολύ, εἶχε βαλθεῖ νὰ πίνει μονάχος. Κ' ἐθυμότου μόνο πῶς ὅλες ἐκεῖνες τες μέρες εἶχε συγκεντρώσει τὴν προσπάθειά του γιὰ νὰ λησμονήσει τες ἄγριες στιγμὲς τοῦ φόνου, καὶ νὰ διακαίῳσει στὴ συνείδησή του τὸν ἑαυτό του, γιατί εἶχε κάμει τὴν πράξη πιεσμένος ἀπὸ τὴν ἀνάγκη. Στιγμὲς, στιγμὲς κι' ὅλας ἐθάμαζε τὴν τόλμη του. Κ' εἶχε δουλέψει γερά ἐκείνην τὴν ἄνοιξη, ἀλλὰ οὔτε αὐτὸς πλιὰ δὲν εἰζέρε οὔτε πῶς οὔτε πότε. Τόσο γερά ποῦ τὸ καλοκαῖρι ἔπειτα εἶχε θερίσει πλούσια γεννήματα. Κ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ἔβλεπε λίγο τὴ Μαργαρίτα· μόνο κάπου κάπου, διαβαίνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι της, γιατί ἐφοδότου μήπως μπροστὰ στὴ θλίψη της ἐπροδινότου καὶ γιατί πάντα οἱ δικοὶ της, ἄντρες καὶ γυναῖκες, τῆς βαστοῦσαν συντροφιά γιὰ νὰ τὴν παρηγορήσουν.

Κ' ἔπειτα εἶχε ἀρχίσει ἡ ἀνάκριση. Κ' ἐκατάλαβε πῶς τότες πάλι τοῦ χρειαζότου ἔλλη ἡ δύναμή του γιὰ νὰ μὴν

προδοθεῖ μπροστά στὲς ἀρχές, κ' εἶχε φαντάστεϊ πῶς ἔπρεπε νὰ παλαίψει καὶ νὰ πολεμήσει, σῶμα μὲ σῶμα, μὲ τὸν Τουρκόγιαννο, γιατί αὐτὸς θὰ μιλοῦσε βέβαια γιὰ νὰ ὑπερασπιστεῖ, θάλεγε βέβαια ὅ,τι ἐγνώριζε γιὰ τὴν ἀγάπη του, γιὰ τὴ Μαργαρίτα, θὰ φανέρωνε τὲς ὑποψίες του, κ' ἔτσι θᾶδγαιναν ὅλα ἔξω, στὸν κόσμον ... Κ' ἐθυμότουν πῶς ἴσια ἴσια ἐκεῖνες τὲς ἡμέρες εἶχε πρωτοῖδεϊ, ἔπειτα ἀπὸ τὸ φονικό. τὴ Μαργαρίτα μοναχὴ τῆς στοῦ ἔρημο καλύβι. Ἐκείνην τὴ φορὰ τὴν εἶχε προσμείνει πολλὰς ὥρες, τοῦ φάνηκε μάλιστα πῶς εἶχε βιαστεῖ νὰρθεῖ. Κ' ἐκείνη τὴ φορὰ δὲν εἶχε δοκιμάσει, καθὼς παντα, τὸ παράφορον μεθύσι τῆς χιχίτης, μὰ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ, καὶ οἱ δύο τοὺς ἀγρίκησαν μίαν ἀνυπόφερτη στενοχώρια. Δὲν εὔρισκαν λόγια γιὰ νὰ μιλήσουν. Αὐτὴ ἐσυγχοκοίταζε τὰ μαῦρα τῆς ροῦχα, αὐτὸς ἔρριχνε σὰ φοβισμένος κρυφὰ βλέμματα στοῦ δεξι τοῦ τὸ χέρι. Κ' ἐθυμότουν ἀκόμα τώρα ὁ Πέτρος ὅσα εἶχεν εἰπεῖ ἐκεῖνο τὸ δράδυ. Ἐφοβόνταν καὶ οἱ δύο μήπως ὁ Τουρκόγιαννος μιλοῦσε, μὴν ἔλεγε τὲς ὑποψίες του. Καὶ τὸν ἐρωτοῦσε τί ἔπρεπε νὰ κάμει γιὰ νὰ μὴν ἀκουστεῖ στὸν κόσμον το ὄνομά της, γιατί ἐντρεπότουν πολὺ, κι' οὔτε ὁ γάμος θὰ μπορούσε νὰ σθῇσει ἐκείνην τὴν ἀτιμία.—Κι' αὐτὸς δὲν ἤξερε νὰ τῆς ἀπαντήσῃ, γιατί εἶχε κι' ἄλλα βαρεῖα μυστικά, ποῦ ἔπρεπε ὡς κι' ἀπὸ αὐτὴν νὰ τα κρύβει, κι' ὁ Τουρκόγιαννος εἰμποροῦσε νὰ τὰ φανερώσῃ ὡς καὶ κεῖνα, γιατί αὐτὸς τᾶχε μαντέψει!

Κ' ἡ συνομιλία τοὺς ἐκόμπιαζε ἔτσι, καὶ δὲν ἐτολμοῦσαν ν' ἀγκαλιαστοῦν, σὰ νὰ φοβοῦνταν μὴν παρουσιαζόνταν

ἄξαφνα κάτι ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμο, καὶ ἔφερναν γύρω τὰ βλέμματά τους βέδαιοι, πῶς ἐκεῖνο τὸ δράδυ θάβλεπαν κάτι στὸ ἔρημο καλύβι...

Κ' ἐμίλησαν γιὰ τὸν Τουρκόγιαννο. Ἡ Μαργαρίτα δὲν τὸν ἐπίστευε ἔνοχο· ἐκεῖνος ἐπάσχιζε νὰ τὴν κατηχήσει πῶς ὁ Τουρκόγιαννος ἦταν ὁ φονηᾶς καὶ τὴν ὀρμήνευε νὰ μαρτυρήσει ἐναντίον του, χωρὶς οὔτε νὰ πεῖ τὸ ψέμα· κ' ἡ Μαργαρίτα δὲν τὸ παραδεχόταν.

Κ' εἶχε περάσει κάμποση ὥρα.

Καὶ τέλος ἐπεθύμησαν κ' οἱ δύο τους τὲς παρήγορες στιγμὲς τῆς ἀγάπης ἔπειτα ἀπὸ τόσον καιρὸ χωρισμοῦ! Μὰ εὐτὸς ἀπὸ τὰ πρῶτα φιλήματα ἐκατάλαβαν λυπημένοι κ' οἱ δύο, πῶς οἱ στιγμὲς ἐκεῖνες ἦταν γιὰ πάντα χαμένες, γιατί τοὺς χώριζε ἐκείνη ἡ ψυχὴ ποῦχε ὑποφέρει τὸν ἄδικο θάνατο ...

Καὶ μίαν ἄλλη μέρα, ὕστερα ἀπὸ τὴ δίκη τοῦ Τουρκόγιαννου, ἡ Μαργαρίτα πρώτη φορὰ τοῦ μίλησε γιὰ τὴν ἀνυπόφερτη ἐκείνην στενοχώρια ποῦ τὴν ἔπιανε, ὅταν ἦταν σιμά του. Τώρα πλὴν δὲν ἦταν ὁ φόβος ποῦ τῆς τὴν ἐγεννοῦσε, γιατί ὁ Τουρκόγιαννος ὁ δύστηνος δὲν εἶχε μιλήσει, θυσιαζοντας τὸν ἑαυτό του στὴν πικρὴ του ἀγάπη, καὶ ἦταν καὶ χήρα κ' ἐλεύτερη καὶ κανένας δὲν τὴν ἐξουσίαζε· καὶ δειλὰ τὸν ἐρώτησε, ἂν δὲν ἔπρεπε νὰ κόψουν γιὰ πάντα αὐτὸ τὸ σκοινὶ καὶ νὰ χωριστοῦν, καὶ νὰ ζητήσῃ ὁ καθένας τοὺς ἄλλου τὴν ἡσυχίαν. Καὶ τότες αὐτὸς ἐθύμωσε μονομιᾶς, καὶ τὸ βλέμμα του ἔβγαλε ἄγριες σπίθες καὶ τὸν ἐφοβήθηκε ἡ Μαργαρίτα, τόσο ποῦ ἐβάλθηκε νὰ τρέμει· κ' ἐθυμότου ὁ Πέτρος πῶς ἐκείνη τὴν ἡμέρα τὴν εἶχε βρίσῃ γιὰ πρώτη

φορὰ στὴ ζωὴ του, καὶ πῶς μιλῶντας τῆς ἔσφιγγε τὰ δόντια του, καθὼς ἐκείνην τῇ νύχτα ποῦχε σκοτώσει, καὶ στὸ θυμὸ του ἀναθεμάτισε τὸν ἀδικοθανατωμένον ἄνθρωπο, κ' ἐπάννιασε ἡ Μαργαρίτα βλέποντας ὁλομεριὰς τόση ἀγριότητα καὶ τῆς πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ ἡ ὑποψία, πῶς ὁ Πέτρος ἦταν ἀληθινὰ ὁ φονηᾶς, καὶ τοῦ τῷπε τρομασμένη σκύφτοντας τὸ κεφάλι τῆς, σὰ νὰ πρόσμενε πῶς θὰ τήνε χτυποῦσε. Κι' ἀντὶς ἡ ὀργή του ἀμέσως εἶχε πέσει κ' εἶχε βαλθεῖ ἀμέσως νὰ κλαίει, βλέποντας πῶς τῇ στιγμὴ τῆς παραφορᾶς ἐχαλοῦσε τὰ πάντα, κ' ἡ Μαργαρίτα ἠθέλησε νὰ πιστέψει στὴν ἀθωότητά του, καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ μέθης ποῦ ἀκούθησε ξανάβρηκαν κάπως τὴν παλαιὰ τους ἀγάπη κι' ἀποφάσισαν τὸ χαρμόσυνο γάμο!...

Ἦταν τώρα παντρεμένοι ἀπὸ τῆς Ἀποκρηῆς, μόλις εἶχε κλείσει τῆς λύπης ὁ χρόνος, κ' ἐδούλευαν ἐκείνην τὴν ἡμέρα ἀντάμα τὸ χτῆμα τῆς. Ὁ ζευγολάτης εἶχε φύγει ὡς τόσο ἀπὸ τὸ χωράφι μὲ τὰ δύο μεγάλα του ζῶα, κι' ἀπὸ μακριὰ τὸν εἶχε καλονυχτίσει· μὰ ὁ Πέτρος δὲν τὸν εἶχε ἀκούσει. Τὰ παιδιὰ εἶχαν φύγει καὶ κεῖνα μὲ τὰ πρόβατα, καὶ τώρα ἄρχιζε νὰ νυχτώνει. Κ' ἡ Μαργαρίτα τοῦ φώναξε ἀνῆσηχη: «Τί κάνεις ἐκεῖ, μοναχός σου, τόσες ὥρες, δὲ θὰ φύγουμε;» Κι' ἀναστέναξε, γιατί ἐσυλλογίστηκε πῶς δὲν ἦταν πλιὰ εὐτυχισμένη...

«Ἐρχομαι, ἔρχομαι!» τῆς ἀποκρίθηκε ζυγώνοντας, καὶ τὸ πρόσωπό του ἦταν σοβαρὸ καὶ σὰν κουρασμένο ἀπὸ τὴν πολύωρη σκέψη του. Τὰ μάτια του ἦταν ἀνοιχτά. Θολὰ καὶ δὲν ἐκοίταζαν τίποτε. Τὴν ἐζύγωσε ἀμίλητος.

«Τί ἔχεις;» τὸν ξαναρώτησε.

Ὁ Πέτρος δὲν εἰμπόρεσε νὰ τῆς δώσει ἀπάντηση. Εἴ-
ξερε πῶς ἔπρεπε νὰ τῆς μιλήσει γιὰ τὴ δουλειὰ ποῦχε κάμει
ἐκεῖνην τὴν ἡμέρα τὸ ζευγάρι, γιὰ τὸ σπόρο ποῦ θὰ ἐχρεια-
ζότου ἀκόμη, γιὰ τὸ ἔργο ποῦ ἀπόμενε ἀκάμωτο, ἀλλὰ ἡ
γλώσσα του δὲν ἐλυότου, γιατί ἐκεῖνο τὸ βρῆδον ἡ ψυχὴ του
εἶχεν ἀναστατωθεῖ καὶ τὸν ἔσπρωχνε νὰ κάμει κάποια πρῶ-
ξη μεγάλη γιὰ νὰ ἐλευτερωθεῖ ἀπὸ τὸ ἀνυπόφερτο μυστικό,
ποῦ τὴν ἐτυραννοῦσε.

Τὸν ἐκοίταζε φοβισμένη. «Καλήτερα ἦταν σὰν ἐζοῦσε!»
τοῦπε.

«Καλήτερον» τῆς εἶπε ἀναστενάζοντας.

«Δὲν τόλεγες οὔτε στ' ὄνειρό σου πῶς θᾶμαι γυναῖκα
σου! Καὶ δὲν εὐχαριστιέσαι;»

«Οὔτε στ' ὄνειρό μου» τῆς ἀπήντησε πικρά· «πῶς νὰ
μὴν τὸ εὐχαριστιέμαι;»

«Δὲν ξέρω!» τοῦ ξανᾶπε· «ἀλλὰ οὔτε στὸν ὕπνο σου
ἡσυχία δὲ βρίσκεις!»

«Ἡ ψυχὴ» τῆς εἶπε σοβαρὰ καὶ χαμηλώνοντας τὸ βλέ-
φαρ· «εἶναι κάτι ἀγαθό, ἔτσι ἔλεγε ὁ Τουρκόγιαννος· καὶ
τὰ κρίματά μας βαραίνουν, γι' αὐτὸ ἀγρυπνῇ ἐκεῖνη μᾶς
ἀνησυχᾷ στὸν ὕπνο, ζητῶντας τὴ λύτρωσή της...» Καὶ
λέγοντας ἔτσι ἐκοίταζε φοβισμένος ὁλόγυρά του. γιατί ἐπί-
στεψε μιὰ στιγμή πῶς εἶχε προδοθεῖ. Κι' ἀνατρίχιασε.

Κι' ὥς τόσο ἡ Μαργαρίτα τρομαγμένη τοῦ ἀπάντησε μ'
ἓνα χαμόγελο:

«Μά, χριστιανέ, τὰ κρίματά σου δὲν εἶναι καὶ τόσο
μεγάλα!...»

Αὐτὸς ἔμεινε ἀσάλευτος κομπόσες στιγμὲς καὶ τὴν ἐκοίταξε ἔπειτα κατάμματα μ' ἓνα γυάλινο βλέμμα, ἵκι' ὁλομειμῆς ἐγρίκησε στὴν καρδιά του ἓναν ἀκυρίευτο πόθο νὰ μιλήσει γιὰ νὰ ἐλευτερωθεῖ τέλος ἀπὸ τὸ βαρὺ μυστικὸ ποῦ τὸν ἐπνιγε. Στὴν ὄψη του ἐφάνηκε μία ἀσυλήθιστη σκληράδα κ' ἔσφιγγε τὰ δόντια, ὅπως εἶχε κάμει τὴ στιγμὴ ποῦχε σκοτώσει. Καὶ τὸν ἐφοβήθηκε τότες ἀκόμη περισσότερο καὶ δὲν εἴξερε τί ἔπρεπε νὰ κάμει. Καταλάβαινε πῶς ἀπὸ τὰ χεῖλη του θάβγαινε τώρα κάποιος τρομερὸς λόγος ποῦ δὲν ἤθελε, ποῦ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν ἀκούσει, καὶ θέλοντας νὰ τελειώσει ἐκείνην τὴ σκηνή, ἔσκυψε, ἐσυγύρισε ἓνα στρογγυλὸ κανίστρι, τὸ βάλει στὸ κεφάλι της καὶ βαρύνθυμη τοῦ ξανάπε. «Πᾶμε τώρα· εἶναι ἀργά.»

«Σταμάτησε» τῆς ἀποκρίθηκε μὲ βραχνὴ φωνή· «θὰ σοῦ μιλήσω!»

«Ὡ μὴ μοῦ πεῖς!» τὸν παρακάλεσε περίτρομη.

«Σταμάτησε» τῆς ξανάπε ἀποφασισμένος.

Κ' ἐσώπασαν κ' οἱ δύο, κ' ἐκοιταχτήκαν κατάμματα. Ὁλόγυρά τους ἡ σιγὴ ἐδασίλευε, στὸν σκοτινιασμένον κι' ἀχρωμάτιστον ἀέρα τοῦ σούρουπου, σὰ νᾶχε σθήσει πλιὰ ἡ ζωὴ ἀπάνου στὴ γῆς, καὶ τὸ μυστήριον ἐκείνης τῆς ὥρας ἔκανε πιὸ δυσκολοδόσταχτη τὴν ταρχή τους. Ἡ Μαργαρίτα εἶχε βάλει τὸ κανίστρι στὸ κεφάλι κ' ἐπρόσμενε τρέμοντας, κι' ὁ Πέτρος τὴν ἐσίμωσε τότες καὶ μὲ σθησμένη φωνὴ τῆς εἶπε στ' αὐτὴ της : «Ἐγὼ τὸν ἐσκότωσα!» Κι' ἀμέσως ἔκαμε δύο δῆμματα πίσω ἀνοίγοντας ἀναποδογυρισμένες τὲς παλάμες του καὶ τὴν ἐκοίταξε μὲ ὀρθάνοιχτα

μάτια, παίρνοντας γοργά την πνοή του, χωρίς να καταλαβαίνει τί είχε κάμει. Κ' ἡ Μαργαρίτα ἐσαλεύτηκε, σὰ νὰ-θελε νὰ λιποθυμήσει, ἐκατέβασε σιγὰ τὸ κανίστρι ἀπὸ τὸ κεφάλι της, ἐκάθισε χάμου παννιασμένη κ' ἠθέλησε νὰ κλάψει, ἀλλὰ δὲν εἰμπόρεσε. Δὲν ἐπίστευε στὰ αὐτιά της. Κι' ὥς τόσο μέσα στὴν ψυχὴ της ἀντηχοῦσαν φοδερὰ ἐκεῖνα τὰ λόγια, κ' εἴξερε πῶς ὁ ἄνδρας της τῆς εἶπε αὐτὴν τὴ στιγμὴ τὴν ἀλήθεια. Ἔτσι ἐξηγιῶνταν ὅλα τὰ μυστήρια· γι' αὐτὸ ὁ Πέτρος ἠθέλησε ν' ἀνεδάσει στὴν κρεμάλα τὸν Τουρκόγιαννο! Καὶ τέλος ἓνα βαρὺ ἀναφυλλητὸ τῆς ἀνασήκωσε τὰ στήθη καὶ τὰ μάτια της ἐγέμισαν δάκρυα : « Ἐσύ, ἐσύ ! » τοῦπε, « ὦ τί ἔκαμες, ὦ τί ἔκαμες ! ... »

« Ἐγὼ » τῆς ξανᾶπε πάλι λυπημένος κ' ἀπελπισμένος, γιατί οὔτε μὲ τὴν ξεμολόγηση ἔβρισκε τὴν ἡσυχίαν· « ἐγὼ τὸν ἐσχότωσα ! Ἦτανε νύχτα, ἐρημιά, στὴν Παναγία στοὺς δρόμους, κ' ἐκεῖ σὺν ἄρνι τὸν ἐσφαξά· τοῦχα στήσει καρτέρι ! ... » « Ἐσύ, ἐσύ ; » τοῦ ξανᾶπε· « πῶς θάμαι γυναῖκα σου ; » Καὶ τὸν ἐκοίταξε μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ της περὶ-τρομῆ, καὶ σκύφτοντας σὰ νὰ ξεφύγει τὸ χτύπημά του τοῦπε μὲ μῖσος : « ὦ δὲν μπορῶ νὰ σὲ βλέπω, φονηᾶ ! Ὅρφανες τὰ παιδιὰ μου καὶ μὲ πῆρες ! »

Κι' αὐτὸς ἄξαφνα ἐθύμωσε, βλέποντας πῶς ἐκείνην τὴ στιγμὴ ἐχαλοῦσε ὁλομεμιάς ἡ οἰκοδομὴ, ποῦχε χτίσει αὐτὸς μὲ τόσοις ἀγῶνες, καὶ χωρὶς ὅμως νὰ μετανοιώσει, γιατί εἶχε μιλήσει, τῆς εἶπε, θέλοντας ἡ γυναῖκα ἐκείνη νὰ τὸν ἀγαπάει τέτοιον καθὼς ἀληθινὰ ἤτουν.

« Γιατί σ' ἀγαποῦσα ! »

«Δὲ μπορῶ νὰ σὲ βλέπω» τοῦ ξανάπε ἀπελπισμένα
«εἶσαι ὁ φονηᾶς!»

Μιὰ στιγμή δὲν τῆς ἀπάντησε, καὶ τέλος τῆς εἶπε
σκληρά.

«Σ' ἐξουσιάζω! κ' εἶσαι γυναῖκα μου! Θὰ σ' ἔχω
γυναῖκα μου!»

Δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε· ἐσηκώθησε ἀνεστενάζοντας, ἐπῆρε
τὸ κανίστρι τῆς στὸ κεφάλι κ' ἐξεκίνησε γιὰ τὸ χωριό. Κι'
αὐτὸς τὴν ἀκολουθοῦσε ἀμίλητος, καὶ ξανάβρισκε τώρα μέ-
σα του τὸν ἀποφασισμένον ἄνθρωπο ποῦ τὴ νύχτα, στὸ σκο-
τάδι, εἶχε σκττώσει τὸν Γιώργη Ἀράθυμο. —

11

«... Γιατί,» ἔλεγε ὁ Τουρκόγιαννος στὴν αὐλὴ τῆς
φυλακῆς του, «εὐτυχισμένοι στὸν κόσμο δὲν εἶναι παρὰ ἐκεῖ-
νοι ποῦ κάνουν πάντα τὸ καλὸ, ἢ ἐκεῖνοι ποῦ ὅταν κάμουν
τὸ καλὸ μετανοιῶνουν!»

«Γι' αὐτὸ ἐσκοτώσες κ' ἐλήστεψες· γιὰ νὰ μετανοιώσεις
κατόπι!» τοῦτε γελῶντας ἕνας κατάδικος ποῦ ἦταν καθι-
σμένος σιμὰ του, ἕνας μεσόκοπος ἄντρας μαυριδερὸς καὶ μὲ
ἄγριο βλέμμα.

«Ἐγὼ ὄχι!» εἶπε ὁ Τουρκόγιαννος· «εἶναι γραμμένο :
δὲ θὰ σκοτώσεις καὶ δὲν ἐσκοτώσα, εἶναι γραμμένο : δὲ θὰ
κλέψεις καὶ δὲν ἔκλαιψα!»

Ὁ ἄλλος κατάδικος τὸν ἐκοίταξε σὰ νὰ μὴν τὸν ἐπί-
στεψε, καὶ τοῦπε γελῶντας σαρκαστικά· «Ἐδῶ δὲν εἶναι

δικαστήριο κι' ανάγκη δὲν ἔχεις νὰ κρίβειςαι· τὰ κρίματα εἶναι ὅλα συμπαθημένα ἐδῶ μέσα, γιατί κριματισμένοι εἴμαστε ὅλοι, κι' ὅσο τὸ κρίμα εἶναι μεγαλύτερο, τόσο κ' ἡ ὑπόληψη τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐδῶ μέσα μεγαλύτερη, γι' αὐτὸ εἶναι περήφανοι κάποιοι γιὰ ὅ,τι ἔχουνε κάμει !»

Δυὸ τρεῖς ἄλλοι, ποῦ σκεπτικὰ τοὺς ἄκουαν, χαμογελοῦσαν. Κ' ἓνας μικρόσωμος, ἀλλὰ δυνατὸς ἄνθρωπος, ποῦ ἔστεκε μπροσὰ στὸν Τουρκόγιαννο κ' ἐκείνην τὴ στιγμή ἐχάιδευε τὸ πηγούνι του, εἶπε κλειδώντας τὰ μάτια του : « Ὁ Τουρκόγιαννος εἶναι ἄνθρωπος δίκαιος, κι' ἀδίκως εἶναι κλεισμένος ἐδῶ μέσα ! »

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶχε γεράσει στὴ φυλακὴ, εἶχε ἄσπρα μαλλιά κι' ἄσπρο μικρὸ μουστάκι, καὶ τὰ πρῶϊμα γεράματα εἶχαν ἡμερώσει τὴν ὄψη του.

Ὁ Τουρκόγιαννος τὸν ἐκοίταξε μ' εὐγνωμοσύνη, τὸν εἶξερε φίλο του. Αὐτὸς τοῦχε πρωτομιλήσει στὴ φυλακὴ, τὴν ἡμέρα ποῦχε πρωτογεῖ ἀπὸ τὸ κελλι του σὰν ἀλαλιασμένος, γιατί ὡς κ' ἡ πεῖνα τὸν εἶχε νικήσει. Δειλὰ δειλὰ εἶχε προβάλει τὸ κεφάλι του πρῶτα ἔξω ἀπὸ τὴ μικρὴ πόρτα τοῦ κελλιού του, ποῦ ὁ φύλακας τὴν εἶχε ἀνοίξει· κ' εἶδε πῶς ἡ αὐλὴ τῆς φυλακῆς ἦταν αὐτὴν τὴν ὥρα γεμάτη ἄγνωστους ἀνθρώπους ποῦ ἐσιγομιλοῦσαν μεταξύ τους, ἢ σεργιάνιζαν στὸν ἥλιο· καὶ κανένας τότες δὲν τὸν ἐκοίταξε· καὶ σιγά, σιγά ἐβγήκε κ' ἐκεῖνος ἔξω κ' ἐκάθησε στὸ κατώφλι του, κρίβοντας ὅσο μπορούσε τὸ πρόσωπό του. Κ' εἶχε μείνει ἔτσι καμπόση ὥρα μονάχος του, προσμένοντας νὰ χορτάσει τὴν πεῖνα του, κι' ὁ κατάδικος ποῦ τώρα ἦταν φίλος

του, τὸν εἶχε σιμώσει, καὶ μὲ γλυκεῖα φωνὴ τοῦχε μιλήσει·
 «Δὲν εἴμνηστε θεριά», τοῦλεγε· «εἴμαστε ἀνθρώποι καὶ μεῖς·
 κι' ἂν ὑποφέρεις θὰ σὲ παρηγορήσουμε· κι' ἂν σ' ἐμίσεσε
 ὁ κόσμος γιὰ ὅσα ἔκαμες, ἐδῶ θὰ βρεῖς συμπάθεια!..»

Κ' εἶχε καθήσει πολλές ὥρες μαζῇ του, καὶ μαζῇ του ὁ
 Τουρκόγιαννος εἶχε πρωτοδοκιμασει τὸ ψωμὶ τῆς φυλακῆς,
 κι' ἀπὸ τὸ στόμα του εἶχε ἀκούσει αὐτὴν τὴν ἴδια μέρα τό-
 σες φοβερὲς ἱστορίες τῶν ἀνθρώπων ποῦ περνοῦσαν κάθε τόσο
 ἀπὸ μπρὸς τους. Καὶ τοῦχε ρωτήσῃ ὁ Τουρκούγιαννος τὸ-
 νομά του, καὶ τοῦχε ἀπαντήσῃ ὁ ἄλλος κατεβάζοντας τὸ
 βλέφαρο : «'Εδῶ μέσα μὲ λένε Κᾶη ! Στὸν κόσμο ὅμως
 εἶχα ὄνομα ἄλλο!...» Κ' ἐφαινότουν ποῦ ὁ ἄνθρωπος ὑπό-
 φερνε, γιὰτὶ ἐθυμότουν πάλι τὸ κρῖμα του. Κι' ὁ Τουρκό-
 γιαννος εἶχε θυμηθεῖ τότες τὸ κορίτσι ποῦχε γνωρίσει κάπου
 στὴν ξενητεία, ποῦχε ἀγαθὴ καὶ φιλάνθρωπη ψυχὴ καὶ πρό-
 σωπο παρόμοιο μὲ μπουμποῦκι... Καὶ τὸ κορίτσι ἐκαίνο
 εἶχε ἀμαρτωλὰ ἀγαπήσει ἕναν ἄντρα ποῦχε γυναῖκα, κ' εἶχε
 ἔρθει σὲ βαρεῖα ἀπελπισιὰ κ' ἐκιντύνευε νὰ πεθάνει. Καὶ
 τόχε λυπηθεῖ αὐτὸς ὁ Τουρκόγιαννος, κ' ἠθέλησε νὰ τὸ γλυ-
 τώσει, καὶ χωρὶς ν' ἀκούει τὰ περγέλια τοῦ κόσμου, ἐπροσ-
 φέρθηκε νὰ τὸ στεφανωθεῖ καὶ νὰ τὸ πάρει στὰ ξένα γιὰ νὰ
 ζήσουν μαζῇ ἀπὸ τὸν κόπο του. Μὰ ὁ ἄντρας ποῦ τόχε ἀπα-
 τήσει δὲν τ' ἄφηκε, κ' ἐβουλήθηκε νὰ τὸ δώσει γυναῖκα στὸν
 ἀδερφό του, ποῦ ἐμελλε ν' ἄρθῃ ἀπὸ τὴν ξενητεία, κι' ἀπὸ
 τότες ἡ κατὰρα τοῦ Θεοῦ εἶχε μπεῖ σ' ἐκεῖνο τὸ σπίτι καὶ
 τὸ ἄνεμοσκόρπισε. Ἐγινῆκαν ὅλοι μαλλιά κουβάρια· ὁ ἕνας
 ἀδερφὸς ἦταν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴ γῆς κι' ὁ ἄλλος κλειστός

στή φυλακή. — Ἀλλὰ ὁ Τουρκόγιαννος τότες δὲν τοῦχε ρωτῆται τίποτα ἄλλο, οὐδὲ τοῦχε δεῖξει πῶς ἦταν κι' ὁ ἴδιος μπλεγμένος στὴν ἱστορία του, μόνο τὸν εἶχε κοιτάξει μὲ τρυφερὴ συμπόνια κ' εἶχε καταλάβει στὴν καρδιά του πῶς ἀπὸ κείνην τὴ στιγμή ἀγαποῦσε αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο.

Κι' ἀποκρίθηκε τώρα στὸν Κᾶη : « Ποιὸς γνωρίζει τοῦ Θεοῦ τὰ θελήματα ; Γιατί ὑποφέρουν σ' αὐτὸν τὸν κόσμο οἱ ἄθῳοι ; »

Ὁ ἄλλος κατάδικος ἐγέλασε περιφρονητικά· κι' ἐσηκώθηκε κουνιῶντας τὸ κεφάλι, κ' ἐδάλθηκε νὰ σεργιανᾷ μόνάχος στὴν αὐλὴ τῆς φυλακῆς.

« Κάποιοι » εἶπε τότε ὁ Κᾶης ἀναστενάζοντας « εἶναι περήφανοι γιὰ ὅσα ἐκάμανε· ἐγὼ ὅμως ὄχι ! »

« Σ' ἔχει βάλει ὁ Θεὸς στὸ δρόμο του ; » τοῦπε ὁ Τουρκόγιαννος χαρούμενος καὶ λησμονῶντας μιὰ στιγμή τὸν πόνο του.

« Ἡ ψυχὴ μου εἶναι χαμένη ! » εἶπε ὁ ἄλλος βραχνά.

« Μὰ δὲν ἐμετάνοιωσες ; Γιατί λοιπὸν ἀπελπίζεσαι ; »

Τὰ μάτια τοῦ Κᾶη ἄστραψαν σκληρά : « Δὲν ἐμετάνοιωτα » ἀποκρίθηκε· « ἂν ὁ ἄνθρωπος ποῦ μ' ἔφερε ἐδῶ μέσα, ἐζοῦσε ἀκόμα, θὰ τὸν σκότωνα ἄλλη μία φορὰ ! »

Κι' ὁ Τουρκόγιαννος τὸν ἐκοίταξε θλιβερά καὶ δὲν τοῦ μίλησε. Μέσα στὴ σκληρὴ λάμψη τῶν ματιῶν του εἶδε σὰ μίαν ἀχτίδα καλωσύνης, κ' ἐκατάλαβε πῶς ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ποῦχε σκοτώσει τὸν ἀδερφό του, προσπαθοῦσε ν' ἀποσκληρύνει τὴν καρδιά του, καλλιεργῶντας μέσα του ἓνα πικρὸ μῖσος, ποῦ τῷχε σπείρει βέβαια ἡ ἀδικία, γιὰ τεῦτο

δὲν ἤθελε νὰ μετανοιώσει, ἀλλὰ θᾶπελε νὰ μὴν εἶχε βρεθεῖ στὴν ἀνάγκη νὰ γίνηι ὁ φονηᾶς τοῦ ἀδερφοῦ του.

Καὶ στὴν καρδιά τοῦ Τουρκόγιαννου ἔφεξε ἓνα ἄλλο πῶς: ἡ ἐλπίδα πῶς προορισμένος ἦταν, αὐτὸς ὁ ἴδιος, νὰ ὀδηγήσει ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπο στὸ δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ του· ἴσως κι' ἄλλους ἀνθρώπους, ποῦ ἦταν μαζί ἡ του σ' αὐτὴν τῇ φυλακῇ ἢ ποῦ θὰ ἐρχόνταν, κ' ἐφαντάστηκε πῶς ἡ Βουλὴ τῆς θείας Πρόνοιας τὸν εἶχε ρίξει ἐκεῖ μέσα μ' ἓναν ἀγαθοεργὸ σκοπό, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ γλυτώνει ἀνθρώπινες ἀμαρτωλὲς ψυχές, κι' ὀλομεμίας τὸ πρόσωπό του ξαναπῆρε τὴ φαιδρὴ γαληνὴ συνειθισμένη του ὄψη καὶ ἡ ἀνήσυχη καὶ ταραγμένη ψυχὴ του ὀλομεμίας ἐπράυνε. Τὸ μυστήριον ξεδιαλυνόταν στὴν καρδιά του: ἡ ζωὴ του ἐκεῖ μέσα εἶχε ἓνα σκοπὸ, κι' ἀνώτερον παρὰ στὸν ἐλεύθερον κόσμον. Κι' ἀφοῦ ἦταν ἔτσι, τί ἐπείραζε, ἂν εἶχε ὑποφέρει, ἂν εἶχε συκοφαντηθεῖ, ἂν εἶχε καταδικαστεῖ ἄδικα, ἂν θᾶπρεπε ἀκόμα νὰ ὑποφέρει; καὶ τί ἐπείραζε ἀκόμα, ἂν εἶχε σκοτωθεῖ ὁ Ἀράθυμος; Μὲ τὰ μέσα τοῦτα μία ἀνώτερη θέληση θὰ λύτρωνε πολλοὺς ἀνθρώπους ἢ καὶ μονάχα μία ψυχὴ. Αὐτὸς θάταν ὁ τελευταῖος καρπὸς ἀπὸ ὅλες του τὰς περιπέτειες — —Κ' εἶπε γλυκὰ στὸ συνομιλητὴ του: «Ἀδερφέ μου, τὸ βλέπω, ἡ πράξις σου σὲ βραίνει.»

Ὁ ἄλλος ἐσούφρωσε ἄγρια τὸ μέτωπό του κ' εἶπε: — «Ἦθελα νὰ μὴν εἶχα γεννηθεῖ!»

«Ἦ νὰ μὴν τὸν εἶχες ἀδερφό!» τοῦπε ὁ Τουρκόγιαννος κοιτάζοντάς τον μέσα στὰ μάτια.

Τὸ πρόσωπο τοῦ Κᾶη ἐχρωματίστηκε καὶ οἱ φλέβες τοῦ λαιμοῦ του ἐφούσκωσαν: «ὦ ναί» εἶπε· «δὲ θάχα καταντῇσι ἐδῶ μέσα!»

Κ' ἐκείνην τὴ στιγμὴν ὁ Τουρκόγιαννος ἐκατάλαβε πῶς κι' ὁ Κᾶης ἐγινότου φίλος του, κ' ἐδοκίμασε μία καινούρια χαρά. Καὶ τοῦπε: «Ὅσα κακὰ κι' ἂν σοῦκαμε ὁ ἀδερ-

φός, ἐσύ τοῦχαμες ἀπ' ὅλα τὸ χειρότερο· τοῦ πῆρες τῇ ζωῇ!... Περισσότερο δὲν μποροῦσες.—Πρέπει τώρα νάσαι εὐχαριστημένος, ποῦ πλερώνεις ἐδῶ τὴν ἀδικία!»

«ὦχ!» εἶπε ἀναστενάζοντας ὁ ἄλλος· «γιατὶ ἐστάθηκε τόσο κακός;»

Κ' ἔπειτα διηγήθηκε πῶς κ' ἐκεῖνος ἦταν ἐπιζωήτης, καταδικασμένος πρῶτα σὲ θάνατο, κ' εἶχε γεράσει πρῶϊμα στὴ φυλακὴ, κ' εἶχε ἰδεῖ ἐκεῖ μέσα πλῆθος ἀνθρώπων ἄλλους ποῦχαν ἔρθει προηγήτερα τοῦ κ' εἶχαν τελειώσει τὴν ποινὴ τους, ἄλλους ποῦχαν μπεῖ στερνώτερα καὶ ποῦ ἦταν ἐλευτέροι κ' ἐκεῖνοι σήμερα, ἄλλους ποῦ θὰ ἐλευτερονόγταν σὲ λίγο· κι' αὐτὸς εἶχε σαπῆσει τόσους καιροὺς ἐκεῖ μέσα, χωρὶς νὰ ἐλπίζει πλὴν οὔτε χάρη. Τοὺς ἐγνώριζε τοὺς καταδίκους ἕναν ἕναν, καὶ καθενοῦ τὴν ἱστορίαν του, καὶ καθενοῦ τὸ χαραχτήρα του, κ' ἔπρεπε νὰ τοὺς γνωρίσει κι' ὁ Τουρκέ-γιαννος, ἀφοῦ κι' αὐτὸς θὰ περνοῦσε ὅλη τοῦ τῇ ζωῇ στὴ φυλακὴ, ὅσα χρόνια κι' ἂν ἐζοῦσε.—Τοῦ διηγήθηκε ἔπειτα πῶς ὁ ἀδελφός του, ὁ σκοτωμένος, ἦταν ὁ ἀληθινὸς κακοῦργος, καὶ πῶς εἶχε λάβει μόνο ὅ,τι τοῦπρεπε καὶ πολὺ λιγώτερο θέδαια ἀπ' ὅ,τι τοῦπρεπε, μὰ ὁ νόμος ἔτσι εἶχε θελήσει, νὰ παιδεύετ' ἅντ' κ' ἐκεῖνος μὲ τὸ δίκιο του! Τοῦ διηγήθηκε πῶς κι' αὐτὸς ἦταν χωριάτης, δουλευτής ἡσυχος καὶ τιμημένος ὡς στὴν ἡμέρα πῶχε πέσει στὸ ἐγκλημα, ὅχι ἀπὸ λάθος του, ἀλλὰ ἐξαιτίας τοῦ ἴδιου τοῦ σκοτωμένου. Αὐτὸς τὸν εἶχε ξενητέψει πρῶτα γιὰ χρόνια, τὸν εἶχε ὀλότελα φτωχύνει, δὲν τοῦδωσε τίποτα ἀπὸ τὸ πατρικὸ τους χτήμα, τὸν εἶχε παντρέψει μίαν μέρα, ἀφοῦ εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴν ξενιτείαν, κ' ἔπειτα τοῦχε πάρει αὐτὴν τὴ γυναῖκα, ποῦ τὴν ἀγαποῦσε περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτοῦ του, κι' ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον καὶ ποῦ τὴν ἔλεγε τίμια! Κι' ὁ κόσμος ἔλεγε ποῦ ἐπίτηδες τοῦ τὴν εἶχε δώκει γιὰ νὰ τὴν ἔχει κι' ὁ ἴδιος, γιατί κι' αὐτὸς τὴν ἀγαποῦσε καὶ δὲν εἶχε

ἀφήκει νὰ πάρει ἓναν ξένον. Κ' ἔτσι τὸν ἐσκότωσε. Μὰ τὸ δικαστήριον δὲν τὸν εἶχε πιστέψει. Ἡθέλησε παραδειγματικὰ νὰ παιδέψει τὴν ἀδελφοκτονίαν, καὶ μάλιστα τὸ σκληρὸν τρόπο τοῦ σκοτωμοῦ, γιατί ἀληθινὰ ὁ Κᾶης εἶχε βασανίσει τὸ λείψανον, ζητῶντας ἀκόμη ἐκδίκηση...—Κ' ἔπειτα τοῦ ἱστόρησε τὰ μακρυνὰ χρόνια τῆς φυλακῆς του, τὴ μονότονη καὶ στερημένη ζωὴ του, ὅσο μάλιστα ἦταν ἀκόμη νέος, ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους, ποῦ πολλοὶ τοὺς εἶχαν ξαλλάξει τὸ καλὸ μὲ τὸ κακὸ, καὶ ποῦ ἐθάμαζαν, ὅχι γιὰ ὅσα ἀδίκως ἐπάθαινε καὶ γιὰ τὴ μεγάλη κι' ἀδίκη τιμωρία, ἀλλὰ γιὰ τὸ σκληρὸ ἔγκλημα καὶ τὸν ἀπάνθρωπο τρόπο τοῦ φόνου. Αὐτὸς ὅμως δὲν εἶχε καυχηθεῖ ποτέ του γιὰ ὅσα ἔκαμε. Κ' εἶπε κι' ὅλας πῶς μέσα στὴ φυλακὴ τοὺς τῶρα αὐτὸς ἐπρώ- τευε ἀνάμεσα σ' ὅλους τοὺς ἄλλους καταδίκους· ὁ λόγος τοῦ ἐγινότου ἀκουστὸς ἢ μὲ τὸ καλὸ, ἢ μὲ τὸ κακὸ, γιατί τοῦ ἐπείθονταν ὅλοι οἱ ἄλλοι καὶ τὸν ἐφοβοῦνταν. Κ' ἱστόρησε τότες στὸν Τουρκόγιαννον, πῶς, χρόνια πίσω, δύο φορὲς εἶχε δοκιμάσει τοῦ κάκου νὰ φύγει ἀπὸ τὴ φυλακὴ, καὶ μίαν τρίτη φορὰ τῷχε πραγματικὰ καταφέρει κ' εἶχε φτάσει ὡς τὸ χωριό του. Κ' ἐκεῖ εἶχε ἰδεῖ τὴ δύστυχη γυναῖκα του, ποῦ τότες ἡτυχη ἐξοῦσε μ' ἓναν ξένον ἄνθρωπον, κ' εἶχε ἰδεῖ τὰ παιδιὰ του νὰ ζητιανεύουν στὸ δρόμον· καὶ δὲν τῆς εἶχε φανερωθεῖ, γιατί δὲν ἠθέλησε νὰ χαλάσει τὴν ἡσυχίαν τῆς πολυπαθῆς γυναίκας· καὶ δὲν τὸν εἶχε γνωρίσει κανένας χωριανός του· παρὰ μόνο ἐκείνη ἡ ἴδια· κ' εἶχε κρυφτεῖ, κ' εἶχε φοβηθεῖ, καὶ τὸν ἐκατάδωσε ἀμέσως, γιατί ἔλεγε πῶς θα τὴν σκότωνε.

Κ' ἐνῶ ἐδιηγότου αὐτὰ τὰ περιστατικά, τὰ μάτια τοῦ ἔδγαζαν ἄγριες σπίθες κ' ἔσφιγγε τὰ δόντια του. Ἡ ἴδια τοῦ ὁμιλία τὸν ἐρέθειζε, ἡ φωνὴ του ἐγινότου βραχνή, τὸ πρόσωπό του ἐκοκκίνιζε, οἱ φλέβες τοῦ λαιμοῦ του ἐφούσκωναν ὁ Κᾶης, ὡς καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, δὲν εἶχε ἀκόμα ξε-

θυμάνει, καὶ ἡ ἀγάπη εἶχε γίνει μῖσος μέσα στὴν παθιασμένη καρδιά του.—Καὶ τέλος εἶπε: «Δὲν εἶναι ἔτσι; Ἄν δὲν εἶχε σταθεῖ τόσο κακὸς ἀδερφός, θάμουνα ἐγὼ ἐδῶ μέσα; Ὅχι βέβαια! Θάμουνα σπίτι μου, μὲ τὴ γυναῖκα μου, μὲ τὰ παιδιὰ μου... δὲ θάμουνα μία χαμένη ψυχὴ!»

«Εἶναι γραμμένο» τοῦ ἀποκρίθηκε σοβαρὰ ὁ Τουρκόγιαννος, «πὼς οἱ ἀγγέλοι ἔχουν στὸν οὐρανὸ πανηγύρι, ὅταν ἓνας ἀμαρτωλὸς μετανοῶνει. Καὶ ἡ ἀξία τοῦ μετανοιωμένου εἶναι πολὺ μεγαλειότερη ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου ποῦ δὲν ἔχει ἀμαρτήσῃ... Σὲ λυπιέμι, ἀδερφέ μου!»

Κι' ὁ κατάδικος τὸν ἐκοίταξε πάλι σὰ φοβισμένος, ἐταράχθηκε ὅλος, τὸ πρόσωπό του ἐχλώμiane, καὶ δύο δάκρυα χοντρά ἔσταξαν ἀπάνω στὰ μάγουλά του, κ' ἐκύλησαν χάμου, ἀγιάζοντας ἔτσι τὸ χῶμα τῆς φυλακῆς. Κι' ὁ Τουρκόγιαννος ἐσηκώθηκε γιὰ νὰ ξαναμπεῖ στὸ κελλί του, τὸν ἐκοίταξε κατὰματα καμπόσες στιγμές, κι' ἀναστέναξε κ' ἐκεῖνος. Ὅλομεμιὰς ἐθυμότουν τὸ σπίτι τοῦ Ἀράθυμου, τὰ βῶδια του, τὰ παιδιὰ του, καὶ στ' αὐτιά του ἀντηχοῦσε ἡ μαγεύτρα φωνὴ τῆς Μαργαρίτας, ποῦ ἴσως καὶ κείνη τώρα θὰ τὸν ἐθυμότουν μὲ καλωσύνη.

Μὰ ὁ Κᾶης ἦταν τώρα πλιὰ στὸ δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ του.

12

Εἶχε περάσει καιρὸς. Οἱ νύχτες ἦταν μακρυὲς ἀκόμη κ' ἦταν ἀργὰ τὸ βράδυ. Στὸ σπίτι τοῦ Ἀράθυμου δὲν εἶχαν κοιμηθεῖ ἀκόμη· ὁ Πέτρος ἔλειπε, τὰ δύο ἀγόρια ἦταν καθισμένα χάμου σὲ μίαν ἄκρη τῆς μεγάλης κάμχρας κ' ἐδιάβαζαν σ' ἓνα λερωμένο βιβλίον τοῦ σκολειοῦ τους, ἡ Λένη, μεγάλη κόρη τώρα, ἐκαθότουν μπροστὴ στὸν ἀργαλειό της κ' ὕφαινε· ἡ Μαργαρίτα ἐστεκότουν σκυμμένη δίπλα στὴ θυγάτερα της καὶ μὲ τὸ βλέμμα ἀκολουθοῦσε τὴ σαγίττα, πὼς

ἐπηγινωσκότου ἀνάμεσα στὰ σημόνια. Τὸ κατάμαυρο λυχνάρι κρεμασμένο ἀπὸ τὸ ὀρθάρι τοῦ ἀργαλειοῦ ἔκαιε τὸ λάδι τοῦ κ' ἔρριχνε ἓνα δειλὸ μαυροκόκκινο φῶς στὴν κάμαρα, τὸ ξυλόχτενο ἐδροντοῦσε ρυθμικὰ καὶ κάπου κάπου ἡ Λένη ἐμουρμουρίζε χαμηλόφωνα ἓνα παλιὸ τραγούδι.

«Δὲν ἔρχεται ἀκόμη!» εἶπε σὲ κάρποση ὦρα ἡ Μαργαρίτα ἀνήσυχη κ' ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὴ σκίλα.

Τὸ ξυλόχτενο ἐχτύπησε.

«Νυστάζουμε» εἶπε ὁ Θανάσουλης· «κοίτα, μάννα, ἀποκοιμήθηκε κι' ὅλας ἀπάνου μου».

Κι' ἀληθινὰ τὸ μικρότερο ἀγόρι εἶχε ξεγύρει τὸ κεφάλι τοῦ πένου στὸν ὦμο τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ κ' ἐκοιμότου, ξεγέρνοντας κάθε τόσο πρὸς τὰ ἐμπρὸς μ' ὅλο τὸ κορμί του.

«Θὰ σοῦ κάμει ἡ Λένη συντροφιὰ γιὰ νὰ περιμένεις», ξανάπε τῆς μάννας τοῦ ὁ Θανάσουλης.

Καὶ λέγοντας ἔτσι ἐτίναξε τὸν ἀδερφό του, τὸν ἐξύπνησε, τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι κ' ἐσηκώθηκε μαζί του γιὰ νὰ κατέβει στὸ χαμῶγι, ὅπου τὴν ὥρα τὰ τρία παιδιὰ τῆς Μαργαρίτας ἐκοιμῶνταν, ἀπ' ὅταν εἶχε στεφανώσει τὸν Πέτρο.

Τὸ ξυλόχτενο ἐδρόντησε πάλι. «Καλὴ νύχτα» τοὺς εἶπε ἀναστενάζοντας ἡ μητέρα ἐνῶ ἐκατέβαιναν.

«Ὁ Θανάσουλης» εἶπε χαμογελῶντας ἡ Λένη «προσέχει τὸν ἀδερφό του σὰ δεύτερη μάννα!»

Ἡ Μαργαρίτα ἐκάθησε ἀπάνου στὴν καστέλα τῆς, ποῦ ἦταν δίπλα στὸν ἀργαλειό, καὶ καμπόσες στιγμὲς δὲν ἐμίλησε. Ἐπειτα ἐκοίταξε μπροστὰ τῆς τὸ σκοτάδι τῆς κάμαρας κ' εἶπε σὰ μὲ παράπονο : — —

«Ὅταν ἐξοῦσε ὁ πατέρας σας, ἐδῶ μέσα ἦταν ὅλη ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ! Παράδεισος! . . . Τί νὰ τοῦ πρωτοθυμῶμε; Τὲς καλωσύνες του; Τὴν καλὴ του καρδιά; Τοὺς καλοὺς του τοὺς τρόπους; . . . Τώρα τὴν εὐχὴ του ἅς ἔχουμε . . . Τὸν ἔχει ὁ Θεὸς στὸν κόρφο του, ἀφοῦ ἔλαβε

τέτοιο θάνατο ! . . . ». Κι' ἀνάστένχξε· κ' ἐσώπασε καμπό-
σες στιγμές κι' ἀκολούθησε μὲ τὸ βλέμμα τῇ σαγίττα ποῦ
ἔτρεχε μέσα στὰ στημόνια κι' ἄκουσε δύο φορές τὸ βρόντο
τοῦ ξυλόχτενου. Καὶ ἔγκοιλόθησε : «Τώρα πρέπει νὰ σᾶς
ἔχω ἐγὼ τὴν ἔγνοια, γιατί εἴσαστε ὀρφανά ! . . . Κ' ἐσύ
ἐμεγάλωσες· χρειάζεσαι προικιά . . . Ποιὸς ἄλλος θὰ σοῦ
τὰ κάμει ; » Κ' ἐσώπασε καμπόσες στιγμές.

«Δὲν μπορεῖ νὰ μονιάσει στὸ σπίτι του ! » ξανάπε.

«Γιατί ; » εἶπε ἡ Λένη στεινὰ τῶντας τῇ δουλειά της καὶ
κοιτάζοντας τὴ μάνα της.

Ἡ Μαργαρίτα ἐσήκωσε τὰς πλάτες : «Ποιὸς τὸ ξέρει !
Κάτι τόνοι πιάνει ἐδῶ μέσα ! Σὰν τρέλλα ! . . . Καὶ ξεδι-
νει ὅλη μέρα στάργαστήρια μὲ φίλους καὶ πίνει . . . κι' ὅσα
ἔχει τ' ἀνεμοσκορπάει . . . »

«Ἀλλὰ μᾶς ἀγαπάει ! » εἶπε ἡ Λένη ξαναχτυπώντας
τὸ ξυλόχτενο. «Εἶναι καλὸς ἄνθρωπος. Καὶ τὰ παιδιὰ τὸν
ἀγαπᾶνε· τόνοι φοβοῦνται κι' ὅλας, γιατί ξέρει νὰ ὀρίζει. »

«Ἀλήθεια ! » εἶπε πικρὰ ἡ Μαργαρίτα «ξέρει νὰ ὀρίζει !
Ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ τόνοι γελάσει ! Ὁ καημένος ὁ πα-
τέρας σας ἦτανε ἀλλοιῶτικος· μαζὶ μὲ τὸν Τουρκόγιαννο
δὲν ἀσέκωναν ὅλη μέρα τὸ κεφάλι ἀπὸ τὴ δουλειά τους... »

«Ὁ Τουρκόγιαννος !... » εἶπε χαμογελῶντας ἡ Λένη·
«αὐτὸς δὲν εἴξερε νὰ ὀρίζει... » Κ' ἐχασμυρήθηκε καὶ ἔκ-
νάρχισε τὸ ἔργο της. Κάμποση ὥρα ἐσώπασαν πάλι κ' οἱ
δύο. Τέλος ἡ Μαργαρίτα εἶπε : «Ἀργεῖ ! »

«Ἄς πᾶμε νὰ κοιμηθοῦμε... »

«Ἄ ὅχι ! » εἶπε ἡ Μαργαρίτα σὰ φοβισμένη· «ἔπειτα
τὴ νύχτα μὲ τρομάζει στὸ κρεβάτι ! ἀργὰ ἀργὰ, ὅπως
ἔργεται ! »

«Ποιὸς ξέρει κι' ἂν ἔρθει ! » εἶπε ἡ Λένη. «Δὲν εἶπες
πῶς οἱ χωροφύλακες τὸν ἔατρέχουν ; Μὴν τὸν ἔπιασαν ; »

«Μὴν τὸν ἔπιασαν ; » εἶπε ἡ Μαργαρίτα μ' ἓνα δειλὸ

χαμόγελο, σὰ νὰ εὐχαριστιότουν· καὶ σκεφτικὰ πάλι ξανάπε: «Ὁ αὐτὸς ξέρε: νὰ φυλαχτεῖ! Σὲ λίγο θά'ναι ἐδῶ!» Κ' ἔρριξε τὸ βλέμμα τῆς στὴ σκάλα. «Σοῦ κόπηκε ἓνα στημόνι, κόμπιασέ το!» τῆς εἶπε σὲ λίγο.

«Ὁ μάννα, νυστάζω!»

«Ἀπὸ τὰ τώρα, καημένη! Ἡ νύχτα εἶναι τόσο μεγάλη· στὸ κρεβάτι θὰ ποῦμε ἄμάν! ὥς ποῦ νὰ φέξει! Δὲ θέλω νὰ προσμεινῶ μοναχὴ μου!» Καὶ σὲ μιὰ στιγμή ξανάπε: «Ὁ πατέρας σας ἐρχόντανε σπῖτι ἀπὸ τὸ σούρουπο· δὲν ἀνακατευόντανε σὲ ξένες δουλειές!»

«Ποιὸς θὰ τότε κατηγορήσει γιὰ κεῖνο πῶκαμε; Τὸ χωριὸ τὸν ἔχει γιὰ Θεόνε!»

«Ἄς πάει λοιπὸν τώρα στὴ φυλακὴ!»

«Ὁ νόμος παιδεύει ὅσους κανουν τὸ καλὸ· ὥς κι' ὁ Τουρκόγιαννος εἶναι μέσα κλεισμένος· αὐτὸς ποῦ δὲν ἐσκότωσε!»

«Τί δουλειὰ εἶχε στὸ χωριό!» εἶπε μὲ πεῖσμα ἡ Μαργαρίτα.

«Μὰ ἀφοῦ εὐρέθηκε ἐκεῖ τί ἔπρεπε νὰ κάμει; Κ' ἦτανε τόσοσ κόσμος μαζεμένος στὸ φόρο· ἔπρεπε νὰ ἀφήσουν νὰ τοὺς πάρει ὁ κλητῆρας ἀπὸ τὰ χέρια τους, αὐτὸν τὸν δύστυχον ἄνθρωπο, γιατί ἐχρεωστοῦσε;... Κ' ἔπειτα, λένε, ἂν ξαναρχίσουνε οἱ ἀρχόντοι αὐτὸν τὸ χαβᾶ, ἀλλοίμονό μας! λένε. Σήμερα ὁ Σπῦρος, αὔριο ὁ Κώστας, μεθαῦριο ὁ Γιώργης, λένε. Γενόμαστε πάλι ραγιάδες, λένε, σὰ μιὰ φορὰ! Καλὰ ἔκαμε!»

«Κι' ἀντιστάθηκε στὴν ἀρχή! Καὶ θὰ πάει φυλακὴ!» κ' ἔχαμογέλασε.

«Θὰ πάει ὅταν θέλει αὐτός!» εἶπε μὲ περηφάνεια ἡ Λένη καὶ ξανάρχισε νὰ χτυπᾷ τὸ ξυλόχτενο.

Ἡ Μαργαρίτα ἐσηκώθηκε, ξεφυτίλισε τὸ λυχνάρι κ' ἐστοχάσθηκε ἀνήσυχη. «Ἐχτὲς ἦταν καλὰ! Εἶχε ἔρθει

ένωρίς στο σπίτι, ήταν όλα τα παιδιά σηκωμένα· και κρα-
σιομένος είχε πέσει εύθως στο κρεβάτι κ' είχε αποκοιμηθεῖ
ἀμέσως. Ούτε τούς είχε μιλήσει! Μὰ ἀπόψε;» Κ' ἡ Δένη
δὲ βαστοῦσε πλιά· ὅλο ἐχασμοριότουν κ' εἶχε δίκιο. Τὰ
παιδιά πρέπει νὰ χορταίνουν τὸν ὕπνο· κι' αὐτὴ τὰ τυραν-
νοῦσε· ἐκεῖνα ἐπλέρωναν τὰ σφάλματά της!... Θ' ἀργοῦσε
ἀκόμα σήμερα! Καὶ θὰ τὴν εὔρισκε μοναχὴ... ὦ δὲν ἤθελε,
δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἔχει ἄντρα της! Τι στιγμὲς ἦταν αὐτὲς κάθε
φορὰ πού τὴν ἀγκάλιαζε!... Ἡ καρδιά της ἔμενε κάθε φορὰ...
τὸ αἷμα της ἐπάγωνε ὅλο... καὶ δὲν εἶχε οὔτε τὴ δύναμη νὰ
τοῦ ξεφύγει... καὶ τὸν ἐφοδότουν κι' ὅλας μὴν τὴν ἐσκο-
τῶνε μὲ τὸ βαρὺ τοῦ χέρι... μπορούσε νὰ τῆς ζουπήσει
τὸ λαρύγγι, σὰν ἓνα φλίκουρο... Κ' ἐκοίταξε τὸν ἀργαλειὸ
κ' εἶπε τῆς θυγατέρας της: «Ἐτραλές τὴν ποδαριά· ἡ
σάρτζα θὰ γένει σειρή· ξέφτισέ τηνε!...»

«Οὐφ!» τῆς ἀπάντησε «θὰ πάω νὰ πλαγιάσω τώρα!»
κ' ἔκαμε νὰ σηκωθεί.

«Ἀκόμα μιὰ στιγμὴ» τὴν πκρακάλεσε. Καὶ ξακολού-
θησε τῇ σκέψῃ της: Ἐψές, ἔψες καλὰ εἶχε γλυτώσει, δὲ
βρέθηκιν οὔτε στιγμὴ μοναχοί τους· δὲν εἶχε πάει στὸ
κρεβάτι πρὶν ὅταν τὸν εἶχε ἀκούσει νὰ ρουχαλίζει· καὶ
σιγὰ σιγὰ νὰ μὴν τόνε ξυπνήσει, κ' εἶχε σηκωθεί νύχτα·
κ' εἶχε σηκώσει ἐνωρίς τὰ παιδιά της... κ' εἶχε φύγει γιὰ
τὸ θέλημά της, στὸν κάμπο... Κι' αὐτὸς ἦτανε ὅλη μέρα
στὸ χωριό! Κιζλὰ ποῦ τᾶρεσε τὸ ἀργαστήρι! Ἄν ἦταν κι'
αὐτὸς σὰν τὸν Ἀράθυμο, ὅλη μέρα σπίτι... θᾶταν χει-
ρότερη κόλαση!... Τώρα θὰ πῆγαινε κι' αὐτὸς γιὰ καμ-
πόσους μῆνες τοῦλάχιστο στὴ φυλακὴ... θᾶχε ἡσυχία γιὰ
καμπόσους μῆνες!... Θᾶρχότουνε ἴσως κι' ἀπόψε μ'
αὐτὴν τὴν ἀφηντασιὰ στὸ σπίτι, καὶ θὰ τὴν ἄφινε... Κι'
ὦ πῶς τὸν ἐφοδότουν!... Καὶ τὰ παιδιά της ἀντὶς τὸν
ἀγαπούσανε... δὲν ἤξεραν τὰ δόλια ποῦ τοὺς εἶχε σκο-

τώσει τὸν πατέρα . . . Μὰ κι' αὐτὴ ἡ ἴδια δὲν τὸν εἶχε ἀγαπήσει ἐκεῖνον τὸν ἴδιον ἄνθρωπο ; . . Δὲν ἔκαμε τὴν ἀμαρτία μαζὶ τοῦ, γελῶντας τὸν ἄντρα της, ἀψηφῶντας τὸ κίνδυνο, σ' ἐκεῖνο τὸ καταραμένο τὸ καλύδι ! . . Καὶ δὲν ἔλεγε πῶς μέσα στὴν ἀγκαλιά τοῦ ἦτανε σὰ μέσα στὸν κόρρο τοῦ Θεοῦ ; . . . Μὰ τότες ὁ Πέτρος δὲν εἶχε σκοτώσει . . . δὲν εἶχε ἐκεῖνο τὸ σκληρὸ βλέμμα, ποῦ τὴν ἔκανε ν' ἀνατριχιάζει . . . Ἦτανε κι' αὐτὸς σὰν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους . . . κ' ἦτανε γλυκεῖα ἡ ἀγάπη τοῦ . . . Γλυκειὰ τότες ποῦ δὲν τὸν εἶχε καταλάβει, ποῦ εἴξερε πῶς καμία ἀδικία δὲν τὸν ξίππαζε ! . . . πῶς δὲν μπορούσε νὰ σκοτώσει τὸν ἄντρα της καὶ νὰ γίνεи πατέρας τῶν παιδιῶν της ; καὶ νὰ ἀνεβάσει στὴν κρεμάλα, ἕναν ἁθῶν, ἕναν ἅγιον ἄνθρωπο . . . τὸν Τουρκόγιαννο ! . . . Ὡ αὐτὸς μὲ τὴ δειλὴ τοῦ ἀγάπη, μὲ τὰ σθημένα μάτια ποῦ τὴν ἐκοίταζαν, σὰν τὴν ἅγια εἰκόνα τῆς Παναγίας, στὴν ὁμορφὴ ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ . . . πῶς ἐκαθότουں πάντα μπροστὰ της μὲ χαμηλωμένο κεφάλι . . . πῶς τῆς μιλοῦσε μὲ τρεμούλα, λιγνὸς καὶ ἀδύνατος, ὁ ἄνθρωπος ποῦ ὑποταζόνταν στὴν πικρὴ τοῦ τὴν τύχη καὶ δὲν ἤξερε νὰ ὀρίζει ! . . .

Τώρα ἡ Λένη χωρὶς νὰ τῆς μιλήσει εἶχε σηκωθεῖ ἀπὸ τὸν ἀργαλειό της, τὴν ἐκαλονόχτισε, κ' ἐκατέβαινε τὴ σκάλα. Κ' ἡ Μαργαρίτα ἀνατριχιάζοντας εἶπε μὲ τὸ νοῦ της . . . « Ὡ δὲ βαστάει τὸ δύστυχο ! Ἀπόψε, ἀπόψε, πῶς νὰ γλυτώσω ! . . . Τώρα θάρθει σὲ λίγο ! »

Καὶ τρομαγμένη τὸν εἶδε μὲ τὸ νοῦ της ν' ἀνεβαίνει τὴ σκάλα, νὰ προβάλει λίγο λίγο ἀπάνου καὶ νὰ σταματᾷ τέλος ἐμπρὸς της ! . . . Ὡ αὐτὸς δὲν ἔμοιαζε τοῦ Τουρκόγιαννου ! δὲν ἔμοιαζε οὔτε τοῦ Ἀράθυμου ! . . . Ἦταν μεγάλος, πλατύς, ὠραῖος πολὺ, μὲ μαῦρο στριμμένο μουστάκι, μὲ λαμπερὸ βλέμμα ! . . . Πῶς βαστοῦσε ψηλὰ τὸ κεφάλι τοῦ ! . . . Ποιὸς θὰ τολμοῦσε νὰ τόνα γελάσει, νὰ

πνίξει μιλῆ του ; . . . Μοναχὰ ἡ βροντερὴ φωνὴ του ἔσκιαζε ! . . . Κ' ἤξερε αὐτὸς νὰ θέλει, καὶ νὰ ἐξουσιάζει . . . κ' ἤξερε τί ἤθελε, κ' ἤξερε νὰ ὑποτάξει τὴν Τύχη ! . . .

Κι' ἄχ ! ἦτανε τόσο ἀχόρταστη ἡ ἀγάπη του ! Καὶ τῆς τὼλεγε ! Αὐτὴ ἡ Μαργαρίτα ἦτανε ἡ μόνη χαρὰ του ! Σὰν ἄκουε τὴ φωνὴ της, κάτι ἐλαλοῦσε μέσα του καὶ τόσο γλυκὰ ποῦ τοῦ σήκωνε τὸ νοῦ καὶ τὸν ἐμάγευε ἡ θωριά της, τὸ ἐλέμμημα της, τὰ ροδοκόκκινα μᾶγουλα, τὸ μικρὸ της τὸ στόμα ! . . . "Ετσι ἔλεγε ! . . . Κι' ἂν εἶχε στὴν καρδιά του τὴν ἡσυχία δὲ θᾶφευγε οὔτε στιγμή ἀπὸ σιμά της . . . μὰ ἄκουε νὰ βογγάει τὸ αἷμα ὅπου κι' ἂν εὕρισκότου, κ' ἐκείνη, ἀπ' ὅταν εἶχε μάθει τὸ φοδερὸ μυστικόν, μὲ τὴν τρεμούλα της πάντα τοῦ θύμιζε τὸ ἐγκλημα, κ' ἐγύρευε γιὰ τοῦτο ξεφάντωσιν μὲ τὸ κρασί, μὲ τοὺς φίλους, μὲ τὸ παιγνίδι ! . . . Μὰ ἄχ τὴν ἀγαποῦσε ! "Ὡ πῶς τὴ φιλοῦσε ἀχόρταστα, ἐνῶ ἐκείνη ἐλίγωνε, στὰ μᾶγουλα, στὰ μάτια, στὸ στόμα ! Πῶς τῆς ἔσφιγγε μέσα στὴ μιὰ του παλάμη τὸ μικρὸ της κεφάλι ! "Ἦτανε μεγάλον τὸ χέρι του, κεῖνον τὸ χέρι, ποῦχε σκοτώσει ! . .

"Ενας βαρὺς ἀναστεναγμὸς τῆς ἐγῆκε ἀπὸ τὰ χεῖλη. Θᾶθελε νᾶταν πεθαμένη ! ἄς περπατοῦσαν στὸν κόσμον ὀρφανὰ τὰ παιδιὰ της ! Δὲν τὴν ἤθελε αὐτὴν τὴν ἄσχημη, τὴν τρομερὴν τὴν ἀγάπην, ποῦ γι' αὐτὴν ἦταν μαρτύριον ! Δὲν τὴν ἤθελε ! Μὰ τὸν ἐσκιαζόνταν καὶ δὲν εἶξερε πῶς ν' ἀντισταθεῖ. — Ναταν γρηὰ τοῦλάχιστον, νᾶχανε κάθε ὠμορφιά, κάθε χάρις τοῦ κορμιοῦ της ! Θᾶρριχνε τότες ἄλλοῦ τὰ μάτια του ! Θᾶφερνε ἴσως στὸ καλύδι, ὅπου εἶχε κατοικήσει ἡ Ἀρετὴ, τὴν Παρασκευή, ἡ μίαν ἄλλη ὁμοία της χαμένη γυναῖκα, ποῦ ἐτριγύριζε δούλα στὰ σπίτια, κ' ἔκανε κάθε χρόνον κ' ἓνα παιδί μ' ὅποιο νοικοκύρην ἐδούλευε ! "Ετσι μόνον θᾶδρισκε ἡσυχία ! "Ὡ τὰ μάτια της, γιατί δὲν ἔσβηναν, γιατί τὸ πρόσωπόν της δὲν ἐγενόνταν σὰν τῆς λεπτῆς, ἄγριο καὶ χωρὶς

φρύδια, γιατί δὲν ἐπρισκόταν τὸ στόμα της, γιὰ νὰ γίνει ὅλη ἓνα πρᾶμα συχαμερό, ποῦ ὁ κόσμος νὰ τὸ ψυχοπονιέται ;... Αὐτὴν τὴν ψυχοπῶνιαν ἤθελε τώρα, γιατί ἦταν τόσο δυστυχισμένη ! ... Κι' ἀπελπισμένα ἐχτύπησε τὰ στήθια της, αἰμάτωσε μὲ τὰ νύχια τὰ μάγουλά της κ' ἐδάλλθηκε νὰ κλαίει...

Τὰ πλέρια βήματα τοῦ Πέτρου στὸ λιθόστρωτο, κάτου ἀπὸ τὸ σπίτι, τὴν ἀνατρόμαξαν. Ἕνας ἵδρος ψιλὸς ἐκρύωσε τὸ μέτωπό της. Τὸν ἄκουσε ν' ἀνεβαίνει καὶ σὲ μία στιγμή τὸν εἶδε νὰ σταματᾷ μπροστά της. Εἶχε ριχτὴ τὴ ζακέτα του στὸν ὦμο, ἐκρατοῦσε περήφανος ψηλὰ τὸ κεφάλι, ἦταν ὡμορφος πολὺ, κ' ἔστριψε μὲ τὸνα χέρι τὸ μαῦρο μουστάκι του.

«Ὡ ἡ καλὴ μου γυναῖκα, ποῦ ἀγρύπνησε προσμένον-τας» τῆς εἶπε τρυφερά.

Ἐκεῖνη ἀνατρίχιασε κ' ἔσκυψε τὸ κεφάλι. «Θὰ πᾶς στὴ φυλακὴ !» τοῦπε δειλὰ δειλὰ.

«Τί ἤθελες νὰ κάμω καὶ γῶ» τῆς ἀπήντησε μαγεμένος ἀπὸ τὴ φωνή της, «νᾶφινὰ νὰ μᾶς πάρουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ μπροστά μας ; καὶ νᾶρχονται ἔπειτα κάθε μέρα στὸ χωριό μας οἱ κλητῆρες, νὰ παιδεύουνε τὴ φτώχεια, νὰ κάνουνε κατᾶσχεσες καὶ νὰ πιάνουν τὸν κόσμο, καὶ νὰ ξανάρθουμε ἔτσι στὰ παλαιὰ τὰ χρόνια ραγιάδες οἱ χωριάτες τοῦ ἀρχόντου καὶ τοῦ πλουσίου !...»

Καὶ βλέποντας πῶς δὲν τοῦ ἀπαντοῦσε ἑακολούθησε : «Ἡμῶνα μέσα στὸ μαγαζὶ, ἔπαιζα χαρτιά κ' ἐπίναμε . . . Ἀξαφὰ ἓνας ἄνθρωπος ἐρρίχτηκε μέσα, χλωμὸς καὶ λαχνασμένος· δύο χωροφύλακες κι' ὁ κλητῆρας τὸν κυνηγοῦσαν, κ' εὐρέθησαν στὴ στιγμή στὸ μαγαζὶ καὶ κεῖνοι. Ἀπ' ὁξω εἶχε μαζευτεῖ κόσμος. Ἐθύμωσα ! Ἐπέταξα τὰ χαρτιά κ' ἐβγῆκα στὴν πόρτα. Κ' ἐφώναξα : «Εἴμαστε ἄτιμο χωριό, ἂν μᾶς πάρουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ μπρὸς μας !» Κι' ὀλομεμιάς ὁ κόσμος ἀναστατώθηκε, κ' ἐπῆρε στὴ στιγμή τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ κλητῆρα, πῶς δὲν τὸν ἐσκό-

τωσαν!... Ποιός θά πει πώς ἕκαμα κακά; Τὸ χωριὸ μ' ἔχει τώρα γιὰ θεόνε του. Μὰ οἱ χωροφύλακες μὲ γυρεύουν γιὰ νὰ μὲ πᾶνε στὴ φυλακὴ...»

«Γιατί δὲν ἐπλέρωνε;» εἶπε πάλι δειλὰ ἡ Μαργαρίτα.

«Γιατί δὲν εἶχε!»

«Πῶς θὰ ζήσει κι' ὁ ἄρχοντας; Ἄν κανέννας δὲν πλερώνει, γίνεται κι' αὐτὸς σὰν ἐμᾶς· ὁ Θεὸς δὲν τὸ θέλει!...»

Τὴν ἐκοίταξε περίεργος· μὰ βλέποντας τὸ μορφο πρόσωπό της ἄκουσε τὴν καρδιά του νὰ χτυπάει. «Δὲ μὲ μέλει» τῆς εἶπε «ἡ φυλακὴ, μόνο ποῦ σὲ ξεχωρίζομαι! Γιατί, ξέρεις, ἡ ἀγάπη σου εἶναι ἕνα κρασί ποῦ ὅσο κανεῖς τὸ πίνει τόσο περσότερο τ' ἀρέσει!»

«Ὡ» ἀναστέναξε ἡ Μαργαρίτα ἀνατριχιάζοντας πάλι.

Τῆς ἔρριξε τὰ χέρια γύρω στὸ λαιμὸ κ' ἐπάσχισε νὰ τῆς φιλήσει τὰ χεῖλη· μὰ τὴν ἔφτασε μόνο στὸ κρῦο κ' ἰδρωμένο μέτωπο. «Τί ἔχεις;» τὴ ρώτησε.

Δὲν τοῦ ἀπάντησε κι' ἀνάστρεψε τὸ κεφάλι της. Ἐκλείσε τὰ μάτια κι' ἄκουσε τὴν καρδιά της νὰ σταματᾷ καὶ νὰ παγώνει καὶ στὴ στιγμὴ ἕνας ἴδρος κρύος τῆς ἔδρεξε ὅλο τὸ κορμί. Ὁ νοῦς της δὲν ἐδοῦλεε, τὰ χέρια της δὲν μπορούσαν νὰ σαλέψουν. Αὐτὸς τὴ βαστοῦσε τώρα δυνατὰ ἀπὸ τὴ μέση, τῆς φιλοῦσε τὰ ὠχρὰ μάγουλα μὲ μανία, τὴν εἶχε σηκώσει ἀπὸ τὸ μέρος ὅπως ἐκαθόταν καὶ τὴν ἐσπρωχνε πρὸς τὸ κρεβάτι. Ὁλομεμιὰς ἄνοιξε περίτρομα τὰ μάτια της, ἐκάρφωσε τὸ βλέμμα της στὸ σύσκοτο καὶ μὲ σθημένη φωνὴ τοῦπε: «Μᾶς κοιτάζει!...» Κ' ἐβάλλθηκε νὰ τρέμει.

«Τὰ παιδιὰ κοιμοῦνται ὅλα!» τῆς εἶπε μ' ἕνα ἄσχημο γέλιο.

«Ὅχι αὐτά!» εἶπε «ὄχι!...ὁ Γεώργης...»

Μία στιγμὴ ἐχαλάρωσε τὸ σφίξιμό του καὶ χωρὶς νὰ τὸ

θέλει κοιτάζε το χέρι του. 'Απ' όταν είχε σκοτώσει, κάθε φορά που έταραζόσουν, το κοιτάζε πάντα. «'Ο Γεώργης» της είπε πασχίζοντας να χαμογελάσει, «αυτός πάει τώρα, είναι από κάτω από τη γη!» Και την έφίλησε δυνατά πάλι στο μέτωπο, γιατί δεν έβρηκε το στόμα· κ' αίσθάνθηκε πώς ήταν ιδρωμένο και κρύο. Έφερε το κορμί του όπισω και την κοιτάζε: ήταν κατακίτρινη, είχε κλειστά τα μάτια, και έφαινόταν σὰ νεκρή, λιγνή και σουρωμένη· κ' έτρεμε σύγκορμη. «Τί έχεις;» της ξανάπε.

«'Ω όχι τώρα, όχι τώρα» τον παρακάλεσε· δεν μπορώ ν' ανοίξω τα μάτια, γιατί τότε βλέπω· είναι εδώ μέσα, κοντά μας, και μᾶς τηράει, ὡ ἄφησέ με, νὰ ζήσεις!...»

Ένόμισε πώς ἐλιγοθυμοῦσε στὰ χέρια του, κ' ἐθύμωσε. Τὴν ἐτίναξε δυνατά, ἐκοκκίνισε, τὴν κοιτάζε ἄγρια κ' ἐκείνη ἄνοιξε τότες λίγο τὰ μάτια, τὸν εἶδε καὶ τὸν ἐφοβήθηκε. Τέτοια θάταν ἐσκέφθηκε ἡ ὄψη του ὅταν ἐκρατοῦσε στὰ χέρια του τὸν Ἀράθυμο καὶ τὸν ἐμαχαίρωνε.

Τῆς εἶπε βραχνά. «Τὸν ἔδγαλα ἀπὸ τὴ μέση γιὰ νὰ σ' ἔχω ὅταν θέλω!... Εἶσαι γυναῖκα μου!»

Τὴ βαστοῦσε σφιχτά. Μὲ τὸ κορμί της ἔκαμε δειλὸ κίνημα γιὰ νὰ τοῦ ξεφύγει, κ' ἄνοιξε πάλι λίγο τὰ μάτια.

«Τί ἄντρας θάμουνα» ξανάπε «ἂν θὰ σ' εἶχα μοναχὰ ὅταν ἐσὺ τὸ θέλεις!...»

Καὶ τὴν ἐσπρωξε μὲ δύναμη ὥς τὸ κρεβάτι καὶ τὴν ξάπλωσε ἀπάνου. Αὐτὴ ἐκρύωσε ἀκόμα περισσότερο, τόσο πού ἐτουρτούριζε, ἄκουσε νὰ βοῖζουν τ' αὐτιά της, τὰ χεῖλη της ἐμαράθηκαν, κ' ἐνῶ ὁ ἄντρας τῆς πετοῦσε βιαστικὰ τὰ ροῦχα ἀπὸ πένου τῆς καὶ τὴν ἔγδυne, ἄκουε νὰ τρέχει παγωμένος στὸ κορμί της ὁ ἵδρος.

Ἦτανε τώρα ὁ Πέτρος πάνωθὲ της. Ἀνάστρεψε τὸ κεφάλι κ' ἐκρατοῦσε κλειστὰ τὰ μάτια γιὰ νὰ μὴ βλέπει τὸ

λαμπρό του βλέμμα καὶ νὰ μὴ μυρίζεται τὴν πνοή του· ἡ ἀγάπη του ἦτανε μαρτύριο ! Κ' ἐλιγοθύμησε !...

Κι' ὁ Πέτρος ἐνόμισέ πῶς εἶχε στὴν ἀγκαλιά του ἓνα λείψανο κρύο, μὰ δὲν τὴν ἄφησε γιὰ τοῦτο... τέλος ἐξέγυρε σιμά της κι' ἀποκοιμήθηκε βαρεῖα βαρεῖα, χωρὶς νὰ προφέρει ἄλλη λέξη.

13

"Ἦτανε καλοκαῖρι· κ' ἦτανε ἀκόμα πρωΐ, μὰ ἀπὸ ἐνωρίς ὁ ἥλιος εἶχε φλογίσει τὴ γῆ καὶ τὸν ἀέρα. "Ανεμος δὲν ἐφυσούσε, καὶ ἡ πνοή, ποῦ ἐρχότουں κάπου κάπου ἀπὸ τὴν ἡτυχη καὶ ὠχρὴ θάλασσα, ἦταν πυρωμένη κ' ἐκείνη· τὰ τζιτζικια ἐλαλοῦσαν ἀκατάπαυτα πάνου σ' ὅλα τὰ δέντρα· τὸ χορτάρι εἶχε ξεραθεῖ παντοῦ κι' ὅλος ὁ κάμπος εἶχε θωριὰ κιτρινή καὶ διψασμένη.

Κι' αὐτὴν τὴν ὥρα στὴ ράχη τοῦ Σωφρονιστηρίου οἱ κατάδικοι ἐφτιαναν κεραμύδια καὶ τοῦδλα. "Ολοὶ ὅμοια ντυμένοι μ' ἓνα ποκάμισο μόνο, ἓνα λερὸ ἄσπρο βρακί ἀπὸ χοντρὸ καραβόπανο καὶ μὲ μία ψάθα πρόστυχη στὸ κεφάλι. Τέσσεροι μὲ βαρειοὺς κασμάδες ἐχτυποῦσαν τὴ ράχη, σ' ἓνα γκρέμισμα, ξεκολλῶντας κάθε τόσο χοντρά κομμάτια λευκάργας, ποῦ ἄλλοι τὰ παῖρναν ἀπὸ σιμά τους καθὼς ἐπεφταν, καὶ τὰ κουβαλοῦσαν στὸν ἥλιο γιὰ ν' ἀνοίξουν. Δύο ἄλλοι ἐπαῖρναν τὸ χῶμα στὸ τσικοῦρι, σ' ἓναν πλατὺ λάκκο, ὅπου τέσσεροι πηλοπάτες ἐπχτυῶσαν μὲ ἀγῶνα τὴ λάσπη, χώνοντας ὡς τὸ γόνα στὴν ἴλυ τὰ πόδια τους, κι' ἄλλοι ἐφερναν τὴ ζυμωμένη λάσπη στοὺς κορτάδες, ποῦ ἐδούλευαν στὸν ἥλιο, ὀρθοὶ μπρὸς στὰ ξεκάρφωτα λασπωμένα τραπέζια τους, κ' ἐθαζαν, ἀπὸ τὰ τυπάρια τους κι' ἀπὸ τὰ καλούπια τους, κεραμύδια καὶ τοῦδλα· οἱ ριχτάδες

τέλος τᾶπαιρναν ἀπὸ τὰ χέρια τους, καὶ τᾶρριχναν νὰ φρουγούν στὸν ἥλιο, στὸ μεγάλο τάλῳνι.

Πολλοὶ φύλακες μὲ τὲς στολές τους ἐφύλαγαν τοὺς καταδίκους, καὶ στρατιῶτες ἐφρουροῦσαν ὁλόγυρα μὲ ἐφόπλου τῇ λόγχῃ.

Κι' ὁ Τουρκόγιαννος ἐδούλευε μὲ τὸ βαρὺ κασμᾶ. Ἐχτυποῦσε ρυθμικὰ καὶ μὲ δύναμη τῇ σκληρῇ λευκάργα, χωρὶς νὰ παίρνει ἀνάσα, πνιγμένος στὸν ἴδρω, ποῦ δὲν τὸν ἐσφόγγιζε· κι' αὐτὸς ἔδγαζε μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς ράχης τὰ πλιὸ χοντρά κομμάτια. Ἦταν χλωμὸς σὰν ὀρρωστημένος. Αὐτὸ τὸ πρωτὶ εἶχε πρωτοβγεῖ ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ κελλί, ὅπου τὸν εἶχαν κλείσει γιὰ ὀχτῶ μερόνυχτα, γιατί μία μέρα πρὶν ἢ φυλακῇ εἶχε ἀναστατωθεῖ, καὶ κανεὶς δὲν ἤξερε τὴν αἰτία· οἱ φυλακισμένοι εἶχαν πιαστεῖ μεταξὺ τους, κ' εἶχαν ἔρθει στὴν ἀχτίνα ὅλοι οἱ φύλακες καὶ μαζὴ στρατιῶτες ὅπλισμένοι, ποῦ ἐχτύπησαν δεξιὰ ἀριστερὰ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸν κόπανο τοῦ τουφεκιοῦ, κάποιους μάλιστα τόσο θικρεῖα ποῦ ἀρρώστησαν. Καὶ οἱ φύλακες εἶχαν ἀναφέρει τὸν Τουρκόγιαννο, γιατί συχνὰ τὸν εἶχαν ἀκούσει νὰ μιλεῖ μὲ τοὺς καταδίκους γιὰ τὴν ὠραία λευτεριά καὶ γιὰ λύτρωση· κ' εἶχε τιμωρηθεῖ ἀδίκως ὁ Τουρκόγιαννος, μὰ εἶχε δεχτεῖ φαιδρὰ τὴν τιμωρία καὶ δὲν ἤθελῃσε νὰ καταδώσει κανέναν.

Καὶ ἡ αἰτία ἦταν ποῦ ἓνα μέρος ἀπὸ τοὺς φυλακισμένους ἐμισοῦσε τὸν Τουρκόγιαννο καὶ ἐπεργελοῦσε τὸ κήρυγμά του, γιατί τοὺς στενοχωροῦσε· κι' αὐτοὶ μέσα στὴ φυλακῇ εἶχαν συνηθίσει νὰ τοῦ κάνουν χίλια δυὸ πειράγματα, ποῦ τὰ δεχόταν ὅμως ὅλα μ' ἀδιάφορο χαμόγελο. Μὰ αὐτὴν τὴν ἡμέρᾳ ὁ Κᾶης εἶχε θυμώσει καὶ πρῶτος εἶχε χτυπήσει ἓναν ἀπὸ τοὺς ἐχτροὺς τοῦ Τουρκόγιαννου, κι' ὁ καυγᾶς ἔπειτα ἐγενικεύτηκε σ' ὅλην τὴν ἀχτίνα. Μὰ τὸν Τουρκόγιαννο κανέναν δὲν τὸν εἶχε χτυπήσει.

Καὶ τώρα ἐδούλευε πάλι στὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα κ' ἦταν εὐχαριστημένος. Κι' ὅλο χτυπῶντας μὲ τὴ δυνατὴ ἀξίνα τῆ ράχης, ἐρωτιότουσαν ἂν ἀληθινὰ ἡ θεία Πρόνοια τὸν ἔκανε νὰ πλερώνει τὰ ἀδικήματα τῶν ἄλλων γιὰ νὰ λυτρώνονται ἀμαρτωλῆς ψυχές, ἢ ἂν ὑπόφερνε τοῦ χάκου, γιατί ἴσως μία θέληση τυφλὴ καὶ παράλογη ἐκυβερνοῦσε τοῦτον τὸν κόσμον. Ὁ Κάης τὸν ἐγνώριζε τώρα τόσους καιροὺς κ' ἔμενε ἀκόμῃ σκληρὸς· ἐμισοῦσε πάρα πολὺ τὸν ἀδερφό του, πάρα πολὺ καὶ τὴ φυλακὴ του.

Ἀριστερά του δύο ἄλλοι κατάδικοι ποῦ ἐδούλευαν στὸ ἴδιο ἔργο ἐμιλοῦσαν χαμηλόφωνα:

«Δεκάξη χρόνια ἀκόμα!» ἔλεγε ὁ ἓνας ἄντρας, ἀκόμα νέος, μὲ μάτια ζωηρὰ καὶ πονηρά· «μιά ζωὴ! Ὡ ἂν εὕρισκα τρόπο νὰ φύγω! Θὰ μπορούσα ἐγὼ νὰ ζήσω κρυμμένος, γιατί τὰ χρήματα ποῦ ἔκλειψα εἶναι καλὰ φυλαμένα!»

Καὶ τοῦ ἀποκρινότουσαν ὁ σύντροφός του, νέος ἀκόμῃ καὶ αὐτός, θαρροποιήτης, καὶ ποῦ πρῶτα ἦταν ἀγιογράφος κ' εἶχε παρὰχαράξει ἔπειτα λίγα χαρτονομίσματα, ὅταν ἡ τέχνη δὲν τοῦδινε πλιὰ ἀρκετὰ γιὰ νὰ ζήσει τὴ φτωχιά κι' ἄχαρη ζωὴ του: «Κ' ἐγὼ κατόπι σου! Μὰ πῶς νὰ φύγει κανεὶς ἀπὸ τέτοια φυλακὴ; —Κ' ἔπειτα ἐδῶ εἶναι νησὶ καὶ θὰ μᾶς ἔπιαναν... Ὁ Κάης, παναπεῖ, κάποτες τάχῃ καταφέρει, αὐτὸς θὰ μπορούσε νὰ μᾶς πεῖ καὶ τὸν τρόπο!...»

Ὁ Κάης ἐδούλευε κι' αὐτὸς στὰ δεξιὰ τοῦ Τουρκόγιαννου· ἐχτυποῦσε τὴ γῆ σιγὰ σιγὰ μὲ τὸν κασμῆ του, κ' ἐφαινότουσαν συλλογισμένοι. Ἀκούοντας τὸνομά του, τοὺς ἔρριξε μιὰ λοξὴ ματιά.

«Ἀφέντες» εἶπε πονηρὰ ὁ κλέφτης «ἐκάμαμε νὰ πάει στὸ μπουντρούμι, τὸν Ἀη-Γιάννη τὸν Τουρκόγιαννο, ποῦ νὰ μᾶς δώσει πίστη.»

«Δὲν εἶναι αὐτὸ» ἀποκρίθηκε μ' ἓναν ἀναστεναγμὸ ὁ Κάης· «ἐγέρασα τώρα! πῶς θὰ ζοῦσα στὸν κόσμον; Κάνον-

τας τὸ ληστή, γιατί ἄλλοιῶς δὲ θὰ μπορούσα νᾶμαι ἐλεύθερος ἐργάτης... καὶ τί θὰ καταλάβαινα νὰ φορτώσω κρίματα κι' ἄλλα τῇ χαμένη ψυχῇ μου; Περιμένω καλῆτερα!...»

Ὁ Τουρκόγιαννος τούρριξε μιὰ ματιὰ καὶ τοῦ χαμογέλασε.

«Μὰ ἀφοῦ εἶναι χαμένη;» εἶπε ὁ κλέφτης «τί θὰ πάθει κι' ἄλλο;»

«Ἡ ψυχὴ!» ἐγέλασε ὁ ἀγιογράφος· «μὰ κι' ὁ ἄνθρωπος φοφᾷ ὅπως κι' ὁ παληογάϊδαρος! "Ολοι ὅσοι εἶναι ἐδῶ ἔτσι τὸ λένε, ἐχτὸς ἀπὸ τὸν παπᾶ ποῦ πλερώνεται, καὶ τὸν Τουρκόγιαννο, ποῦναι κουτός.—'Εγὼ ἔκανα ἀγίους, μὰ δὲν τοὺς πιστεύω!» Κ' ἐγέλασε κατεβάζοντας μὲ δύναμη τὸν κασμᾶ του.

«Ὅχι!» εἶπε γλυκὰ ὁ Τουρκόγιαννος ἀναστετάζοντας κι' ἀφίνοντας μιὰ στιγμή τὸ ἔργο του· «δὲν πρέπει κανεὶς ν' ἀπελπίζεται· ἰδέστε ἐμένω, εἶμαι κατάδικος κ' εἶμαι ἀθῶος!»

«Μὰ τὴν ἐγλέντησες καλὰ τῇ Μαργαρίτα σου, καημένη!» τοῦπε πειραχτικὰ ὁ κλέφτης· «τώρα ποῦ δὲν τὴν ἔχεις, μᾶς κάνεις ἐδῶ τὸν ἅγιο-ξύλινο!...»

«Κ' εἶμαι ἀθῶος» ξαναπε ὁ Τουρκόγιαννος, σὰ νὰ μὴν τὸν εἶχε ἀκούσει· «κ' ἐγὼ θᾶχα τὸ μεγαλύτερο δίκηο ν' ἀπελπίζομαι γιὰ τοῦ Θεοῦ τὴ δικαιοσύνη, ἂν δὲν ἔβλεπα στὰ παθήματά μου τὸ χέρι του! "Ημουνα ἐγὼ εἵκοσι χρονῶν κ' ἤθελα τῇ Μαργαρίτα γιὰ γυναῖκα μου, ἐγὼ ὁ Γιάννης τοῦ Τούρκου! Εἶχε δίκηο καὶ μ' ἐδιώξε!... Κ' ἐπῆγα στὴν ξενητεῖα γιὰ νὰ προκόψω· κ' ἐκεῖ ἄρχιζα νὰ προκόβω κ' ἔλεγα πῶς τὸ κορίτσι τοῦ σπιτιοῦ ὅπου ἐδούλευα, θᾶταν γιὰ μὲ μιὰ ἄλλη Μαργαρίτα, μ' ἐδιώξανε, καὶ τότες ἐμοίρασα ὅ,τι εἶχα οἰκονομήσει στοὺς φτωχοὺς, κ' ἔβαλα τὸ ραβδί μου στὸν ὦμο μὲ τὸ μικρό μου τὸ μπόγο, κ' ἔφευγα γιὰ νὰ γίνω καλόγηρος, ἀπελπισμένος ἀπὸ τοῦτον τὸν κόσμο.—

Καὶ ἡ τύχη μ' ἔφερε στὸ σπίτι ἐνοῦ σοφοῦ δασκάλου, ποῦ τῆς καρδιᾶς του ἡ καλωσύνη τὸν ἔκανε νὰ βλέπει τοῦ Θεοῦ τὰ μυστήρια· καὶ θάμουνε ἀκόμα μαζὶ του, ἂν δὲν τὸν εἶχε κρᾶξει σιμὴ του. Κ' ἐγύρισα τότες στὸ χωριό μου, κ' ἑκατάντησα ἐδῶ κ' εἶμαι μαζὶ σας· καὶ τώρα ξέρω γιατί ἐγινῆκαν ὅλα τοῦτα : γιὰ νὰ πρηγορήσω ψυχὲς πονεμένες· αὐτὸς ἦταν ὁ προορισμός μου !»

Ἔπιασε πάλι τὴ δουλειά του βλέποντας τὸ φύλακα νὰ ζυγώνει, κ' εἶπε ἀκόμη συλλογισμένος :—«Καλὰ σᾶς λείπει ὁ Κᾶης· γιατί νὰ φύγει; σὲ λίγο θὰ λάβει τὴ χάρη του, καὶ θὰ γνωρίσει γλυκεῖα λευθεριά!—Κι' ἀντὶς νὰ μιλεῖς ἀδιάντροπα, μολόγησε ποῦ ἔχεις κρυμμένα τὰ κλεψιμιά σου, κι' ἀλαφρώσου ἀπὸ κεῖνα, καὶ μὴν παρασέρνεις σὲ κόλαση κι' ἄλλους ἀνθρώπους, ποῦ ἂν σ' ἀκούαν, ἢ θὰ ζοῦσαν ληστές ἢ θ' ἔτρωγαν ψωμὶ ἀπὸ τὸ κρεῖμα σου, γιατί εἶναι γραμμένο : «Δὲ θὰ κλέψεις ! καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ κλέψεις !...»

Καμπόση ὥρα ἐσώπασαν ὅλοι κι' ἀκολούθησαν τὸ ἔργο τους.

Τέλος ὁ ἀγιογράφος ξανάπε : «Καλὰ ἔκαμα καὶ σ' ἐρρίξα στὸ μπουντρούμι ! Οἱ ὀχτὼ μέρες σοῦ πρέπανε !..»

«Καὶ γιατί;» τοῦπε γλυκὰ ὁ Τουρκόγιαννος.

«Παληρόκυλο !» εἶπε ὁ Κᾶης ρίχνοντας στὸν κλέφτη μιὰ ματιὰ γεμάτη μῆσος· «κ' ἐσὲ κι' αὐτόνε σᾶς ἔχουνε σπιούνους οἱ φύλακες !»

«Ναί !» εἶπε ἀνθρώπιαστα ὁ ἀγιογράφος· «καὶ αεῖς φυλαχεῖτε. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐγὼ περνᾶω τὲς μέρες μου καλῆτερά σας· κ' ἐσεῖς τυραγνίσαστε !..» κ' ἐγέλασε.

«Μὰ νὰ προδώσεις τὸν Ἀη-Γιάννη τὸν Τουρκόγιαννο !» εἶπε μὲ φρίκη ὁ Κᾶης.

«Ἄν ἑκατάδινα ἄλλονε» εἶπε ὁ ἀγιογράφος «ποιὸς ξέρει τί θὰ τραβοῦσε τὸ τομάρι μου !... Καὶ δὲν τόχω γιὰ πέταμα !»

«Τέτοιο παληοτόμαρο!» εἶπε καταφρονητικὰ ὁ Κάης.

«Εἶναι κι' αὐτὸ πλάσμα Θεοῦ!» εἶπε ὁ Τουρκόγιαννος ἀναστενάζοντας.

Καὶ σὲ λίγο ἐπρόσθεσε σκεπτικός: »Ἡ καταδίκη εἶναι γιὰ ὅλους τιμωρία, μὰ ὅχι καὶ σωφρονισμός!...»

Ὁ κλέφτης ἐγέλασε. Ὁ ἀγιογράφος ἐκοίταξε τὸν Τουρκόγιαννο κ' ἔμεινε λίγες στιγμὲς σκεπτικός, θωρῶντας τὴ γαληνὴ παθιασμένη του ὄψη καὶ στὸ ὕστερο ἐγέλασε καὶ κεῖνος καὶ τοῦπε: «Μὰ τί κουτὸς εἶσαι, καημένε Ἀη-Γιάννη Τουρκόγιαννε!»

Καὶ δὲν ἐπρόφεραν πλιά κ' οἱ τέσσεροι λέξη γιατί ὁ φύλακας τοὺς ἐπιστατοῦσε.

14

Σὲ λίγο μιὰ δυνατὴ σφυριξιά ἔκραξε τοὺς καταδίκους νὰ προγευματίσουν. Ἄφηναν ὅλοι ἀμέσως τὸ ἔργο τους κ' ἐσυναχτήκαν σιμὰ στοὺς φύλακες, κάτου ἀπὸ τὸν ἴσκιό τῶν σπάνιων δέντρων· ὁ καθένας ἐπῆρε τὸ ψωμί του, κ' ἓνα κομμάτι τυρὶ γιὰ προσφάγι, κ' οἱ περισσότεροὶ ἐκάθισαν χάμου.

Μὰ ὁ Κάης δὲν ἦταν μαζὶ τοὺς· κι' ὁ Τουρκόγιαννος τῷχε καταλάβει. Εἶχε ἀποτραβηχτεῖ μονάχος, κάτου ἀπὸ ἓνα μικρὸ δέντρο κ' ἔτρωγε ἀργὰ τὸ ψωμί του, συλλογισμένος σὰν νᾶτουν ὁ νοῦς του σ' ἄλλον κόσμο. Καὶ δὲν ἦταν τώρα ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ὁ Κάης ἐζητοῦσε τὴ μοναξιά· καὶ οἱ ἄλλοι καταδικοὶ εἶχαν παρατηρήσει πῶς ἀπὸ μέρες οἱ τρόποι του εἶχαν ἀλλάξει, καὶ ὁ σύντροφός του ὁ ἀγιογράφος εἶχε ὑποψιάσει πῶς μελετοῦσε ξανὰ τὴ φυγὴ κ' ἐσυμπέραине πῶς ἐκρατοῦσε μυστικὸ τὸ σκέδιό του, ἢ γιατί δὲν εἶχε πίστη σ' αὐτὸν ἢ γιατί τὸν ἐνόμιζε μόνον ἐμπόδιο σ' ὅ,τι ἤθελε νὰ κάμει. Πραγματικὰ οἱ δύο τοὺς, ἔλεγε μὲ

τὸ νοῦ του, ὁ κλέφτης καὶ ὁ Κάης, θάψευγαν εὐκολώτερα, κι' εὐκολώτερα καὶ περσότερον καιρὸ θὰ ζοῦσαν στὸν κόσμον μὲ τὰ φυλαμένα κλεψιμιά. Καὶ κάποια στιγμή εἶχε ἰδεῖ τὸν κλέφτη νὰ ζυγώνει τὸν Κάη καὶ νὰ τοῦ κρυφομιλεῖ καὶ τότες ἡ ὑπεψία του ἐγένηκε βεβαιότητα. Κ' αἰσθάνθηκε ὁλομεριᾶς τόσο μῖσος γιὰ τοὺς δύο συντρόφους του, ποῦ ἐσίμωσε τὸ φύλακα, τοῦ χαμογέλασε καὶ τοῦ ψιθύρισε κάτι στ' αὐτί, δείχνοντάς του μὲ τὸ δάχτυλο τοὺς δύο καταδίκους, τὸν Κάη καθισμένον κάτου ἀπὸ τὸ μικρὸ δέντρο, καὶ τὸν κλέφτη ποῦ αὐτὴν τὴ στιγμή ἐπήγγινε νὰ τὸν εὔρει. «Μελετοῦνε νὰ φύγουν!» τοῦπε μυστικά.

Κι' ὁ Τουρκόγιαννος ποῦχε ἰδεῖ κ' εἶχε καταλάβει ὅλα, εὐρέθηκε ὁλομεριᾶς σίμᾳ στὸν ἀγιογράφο καὶ τοῦπε λυπημένος καὶ μὲ τρεμάμενη φωνή: «ὦ Ἰούδα, καταποδίνεις τὸν ἄνθρωπον στὴν πλιὸ ἅγια στιγμή του!»

Κ' ἔκαμε νὰ ριχτεῖ πρὸς τὸ φύλακα καὶ νὰ τότε σταματήσει, μὰ ἓνας ἄλλος φύλακας ἄγρια τὸν ἐμπόδισε καὶ τὸν ἔκαμε νὰ σωπάσει! «Τί ἔχουμε ἐδῶ;» τοῦ φώναξε τινάζοντάς τον ἀπὸ τὸ μανίκι.

«ὦ!» ἔκαμε πικρὰ ὁ Τουρκόγιαννος, κ' ἐτήραξε δακρυσμένος τὸν Κάη.

ὦς τόσο ὁ ἄλλος φύλακας ὁ νέος, μὲ τὴν ἡμέρη ὄψη, εἶχε φτάσει μὲ δύο πεδημάτα στὸ δέντρο, πρὶν ἀπὸ τὸν κλέφτη, κι' ἄβραξε τὸν Κάη ἀπὸ τὸν ὦμον καὶ θυμωμένος τὸν ἐτίναξε. «Τί κάνεις ἐδῶ, μοναχός σου;» τοῦπε ἄγρια. «Γιατί ἦρθες ἐδῶ; Γιατί προσμένεις αὐτὸν τὸν ἄλλον;»

Ὁ Κάης ἐχλώμιασε καὶ δὲν ἤξερε νὰ δώσει καμὶαν ἀπάντησιν.

«Τί θέλεις ἐδῶ, μοναχός σου; γιατί δὲν εἶσαι μὲ τοὺς ἄλλους;» τοῦ ξαναφώναξε χωρὶς νὰ τὸν ἀφίνει ἀπὸ τὰ χέρια του.

Κι' ὁ Κάης δὲν τοῦδινε ἀπάντησιν.

«Θέλεις νὰ μὲ χάσεις; ἐμέ, τὴ γυναικὰ μου καὶ τὰ παιδιὰ μου; Καλήτερα νὰ χαθεῖς ἐσύ, χαμένη ψυχὴ!»

Ὁ Κᾶης δὲν εἶπε λέξη.

«Γιατί ἤρθες ἐδῶ» τοῦ ξαναφώναξε γεμῆτος θυμὸ ὁ φύλακας.

«Ἦρθα!» ἀποκρίθηκε τώρα ἀδιάφορος.

Ὁ φύλακας τὸν ἔκαμε τότες νὰ σηκωθεῖ ὀρθὸς καὶ τὸν ἐχτύπησε τέσσερες φορές δυνατὰ στὸ πρόσωπο, ἄρθα κι' ἀνάποδα, ξεματώνοντάς του τὴ μύτη καὶ τὸ στόμα. Τὸ βλέμμα τοῦ Κᾶη ἄστραψε ἄξαφνα· ἄκουσε τὸ αἷμα ν' ἀναβράζει μέσα του καὶ νὰ τοῦ ἀνεβαίνει στὸ κεφάλι, ἔσφιξε τοὺς γρόθους του, κ' ἐθυμήθηκε πῶς παρόμοια ζάλη τὸν εἶχε ἀδράξει ὅταν εἶχε χτυπήσει τὸν ἀδερφό του. Ἐκοίταξε ὁλόγυρά του σὰ νὰ ζητοῦσε βοήθεια ἀπὸ τοὺς ἄλλους καταδίκους, κι' ἀντίκρουσε ἀπὸ μακριὰ τὸν Τουρκόγιαννο, ποῦ ἐστεκοτάν ὀρθὸς κι' ὠχρὸς, τὸν ἐκοίταζε μὲ τὸ γαληνὸ του τὸ βλέμμα. Κ' ἐθυμήθηκε πάλι ὅλο τὸ φόνο τοῦ ἀδερφοῦ, κι' ἀναστέναξε καὶ ὑποτάχτηκε χωρὶς οὔτε ἓνα παράπονο.

Κι' ὁ Τουρκόγιαννος ἐψιθύρισε τρέμοντας: — «Στὴν πλιὸ ἅγια στιγμή τῆς ζωῆς του! — — — Στὴν πλιὸ ἅγια στιγμή! — — —» Κ' ἐσήκωσε στὸν οὐρανὸ τὰ μάτια του.

Ὡς τόσο ὁ φύλακας ἔσπρωχνε τὸν Κᾶη πρὸς τὸν ἀνήφορο, βρίζοντάς τον, καὶ τὸν ἔφερε σιμὰ σ' ἓναν πάλο ποῦ ἦταν πηγμένος στὴ γῆ καὶ τὸν ἔδεσε στὸν ἥλιο, παίρνοντάς του ἀπὸ τὸ κεφάλι τὴν ψάθα.

Κι' ὅταν πάλι ἡ σφυρίχτρα ἔκραξε ξανά τοὺς ἀνθρώπους στὸ ἔργο τους, ὁ Τουρκόγιαννος ἐπέρασε ἀπὸ τὸν πάλο, ὅπου ὁ Κᾶης ἔμενε δεμένος κ' ἐκλαιγε τώρα, καὶ τοῦπε μὲ σεβασμὸ: «Χαρὰ σ' ἐσέ, ἀδερφέ! Σ' ἀδίκησε στὴν πλιὸ ἅγια στιγμή! Ἐλυτρώθηκες!»

Ὁ ἀγιογράφος κι' ὁ κλέφτης τὸν ἄκουσαν κ' ἐξέσπασαν στὰ γέλοια.

« Ἀς τὲς ἔφαγε » εἶπε ὁ πρῶτος « κ' εἶναι καλὰ λυτρω-
μένος ! »

Κ' ἡ δουλειὰ ξανάρχισε πάλι ὡς τὸ μεσημέρι. Καὶ τό-
τες πάλι ἡ σφυρίχτρα ἔκραξε τοὺς καταδίκους νὰ γεματίσουν
καὶ νὰ ἀναπαυτοῦν γιὰ δύο ὥρες. Κι' ὁ φύλακας μὲ τὴν
ἡμερὴ ὄψη ἐπῆγε κ' ἔλυσε τὸν Κάη ἀπὸ τὸν πάλο.

Ὁ κατάδικος ἦταν καταῦδρωμένος καὶ μαυρισμένος ἀπὸ
τὴ λάβρα τοῦ ἡλίου· τὸ σκοινὶ εἶχε τυπωθεῖ στὲς σάρκες του
σ' ὅλο τὸ κορμὶ του· οἱ μῦγες τὸν εἶχαν βασανίσει· ἀλλὰ
ἄκουε μέσα του μία ἀδιήγητὴ ἡσυχία, μαζὶ μὲ τὴ λύπη τῆς
μετάνοιας, κ' ἐκοίταξε χωρὶς ἀγανάχτηση τὸ φύλακα κι'
ἀναστενάζοντας ἀπὸ τὰ βῆθη τῆς καρδιάς του τοῦπε : « Πόσο
καλὸ ποῦ μοῦκαμες ! Θὰ τὸ θυμᾶμαι ! »

« Τὸ βλέπεις ; » τοῦπε χαμογελῶντας χωρὶς κηκίᾳ ὁ
φύλακας· « θὰ χανόσουν καὶ σύ, γιὰ τὴ βέβαια οἱ στρατιῶ-
τες θὰ σ' εἶχαν πυροβολήσει, καὶ θ' ἔχχανες ὡς καὶ μένα,
ἓνα φαρμακίτη ἄνθρωπο ! Τὸ βλέπεις ; — Δὲ θὰ σ' ἀναφέρω. »

Κ' ἔσμιζαν κ' οἱ δύο τοὺς ἄλλους καταδίκους κάτω ἀπὸ
ἓνα δέντρο.

Ἐκεῖνοι ἔτρωγαν· κι' ὁ Τουρκόγιαννος χλωμὸς καὶ
τρέμοντας, γιὰτὶ εἶχε ἰδεῖ τοῦ λυτρωμοῦ τὸ μυστήριον, ἐμι-
λοῦσε μὲ κάποιους κ' ἔλεγε : — « Ὅταν εἶδα νὰ ὀδηγοῦν στὴ
σφαγὴ τὰ ἀγαθὰ καματερά τοῦ Ἀράθυμου, (τὴν εὐχὴν του
ἃς ἔχουμε, γιὰτὶ αὐτὸς μὲ τὸν ἄδικο θάνατον ἐπλήρωσε κάθε
του ἁμαρτία) τὰ καματερά, τὸν Περδίκη μου καὶ τὸν Παρα-
σκευᾶ, (τὸν ἐλέγαμε ἔτσι γιὰτὶ εἶχε γεννηθεῖ Παρασκευὴ
μέρα,) εἶπα πῶς καὶ τὰ καλὰ τὰ ζῶα, ποῦ ἐλάδαιναν θάνατον
τέτοιον, θὰ γινώριζαν καὶ κεῖνα κάποια λύτρωση, σ' ἓναν ἄλ-
λον καλλήτερον κόσμον ! ἄλλοιῳς ὁ Θεός, μεγάλο τὸ νομὰ
του, θάτανε ἄδικος ! — — Κι' ἄδικος θάτανε, ἂν ἐκόλαζε, γιὰ
πάντα, τὸν ἄνθρωπον, τὸ πλάσμα του, ἀφοῦ αὐτὸς ἔκαμε τὸν
κόσμον, καθὼς τὸν ἠθέλησε. Ἡ μετάνοια ἀντὶς ἀγιάζει, ἡ

μετάνοια λυτρώνει, αὐτὴ ἐλύτρωσε τὸν Κᾶη! — — Καὶ μπορεῖ μία ἁμαρτωλὴ ψυχὴ νὰ λυτρωθεῖ στὴ φοβερὴ ὥρα τοῦ θανάτου, μπορεῖ καὶ στὸν ἄλλον κόσμον νὰ βρεῖ τὴ μετάνοια. Γιατὶ θάταν ἄκαρπη ἐκεῖ μιανῆς ζωντανῆς ψυχῆς ἢ συντριβῆς; — "Ἐτσι μοῦλεγε στὴν ξενητεία, ὅπου ἐπερπάτησα τόσα χρόνια, ὁ σοφὸς καὶ καλὸς δασκαλός. Δὲ θά'χῃ χωριστεῖ ποτὲ ἀπὸ σιμά του, ἂν ὁ Θεὸς δὲν τὸν ἔκραζε μαζὶ του, γιατί τὸ χέρι του ἤθελε νὰ μὲ φέρει ἐδῶ μέσα γιὰ νὰ παρηγορήσω πονεμένους ἀνθρώπους. Κ' ἔλεγε κι' ὅλας αὐτός, πῶς τὸ πολὺ μία κακὴ ψυχὴ, ζωντανοῦ ἢ ἀνθρώπου,μποροῦσε νὰ τελειώνει μὲ τὸ θάνατο, ἀφοῦ ἔκανε στὸν κόσμον τὸν προορισμὸ της, ἐγινότου ὄργανο γιὰ νὰ δοκιμαστεῖ καὶ νὰ νικήσῃ ἢ καλωσύνη, μὰ ἀναιώνια κόλψη βέβαια δὲν ὑπάρχει, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι γραμμένο, πῶς ὅπου πεθίνει στὴν ἁμαρτία, ἀπέθανε γιὰ μία. Ἐφ' ἅπαξ. — — Κ' εἶχε διαβάσει ὁ καλὸς δάσκαλος πολλὰ κι' ἄλλα σοφὰ βιβλία, παλαιά, ποῦ ξηγουῦσαν πῶς ὁ Θεός, μεγάλο τὸνομά του, εἶχε πλάσῃ τὸν κόσμον, γιατί ἤθελε ν' ἀγαπάει. Κ' ἤθελε ν' ἀγαπάει τὰ γαθὰ πλάσματα, ποῦ θὰ τοῦμοιαζαν. Μὰ ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀντρέια, κ' ἡ ἀντρέια γνωρίζεται μόνο στὸν κίνδυνον, γι' αὐτὸ στὸν κόσμον μὲ πειρασμοὺς δοκιμάζεται ἡ καλωσύνη. Καὶ ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη ἀγιωσύνη, κι' αὐτὴν τὴ δίνει μὲ γαληνὴ φαιδρότητα ἡ μετάνοια· γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἀφίνει τὰ πλάσματά του ν' ἁμαρταίνουν. Τώρα ὁ Κᾶης, ὁ φονηῆς τοῦ ἀδερφοῦ του, ἐμετάνοιωσε, ἔπαθε κ' ἐλυτρώθηκε!»

Οἱ κατάδικοι ἐκοίταξαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον κ' ἔπειτα ἐκοίταξαν μὲ σεβασμὸ τὸν Κᾶη, ποῦ συλλογισμένος εἶχε ἀκούσει τὴ διδασχὴ, κι' ἀναστένανε καὶ πικρὰ χαμογελοῦσε.

*Ἦταν ἀπόγιωμα, κ' εἶχε ἔρθῃ τὸ χινόπωρον. Τὴν αὐλὴν

τῆς φυλακῆς ἔλαυζε ὁ ἥλιος στὸ θαυγάλαζον οὐρανό, ὅπου ἀνάλαφρα ἀνάλαφρα ἐταξίδευαν ἄσπρα διαβατάριχα σύγνεφκ. Κ' οἱ κατάδικοι, συντροφίες συντροφίες, ἐκουθέντιαζαν μεταξύ τους, ἄλλοι ὀρθοί, ἄλλοι καθισμένοι, ἄλλοι κἀνοντας περίπατο. Μαζῇ τους δὲν ἦταν πλιά οὔτε ὁ Κᾶης, πούχε λάβει τὴ χάρη του, οὔτε ὁ ἁγιογράφος ποῦ μῆνες πίσω εἶχε χτικιάσει, εἶχε μολύνει κι' ἄλλους καταδίκους κ' εἶχε πεθάνει μονάχος μιὰ νύχτα στὸ κελλί του, οὔτε ὁ κλέφτης ποῦχε καταφέρει νὰ φύγει ἀπὸ τὴ φυλακὴ κ' εἶχε πᾶει νὰ ζήσει μὲ τὰ φυλαμένα χρήματά του. Κι' ἀπὸ τοὺς ἄλλους κάποιοι εἶχαν μετατεθεῖ σ' ἄλλες φυλακές, ἄλλοι ἦταν ἐλεύτεροι, κ' εἶχαν ἔρθει ἀντὶς καινούργια πρόσωπα αὐτὲς τὲς μέρες ποῦ τὸ κηκουργοδικεῖο πάλι ἐδοῦλευε, ἄλλοι γιὰ πολλά, ἄλλοι γιὰ λίγα χρόνια, ἕνας κι' ὅλας γιὰ ὅλη του τὴ ζωή. Κι' αὐτὴν τὴν ὥρα ὁ Τουρκόγιαννος ἦτανε μέσα στὸ κελλί του κ' εἶχε ξαπλωθεῖ στὸ σκληρό του κρεβάτι συλλογισμένος. Αὐτὸς ξακολουθοῦσε πάντα τὸ ἔργο του, μὰ ἡ φυλακὴ τὸν εἶχε γεράσει. Τὰ κομμένα μαλλιά του καὶ τὸ ἀκατάστατο μουστάκι του εἶχαν ἀσπρίσει, οἱ πλάτες του εἶχαν σκευρώσει περσότερο, τὸ μέτωπό του εἶχε ζαρῶσει, μὰ ἡ ὄψη του ἦταν πάντα φαιδρή, κ' ἤσυχα τὰ γαληνά του κι' ἀθῶα μάτια.

Ἡ σιδερένια πόρτα ἄνοιξε καὶ μαζῇ μ' ἕνα φύλακα ἐμπῆκε μέσα ὁ Πέτρος Πέππонаς. Εἶχε δικαστεῖ αὐτὴν τὴν ἡμέρα.

Ἐκοίταξε ἕναν ἕναν τοὺς καταδίκους, σὰ νὰ ξέταζε ἂν ἐγνώριζε κανέναν, καὶ τοὺς χαμογέλασε, ἐνῶ ὁ φύλακας μὲ τὰ βαρεῖὰ κλειδιά του ἄνοιγε ἕνα μανταλωμένο κελλί.

«Θὰ κοιμᾶσαι ἐδῶ μέσα» τοῦπε ἀδιάφορα· καὶ οἱ ἄλλοι κατάδικοι ἐκατάλαβαν πῶς θᾶμενε λίγον καιρὸ μόνο στὴ φυλακὴ τους.

Ὁ ἐπιζωήτης τὸν ἐσίμωσε καὶ τοῦπε : «Καλῶς ἦρθες· ἔλα μαζὲ μᾶς καὶ πές μᾶς τί γίνεται στὸν ἔξω κόσμω !»

Τρεῖς τέσσεροι ἄλλοι ἤρθαν τότες σιωπηλοὶ σιμά τους κ' ἔκαμαν κύκλο μπροστά του. «Εἶναι ἀλήθεια» εἶπε κάποιος «πῶς ἄλλαξε ἡ Κυβέρνηση, κ' ἔχει σκοπὸ νὰ δώσει πολλές χάρες ;»

«Δὲν ξέρω» εἶπε ὁ Πέτρος· «ἤμουνα ἕξη μῆνες προφυλάκιση.» Καὶ βλέποντας πῶς ἐκατέβαζαν λυπημένοι τὸ βλέφαρο, ξανάπε μὲ ψυχοπόνια· «Μὰ τ' ἄκουσα ἐκεῖ μέσα· εἶναι βέβαιο, λένε !»

«Καὶ θὰ καλυτερέψει καὶ τὸ φαγί» εἶπε ἓνας ἄλλος· «αὐτὸ ποῦ μᾶς δίνουν τώρα μᾶς ἀρρώστησε· ὁ διαφεντής μας, λένε, τὸ κλέφτει. Ἦτανε βλέπεις κομματάρχης τοῦ ἄλλουνοῦ Ὑπουργείου.»

«Ὦχ !» εἶπε ἓνας ἄλλος· «τὴν τύχη μας τὴν ξέρουμε !.. Ἀπὸ κακοῦ σὲ χειρότερο ! ...»

«Καὶ πόσο θὰ μείνεις μαζί ἡ μας ;» ἐρώτησε τὸν Πέτρο ὁ ἐπιζωήτης.

«Ἄλλους ἕξη μῆνες» ἀποκρίθηκε κοιτάζοντάς τον μὲ καλωσύνη· «ἡ κατηγορία ἦτανε θραειά, μὰ εἶχα καλοὺς μαρτύρους· ὅλο τὸ χωρὶς μου πῆρε τὸ μέρος· μὰ ἡ δουλειά μου στοίχισε !...»

«Παιγνίδια !» εἶπε μὲ χλευασμὸ ὁ ἐπιζωήτης.

«Ἐμένα» εἶπε ἓνας ἄλλος, «τοὺς μάρτυρες, ποῦχα πλερωμένους, τὸ δικαστήριον δὲν τοὺς πίστεψε· κάποιος ἐκόντεψε μάλιστα νὰ πάει μέσα, κ' ἐκεῖνος· καὶ μὲ καταδίκασε εἴκοσι χρόνια. Μιά ζωὴ !...»

«Ἄς εἶμαι εὐχαριστημένος» εἶπε ὁ Πέτρος· «ὥς νὰ σπαρθεῖ τὸ στάρι καὶ νὰ ὠρμάσει, θαμαὶ παλι στὸ σπίτι μου, καὶ θὰ ξανάδρω τὴ γυναῖκα μου !... Καὶ τὸ χωριό μου θὰ μ' ἀγαπάει, γιατί βέβοιχ κλητῆρας μὲ ὀρδινιές δὲ θὰ τὸ ξαναπατήσει ...» Κ' ἐδιηγῆθη συντομα τὴν πράξη του περήφανος, κ' ἐξανακοίταξε ἔπειτα ἓναν ἓναν τοὺς κατὰδικους κ' ἔπειτα ἀπὸ λίγο ξανάπε : «Φτηνὰ τὴν ἐγλύ-

τώσα! ... Κι' όταν βγῶ ἀδέρρια, μὲ τὸ καλὸ ἀπὸ τῆ φυ-
λακῆς, κάθε φορὰ ποῦ θὰ σμίγω μ' ἕναν ἀπὸ σᾶς, θὰ τοῦ
κάνω τὸ γιῶμα! Καὶ κρασί ὅσο θέλει! ...»

«Στοιχηματίζω» εἶπε πάλι χλευαστικὰ ὁ ἐπιζωήτης
«πῶς εἶσαι κάποιος νοικοκύρης τοῦ χωριοῦ σου, φρόνιμος
κ' ἥσυχος! Οὔτε σὺ δὲ μοῦ παίρνεις τὰ πρωτεῖα πῶχω ἐδῶ
μέσχα· ἐμὲ τὸνομά μου ἀκούεται σὲ καλὸν κόσμον· καὶ δύ-
σκολα θὰ λησμονηθεῖ! ...—Πῶς σὲ λέγε;»

«Πέτρο Πέππονά!»

«Κι' ἀπὸ ποῦ εἶσαι;»

Εἶπε τὸνομα τοῦ χωριοῦ του κ' ἐκοίταξε πρὸς τὸ κελλί
τοῦ Τουρκόγιαννου, ποῦ τώρα ἦταν καθισμένος στὸ κατώ-
φλι του, κ' ἐμιλοῦσε μ' ἕνα νέον ἀνήλικο ἀκόμη, καθισμέ-
νον καὶ κεῖνον κατὰ γῆς μπροστά του, καὶ τοῦλεγε:
«... Γιατὶ στὸν κόσμο δὲν μπορεῖ νᾶναι εὐτυχισμένοι παρὰ ἢ
ἐκεῖνοι ποῦ κἀνουν τὸ καλὸ, ἢ ἐκεῖνοι ποῦ ὅταν ἀμαρτή-
σουν ἀληθινὰ μετανοιώνουν. Γιατὶ ἡ ψυχὴ καὶ τοῦ κακοῦ
τοῦ ἀνθρώπου, βαστάει μία θεϊκὴ ἀχτίδα, ποῦ τήνε φωτί-
ζει· εἶναι πλάσμα θεοῦ ὡς κι' αὐτή. Καὶ ἡ θεϊκὴ ἐκείνη
ἀχτίδα εἶναι ἡ καλωσύνη. Κι' ὅταν ὁ νοῦς δὲν ἐξουσιάζει
τὴν ψυχὴ, μάλιστα τὴν ὥρα ποῦ θὰ πέσει ὁ ἄνθρωπος στὸν
ὕπνο, τότε κυριεύει ἐκείνη ἡ καλωσύνη, κ' ἡ συνείδηση
τὸν ἐλέγχει γιὰ τὴν κακία του. Παρόμοια θᾶναι καὶ ἡ φο-
βερὴ ὥρα τοῦ θανάτου, ὅταν γιὰ τὸ φονηᾶ παίρνει ὁ Χάρος
τὴν ὄψη τοῦ σκοτωμένου. Καὶ παρόμοια, ὅταν οἱ ἀνθρώποι
κρύβουμε στὴν καρδιὰ κάποια λύπη βαρεῖα καὶ μεγάλη, ὅσο
ὁ νοῦς ἐξουσιάζει στὸν ξύπιο, μᾶς φαίνεται αὐτὴ ἡ λύπη
λησμονημένη καὶ νεκρὴ, μὰ τὴ στιγμὴ ποῦ μᾶς κλεῖ τὰ
μάτια ὁ ὕπνος ἀνσταίνεται μέσα μας καὶ μᾶς χαλάει τὴν
ἀνάπαψη!»

Καὶ ὁ νέος τὸν ἄκουε προσεχτικὰ, τὸν ἐκοίταξε μὲ
τρυφερὸ βλέμμα καὶ τὰ μάτια του ἐδάκρυζαν.

Κι' ὁ Πέτρος ἄκουσε ἀπὸ μακρυὰ τῇ γνωστῇ φωνῇ, ἐκοίταξε ἀθέλητα τὸ χέρι του, ἀνοίξε τὰ μάτια του, ἔχασε τὸ χρῶμα του κι' ἐρώτησε, ἐλπίζοντας πῶς δὲν ἦταν ἐκεῖνος, γιατί δὲν τὸν εἶχε ἰδεῖ ἀκόμη μὲ κομμένα μαλλιά καὶ μὲ ξυρισμένα τὰ ἀρχὰ του γένεια : « Ποῖος εἶναι αὐτός ; »

« Ὁ Ἀγιο- Γιάννης ὁ Τουρκόγιαννος » τοῦπε ἓνας κατὰδικος.

« Ὅλο ἀπὸ αὐτὰ λέει ὅλη μέρα ! » εἶπε χλευαστικὰ ὁ ἐπιζωήτης. « Εἶναι ζουρλὸς γιὰ δέσιμο, καὶ δὲν ξέρει κανεὶς γιατί τὸν ἀφίνουνε ὡς τώρα ἐδῶ μέσῃ. Λέει πῶς δὲν ἔχμα τίποτα· καὶ μᾶς σκοτίζει ὅλη μέρα τὸ κεφάλι ὅλο θεολογίες, θεολογίες ! καὶ δὸς του θεολογίες ! Δὲν ξέρει κανεὶς τί εἶναι ἐδῶ ; Ἐκκλησία ἢ φυλακή ! » Κ' ἐστραβοκοίταξε τὸν Τουρκόγιαννο κι' ἐγέλασε.

« Εἶναι ἀπὸ τὸ χωριό σου ! » εἶπε ἓνας ἄλλος.

« Πές μας ἐσὺ » εἶπε ἓνας ἄλλος « ἐσκότῳσε ὁ Τουρκόγιαννος ἢ ὄχι ; »

Ὁ Πέτρος δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε· τώρα εἶχε συνέρθει ἀπὸ τὴν ταραχὴ του καὶ σοβαρὸς εἶπε σὰ ν' ἀπαντοῦσε στὰ λόγια τοῦ Τουρκόγιαννου· « Ὑπάρχει στὸν κόσμον κι' ἄλλη εὐτυχία, κι' αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινή· τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ἐξουσιάζει· ἐκεῖνος ὑποτάζει τὴν τύχη του, ἡ θέλησή του γίνεται, καὶ νικᾷ ὅλα τὰ ἐμπόδια ! » Κ' ἐκοίταξε ὀλόγυρά του τοὺς ἀνθρώπους ποῦ τὸν ἄκουαν μ' ἓνα χαμόγελο καὶ ξανάπε· « Τί θᾶμυνα ἐγώ, ἂν δὲν ἤμυνα τέτοιος ; Τὸ κλοτσοςκούφι τῆς Τύχης ! Κι' ἀντὶς τώρα ἔχω χτῆμα, ἔχω γυναῖκα, θὰ κάμω καὶ παιδιά· κι' ὁ κόσμος μὲ μακαρίζει· τώρα μὲ σέβεται κι' ἔλας, σᾶς τόπα ! » « Κ' εἶσαι εὐτυχισμένος ; » τὸν ἐρώτησε κάποιος.

« Πές μας » τὸν ξαναρώτησε ὁ ἄλλος κατὰδικος « ἐσκότῳσε ὁ Τουρκόγιαννος ἢ ὄχι ; »

Ὁ Πέτρος ξανακοίταξε ἀνήσυχος τὸ χέρι του.

«Καὶ θὰ πάρεις τὰ καλὰ σου στὸν ἄλλον κόσμο ;» τοῦπε ὁ ἄλλος.

«Στὸν ἄλλον κόσμο!» ἐπεργέλασε ὁ ἐπιζωήτης κοιτάζοντάς τον θυμωμένος.

«Πές μας!» ξανάπε τοῦ Πέτρου ὁ ἄλλος.

«Ἐχει δίκηρο ὁ Πέτρος» εἶπε ὁ ἐπιζωήτης· «ἀλλὰ πρέπει κανεὶς νὰ τὰ καταφέρει ! Ἐμὲ ἡ Τύχη μ' ἐκυνήγησε καὶ λίγο ἔλειψε νὰ μοῦ πέσει τὸ κεφάλι !» Κ' ἐφώναξε : «Ἄη Γιάννη Τουρκόγιαννε, ἔλα δώ ἦρθε κάποιος ἀπὸ τὸ χωριό σου !»

Κι' ὁ Τουρκόγιαννος ἐγύρισε τὸ κεφάλι σὰ νὰ βγαίνει ἀπὸ ἓνα βαθὺ ὄνειρο, ἐκοίταξε πρῶτα τὸν ἐπιζωήτη, ἐκάρφωσε ἔπειτα τὸ βλέμμα του στὰ μάτια τοῦ Πέτρου, ποῦ ἐκατέβασε ἀμέσως τὰ βλέφαρα, ἔλλαξε πολλές φορές χρῶμα κι' ἀναστενάζοντας ξαναμπήκε στὸ κελί του.

Κι' ὁ Πέτρος ἐπάννιασε· ἔστριψε τὸ μαῦρο μουστάκι του κ' ἔμεινε σιωπηλὸς γιὰ πολλὴ ὥρα.

«Πές μας» τὸν ξαναρώτησε ὁ ἄλλος κατάδικος «ἐσκότωσε ὁ Τουρκόγιαννος ἢ ὄχι ; γιατί δὲ μᾶς ἀποκρίνεσαι ;»

Κι' ὁ Πέτρος εἶπε τώρα ζυγίζοντας τὰ λόγια του καὶ σὰ φοβισμένος μὴν ἐπροδινότουν ; «Δὲν τὸ ξέρω !— Ἦτανε πάντα μπόδιο στὸ δρόμο μου, ἐπαραφύλαγε τὴ Μαργαρίτα, τὴ γυναῖκα τοῦ σκοτωμένου· κ' ἦτανε πανταχοῦ παρὼν· κ' ἐγὼ τὴν ἀγαποῦσα τὴ Μαργαρίτα, ἤμουνα παθιασμένος γιὰ τὴ Μαργαρίτα, κ' εἶχε μαλλιάσει ἡ καρδιά μου. Σήμερα εἶναι γυναῖκα μου· καλὰ ὁ ἄντρας της, μὰ κι' αὐτός ! Κ' ἡ Μαργαρίτα δὲ μοῦ ἐρχόντανε· κ' ἐγὼ ἴδρωνα αἷμα . . . Κ' ἔπειτα ἐσκοτώθηκε ὁ ἄντρας της· κ' ἔντεσε αὐτός· κ' ἐγὼ τὸν ἐδοῦλιαξα ! . . . στὸ δικαστήριο ἐκόντεψα νὰ τόνε στείλω στὴν κρεμάλα. Μὰ ἡ Μαργαρίτα λέει πῶς εἶναι ἀθῶος καὶ μ' ἐπαίδευε νὰ βρῶ τρόπο γιὰ νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ φυλακή!...»

«Εἶναι ἀθῶος !» εἶπε ὁ ἄλλος.

«Πᾶμε νὰ τοῦ μιλήσεις!» εἶπε ὁ ἐπιζωήτης καὶ τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸν ἔσυρε πρὸς τὸ κελλὶ τοῦ Τουρκόγιαννου.

Ἡ μικρὴ πόρτα ἦταν ἀνοιχτὴ καὶ αὐτὸς ἔκαθότουν πάνου στὸ κρεβάτι τοῦ σκεπτικὸς καὶ ἔδαστοῦσε μὲ τὰ δυό του χέρια τὸ κεφάλι, σκυμμένος πρὸς τὴ γῆ.

«Ἀη-Γιάννη Τουρκόγιανε» τοῦ ρώναξε ὁ ἐπιζωήτης.

Αὐτὸς ἐσήκωσε τὸ βλέμμα καὶ λυπημένος ἐκοίταξε γιὰ πολλήωρα τὸν Πέτρο: «Σ' ἄφηκε» τοῦπε ἀναστενάζοντας «ὁ Θεὸς νὰ πέσεις καὶ σ' ἄλλο κρῖμα γιὰ νὰ μετανοιώσεις καὶ νὰ δοξαστεῖ τὸ νομὰ του;»

«Ἐσκότωσε ὁ Τουρκόγιαννος ἢ ὄχι;» ἐρώτησε ὁ ἐπιζωήτης.

«Δὲν ξέρω!» εἶπε ὁ Πέτρος κοιτάζοντας πάλι ἀθέλητα τὸ χέρι τοῦ.

«Ὡ Ἰούδα!» ἀνέκραξε ὁ Τουρκόγιαννος «ἐνὶ ξέρεις ποῦ δὲν ἐσκότωνα, καθὼς εἶναι γραμμένο! καὶ μ' ἐκυνήγησες, ἐμένα ἔναν ὀρφανὸν ἄνθρωπο, καὶ ἠθέλησες νὰ μ' ἀνεβάσεις στὴν κρεμάλα! Τί θὰ σοῦκανα;» Καὶ τὸ χεῖλι τοῦ ξακούθηκε νὰ τρέμει σὰ νὰ μουρμούριζε ἀκόμη κάτι.

«Ποιὸς ἐσκότωσε!» εἶπε ἀνυπόμονα ὁ ἐπιζωήτης.

«Ἀς τὸ πεῖ!» εἶπε ταραγμένος ὁ Τουρκόγιαννος· «ἐγὼ ὄχι!» Καὶ ἐκοίταζε τώρα τὸν Πέτρο καὶ τὰ χεῖλη τοῦ ἐκουνιόνταν ἀδιάκοπα· ἤθελε ἀκόμα νὰ εἰπεῖ κάτι, μὰ δὲν τόλεγε, σὰ νὰ ἐφοδότουν. Τέλος ἐκατέβασε τὰ μάτια καὶ σιγαλὰ εἶπε: «Κ' ἡ Μαργαρίτα;» καὶ τὸ μέτωπό τοῦ ἴδρωσε.

«Εἶναι γυναῖκα μου!» τοῦ ἀπάντησε ἀμέσως ὁ Πέτρος ταραγμένος.

«Ὡ τὴν ἐπῆρες!» τοῦπε ἀνατριχιάζοντας· «τὴν ἐπῆρες; Πῶς ἐμπόρεσες!»

Κι' ὁ ἐπιζωήτης εἶπε ὀλομεριάς τοῦ Πέτρου μ' ἕνα

ἄσκημο καὶ δυνατὸ γέλοιο, κοιτάζοντας τὸν πρῶτα καὶ χτυπώντας τοῦ ἔπειτα τὸν ὦμο : «Στοιχηματίζω, Πέτρο Πέπ-
 πονα, τὸ κεφάλι μου, ποῦ ἐκόντεψε νὰ πέσει, πῶς ἐσὺ ὁ
 ἴδιος ἐσκότωσες γιὰ νὰ πάρεις τὴ γυναῖκα, καὶ τὸν ἀδι-
 κόβαλες!»

Ὁ Τουρκόγιαννος ἔτρεμε ὅλος τώρα, ἦταν ὠχρός, τὰ
 μάτια τοῦ ἐδάκρυζαν καὶ εἶχε σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ κρεββάτι. Κι'
 ὁ Πέτρος ἄκουσε αὐτὴν τὴ στιγμή καὶ νὰ τοῦ σφίγγει τὸ
 λάρυγγα, καὶ ἀλαλιασμένος ἐκοίταζε τὸν ἕναν κατόπι στὸν
 ἄλλον. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀναστατώθηκε. Ὁ νοῦς τοῦ δὲν μπο-
 ροῦσε πλὴν νὰ τὴν κυβερνήσει καὶ ἐδιάβηκε μὲ μιὰς ἐμπρός
 τοῦ ὅλο τὸ ἐγκλημα : ὁ σφαγμένος Ἀράθυμος, ἡ νύχτα τοῦ
 φονικοῦ, τὸ καρτέρι στὸ σκοτάδι, τὸ μαρτύριο τοῦ ἀνθρώ-
 που ποῦχε καταδικαστεῖ μὲ τὴ δολερὴ μαρτυρία τοῦ ὁ γάμος
 τοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ὥρα ἄκουσε πάλι μέσα τοῦ τὴν ἀνάγκη νὰ μὴ
 λογῇ τὰ πάντα καὶ ν' ἀλαφρώσει τὴν ἀποσκληρημένη καρ-
 διὰ τοῦ. Ἐπάλεψε καμπόση ὥρα μὲ τὸν ἑαυτὸ τοῦ καὶ ὁ
 ἀγῶνας ἐκεῖνος ἐξωγραφιζότου στὸ πρόσωπό τοῦ, ποῦ πότε
 ἐκοκκίνιζε, πότε ἐκιτρινίζει, πότε ἴδρωνε, στὸ φοβισμένο καὶ
 ἀλλόκοτο βλέμμα τοῦ, στὲς φλέβες τοῦ λαιμοῦ τοῦ ποῦ
 ἐφούσκωναν, στὴ δίπλα ποῦκαναν τὰ ὠχρά τοῦ χεῖλη, στὸ
 νευρικὸ ψηλάφισμα πῶκαναν τὰ δάχτυλά τοῦ τὸ μυστικὸ τὸν
 ἔπνιγε ! Ἡ δύναμη ποῦ ἤθελε νὰ τὸν κάμει νὰ μιλήσει ἦταν
 ἀκατανίκητη· ἐκλείσε τὰ μάτια τοῦ ποῦ τώρα ἦταν θαμπὰ
 καὶ μεγάλα, καὶ εἶπε τοῦ Τουρκόγιαννου : «ὦ συμπαῖθησε!»

Καὶ ζαλισμένος ἐβάλθηκε νὰ τρέμει σύγκορμος καὶ τὰ
 μάτια τοῦ ἐγέμισαν δάκρυα καὶ ἔπειτα ἕνα κλάμα δυνατὸ τὸν
 ἐτίναξε, κρύος ἵδρος τὸν ἔλουσε, γίνηκε κατακίτρινος, καὶ
 ἐρώτησε τὸν ἑαυτὸ τοῦ πῶς θὰ μπορούσε ἀμέσως ν' ἀφανιστεῖ
 γιὰ νὰ μὴν τὸν βλέπουν οἱ ἄνθρωποι οἱ ἄλλοι, καταλαβαί-
 νοντας αὐτὴν τὴ στιγμή πῶς τοὺς εἶχε ἀδικήσει ὅλους μὲ τὸ
 σκληρὸ φονικὸ, καὶ ἔκρυψε τὸ πρόσωπό του στὰ χεῖριά τοῦ

κ' ἐσωριάστηκε χάμου. Τώρα πλιά δὲν μπορούσε καθόλου ν' ἀντισταθεῖ σ' ἐκείνην τὴ δύναμιν τοῦ τὸν ἐσπρωγνέ ἀκατανίκητη στὸ χαλασμό του. Κ' εἶπε μὲ ξερὴ φωνή, μαζεύοντας ὅσο μπορούσε τὸ κεφάλι μέσα στὲς πλάτες του: «'Εγὼ ἐσκότωσα! Τὴ νύχτα· στὸ σκοτάδι· τοῦχ· στήσει καρτέρι!» Κ' αἰστάνθηκε σὰ ν᾿δοῦναι ἀπὸ μέσα του μίαν φλόγα, ἀφίνοντάς του πονεμένα τὰ σπλάγχνα.

Καὶ οἱ ἄλλοι κατάδικοι ἔμειναν ὀλόγυρά του σὰ φοβισμένοι ἀπὸ τὴ φριχτὴ στιγμὴ, κ' ἐκοίταζαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον χλωμοὶ κ' ἐκείνοι στὸ πρόσωπο.

Μόνο ὁ ἐπιζωήτης ἐγελοῦσε ἀκόμα μὲ ἓνα ἄσχημο χλευαστικὸ γέλιο κ' εἶπε: «Μεγάλος δὲ βασταχτήκης ὡς τὸ τέλος!»

Κι' ὁ Τουρκόγιαννος εἶχε βγεῖ τώρα ἀπὸ τὸ κελλί του, χαμογελοῦσε περίτρομος, εἶχε δακρυσμένα τὰ μάτια κ' ἔτρεμε μ' ὅλο του τὸ κορμί, παρέτοιμος νὰ βλογήσει τὸν Πέτρο. Κι' ἄξαφνα ἔλαμψε μέσα στὸ νοῦ του ἡ εἰκόνα τῆς Μαργαρίτας, κ' ἐθυμήθηκε τὰ ὄρφανὰ τοῦ Ἀράθυμου. Κ' εἶπε ἔπειτα ἀπὸ ὥρα μὲ τὸ συνειθισμένον κ' ἥσυχον τρόπο του: «Δὲν ἐσκότωσα! 'Εγὼ σᾶς γελοῦσα!»

Κι' ὁ Πέτρος εὐρέθηκε μὲ μιὰς ὀρθὸς καὶ τὸν ἐσίμωσε κ' ἔπεσε γονατιστὸς μπροστά του καὶ ἑξακολούθησε νὰ κλαίει χωρὶς νὰ προσφέρει λέξη. Μὰ ὁ Τουρκόγιαννος ἥσυχ· πάλι ξανάπε: «Λέει ψέματα! 'Εγὼ ἐσκότωσα· κι' ἐγὼ ἐτιμωρήθηκα· τόσον καιρὸ σᾶς γελοῦσα!»

«'Απ' ὅταν ἐσκότωσα» ξανάπε ὁ Πέτρος «ὁ ἴσκιος του δὲ μ' ἄφηκε γλυκειὰ στιγμὴ· μοῦ φανερονότουν καὶ στὸν ὕπνο, κ' ἐζητοῦσε δεύτερη φορὰ νὰ τόνε σκοτώσω, ἀφοῦ εἶχα πάρει τὴ Μαργαρίτα, καὶ δὲ θέλει ἀκόμη νὰ μὲ λησμονήσει!»

«Λέει ψέματα!» ξανάπε ὁ Τουρκόγιαννος· «ἐγὼ ἐσκότωσα κ' ἐτιμωρήθηκα.»

«ὦ συμπάθησε!» τοῦ ξανάπε ὁ Πέτρος παρακαλῶντας. «Θὰ σοῦ δώσουνε τώρα τὴ χάρη!»

«Καὶ ποῦ νὰ πάω ;» εἶπε ὁ Τουρκόγιαννος ἀναστενάζοντας· «ἐγὼ ἓνας ὀρφανὸς ἄνθρωπος ; Ἡ Μαργαρίτα πρέπει νὰ μὴ μάθει καὶ νὰ ζήσει εὐτυχισμένη μαζὶ σου, καὶ τὸν κόσμον δὲν ἔχω πλὴν τίποτα ! Ἐδὼ μέσα γιὰ μὲ εἶναι ὁ κόσμος· δὲν τὴ θέλω τὴ χάρη· κ' ἐδὼ θὰ πεθάνω, γιατίι πονεμένες ψυχὲς ζητοῦν παρηγορίαν στὴ μετάνοια!»

Αὐτὴν τὴ στιγμήν ὁ φύλακας μὲ τὴν ἡμέρη ὄψη ἔγραψε τὸν Πέτρο· «Πέτρο Πέππον» τοῦπε· «ἡ γυναῖκα σου σὲ ζητεῖ ἀπὸ τὰ σίδερα γιὰ νὰ σὲ χαιρετήσῃ!»

Κι' ὁ Τουρκόγιαννος ἔγυρε τὸ βλέμμα του πρὸς τὴ σιδερένια πόρτα, ἐκοίταξε μιὰ στιγμή τὴ Μαργαρίτα, ἀναστέ-
ναξε κ' ἐμπῆκε ξανὰ κλαίοντας στὸ κελλί του.

Τ Ε Λ Ο Σ